Muzeul de istorie al R.S. România

CERCETĂRI ARHEOLOGICE

www.cimec.ro

Imaginea copertei: Complexul de monumente feudale din centrul medieval de la Cetățeni - Argeș

www.cimec.ro

MUZEUL DE ISTORIE AL R.S. ROMÂNIA

CERCETARI ARHEOLOGICE
VIII

Comitetul de redacție
dr. VALERIU LEAHU, dr. LUCIA MARINESCU, dr. LUCIAN CHIȚESCU

BUCUREȘTI - 1986

34.420

www.cimec.ro

Redactori: AL. D. VASILE, COSTACHE FLOREA
Desene: DOMNIȚA RAFAILIDIS

Materialele arheologice publicate în prezentul volum au fost restaurate în laboratoarele Muzeului de Istorie al R.S.România.

www.cimec.ro

N O T Ă

Volumul include rapoarte asupra săpăturilor arheologice efectuate în campania anului 1983, la care au fost adăugate şi cîteva rapoarte asupra unor cercetări din anii anteriori. Două rapoarte comunică informaţii şi din campania anului 1984.

Capitolul "Studii şi note" valorifică de asemenea date obţinute prin cercetările arheologice practicate de specialiştii muzeului.

www.cimec.ro

I. RAPOARTE DE SĂPĂTURI

www.cimec.ro

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA MITOC "PÎRÎUL LUI ISTRATI", JUD. BOTOŞANI, 1981

de DRAGOMIR POPOVICI

Avîndu-se în vedere rezultatele precedentelor campanii de cercetări arheologice din punctul "Pîrîul lui Istrati", în luna august 1981 au fost reluate săpăturile[1] în vederea obţinerii unor date şi elemente cît mai complete legate de locuirile post-paleolitice de aici[2].

Pentru aceasta au fost trasate la aproximativ 230 m est de aşezarea paleolitică două secţiuni, S_I şi S_{II} (cu dimensiunile de 75 x 1 şi respectiv 35 x 1 m), la o distanţă de 5 metri una de cealaltă, cu scopul de a se putea controla o suprafaţă cît mai mare din platoul acestei terase a Prutului, care, datorită lăţimii sale, permitea dispersarea locuinţelor.

Stratigrafia. La suprafaţă apare un strat consistent de humus cu o grosime ce atinge uneori 0,45 m, de culoare neagră, măzăros, mai subţire (0,35-0,40 m) spre marginea terasei, situaţie explicabilă datorită apropierii de marginea sa şi prin faptul că aici, normal, spălarea stratului superficial a fost mai puternică. La partea sa superioară (0-0,20 m) s-a putut observa foarte clar nivelul pînă la care a fost deranjat de lucrările agricole.

După aceasta urma stratul de cultură, de culoare maronie închisă, măzăros, cu o grosime cuprinsă între 0,30-0,35 m. La partea superioară a sa au apărut fragmente ceramice datînd de la sfîrşitul epocii bronzului (cultura Noua) şi sec. al IV-lea e.n., ce nu formau depuneri mai consistente care să fi putut fi precizate stratigrafie.

Următorul strat de culoare maroniu-gălbuie, cu infiltraţii, avea o grosime cuprinsă între 0,20-0,25 m şi suprapunea lutul galben, steril din punct de vedere arheologic.

Locuirea cucuteniană. Locuinţa 1. A apărut iniţial pe traseul S_I, între metrii 2,5-3,5, sub forma unor aglomerări de chirpic şi fragmente ceramice la adîncimea de 0,55-0,60 m. Pentru degajarea sa a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 5,50 x 4 m (Cas.1).

De la bun început trebuie să menţionăm că nu a putut fi cercetată în întregime din cauza faptului că o bună parte din suprafaţa sa a fost distrusă de lucrările agricole efectuate aici. Atît cît a fost surprinsă locuinţa pare să fi fost relativ mică şi destul de prost păstrată. Incendiul ce a pus capăt locuirii nu a avut o aceeaşi intensitate pe toată suprafaţa de chirpic, aceasta avînd în unele zone culoarea roşie-cărămizie, în timp ce în alte zone prezenta o culoare gălbuie sau chiar vineţie. Chirpicul, provenit de la pereţii prăbuşiţi ai locuinţei, avea în compoziţie nisip şi relativ puţină pleavă.

După demontarea resturilor de la suprafaţă s-a putut observa faptul

www.cimec.ro

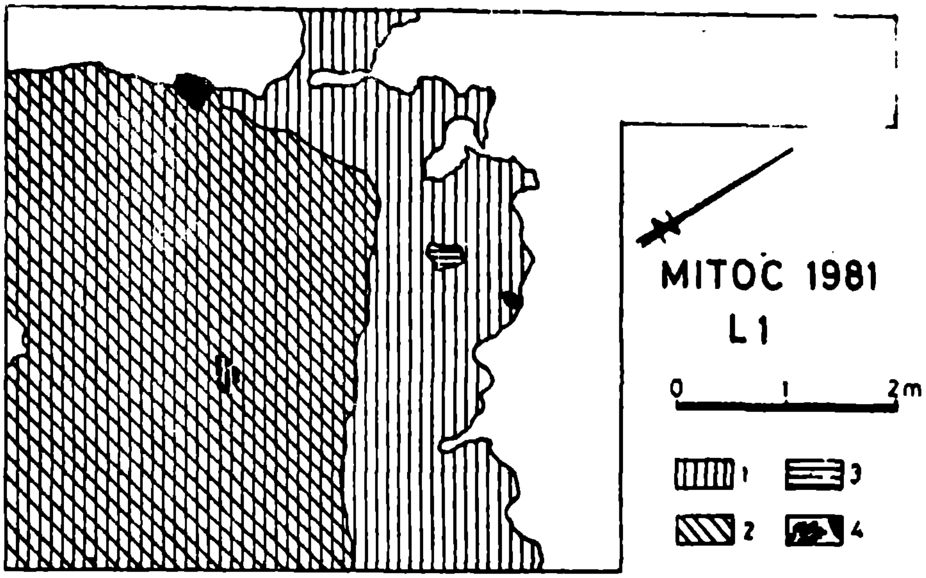

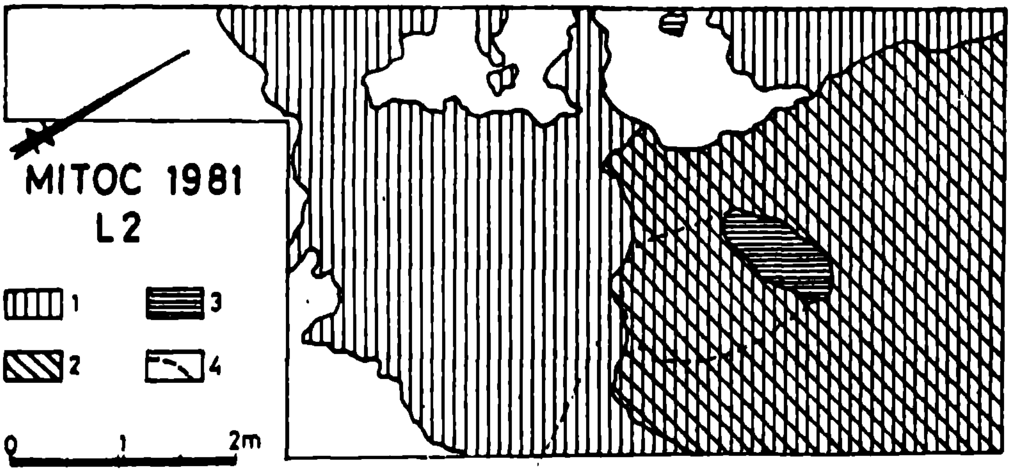

Pl.I.-Planurile locuinţelor nr.1 şi 2: 1 - chirpic; 2 - platformă; 3 vatră; 4 - rîşniţă.

www.cimec.ro

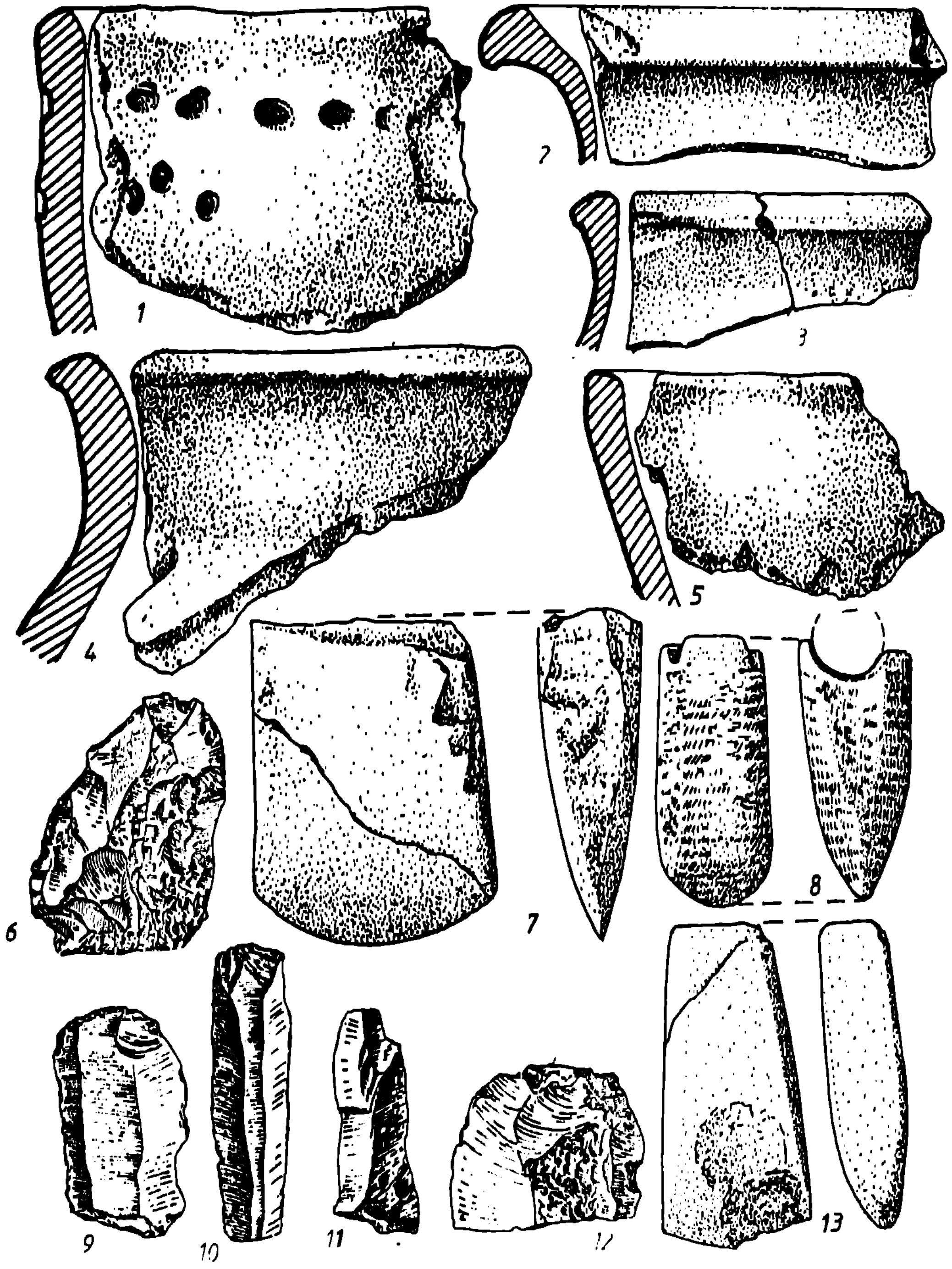

Pl.II.- 1, 4, 5, 8 : fragmente ceramice şi topor din piatră aparţinînd culturii Noua ; 2,3 : fragmente ceramice din sec.IV e.n. ; 6-7, 9-13 : unelte din locuinţa nr.2.

www.cimec.ro

că pe o latură a Cas.1 chirpicul prăbuşit provenea de la un perete căzut în afara platformei locuinţei, avînd în general amprentele de la nuiele orientale aproximativ perpendicular pe axul secţiunii (pl.I/1). Platforma apărea în centrul casetei continuînd spre zona distrusă a locuinţei. La demontarea sa am putut observa faptul că era construită pe bîrne despicate în două, cu diametrele cuprinse între 12-18 cm, a căror orientare era identică cu cea observată anterior a amprentelor de nuiele de la chirpicul peretelui prăbuşit spre exterior. Peste lutuiala platformei, groasă de aproximativ 8-10 cm, s-au observat trei nivele de refacere, constînd din lutuieli succesive, groase fiecare de 1-1,5 cm. In compoziţia lutuielii iniţiale a platformei predomina nisipul, în timp ce în lutuielile succesive predomina pleava. Pe latura de vest a platformei a apărut o rîşniţă fragmentară, de formă dreptunghiulară. În centrul jumătăţii sudice a apărut de asemenea o rîşniţă, dar spartă în bucăţi mărunte, foarte probabil aceasta datorîndu-se calcinării sale în timpul incendiului.

În general, inventarul acestei locuinţe pare să fi fost relativ bogat, deoarece s-a recoltat o cantitate destul de mare de fragmente ceramice, precum şi cîteva unelte lamelare din silex (pl.II/6,9-12), dintre care cîteva erau puternic calcinate (pl.II/6, 9, 12).

Locuinţa nr.2. Spre capătul de sud al S_{II}, în zona metrilor 32-35 a fost surprinsă încă o locuinţă numerotată de noi cu numărul 2 (L2) şi care se prezenta sub forma unor aglomerări de chirpic provenite de la prăbuşirile pereţilor. Din felul în care se prezentau acestea, locuinţa părea să fi fost mai masivă sau în orice caz mai bine păstrată decît L1.

Pentru degajarea sa a fost trasată Cas.2, cu dimensiunile de 6,50 x 3 m. În suprafaţa acestei casete nu a putut fi delimitată decît o singură latură a locuinţei. După şpăcluire s-a putut observa în centrul suprafeţei casetei o zonă de aproximativ 1,5 m^2 în care chirpicul era mult înălţat faţă de restul locuinţei şi în care apăreau la suprafaţă fragmente masive de platformă ce indicau astfel un deranjament. Putem să afirmăm aceasta deoarece, pînă la nivelul locuinţei, nu s-a observat stratigrafie nici un deranjament care să ne permită să credem că avem în acest caz o intervenţie modernă. Spre profilul de sud al casetei au apărut plăcuţe de vatră deranjată şi ea din vechime.

După demontarea resturilor provenite de la dărîmăturile pereţilor s-a observat că locuinţa avea o platformă masivă ce apărea în jumătatea sudică a suprafeţei casetei şi pe traseul secţiunii, aproximativ în dreptul metrilor 32-35. De altfel, aici au apărut şi cele mai multe fragmente ceramice. În cealaltă jumătate a suprafeţei casetei apăreau resturile unui perete prăbuşit spre exteriorul locuinţei. Amprentele nuielelor observate în bucăţile de chirpic ale acestui perete erau aproape paralele cu axul S_{II}.

Platforma acestei locuinţe era masivă, foarte bine păstrată, construită pe bîrne ale căror diametre variau între 14-20 cm, orientate perpendicular pe axul S_{II}. Lutuiala de deasupra acestora era relativ

www.cimec.ro

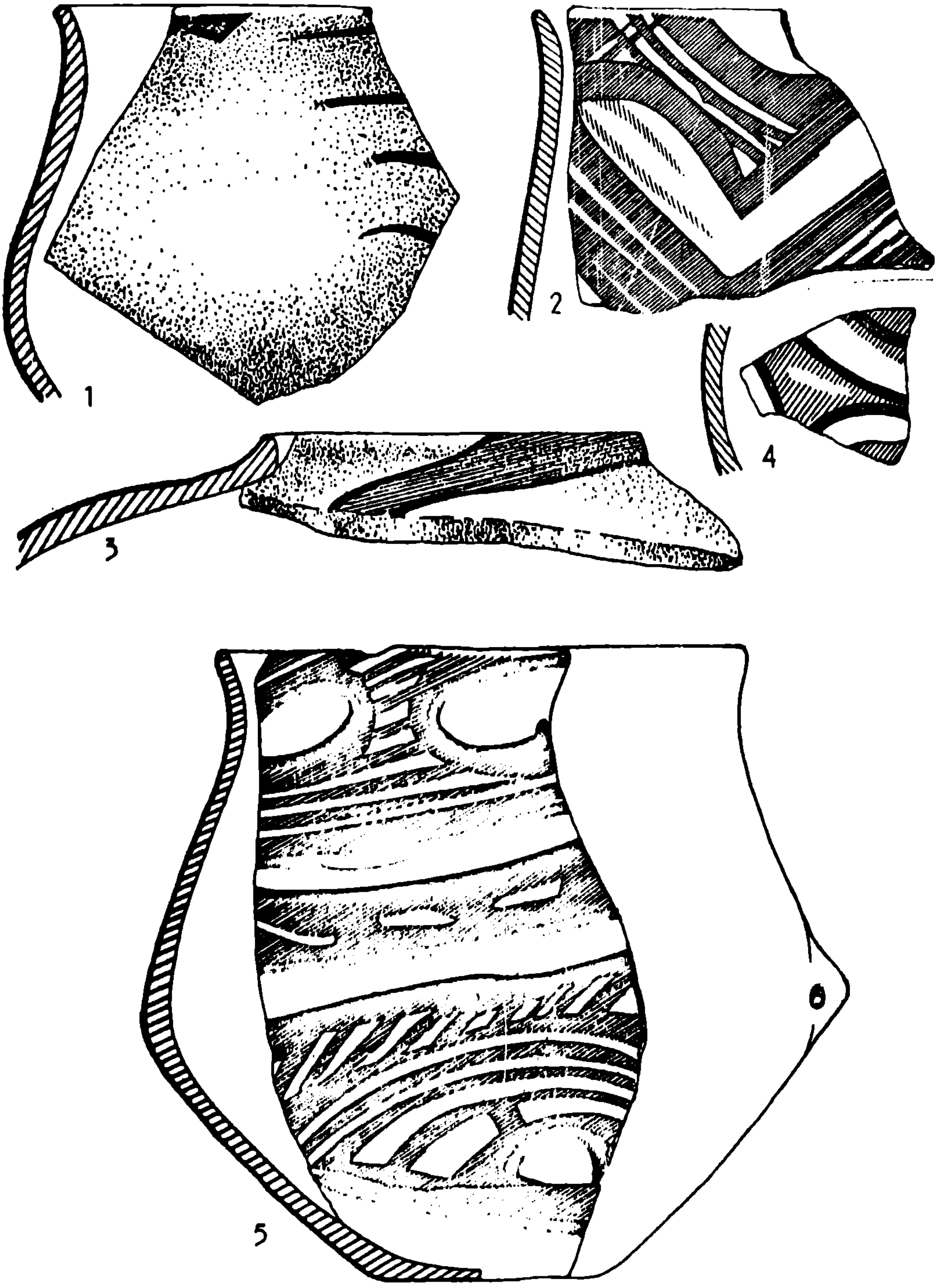

Pl.III.-Fragmente ceramice cu decor pictat tricrom (L_1).

www.cimec.ro

groasă, alcătuind un strat de pînă la 25 cm, în compoziția sa predominînd nisipul.

Ceramica. Avînd în vedere suprafața relativ mică cercetată, ca și faptul că cele două locuințe suprapuse nu au putut fi cercetate în întregime, în cele ce urmează ne vom opri doar asupra prezentării unor date oferite de materialul avut la dispoziție, urmînd ca cercetările ulterioare să ne permită și concluziile necesare.

În cadrul ceramicii cucuteniene recoltate în această campanie, din punctul de vedere al pastei s-au putut observa trei categorii:

1. pastă fină, arsă la roșu-cărămiziu, cu nisip cu granulație fină în compoziție;

2. pastă de o mai proastă calitate, arsă la maroniu-gălbui, cu tente roșietice, cu nisip și cioburi pisate în compoziție;

3. pastă grosieră, cu multe cioburi pisate în compoziție, puțin nisip și arsă în general destul de bine, avînd o culoare maroniu-gălbuie.

Primei categorii de pastă îi corespund în general vase cu dimensiuni mici sau medii, cupe (pl.III/1,2,4,5) și amforete (pi.V/5). Într-un singur caz putem înregistra un fragment provenit de la gura unui vas de mai mari dimensiuni (pl.III/3). Toate exemplarele acestei categorii sînt pictate tricrom, fiind prezentă atît pictura tricromă pe fond brun (pl.III/5), cît și cea pe fond alb (pl.III/2, 4). Uneori, calitatea destul de proastă a culorilor, ca și condițiile de zacere au făcut ca pictura să nu se păstreze aproape de loc (pl.V/5) sau foarte puțin (pl.III/1,3).

Cea de a doua categorie cuprinde vase cu dimensiuni medii sau mari: cupe (pl.V/1-4), străchini (pl.VI/2), amforete (pl.VI/5), vase piriforme (pl.VI/1, 6, 7) sau vase suport (pl.IV). Majoritatea fragmentelor ceramice aparținînd acestei categorii prezintă de regulă o angobă maroniu-gălbuie, care suprapune decorul incizat. In cazul cupelor întîlnim decorul incizat, amplasat de cele mai multe ori pe corp, asociat uneori cu caneluri la partea superioară (pl.V/1,4). Un exemplar (pl.V/3) este ornamentat cu linii incizate, circulare, pe tot corpul. Buza, evazată, prezintă incizii ovale. În acest caz decorul pare a fi realizat neglijent.

Uneori, decorul incizat apare asociat pe pictura (de regulă culoarea roșie, întinsă în strat gros). În aceste situații angoba maroniu-gălbuie joacă rolul culorii albe, acoperind tot vasul. În cazul vaselor piriforme (pl.VI/1,7), roșul destul de prost păstrat acoperă interspațiul motivelor decorative incizate. Alteori, decorarea interspațiului este realizată atît cu ajutorul culorii (roșul), cît și cu cel al liniilor scurte incizate (pl.VI/3) sau al inciziilor circulare (pl.VI/4).

Un exemplar fragmentar de vas binoclu (pl.IV) prezintă și el aceleași caracteristici în ceea ce privește realizarea decorului. Angoba maroniu-gălbuie este prezentă, acoperind decorul incizat. În interiorul cupei superioare mai păstrează unele zone ale interspațiului acoperite cu o culoare roșie-brună, păstoasă, pe restul suprafeței vasului lipsind, probabil datorită corodării sale. Decorul incizat prezintă elementele decorative principale pe corpul cilindric al vasului, în timp ce pe exterio-

www.cimec.ro

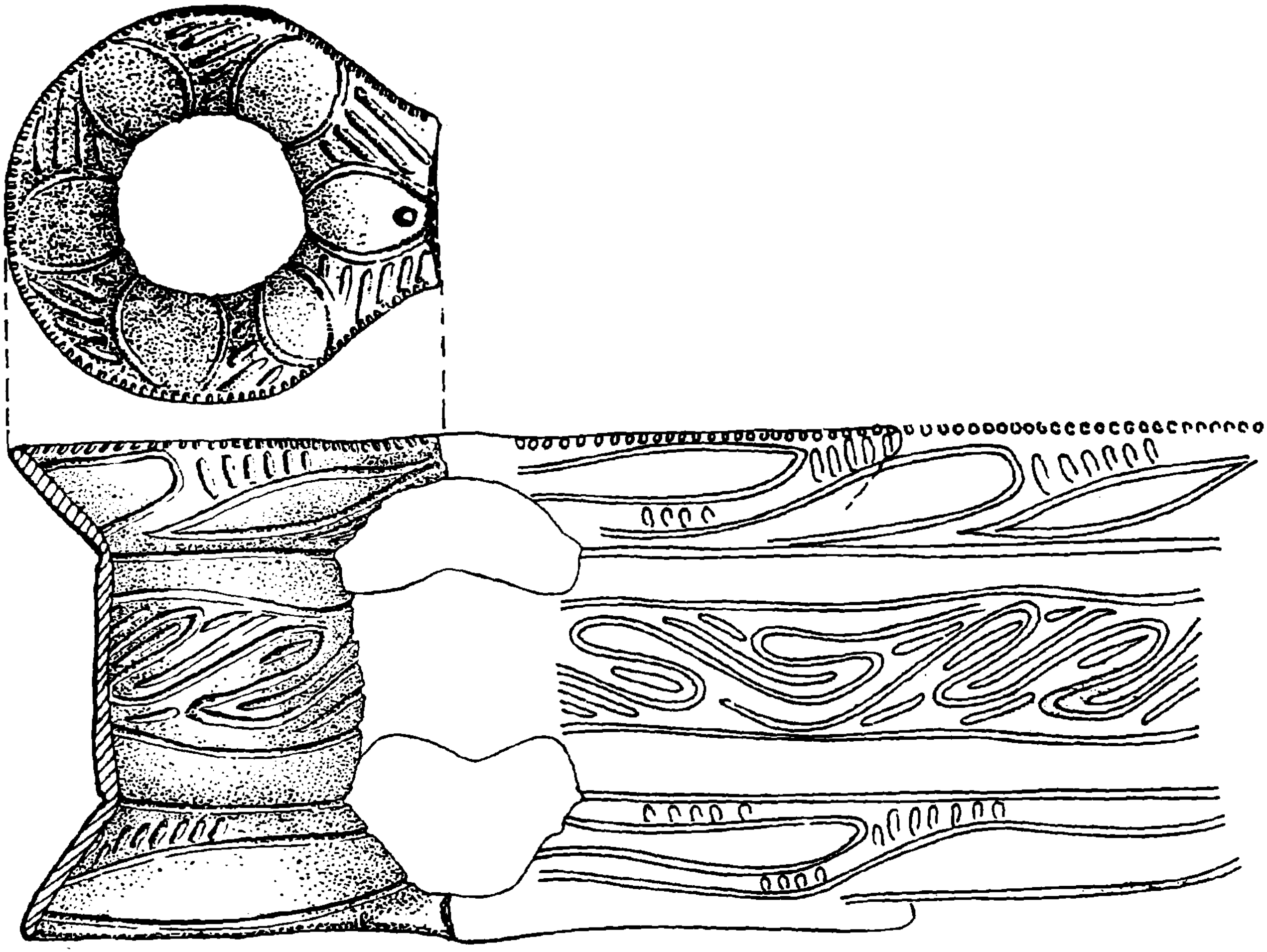

Pl.IV.-Vas binoclu (suport) cu decor incizat şi pictură bicromă din locuinţa nr.2.

www.cimec.ro

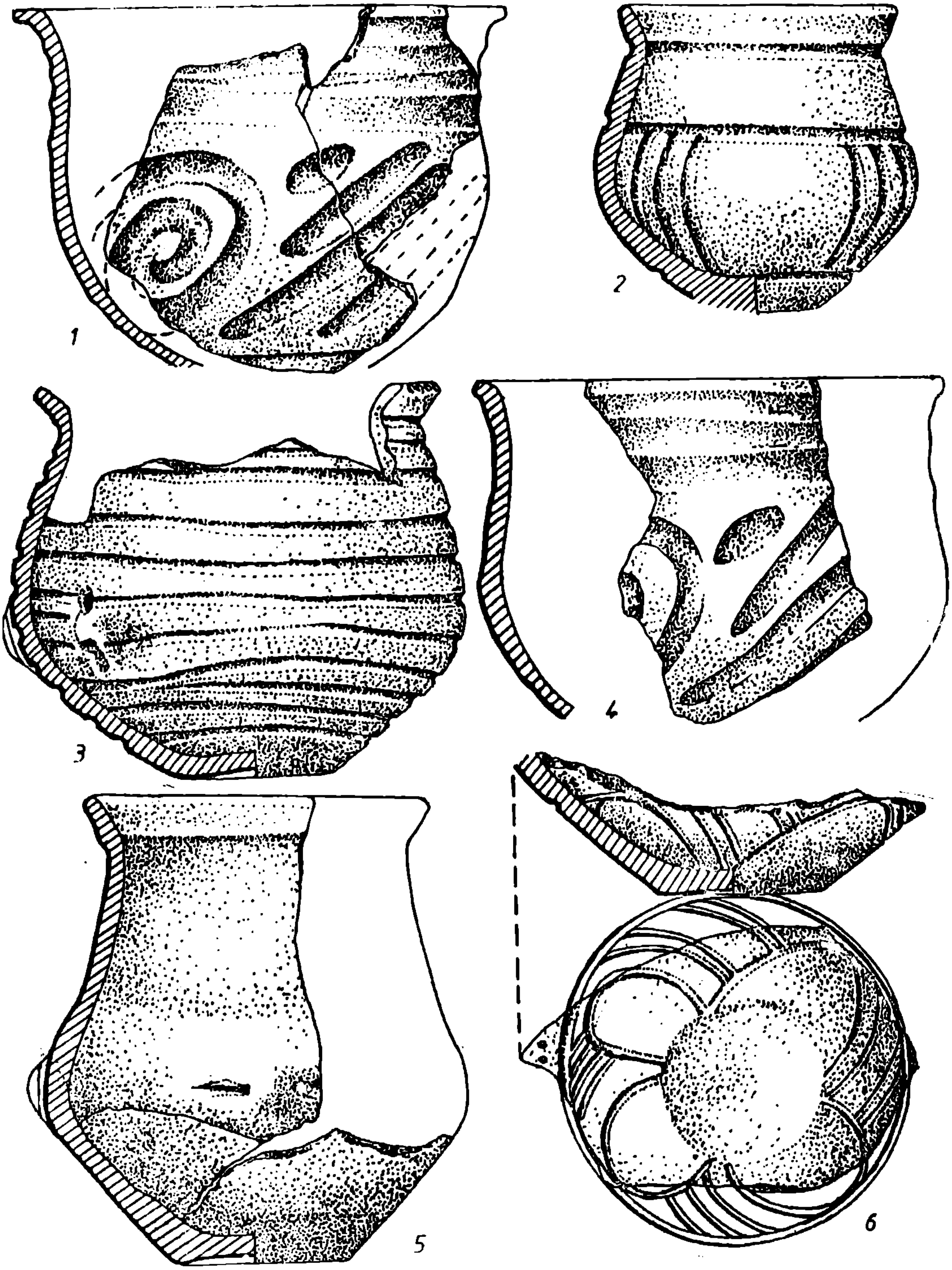

Pl.V.-Fragmente ceramice cu decor incizat (2, 3, 6), canelat (1, 4) și pictat (5). 1-3, din locuința nr.2; 4-6, din locuința nr.1.

www.cimec.ro

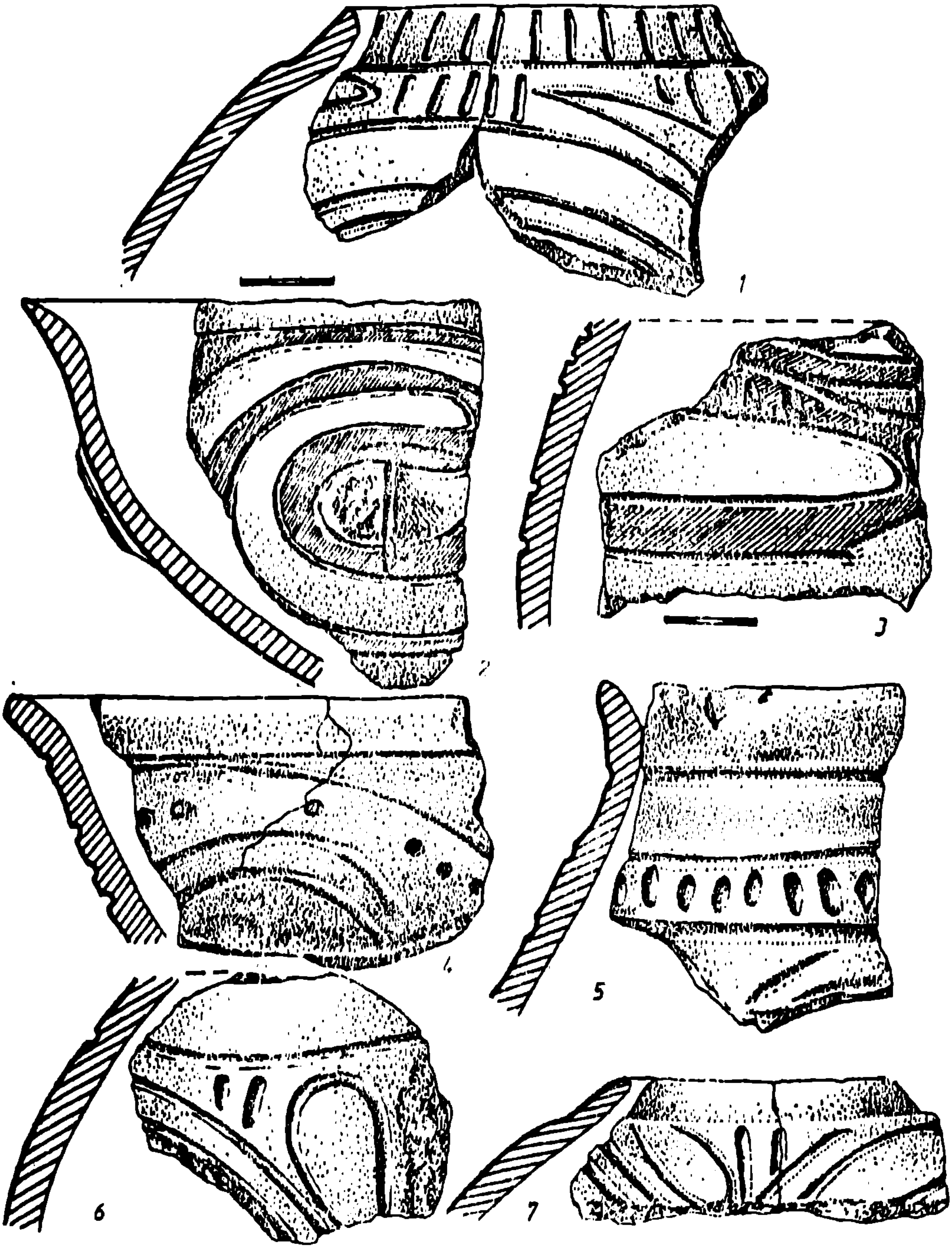

Pl. VI. - Fragmente ceramice cu decor incizat și pictură bicromă: 1, 3-5 din locuința nr. 1 ; 6-7 din locuința nr. 2 ; 2 din strat.

www.cimec.ro

rul cupelor sînt prezente elementele decorative secundare realizate cu ajutorul inciziei. Cupa superioară este decorată şi la interior (numai partea vizibilă a sa) tot cu ajutorul unor linii incizate drepte sau circulare. Pe buză apar impresiuni ovale.

Ultimei categorii îi aparţin fragmente ceramice provenind de la vase de uz comun, cu dimensiuni medii şi mari, unele fiind decorate cu barbotină.

Pe traseul S_I, în zona metrilor 20-25 au apărut sporadic cîteva fragmente ceramice datînd de la sfîrşitul epocii bronzului - cultura Noua - modelate dintr-o pastă maronie cu pete gălbui (pl.II/1) sau cenuşie (pl. II/5) cu cioburi pisate în compoziţie. Un fragment provine de la un vas în formă de sac cu buza foarte uşor evazată (pl.II/1). Sub ea apare un şir de impresiuni circulare, executate destul de neglijent. Dedesubtul acestui şir mai apar trei asemenea impresiuni circulare, dispuse în triunghi.

Un alt fragment (pl.II/5) provine de la partea superioară a unei străchini, şi el caracteristic pentru formele ceramice aparţinînd culturii Noua[3].

Aceleaşi culturi îi poate fi atribuit şi un topor fragmentar,lucrat din piatră (pl.II/8), din care se păstrează numai partea sa inferioară şi parţial gaura de înmănuşare.

Tot pe traseul S_I au fost recoltate cîteva fragmente ceramice (pl. II/2-4), lucrate la roată, modelate dintr-o pastă de bună calitate, fină, de culoare cenuşie, cu nisip cu granulaţie fină în compoziţie,databile în sec.al IV-lea e.n.

NOTE

1 Dorim să mulţumim şi pe această cale dr.Vasile Chirica de la Institutul de istorie şi arheologie "A.D.Xenopol"-Iaşi pentru sprijinul deosebit acordat cu ocazia desfăşurării acestor lucrări.

2 Referiri la staţiunea paleolitică şi la materialele descoperite aici au fost publicate de către V.Chirica, Piese bifaciale din paleoliticul superior descoperite în regiunea de nord a Moldovei, în SCIV,24,1973, 1; idem, Aşezarea paleolitică de la Mitoc - Pîrîul lui Istrate în volumul Din trecutul judeţului Botoşani, 1974, p.25 şi urm. cu prezentarea staţiunii, a tuturor cercetărilor arheologice din zonă şi bibliografia staţiunii; idem, Descoperiri paleolitice din aşezarea de la Mitoc (jud.Botoşani), în Arh.Mold.,VIII, 1975; idem,Aşezările paleolitice de la Mitoc, rezumatul tezei de doctorat, Iaşi, 1980.
In campania anului 1974 în aşezarea cucuteniană de aici au fost efectuate cercetări de către D.Monah, iar în 1978 de către S. Antonescu (ambii de la Muzeul judeţean de istorie şi artă Bacău).Materialul provenind din ambele sondaje este inedit.

3 A.C.Florescu, Contribuţii la cunoaşterea culturii Noua, în Arh.Mold., II-III, 1964, p.152 şi urm.

www.cimec.ro

THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH-WORKS AT MITOC "PÎRIUL LUI ISTRATI", BOTOŞANI COUNTY

Abstract

The archaeological survey of 1981 resumed the research-works at the Neolithic Cucuteni-type settlement "Pîrful lui Istrati", Mitoc village, Botoşani county.

The main goal of the soundings undertaken there was to obtain more complete data referring to this type of settlement, the system of dwelling placement and the characteristics of their pottery.

In this respect two trenches (S_I and S_{II}) were marked at a distance of 5 m from one another each having 75 x 1 m and 35 x 1 m respectively.

Two dwellings (L_1 and L_2) were partially surveyed by cutting two areas of 5.50 x 4 m and 6.50 x 3 m respectively (pl.1/1,2).

Both, L_1 and L_2 contained a fairly rich inventory of pottery fragments, intact or restorable pots, various implements and stone weapons.

Taking into account the shapes of the pottery as well as the decorative elements - mostly incisions, sometimes alongside grooved decorations or bicoloured paintings, rather few tricoloured pottery, both on a white (pl.III/2, 4) and red background (pl.IV/5) - the settlement can be attributed to phase A of Cucuteni Culture.

At the upper part of the layer - no stratigraphie delimitation and individualization of building complexes being possible - pottery fragments characteristic to the end of the Bronze Age - Noua culture - (pi. 11/1,5) and to the end of the 4th century A.D. (pl.Il/2-4) were revealed.

FIGURES (PLATES)

Plate I.-Dwelling plans no 1 and 2: 1 - dobe; 2 - platform; 3 - fireplace; 4 - hand grindingwill.

Plate II.- 1, 4, 5, 8: pot sherds and stene axe of Noua culture; 2,3 -pot sherds from the 4th C.A.D.; 6-7, 9-13 - implements from the dwelling no.2.

Plate III.-Pot sherds witt trichrome decoration (L_1).

Plate IV.-Binocular pot with incised decoration and bichrom painting. Dwelling no.2.

Plate V.- Pot sherds with incised (2, 3, 6), channeled (1, 4) and painted (9) decorations. 1-3 dwelling no.2; 4-6 dwelling no.1.

Plate VI.-Pot sherds with incised decoration and bichrome painting:1,3-5 dwelling no.1; 6-7 from dwelling no.2; 2,from the occupation level.

www.cimec.ro

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE EFECTUATE ÎN 1983 LA VITĂNEŞTI, JUD. TELEORMAN

de VALERIU LEAHU
şi GEORGE TROHANI

Între 6 şi 30 septembrie 1983 au fost efectuate noi săpături arheologice în vastul complex tumular situat pe cîmpia înaltă dintre rîul Vedea şi afluenţii estici ai Teleormanului, zonă unde, în urmă cu şase ani, explorarea a două movile funerare s-a soldat cu descoperirea unor morminte de înhumaţie aparţinînd păstorilor originari din stepele nord şi vest-pontice, din perioada de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, de asemenea sarmaţilor şi pecenegilor[1].

Tumulul cercetat în noua campanie de săpături s-a situat tot în perimetrul satului Vităneşti (com.Purani, jud.Teleorman), poziţia sa mai sigură aflîndu-se la circa 800 m sud de şoseaua Bucureşti-Alexandria şi la aproximativ aceeaşi distanţă spre est de S.M.A.Purani. Tumulul este denumit de către localnici "Movila lui Voicu Pisică".

Spre deosebire de tumulii exploraţi în 1976, acesta cercetat în 1983 a avut dimensiunile considerabil mai mari: înălţimea sa faţă de nivelul solului actual măsura în centru 2,10 m, iar diametrele actuale au fost de 56 x 52 m. Iniţial diametrele erau de 40 x 32 m, forma tumulului fiind neregulat rotundă.

Pentru cercetare s-a adoptat , şi în campania din 1983, metoda secţionării şi săpării exhaustive a mantalei şi suprafeţei funerare printr-un sistem de şanţuri paralele cu profile intermediare, dispuse în patru sectoare, create de doi pereţi diametrali perpendiculari, cu intersectare în punctul central al tumulului şi creind astfel două profile complete ale complexului.

Studiul acestor profile a probat că tumulul a fost ridicat pe un sol lutos-nisipos, gălbui, cu structură compactă, pe o suprafaţă neregulat circulară, neamenajată, în centrul căreia a fost săpată groapa unui mormînt. Mantaua ridicată peste suprafaţa funerară a fost amenajată depunîndu-se: la bază un pămînt cenuşiu închis, humos, apoi peste acesta, un pămînt cenuşiu deschis, cu aspect relativ bulgăros, iar deasupra, pentru a se da stabilitate monticulaţiei, un strat de pămînt galben lutos.Depunerile din urmă, dar mai ales cea de lut, au alunecat cu timpul,ultima lipsind din zona de vîrf a movilei, fiind mai masată, mai îngroşată către linia de circumferinţă a tumulului. În fine, să menţionăm că îndeosebi depunerea alcătuind baza mantalei a fost amenajată prin clădirea,una lîngă alta, a mai multor movile mici de pămînt.

Tumulul a fost ridicat pentru depunerea unui înhumat aparţinînd populaţiilor nomade de stepă, răspîndite, cum se cunoaşte, pe o arie vas-

www.cimec.ro

tă, atît în nordul cît şi în vestul Mării Negre.

Depunerea înhumatului s-a făcut pe centrul suprafeţei funerare cvasicirculare, într-o groapă rectangulară simplă - fără alte amenajări săpate - adîncită cu aproximativ 1,2o m faţă de nivelul antic de călcare, fundul gropii fiind amenajat printr-un pat de lut bătătorit. Înhumatul (M.1) a fost aşezat cu capul spre sud-vest şi picioarele către nord-est, în decubit dorsal. Craniul - pe occipital, tasat; coloana vertebrală - întinsă, dreaptă; cutia toracică - pe loc, cu coastele, de asemenea, tasate. Membrele superioare - pe lîngă corp: dreptul întins, stîngul flectat din cot. Oasele bazinului - în poziţie normală, dar şi ele puternic tasate. Membrele inferioare, iniţial (ritual) îndoite în sus, au alunecat sub presiunea pămîntului, desfăcîndu-se cu genunchii în exterior. Pe patul de lut bătătorit al gropii, cu deosebire în dreptul craniului, oaselor bazinului şi la picioare au fost depuşi bulgări de ocru roşu. Groapa a fost acoperită cu bîrne de lemn, de regulă late şi groase, dispuse, cele mai multe, paralel la axul longitudinal. (În mod cert, o bîrnă a fost aşezată şi perpendicular la patul gropii, paralelă şi apropiată de peretele sud-estic). (fig.1).

În centrul tumulului a fost practicată o înmormîntare secundară. (M.2). Într-o groapă de formă rectangulară, adîncă de minimum 1 m (limita de pornire în jos nu a putut fi precis determinată), au fost depuşi doi înhumaţi, ambii cu capul către sud-vest şi picioarele spre nord-est. Un înhumat a fost aşezat în decubit dorsal, într-o poziţie foarte mult asemănătoare scheletului descoperit în mormîntul nr.1. Craniul, pe occipital, era uşor deplasat spre stînga; coloana vertebrală - dreaptă, întinsă; cutia toracică în poziţie normală, dar cu coastele aproape în întregime pulverizate. Membrele superioare, pe lîngă corp, erau şi la acest schelet, dreptul întins (păstrîndu-se doar humerusul, o parte din cubitus şi cîteva falange), iar stîngul flectat din cot. Din oasele bazinului - slabe urme. Membrele inferioare au fost şi acum îndoite ritual în sus, dar întocmai ca în M.1, au alunecat şi s-au desfăcut (cu genunchii în exterior) sub presiunea pămîntului de umplutură a gropii. In situ s-au găsit doar ambele femure şi tibia stîngă. Al doilea înhumat a fost depus în stînga primului, culcat pe dreapta, în poziţie chircită. Craniul, însă, tot pe occipital; coloana foarte puţin curbată; din cutia toracică numai cîteva coaste pulverizate; dintre membrele superioare doar humerusul şi cubitusul stîngi, fragmentare, cubitusul şi radiusul drepte, deplasate; dintre membrele inferioare, femurii şi tibiile, fragmentare, tasate şi resturi de oase plantare stîngi. Şi aici bulgări de ocru roşu au fost aşezaţi în dreptul craniilor şi oaselor bazinului. Spre deosebire de înmormîntarea iniţială, la aceasta, de a doua, nu s-a mai folosit acoperirea gropii cu bîrne de lemn (fig.2).

Absenţa oricăror elemente de inventar face dificilă încadrarea cronologică şi culturală a celor două înhumări; singurele elemente cu care se poate eventual opera sînt în acest caz unele detalii caracteristice ale ritului şi ritualului de înmormîntare. În această privinţă trebuie reţinute pentru mormîntul iniţial, depunerea înhumatului într-o groapă simplă ,

www.cimec.ro

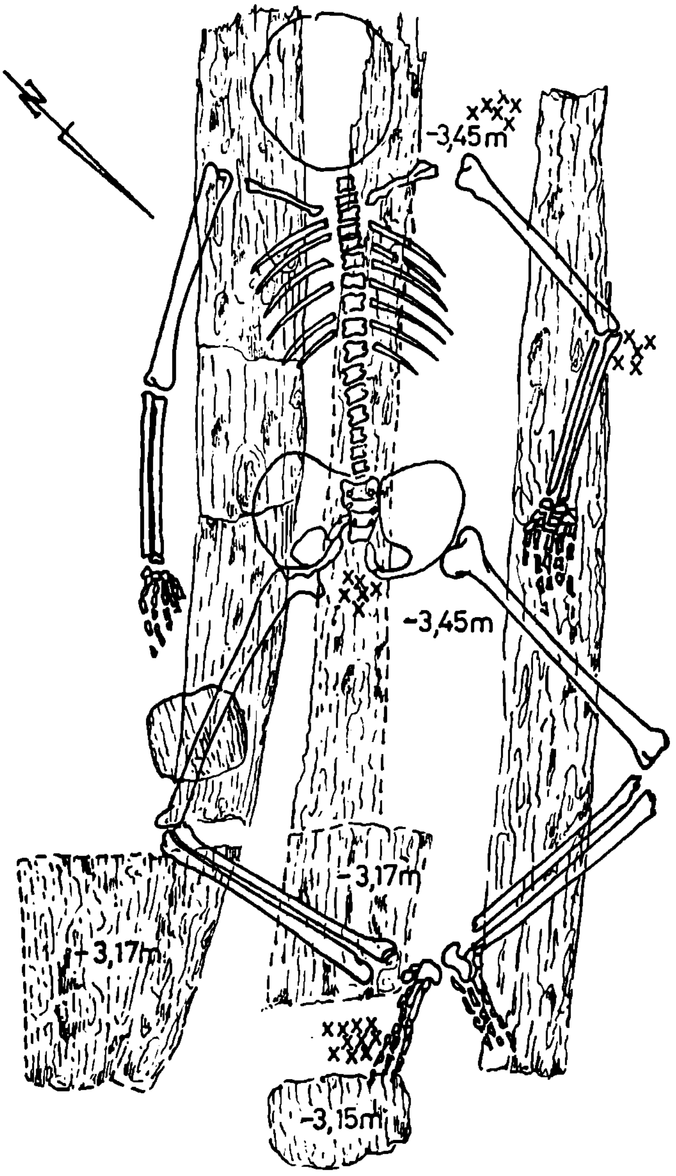

Fig.1.-Mormîntul nr.1 cu bîrne de lemn şi ocru roşu (XXX).

www.cimec.ro

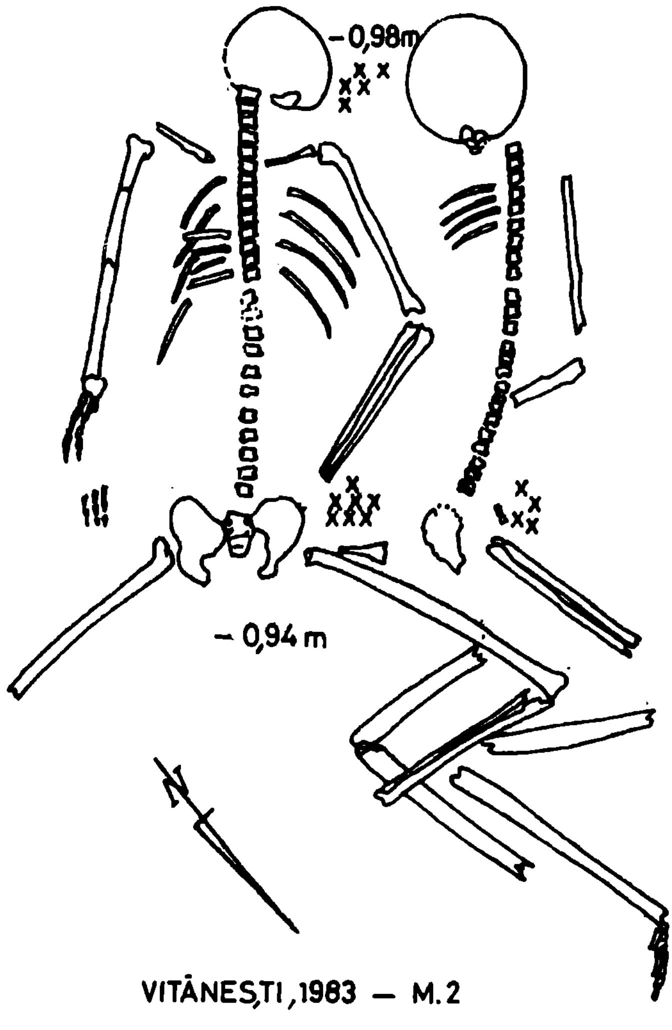

Fig.2.-Mormîntul dublu,nr.2, cu depuneri de ocru roșu (XXX).

www.cimec.ro

aşezarea sa în decubit dorsal cu braţele întinse pe lîngă corp şi picioarele îndoite în sus din genunchi, în fine acoperirea gropii cu bîrne. Toate aceste trăsături situează - cu multă probabilitate - mormîntul pentru care s-a ridicat tumulul într-un orizont corespunzător culturii Iamnaia, aşadar în limitele perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, respectiv în a doua jumătate a mileniului III î.e.n.[2] Similitudini frapante între înhumatul iniţial şi unul din scheletele mormîntului dublu, secundar: aceeaşi orientare, depunerea tct în decubit dorsal, cu genunchii ridicaţi prin îndoirea picioarelor, poziţia identică a braţelor (cel drept întins pe lîngă corp, cel stîng uşor îndoit din cot), în fine, depunerea bulgărilor de ocru în dreptul craniului - toate acestea permit - ipotetic desigur - o apropiere a mormîntului secundar, atît cronologic cît şi cultural, de grupa la care a fost ataşat înhumatul iniţial din tumul. Cît de mult, pînă la ce limite s-ar putea opera în această apropiere este greu de precizat în stadiul actual al cercetării.

Dezvelirea în 1983 a încă două morminte aparţinînd populaţiilor nomade venite din stepele nord şi vest-pontice se adaugă descoperirilor de acest tip făcute anterior la Vităneşti, precum şi celora efectuate la Orbeasca, Văceni şi în alte localităţi din Cîmpia Teleormanului, ba şi mai la vest, la Drăgăneşti-Olt. Totodată, rezultatele din 1983 sugerează că tumulii mari din această întinsă zonă, dispuşi - după cum se observă clar în teren - pe aliniamente, au fost ridicaţi de aceleaşi populaţii păstoreşti şi utilizaţi de ele timp mai îndelungat. Asemenea date par să indice că în perioada de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, poate şi la începutul acestei din urmă epoci, Cîmpia Teleormanului a cunoscut o prezenţă masivă şi de durată a populaţiilor nomade venite din stepele nord şi vest-pontice - fenomen ale cărui implicaţii sînt în genere cunoscute, dar care se cer încă urmărite, studiate. Şi pentru atare motive săpăturile de la Viţăneşti vor continua.

NOTE

1 Cf. Valeriu Leahu şi George Trohani, în SCIVA, 29, 4, 1978, p. 529-539; idem, în Cercetări arheologice, III, 1979, p. 127-141.
2 O.G. Sapoşnikov, în Istorija Ukrainskoi SSR, Kiev, 1981, 1, p. 101-106.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES ÉFFECTUÉES EN 1983 À VITĂNEŞTI

Résumé

Les deux sections pratiquées dans le tumulus "Movila lui Voicu Pisică" (diamètre actuél 56 x 52 m. et diamètre ancien 40 x 32 m.; hauteur

www.cimec.ro

actuelle 2,10 m.) ont eu comme résultat la découverte de deux sépultures.

La sépulture No.1, pour la quelle on a élevé le tumulus, contient un inhumé - en decubitus dorsal et les genoux pliés en haut - dans une fosse située à 1,20 m. sous le sol antique. On a découvert des traces d'ocre rouge et les restes d'une construction en bois. Selon ces données, la sépulture est attribuée à la civilisation de Imnaia (fig.1).

La sépulture No.2, secondaire, contient deux inhumés - un, en decubitus dorsal et avec les genoux repliés en haut, et le second en position accroupie. Des traces d'ocre rouge se trouvent également. Du point de vue chronologique et culturel, cette seconde sépulture doit être proche de la première (fig.2).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig.1.-La sépulture No.1 avec les vestes d'une construction en bois et des traces d'ocre rouge (XXX).

Fig.2.-La sépulture No.2, double, avec des traces d'ocre rouge(XXX).

www.cimec.ro

CERCETARI ARHEOLOGICE IN NECROPOLA TUMULARA DE LA BOLOTEŞTI, JUD. VRANCEA

de COSTACHI BUZDUGAN,
VICTOR BOBI şi
ANTON PARAGINĂ

Mai puţin cunoscută din punct de vedere arheologic, valea Putnei a devenit în ultima vreme aria de desfăşurare a unor cercetări sistematice, în urma cărora au fost descoperite importante obiective din perioade istorice diferite[1]. Aceste obiective de interes arheologic deosebit se adaugă astăzi la un grup de tumuli, care, deşi cunoscut din surse orale şi scrise[2], nu constituise pînă de curînd obiectul unor cercetări arheologice metodice[3].

De aceea, pentru stabilirea vechimii şi conţinutului lor arheologic, Muzeul de Istorie al R.S.România a întreprins, împreună cu Complexul muzeal al judeţului Vrancea, cercetări sistematice în anul 1983.

Cunoscut sub denumirea de "Movilele Vrancei", grupul de tumuli amintit se află pe terasa superioară a rîului Putna, între comunele Jariştea şi Boloteşti, de-o parte şi de alta a şoselei Focşani-Vidra (şoseaua Vrancei). Însă, cei mai mulţi dintre ei mobilează zona delimitată spre vest de şoseaua Focşani-Vidra (2D), iar spre est de valea Şoimului.

Numericeşte, grupul este estimat astăzi la 16 tumuli (fig.1), de dimensiuni diferite: cîţiva dintre ei au dimensiuni impresionante, în timp ce alţii abia dacă mai pot fi identificaţi. Aceştia din urmă constituie dovada că iniţial numărul tumulilor era mai mare, însă unii au fost distruşi în decursul timpului de lucrările agricole.

Săpăturile propriu-zise, care au avut caracterul unui sondaj de informare, au început prin secţionarea unuia dintre tumulii mai puţin afectaţi de lucrările agricole (T.1), situat la circa 5 km sud de Boloteşti, în dreptul bornei kilometrice nr.13 de pe şoseaua Focşani-Vidra, chiar în marginea malului vechii albii a Putnei. Cele două secţiuni (AB şi CD),care se întretaie aproximativ în centru, împart tumulul în patru sectoare (I, II, III şi iV).

De dimensiuni medii, tumulul nr.1, pentru ridicarea căruia s-a folosit pămînt din jur, are forma cvasi circulară, diametrul maxim de 11 m, iar înălţimea de 1,35 m de la suprafaţa actuală a solului (fig.2).Iniţial tumulul va fi avut o înălţime mai mare, ea a fost însă redusă în decursul timpului, fie prin acţiunea de eroziune, determinată de apele pluviale, fie de lucrările agricole, executate an de an.

Structura tumulului este destul de simplă, indicînd următoarea succesiune stratigrafică: solul vegetal actual, a cărui grosime nu depăşeşte 0,25 m, suprapune un strat de pămînt brun-cenuşiu amestecat cu prundiş şi cu bolovani de piatră de rîu; urmează apoi pămîntul "viu", alcătuit din

www.cimec.ro

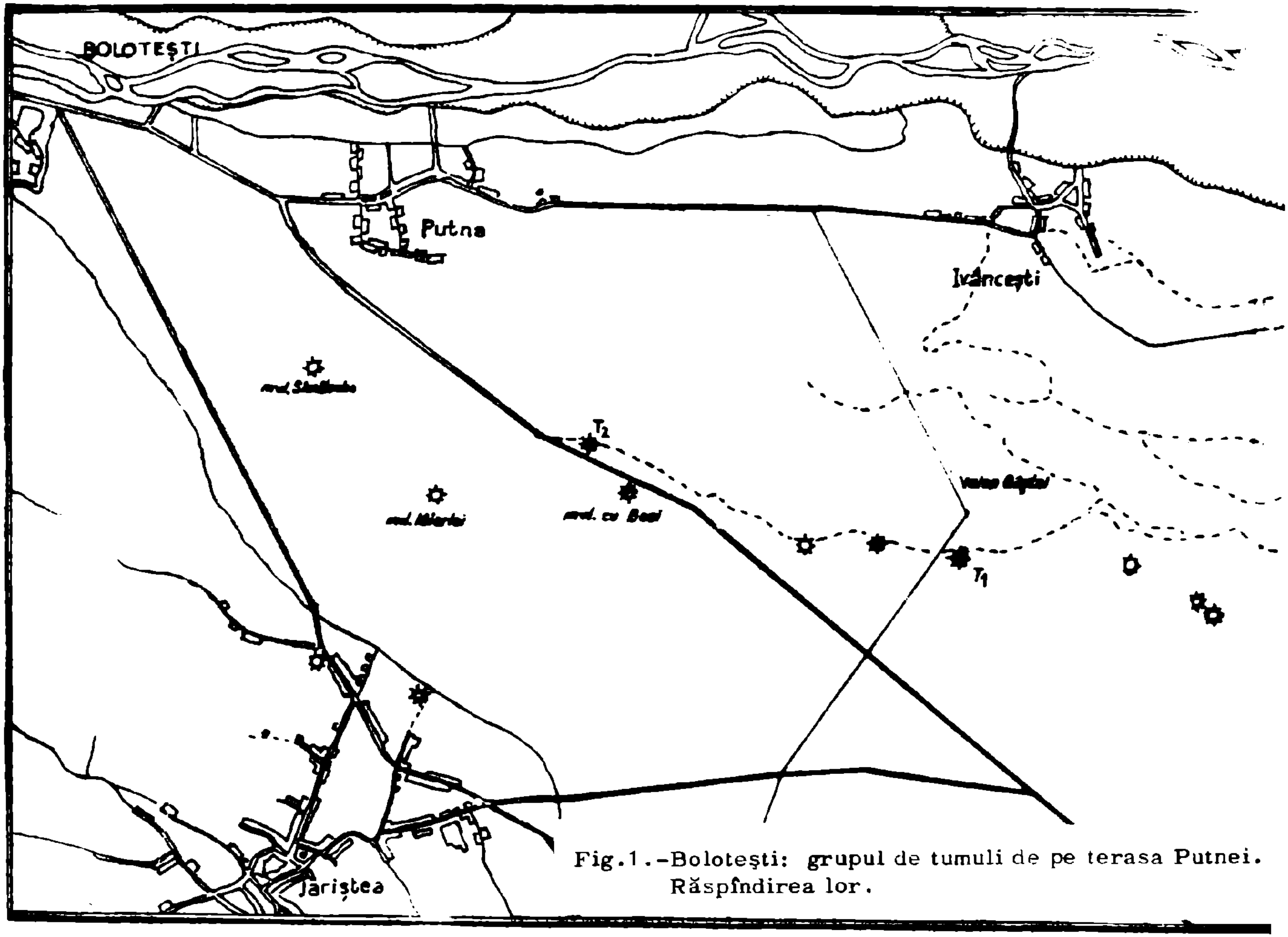

Fig.1.-Bolotești: grupul de tumuli de pe terasa Putnei. Răspîndirea lor.

www.cimec.ro

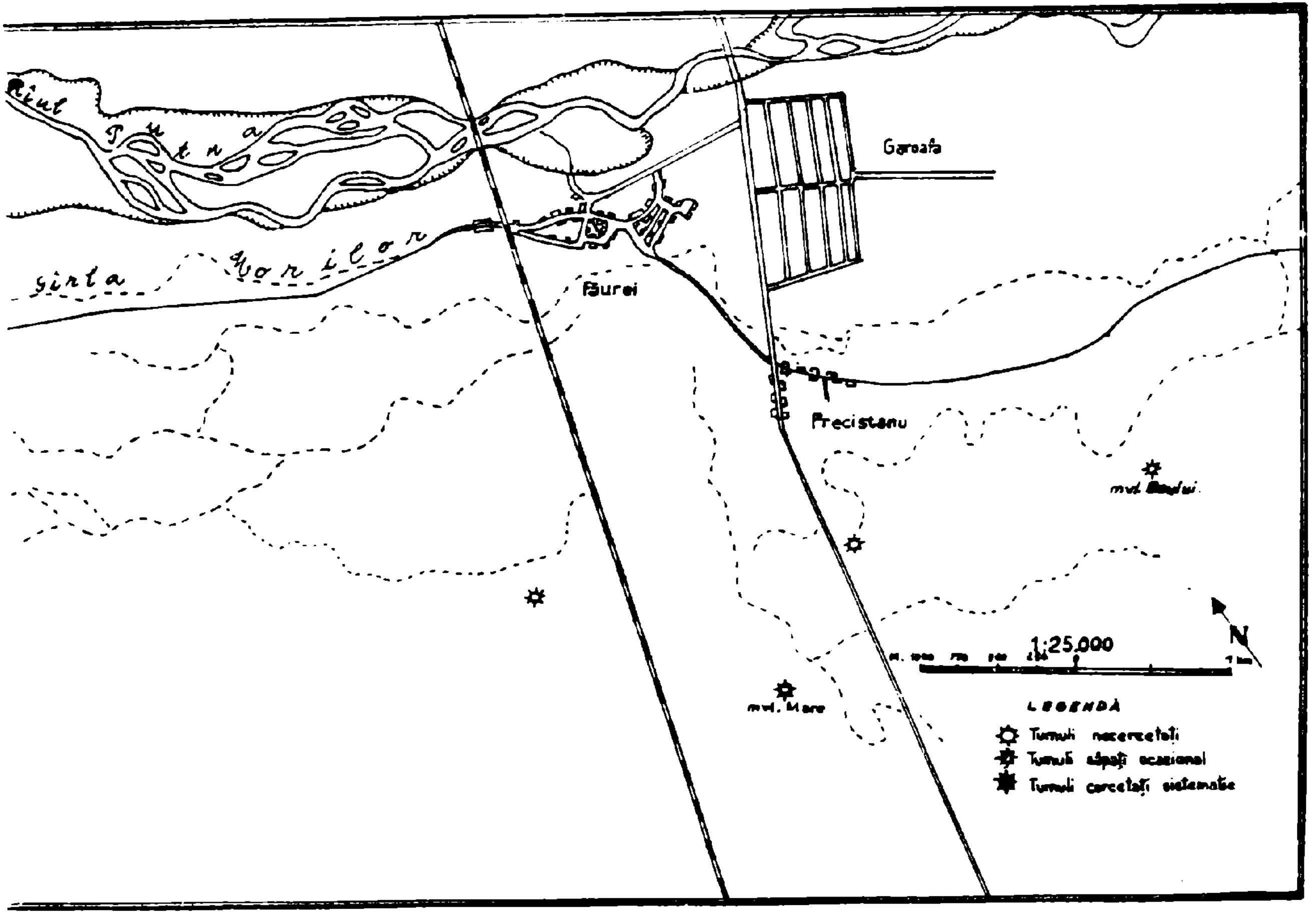
Rîul Putna
Gîrla Morilor
Garoafa
Făurei
Precistanu
mvl. Mare
1:25.000
N
LEGENDĂ
Tumuli necercetați
Tumuli săpați ocazional
Tumuli cercetați sistematic

www.cimec.ro

piatră şi prundişuri, prinse în calota calcarului antic (fig.2).

În interiorul tumulului au fost descoperite - la adîncimi diferite cuprinse între 1,00-1,50 m - patru morminte, toate de înhumaţie.

Mormîntul nr.1, cu groapa de formă dreptunghiulară cu colţurile rotunjite, săpată pînă la adîncimea de 1,30 m, prezintă, într-o stare proastă de conservare, scheletul unui matur. După poziţia cîtorva oase păstrate, se poate preciza că defunctul fusese aşezat pe spate, în poziţie întinsă, orientat est-vest (fig.3/1). In dreptul toracelui, în partea de nord, se afla un vas de lut, cu gura în sus. Vasul, de dimensiuni mici, este lucrat cu mîna din pastă de culoare castanie, cu pete brun-închise, cu pietricele şi cioburi pisate în compoziţie. Corpul vasului, de formă bitronconică, este scund, avînd deschiderea largă, iar buza evazată şi rotunjită. Fundul este plat (fig.4/1).

Mormîntul nr.2, avînd groapa sepulcrală dreptunghiulară, cu colţurile rotunjite, săpată pînă la adîncimea de 1,50 m, conţine, într-o stare precară de conservare, scheletul defunctului aşezat pe partea stîngă, în poziţie chircită, cu capul la est şi picioarele la vest. Din schelet se păstrau doar cîteva din oasele lungi şi resturi de craniu (fig.3/2). In partea de sud, lîngă oasele bazinului, era un vas de mici dimensiuni, înclinat spre nord-est. Vasul este modelat cu mîna din pastă grosieră, de culoare cenuşie, cu cioburi pisate şi pietricele în compoziţie. Are corpul tronconic, uşor arcuit şi asimetric. Buza, finisată neuniform, este rotunjită pe alocuri, iar fundul plat (fig.4/2).

Mormîntul nr.3, identificat la adîncimea de 1,00 m, mai păstra doar resturi din scheletul defunctului, depus într-o groapă al cărei contur nu a putut fi urmărit din cauza solului care avea peste tot aceeaşi structură şi culoare. După poziţia oaselor lungi, care s-au păstrat mai bine, s-a putut preciza că defunctul fusese aşezat întins pe spate, cu capul la sud şi picioarele la nord (fig.3/3). Lîngă femurul drept se găsea un vas mic de lut, aşezat în poziţie oblică, cu gura spre nord-est. Modelat cu mîna, din pastă grosieră, de culoare castanie închisă, cu pietricele şi cioburi pisate în compoziţie, vasul are formă bitronconică. Gîtul este foarte scund, aproape vertical pe unele porţiuni. Are deschiderea largă şi buza, rotunjită, este lobată într-o parte (fig.4/3).

Mormîntul nr.4 conserva relativ bine scheletul defunctului aşezat în poziţie chircită, pe partea dreaptă, cu capul spre nord-vest-nord şi picioarele la sud-est-sud. Groapa sepulcrală, săpată pînă la adîncimea de 1,30 m de la suprafaţa actuală a solului, are forma dreptunghiulară, cu colţurile rotunjite (fig.3/4). Acesta este singurul mormînt fără inventar funerar.

Aşa cum se desprinde din descrierea mormintelor, două dintre ele (M.2 şi M.4) sînt cu schelete chircite, aşezate fie pe stînga, fie pe partea dreaptă, iar celelalte două (M.1 şi M.3) au scheletele defuncţilor întinse pe spate, orientate în mod diferit. Din dispunerea lor în plan nu rezultă că înmormîntările s-ar fi făcut într-o anumită ordine, după cum este foarte greu de precizat care dintre ele este mormîntul principal, pentru care s-a înălţat tumulul. Se poate afirma, în schimb, că înmor-

www.cimec.ro

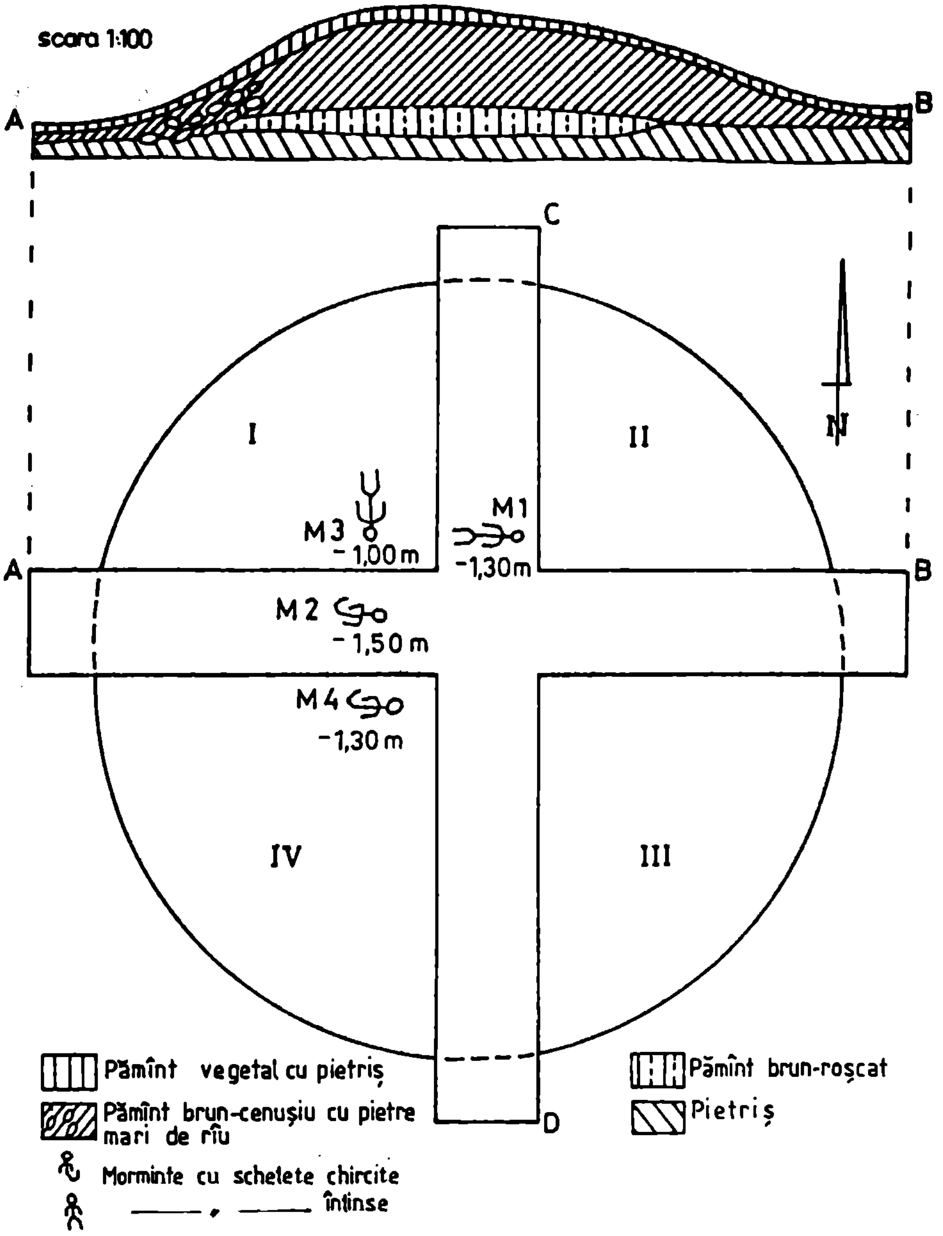

Fig.2.-Bolotești: Planul și profilul tumulului nr.1.

MUZEUL DE ISTORIE AL

www.cimec.ro

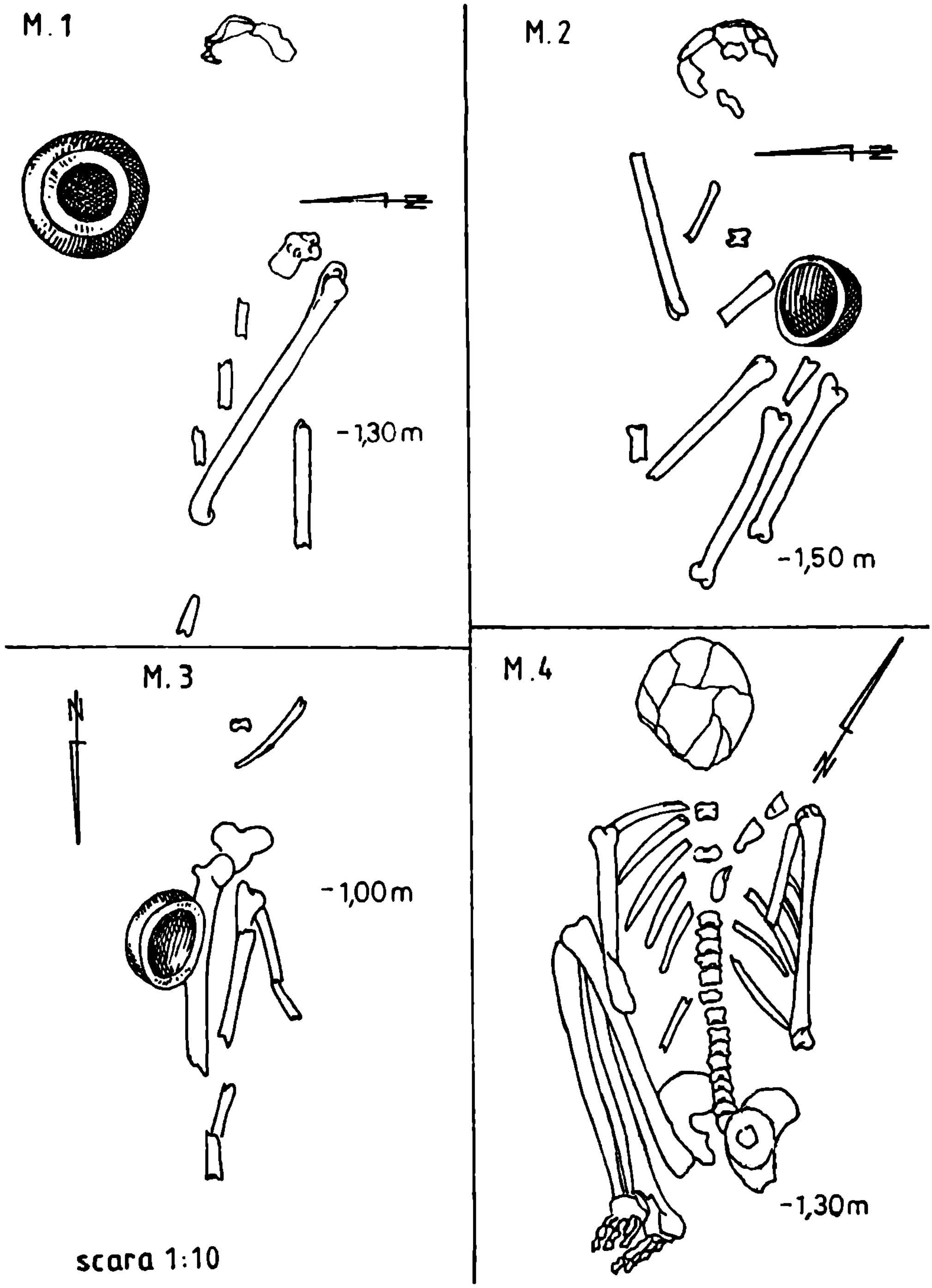

Fig.3.-Boloteşti: Morminte descoperite în tumulul nr.1: 1,3 -morminte cu schelete întinse pe spate; 2,4 morminte cu schelete chircite.

www.cimec.ro

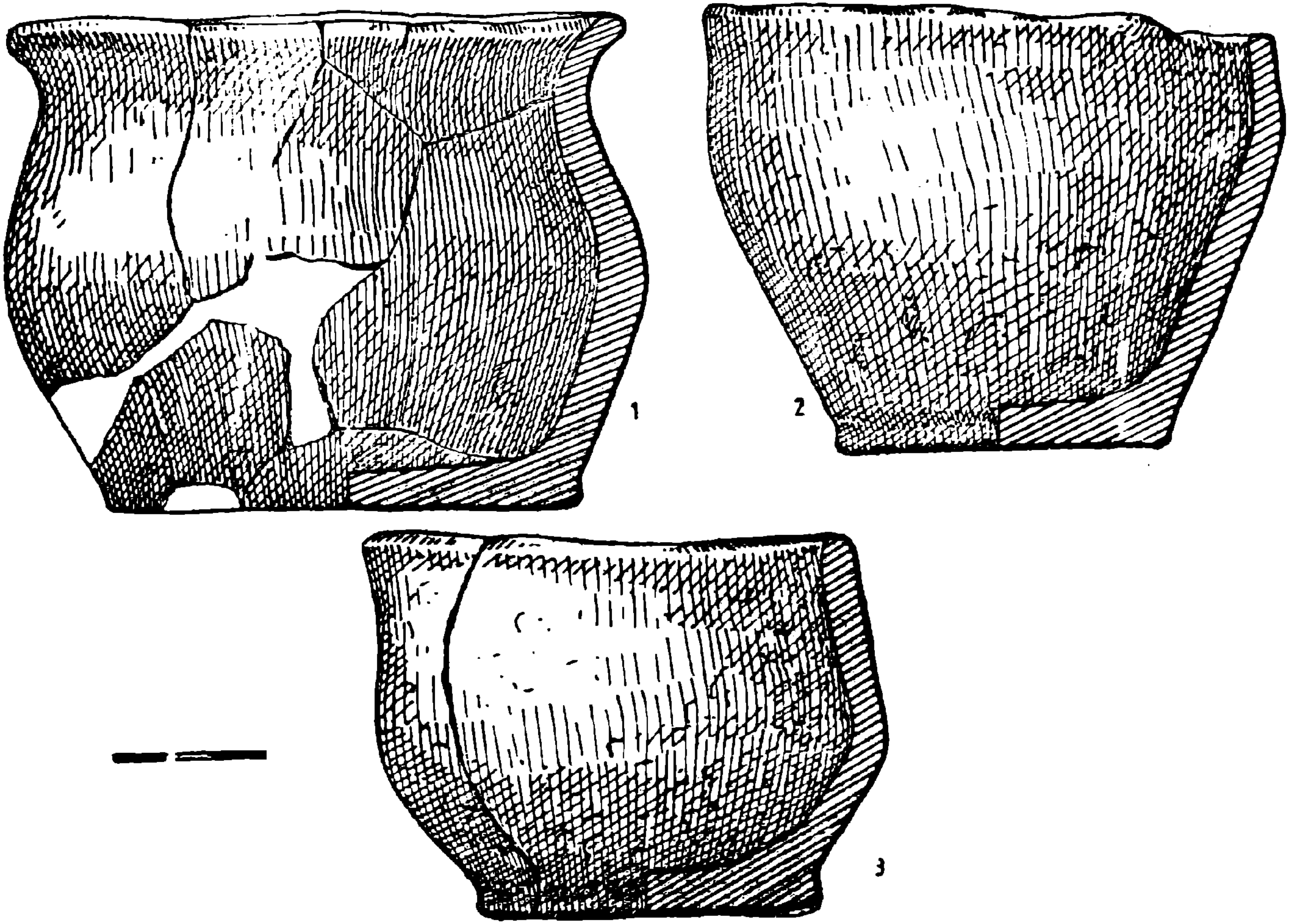

Fig.4.-Boloteşti: ceramică descoperită în mormintele din tumulul nr.1: 1 (M.1); 2 (M.2); 3 (M.3).

www.cimec.ro

mîntările sînt individuale. Adîncimile diferite la care au apărut scheletele arată că înmormîntările erau succesive.

Aşadar, în funcţie de ritualul funerar, mormintele cercetate pot fi împărţite în două grupe: cu schelete chircite şi cu schelete întinse pe spate.

Inventarul funerar al celor două categorii de morminte - atunci cînd el există (M.4 nu are absolut nimic) - este sărăcăcios, fiind reprezentat în exclusivitate de produse ceramice de tehnică inferioară. Aceste produse sînt puţin caracteristice pentru încadrarea culturală şi cronologică a mormintelor descrise. Totuşi, atît specificul de ritual funerar, cît şi puţinele obiecte de inventar descoperite oferă unele date pentru rezolvarea acestor probleme.

Tipologic, inventarul ceramic descoperit atît în mormintele cu schelete chircite, cît şi în cele cu schelete întinse pe spate formează o grupă unitară, ceea ce înseamnă că, din punct de vedere cronologic, cele două categorii de morminte pot fi considerate contemporane.

În general, mormintele cu schelete chircite sau întinse pe spate, descoperite la adîncimi variabile, caracterizează complexul cultural răspîndit în stepele nord-vest pontice în perioada de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului. Dar acest complex cultural se prelungeşte în timp pînă spre sfîrşitul perioadei mijlocii a epocii bronzului, după cum dovedesc unele descoperiri din Moldova[4] şi nord-estul Munteniei[5]. Ori inventarul ceramic al mormintelor de la Boloteşti, prin calitatea pastei şi tehnica de lucru, în general, se paralelizează cu unele descoperiri din Muntenia. Astfel, cele cîteva forme de vase prezentate mai sus îşi găsesc analogii apropiate în complexele provenite din necropolele de la Brăiliţa[6], Lişcoteanca[7] şi Rîmnicelu[8].

Pe baza acestor analogii descoperirile de la Boloteşti pot fi atribuite culturii de stepă nord-vest pontică şi încadrate cronologic în perioada mijlocie a epocii bronzului.

NOTE

1 Dintre cercetările arheologice mai importante efectuate în ultima vreme menţionăm pe cele de la Bîrseşti (S.Morintz, în "Dacia", N.S., 1, 1957, p.113-132; idem, în Materiale, 3, 1957, p.219-224; 5, 1959, p.355-360; 6, 1959, p.231-236; 7, 1960, p.201-206), Pădureni (S. Morintz şi Gh.Bichir, în Materiale, 6, 1959, p.487-493), Ţifeşti (S. Morintz şi N.Harţuche, în Materiale, 8, 1962, p.521-525) şi Bătineşti (cercetări inedite, efectuate de Anton Paragină).

2 C.Buzdugan, în Acta M M, 2, 1980, p.57.

3 Unul dintre aceşti tumuli, situat în marginea şoselei Focşani-Boloteşti, la km 13, a fost săpat în timpul primului război mondial de o echipă de grenadieri germani. Cf. N.Harţuche, în Studii şi comunicări-Vrancea, 2, 1979, p.11. Un alt tumul, denumit de localnici "Movila cu Beci";

www.cimec.ro

situat in stînga şoselei Focşani-Boloteşti, a fost distrus parţial cu ani în urmă, cînd I.A.S. Odobeşti a construit o instalaţie pentru prepararea soluţiei de stropit via. Din informaţiile primite de la muncitori care au lucrat la această instalaţie reiese că au fost găsite mai multe obiecte şi vase de lut, rămase necunoscute.

Cf.M.Petrescu-Dîmboviţa, în Materiale, 1, 1953, p.116-132; A.C. Florescu şi M.Florescu, în Materiale, 6, 1959, p.227.

5 Pentru elemente mai tîrzii ale culturii de stepă nord-vest pontică din nord-estul Munteniei vezi N.Harţuche şi F.Anastasiu, în Catalogul selectiv al colecţiei de arheologie a Muzeului Brăilei, 1976, p.166, 169, 170.

6 Ibidem, p.166, fig.340.

7 Ibidem, p.169-170, fig.350.

8 Ibidem, p.170, fig.351.

FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE BOLOTESTI, DÉP. DE VRANCEA

Résumé

Les fouilles archéologique entreprises en 1983 dans l'un des tumulus connus sous le nom de "Movilele Vrancei" (monticules de Vrancea), situés sur le territoire de la comune de Boloteşti, dép.de Vrancea, ont occasionnée la découverte de quatre tombes d'inhumation: deux contenant des squelettes étandus sur le dos (M.1 et M.3) et deux avec des squelettes recroquevillés (M.2 et M.4).

L'inventaire funéraire des tombes découvertes, unitaire du point de vue typologique, est assez pauvre contenant exclusivement de la céramique travaillée à la main.

D'après les manifestations du rituel et de l'inventaire funéraire, les tombes découvertes ont été attribuées à la culture de steppe nord-ouest pontique et comprise du point de vue chronologique dans la période moyenne de l'âge du bronze.

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Boloteşti. Le groupe de tumulus sur la terrasse de Putna. Leur position.

Fig.2.-Boloteşti. Le plan et le profil du tumulus no.1.

Fig.3.-Boloteşti. Tombes découvertes à l'intérieur du tumulus no.1: 1, 3, tombes contenant des squelettes étendus sur le dos; 2,4, tombes contenant des squelettes recroquevillés.

Fig.4.-Boloteşti. Céramique découverte dans les tombes du tumulus no.1: 1 (M.1); 2 (M.2); 3 (M.3).

www.cimec.ro

ŞANTIERUL ARHEOLOGIC PREUŢEŞTI-"DEALUL CETATE", JUD. SUCEAVA, 1983

de NICOLAE URSULESCU
şi DRAGOMIR POPOVICI

În acest an a continuat cercetarea elementelor fortificaţiei hallstattiene timpurii pe latura sudică a acesteia, prin abordarea unui nou segment din S XIII, care constituie axul longitudinal (N-S) al platoului pe care se află amplasată staţiunea[1].

Cercetările s-au concentrat îndeosebi asupra primului val, interior, al fortificaţiei, în sectorul în care încă din campania trecută se sesizase existenţa unei intrări amenajate. De altfel şi în prezent drumul de acces peste fortificaţie (valuri şi şanţuri) trece exact prin aceeaşi zonă în care odinioară fusese amenajată intrarea; locul se remarcă prin existenţa unei alveolări vizibile.

Pentru a se putea surprinde cît mai complet situaţia reală, în zona de înălţime maximă a valului (metrii 29-29,5 pe S XIII) a fost păstrat un martor transversal. Astfel, în timpul săpăturii, observaţiile s-au făcut permanent în plan şi pe profile longitudinale şi transversale, putîndu-se obţine în consecinţă date extrem de interesante şi importante referitoare la sistemul de amenajare a intrării, ca şi despre etapele de refacere ale fortificaţiei (fig.1).

Chiar deasupra pămîntului steril din punct de vedere arheologic (14) se află două nivele de locuire cucuteniană (13 şi 12), care au fost suprapuse de o lentilă de pămînt maroniu-roşcat, nisipos (9), avînd probabil rolul de a nivela terenul în momentul de început al locuirii hallstattiene. Acest nivel prezintă, la partea sa superioară, o dungă de arsură (8), groasă de 2-3 cm. De la nivelul acesta sînt săpate, de o parte şi de alta, două gropi mari de bîrne, care indică, în mod aproape cert, construirea unei palisade uşoare. Aceasta corespunde probabil primei locuiri hallstattiene de pe platou, care fusese sesizată încă din campaniile anterioare, prin mai multe gropi, dintre care una de bordei; unele dintre aceste gropi fuseseră suprapuse de valul fortificaţiei propriu-zise[2].

După incendierea acestei palisade, locuirea efectivă în acest punct pare a înceta, iar fortificaţia care se ridică devine mai degrabă un simplu punct de control şi refugiu (pentru acest scop pledează şi dimensiunile reduse ale complexului)[3]. Astfel, peste nivelul de incendiere a palisadei a fost depus un strat de pămînt maroniu-roşcat, pigmentat cu chirpici, cărbune şi mult nisip (7), care reprezintă amenajarea primului val al fortificaţiei. Acest strat e suprapus de un puternic nivel de incendiere (6), gros uneori de pînă la 18 cm, constînd din pămînt puternic înroşit, la baza căruia era perfect vizibil un strat de cărbune gros de 2-3 cm.

www.cimec.ro

Urmează o nouă refacere a valului, constînd dintr-un strat de nisip amestecat cu argilă şi pietre, pigmentat relativ puternic cu bucăţi de cărbune şi extrem de bine bătucit (5); era mai gros spre marginile secţiunii şi mai subţire spre centru, ceea ce se explică prin faptul că aici se afla accesul în fortificaţie . De o parte şi de alta a acestui strat s-au observat contururile a două gropi de pari (10), care, adineindu-se în solul viu, suprapuneau aproape perfect urmele vechilor bîrne ale primei palisade, avînd totuşi un diametru ceva mai mic.

Acest strat a servit drept pat pentru amenajarea unui adevărat pavaj (5), format din gresii nisipoase, de culoare albicioasă (uşor calcinate în urma incendiului). Pavajul era lung de circa 0,90 m (pe direcţia N-S) şi marca aproape toată lăţimea intrării (1,50 m pe direcţia E-V). De o parte şi de alta a pavajului au apărut urmele unor bîrne carbonizate, al căror rost se explică probabil în legătură cu modul de construire a porţii. Acest prim pavaj s-a păstrat în stare destul de bună, deoarece a fost imediat acoperit atît de dărîmăturile porţii incendiate, cît şi de un strat de nisip gălbui, amestecat cu pietre şi pigmenţi de cărbune, foarte bine bătucit, reprezentînd o nouă nivelare (3) şi o altă reamenajare a valului.

Deasupra acestui pat de nivelare s-a amenajat un nou pavaj (2), gros de circa 20 cm, constînd din pietre de rîu sparte, prinse între ele cu argilă. De la acest nivel au fost observate iarăşi, de o parte şi de alta, resturile carbonizate ale unor structuri de lemn care au alcătuit intrarea fortificaţiei. De asemenea, de aici se adînceau, spre est şi spre vest de pavaj, urmele unor bîrne groase (11), destinate să susţină poarta; bîrnele au fost introduse în vechile lăcaşuri ale amenajărilor anterioare, dar au avut diametre mai mici. Deosebit de interesant este faptul că pe lingă aceste bîrne s-au observat clar contururile altor două gropi, mai puţin adinei, conţinînd de asemenea urmele carbonizate ale unor bîrne, care aveau probabil rolul să sprijine pilonii principali ai porţii.

Deci, şi această ultimă fază a valului (implicit a fortificaţiei) a sfîrşit prin a fi incendiată. Resturile acestei faze au fost in mare măsură deranjate ulterior de factori naturali, deoarece nu a mai intervenit o reamenajare (acoperire) intenţionată a resturilor distruse.

Aşadar, săpăturile din 1983, continuînd cercetarea zonei începută în anul precedent, au avut darul de a clarifica succesiunea fazelor de locuire şi refacere a fortificaţiei hallstattiene timpurii de la izvoarele pîrîului Brana: după o primă etapă de locuire efemeră (timp în care nu s-a construit decît o simplă palisadă), au urmat alte trei faze de amenajare şi distrugere succesivă a fortificaţiei propriu-zise, constînd din valuri cu palisade şi şanţuri.

Refacerea rapidă a fortificaţiei, în cadrul aceleaşi etape istorice, are şi implicaţii de ordin social-economic,demonstrînd existenţa în zonă a unor comunităţi stabile şi relativ bine organizate, capabile să întreprindă lucrări de mare amploare. Rămîne o sarcină a cercetărilor viitoare să sesizeze aşezările propriu-zise ale acestor comunităţi hallstattiene timpurii, care şi-au construit acest centru fortificat. De asemenea, cerce-

www.cimec.ro

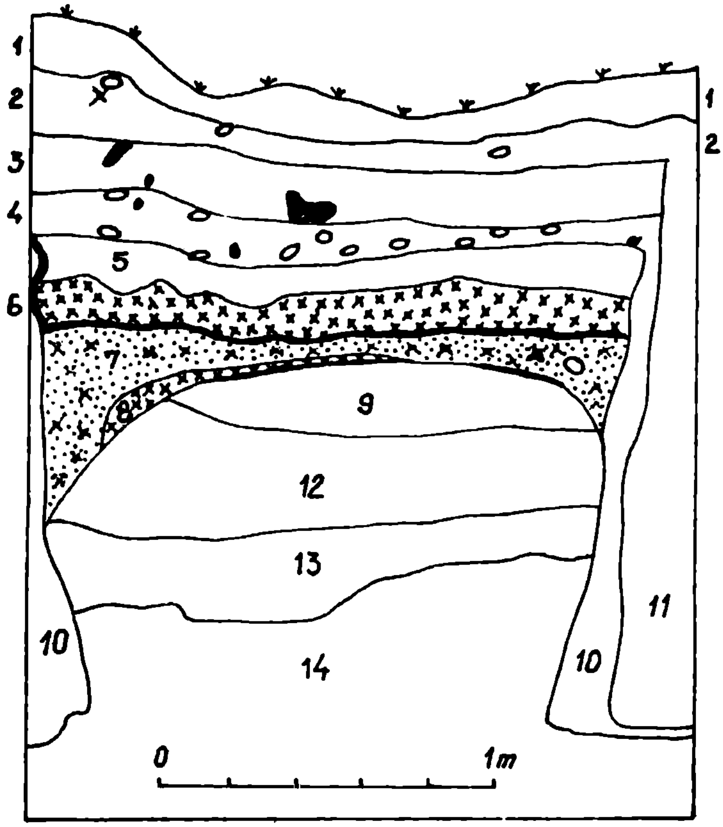

Fig.1.-Preuţeşti-"Dealul Cetate": profilul nordic al martorului de profil de pe coama valului I (S XIIl/m 29). - 1 = sol vegetal. - 2=sol maroniu-nisipos, amestecat cu puţin chirpici, cărbune şi pietre arse (al doilea pavaj); faza a III-a, ultima, a fortificaţiei. - 3 = strat de argilă nisipos, foarte bine bătucit, amestecat cu pietre şi pigmenţi de cărbune (strat de nivelare pentru faza a III-a a fortificaţiei), - 4 = strat de argilă şi nisip, conţinînd primul pavaj: a II-a fază a fortificaţiei. - 5 = strat de nisip amestecat cu argilă şi pietre, pigmentat cu relativ multe bucăţi de cărbune, extrem de bine bătucit (strat de nivelare pentru primul pavaj). - 6 strat de pămînt ars la roşu, amestecat la bază cu cărbune şi cenuşă (nivelul de incendiere a primei fortificaţii). - 7 = strat maroniu-roşcat, pigmentat puternic cu chirpici, cărbune şi amestecat cu nisip şi pietre (valul primei fortificaţii). -8 = lentilă de cărbune şi arsură, marcînd incendierea primei palisade. - 9 = pămînt maroniu-roşcat, foarte nisipos; strat de nivelare în zona intrării existente la prima palisadă. - 10 = gropile bîrnelor care flancau intrarea celei de a II-a fază a fortificaţiei. - 11 = groapa bîrnei care flanca spre vest intrarea ultimei faze a fortificaţiei. - 12 = pămînt maroniu-roşcat argilos (al II-lea nivel Cucuteni). - 13 pămînt maroniu-gălbui, pigmentat cu cărbune (primul nivel Cucuteni). - 14 = strat steril de nisip galben, cu concreţiuni calcaroase. - ●● = cărbune. - oo = pietre. - xx = pămînt ars la roşu şi lutuieli arse.

www.cimec.ro

tările din 1984 vor căuta să elucideze modul în care se realiza accesul peste şanţurile de apărare, ca şi existenţa unor amenajări pe valul al doilea, exterior, de pe latura de sud a fortificaţiei.

NOTE

1 Pentru date preliminare privind această fortificaţie, vezi: D.Popovici şi N.Ursulescu, în Cercetări arheologice, IV, Bucureşti, 1981, p. 54-57; V, 1982, p.23-27; idem, în Documente recent descoperite şi informaţii arheologice, Bucureşti, 1983, p.25-32; N.Ursulescu şi Şt. Manea, în Suceava, VIII, 1981, p.175 şi fig.1.

2 D.Popovici şi N.Ursulescu, în Documente recent descoperite...,p.26.

3 Idem, Cercetări arheologice,IV, p.55; 1983, p.26; N.Ursulescu şi Şt.Manea, op.cit., p.175.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE PREUŢEŞTI - "DEALUL CETATE", DÉP.DE SUCEAVA, 1983

Résumé

En continuant les fouilles entreprises les années antérieures , on a étudié la zone d'accès du côté sud du vallum intérieur de la fortification, en réussissant à établir la succesion des étapes d'habitat de ce point et des étapes de reconstruction de la fortification. Après deux niveaux d'habitat de la période de la civilisation Cucuteni, il s'est ensuivi un habitat de courte durée d'une communauté de l'Hallstatt ancien, période pendant laquelle il y a eu aussi une palissade simple. Après l'embrasement de la palissade, le plateau n'a plus été habité effectivement, devenant un point de surveillance et de refuge en cas de danger. La fortification bâtie à cet effet (consistant en valiums avec des palissades et des fossés) a encore été reconstruite par deux fois, connaissant donc, en tout, trois destructions à des intervalles de temps assez courts, comme le montre le caractère unitaire de la céramique découverte. Dans la zone proprement dite d'accès on a découvert deux pavages superposés, faits de pierres liées avec de l'argile. Les bords de l'entrée étaient flanqués de poutres massives qui soutenaient la porte.

LÉGENDE DE LA FIGURE

Fig.1.-Preuţeşti-"Dealul Cetate": le profil nordique du témoin de profil de la faîte de vallum. - 1 = sol végetal.-2 = sol brun-sablonneux, mêle d'un peu de briques en torchis, de charbon et de pierres brûlées (le deuxième pavage); troisième phase, la dernière, de la fortification. - 3 = couche d'argile et de sable, très bien tassée, mêlée de pierre et de pigments de charbon (couche de nivel-

www.cimec.ro

lement pour la troisième phase de la fortification). - 4 = couche d'argile et de sable, contenant le premier pavage; deuxième phase de la fortification.-5 = couche de sable mêlée d'argile et de pierres, pigmentée de relativement beaucoup de morceaux de charbon, extrêmement bien tassée (couche de nivellement pour le premier pavage). - 6 = couche de terre brûlée au rouge, mêlée à la base de charbon et de cendres (niveaux d'embrasement de la première fortification). - 7= couche brune-rougeâtre,fort pigmentée de briques en torchis, de charbon et mêlée de sable et de pierres (le vallum de la première fortification). - 8= lentille de charon et brûlure, marquant l'embrasement de la première palisade. - 9 = terre brun-rougeâtre, très sablonneux (couche de nivellement dans la zone de l'entrée existante à la première palissade). - 10 = les fosses des poutres qui flanquaient l'entrée de la deuxième phase de la fortification. - 11 = le fosse de la poutre qui flanquait vers l'ouest l'entrée de la dernière phase de la fortification. - 12 = terre brun-rougeâtre argileuse (le deuxième niveau Cucuteni). - 13 = terre brun-jaunâtre, pigmentée de charbon (le premier niveau Cucuteni). - 14 = couche stérile de sable jaune, avec des concrétions calcaires. -●●=charbon. - oo = pièrres. - xx = terre brûlée au rouge et de la terre glaise brûlée.

www.cimec.ro

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DIN STAŢIUNEA GETICĂ DE LA POPEŞTI, COM. MIHĂILESTI, JUD. GIURGIU, 1980-1981 şi 1983

de ALEXANDRU VULPE
şi MARIETA GHEORGHIŢĂ

Săpăturile din anii 1980-1981 şi 1983 au urmărit cercetarea în continuare a situaţiei stratigrafice observată în anii 1978-1979 pe "Nucet", acropola aşezării getice de la Popeşti[1]. Amintim că profilul longitudinal realizat în anii precedenţi valorifica secţiunea practicată în acest loc de D.V.Rosetti, după război, de la care nu ne-au rămas nici un fel de note. În acest scop, în 1980 s-a lărgit secţiunea din 1979 cu încă 1,40 m, pe o lungime de 38 m; în 1981 s-a completat săpătura din 1980 cu două casete (caseta I, carou 27, pentru groapa P observată pe profilul din 1980) şi caseta a II-a (carourile 34-39, pentru dezvelirea jumătăţii de est a bordeiului care rămăsese în profilul secţiunii din 1980).

În 1982 nu s-au făcut săpături la Popeşti.

În campania din 1983 s-a lărgit secţiunea 1980-1981 cu încă 1,50 m pe o lungime de 20 m de la caseta a II-a a bordeiului din 1981 spre nord. Experienţa din anii trecuţi a arătat că realizarea unor profiluri prin secţiuni late de 1-1,50 m, paralele, dă posibilitatea valorificării temeinice a stratigrafiei aşezării.

Secţiunile din campaniile 1980, 1981 şi 1983 au dat posibilitatea cercetării locuinţei de suprafaţă din carourile 19-28. Aceasta avea o deschidere de aproape 10 m. Unul din colţuri, surprins în săpătură, era rotunjit. Locuinţa era orientată N-S, vatra aflîndu-se în jumătatea nordică. După incendierea ei resturile arse au fost îndepărtate, pe solul ars al locuinţei fiind depus un strat subţire de lut adus pentru amenajarea nivelului următor. Datorită acestei situaţii, în cuprinsul locuinţei nu s-au găsit decît foarte puţine materiale arheologice.

În anul 1980 am cercetat şi locuinţa de suprafaţă, rezervată în săpăturile lui D.V.Rosetti, pe care am surprins-o încă în campania din 1978. Săpăturile lui D.V.Rosetti au rezervat numai o foarte mică parte din podina unei locuinţe aparţinînd nivelului al III-lea; o mică porţiune de bază de perete a arătat că locuinţa a avut cel puţin două încăperi. Prin microprofilele pe care le-am practicat în zona acestei locuinţe a rezultat că aceasta suprapunea o altă locuinţă aparţinînd nivelului al II-lea, de asemenea incendiată. În stratul de nivelare între cele două locuinţe suprapuse s-a găsit un bogat material arheologic constînd din ceramică, multe cuţite de fier şi alte obiecte, aparţinînd desigur nivelului al II-lea.

Cercetările noastre din anii 1980-1981 au avut ca scop şi degajarea bordeiului surprins în anul 1979 în carourile 33-39. S-a confirmat observaţia din 1979 cu privire la nivelul căruia îi aparţinea bordeiul

www.cimec.ro

şi anume ulterior celui mai vechi nivel Latène. Această observaţie este confirmată de vatra rectangulară cu podium, care nu aparţinea bordeiului şi care a apărut la - 1,35 m în caseta a II-a (carourile 34-36), vatră care face parte din primul nivel Latène şi care a fost tăiată de bordei. Vatra era acoperită cu un strat de humă brun-gălbuie, steril, care făcea bună aderenţă pe crustă. Aceasta constituia stratul de nivelare cel mai vechi care a putut fi urmărit în continuare spre sud pe profilul din 1981. Bordeiul cercetat aparţine nivelului următor (nivelul al II-lea). Bordeiul era orientat în lungul şanţului pe direcţia N-S, intrarea în bordei fiind dinspre sud. Bordeiul avea şapte pari, dintre care unul central. După un timp de folosire bordeiul a suferit un incendiu şi a fost refăcut, nivelîndu-se podeaua prin adăugarea unui strat de pămînt fin. Tot un incendiu a marcat şi sfîrşitul acestei a doua faze a bordeiului, a cărui groapă a fost apoi umplută cu dărîmături de pereţi arşi, resturi de arsură şi cenuşă, rezultat al nivelării efectuate după distrugerea nivelului respectiv în toată zona secţiunii noastre. Cît de energice au fost aceste nivelări reiese din faptul că în săpăturile din anul 1980 am întregit fragmente ceramice aflate la o distanţă de 15-20 m unele de altele.

O altă observaţie importantă făcută în anul 1980, cu prilejul săpării acestui bordei , este identificarea, în nivelurile ulterioare dezafectării bordeiului, a trei vetre, dintre care două (una aparţinea nivelului al III-lea, cealaltă nivelului al V-lea) aproape suprapuse. Această observaţie se adaugă la altele făcute atît în campaniile precedente ca şi cea din anul 1983. În anul 1983, în carourile 12-14, la o adîncime de - 0,35 m, în capătul nordic al secţiunii făcute în anul 1980, a apărut crusta unei vetre, deplasată spre nord pînă la -0,55 m, aparţinînd ultimului nivel de locuire(V). Crusta avea o grosime de 4 cm şi se afla pe un strat subţire de pietriş. Imediat sub stratul de pietriş al primei vetre întîlnite s-a dat de crusta unei alte vetre înclinată şi ea spre nord la - 0,80 m. Aceasta avea la bază un strat gros de pietriş de circa 10 cm. Sub această a doua vatră întîlnită, într-un strat de dărîmături şi arsură, strat care se înclina spre nord pînă la - 0,90 m, a apărut a treia vatră dezafectată, care aparţinea nivelului al III-lea. Dărîmăturile nivelate erau întărite apoi cu pămînt de culoare galbenă ce căpăcuiau o groapă care aparţinea nivelului al II-lea.

Această situaţie descrisă mai sus reafirmă constatarea că locuinţele, în multe cazuri, erau refăcute în acelaşi loc pe parcursul mai multor niveluri. În bordeiul amintit s-a putut vedea cum aceeaşi locuinţă, la început sub formă de bordei, a fost reamenajată în nivelul al III-lea ca locuinţă de suprafaţă şi refăcută ca atare pînă în ultimul nivel. Este o dovadă a permanenţei unei proprietăţi pe aproape toată durata aşezării getice de la Popeşti, mai bine de un secol. Situaţia celor trei vetre din carourile 12-14 (secţiunea 1983) reflectă o continuitate pentru nivelurile III-V; înclinarea spre nord a celor trei vetre fiind explicată de existenţa gropii din nivelul al II-lea.

Comparînd cele două situaţii avem o imagine sugestivă de cum s-a îndesit locuirea "davei" de la Popeşti; ele ne dau un indiciu asupra

www.cimec.ro

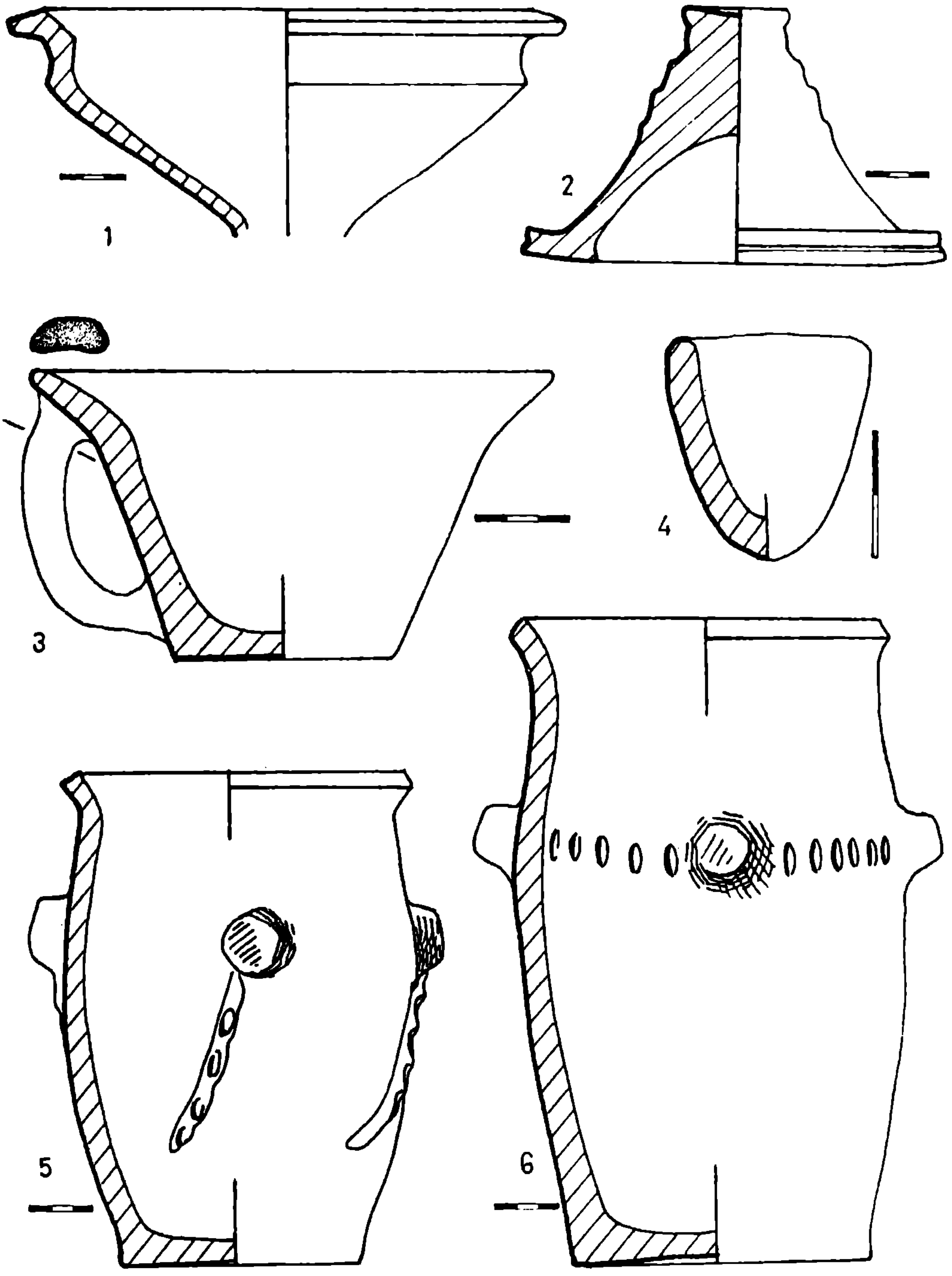

Pl.I.-Popești, jud.Giurgiu. Ceramică getică.

www.cimec.ro

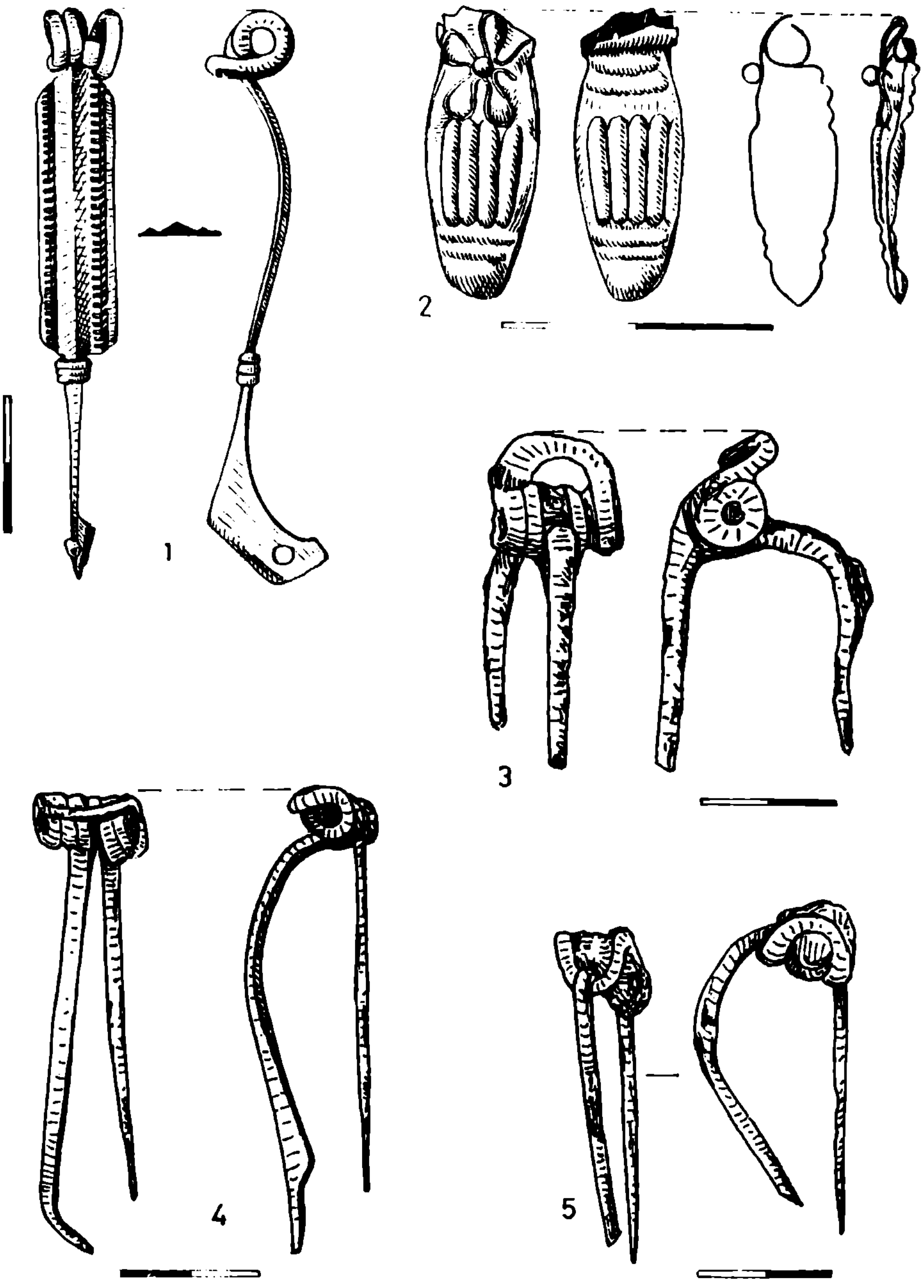

Pl.II.-Popeşti, jud.Giurgiu. Obiecte de podoabă: 1) bronz; 2) aur; 3-5 fier.

www.cimec.ro

parcelării "acropolei" în raport cu densitatea ei şi totodată o dovadă că între diferitele niveluri de locuire nu au existat hiatusuri. Aşa cum s-a mai afirmat, toate aceste niveluri nu reprezintă decît refaceri succesive.

Prin procedeul de săpătură pe felii, utilizat în ultimii trei ani, am putut preciza apartenenţa stratigrafică a aproape tuturor gropilor de epocă La Tène. Din destul de numeroasele gropi identificate, unele au fost foarte bogate în material ceramic. Într-o groapă aparţinînd celui mai vechi nivel (groapa P) s-a găsit aproximativ jumătate dintr-o cupă "megariană" originală. Această descoperire se adaugă la observaţiile făcute mai de mult, pe întreaga aşezare, după care puţinele fragmente de cupe cu decor în relief originale şi de imitaţie directă aparţin nivelurilor celor mai vechi.[2].

Ca de obicei şi în aceste campanii, în aşezarea de la Popeşti, a apărut un material arheologic şi osteologic deosebit de bogat(pl.I-III).Printre descoperiri se cuvine menţionată o fibulă de bronz aflată lîngă o vatră din ultimul nivel (V) al cărui tip circulă cu precădere în a doua jumătate a sec.i î.e.n. (pl. II fig. 1) şi o parte componentă a unui pandantiv de aur de factură elenistică aflat în cel mai vechi nivel Latène (pl. II fig. 2). Această din urmă piesă se aseamănă cu pandantivele descoperite în necropola de la Zimnicea în mormîntul 4 (C 7), datate în sec.IV-III î.e.n.[3]. Nu sîntem în măsură să precizăm dacă acest obiect se alătură seriei de materiale (ce-i drept puţine la număr), descoperite în cursul diferitelor campanii de la Popeşti, care ar putea atesta existenţa unei locuiri mai vechi de sec.ai II-lea î.e.n. în această aşezare.

Săpăturile din ultimii cinci ani în cel mai recent nivel al aşezării (V) au confirmat observaţiile făcute înainte, respectiv lipsa importurilor romane. Este evident că acest nivel fiinţează din vremea de dinaintea generalizării importului roman în Dacia. Pe de altă parte, amintim raritatea descoperirilor de cupe getice cu decor în relief în acest nivel şi lipsa emisiunilor monetare de tip local. Datarea acestui nivel în a doua jumătate şi spre sfîrşitul sec.i î.e.n. este din punct de vedere arheologic un fapt evident.

Dintre descoperirile relative la perioadele anterioare epocii getice reţin atenţia mai multe vetre aparţinînd nivelurilor hallstattiene, situate în capătul de sud al secţiunii noastre, în apropierea zonei fortificaţiei. Două vetre aparţin cu siguranţă celui mai vechi nivel hallstattian (pre-Basarabi, cu ceramică neagră canelată). În zona respectivă s-au găsit numeroase fragmente caracteristice. Amintim de asemenea că locuirea aparţinînd epocii bronzului - cultura Glina şi Tei - este foarte slab reprezentată în această parte a staţiunii.

*

* *

Pe baza unei sesizări a inginerului agronom Nicolae Naghiu de la C.A.P. Mihăileşti în anul 1980 am efectuat o cercetare de suprafaţă pe teritoriul comunei Schitu. La circa 1 Km sud-est de satul Schitu, în punctul numit "Lacul Rotundu", pe malul de NE al lacului, s-au găsit, în

www.cimec.ro

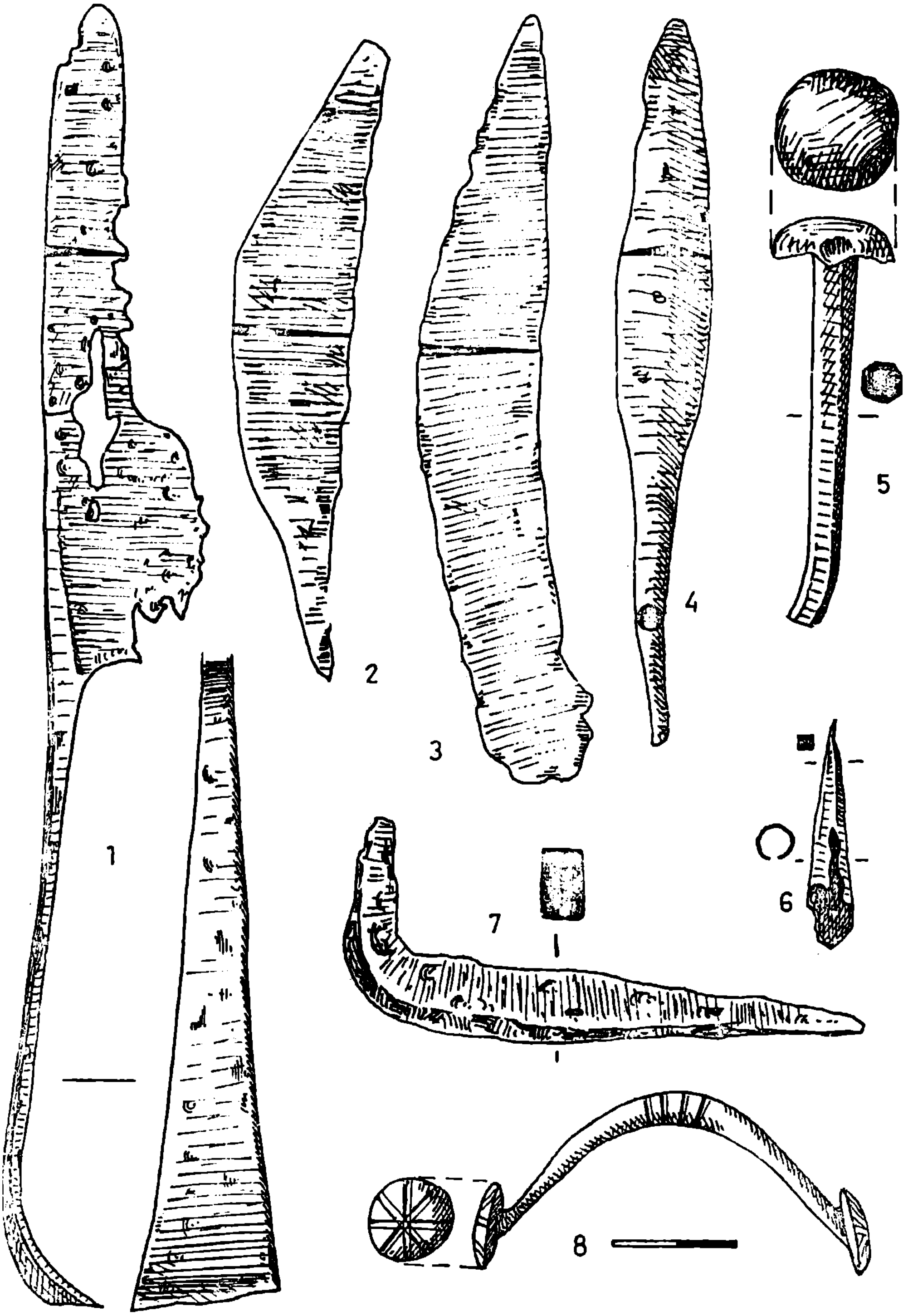

Pl.III.- Popeşti, jud.Giurgiu. Unelte din fier.

www.cimec.ro

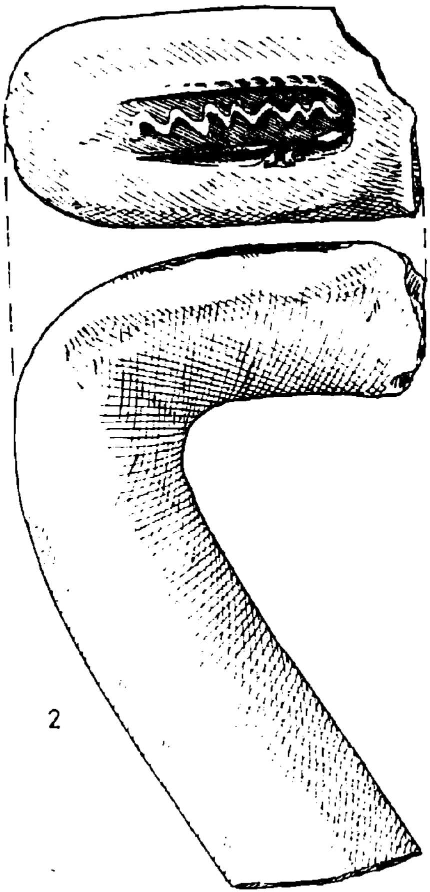

2

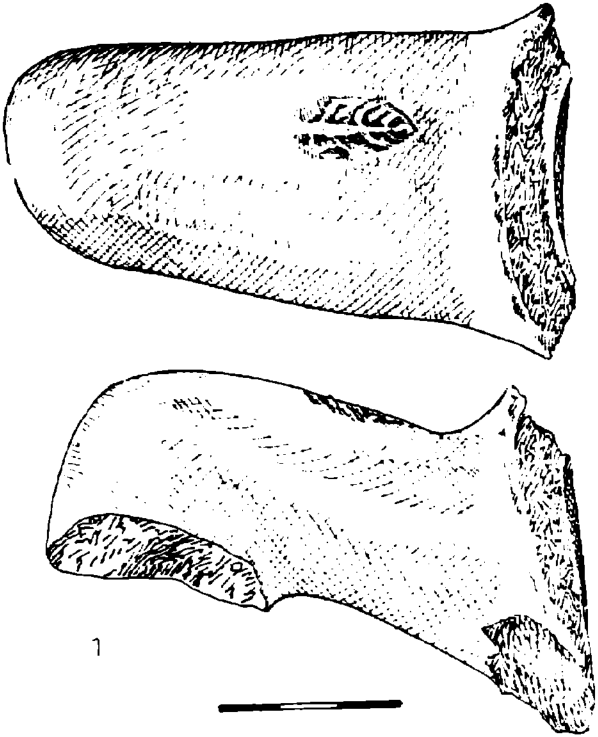

1

Pl.IV.-Schitu, jud.Giurgiu. Mănuşi de amforă cu ştampile anepigrafe.

www.cimec.ro

1976-1977, cu prilejul unei nivelări cu lama tractorului, trei sau patru cuptoare de olărie, după spusele informatorului. Cercetările noastre au dus la identificarea locului respectiv. In zonă se aflau foarte multe fragmente ceramice getice în pămîntul de arătură, precum şi bucăţi de chirpici. Se remarcă numeroase fragmente de amfore, contrafaceri locale, printre care şi două mînuşi cu ştampile anepigrafe (pl.IV,fig. 1-2) de un tip deja cunoscut în aşezarea de la Popeşti ("Nucet")[4]. Precizăm că punctul se află la circa 15 km, în linie dreaptă, sud, de aşezarea de la Popeşti. Este plauzibil să presupunem aici existenţa uneia din aşezările de tip rural, satelite "davei" de la Popeşti.

Dacă aici vor fi fost atelierele unde se lucrau amforele imitate după cele elenistice (mai ales de tipul Kos) rămîne să fie verificat printr-o cercetare sistematică.

NOTE

1 Al.Vulpe şi M.Gheorghiţă, Şantierul arheologic Popeşti-Mihăileşti, jud.Giurgiu - Raport preliminar asupra rezultatelor din campaniile anilor 1978-1979, în Cercetări arheologice, IV, Bucureşti, 1981, p. 58-65.

2 Al.Vulpe şi M.Gheorghiţă, Bols à reliefs de Popeşti, în "Dacia", N.S., XX, 1976, p.172 şi 182.

3 A.D.Alexandrescu, La nécropole gète de Zimnicea, în "Dacia",N.S. XXVIV, 1980, p.51, fig.50/1.

4 I.Glodariu, Relaţii comerciale ale Daciei cu lumea elenistică şi romană, Cluj, 1974, p.28, pl.XX, IA 12/03; IA 12/42.

LES FOUILLES DE POPESTI, DÉP.DE GIURGIU, 1980-1981 et 1983

Résumé

Les fouilles de 1980-1983 ont comme objet d'apporter de nouvelles précisions relatifs à la stratigraphie de la station Popeşti "Nucet", l'acropole de l'oppidum gète situé sur la rive droite de l'Argeş. Nous y avons identifié des maisons et des habitations demienterrées. L'objet en or, une partie d'un pendentif de facture hellenistique, reproduit dans la pl.II, fig.2 a été trouvé au niveau inférieur. La fibule en bronze (pl.II, fig.1) appartient à un typ de la deuxième moitiée du Ier siècle av.n.ère et a été découverte près d'un foyer situé dans la couche la plus récente (V).

www.cimec.ro

LÉGENDE DES PLANCHES

Pl.I.-Popeşti, dép.de Giurgiu. Céramique gète.

Pl.II.-Popeşti, dép.de Giurgiu. Objets de parure: 1) bronze; 2) or; 3-5) fer.

Pl.III.-Popeşti, dép.de Giurgiu. Outils en fer.

Pl.IV.-Schitu, dép.de Giurgiu. Manches d'amphores à marques anépigraphiques.

www.cimec.ro

RAPORT ASUPRA CAMPANIEI DE SĂPĂTURI ARHEOLOGICE DIN ANUL 1983 DE LA MICIA (COM. VEŢEL, JUD. HUNEDOARA), SECTOR THERME

de LUCIA MARINESCU,
arh. ANIŞOARA SION
şi ION ANDRIŢOIU

Cercetările arheologice efectuate în thermele romane de la Micia în anul 1983 au urmărit în continuare precizarea raportului între edificiul therme I şi palestre, precum şi cercetarea spaţiului existent între aceste construcţii. In acest scop au fost executate 2 secţiuni, orientate E-V, S III/1982-1983 şi S V/1983 şi s-a deschis o suprafaţă Sp 1/1983, urmînd ca în campaniile viitoare întregul spaţiu între therme şi palestre să fie cercetat prin suprafeţe (fig.1).

Secţiunea III/1982-1/983 (L.12 m ; 1.2 m), perpendiculară pe încăperile palestrelor, a avut scopul să facă legătura între acestea şi curtea interioară. S-a constatat că in această zonă nu există încăperi contemporane porticului, ci un spaţiu liber nivelat succesiv (o curte), care în momentul amenajării sale a determinat demantelarea unor construcţii mai vechi. Cele două pavaje corespunzătoare porticului din ultima fază a palestrei constau dintr-un strat de pietre legate cu mortar, aşezate pe un strat-suport de pietre legate cu pămînt, gros de circa 22 cm şi respectiv de circa 18 cm, acesta din urmă avînd ca suport un strat de dărimătură, nivelată cu prilejul reconstruirii palestrei.

Secţiunea V/1983 (L.22 m; 1.2 m), paralelă cu S IV, a fost trasată de la extremitatea sudică a palestrei pînă la zidul perimetral al edificiului therme I. S-a surprins în partea de vest a palestrei, un zid transversal, gros de circa 60 cm, reprezentînd limita vestică a unei încăperi exterioare edificiului palestrei, zid care are drept fundaţie pietriş de rîu, amestecat cu pămînt şi dărîmătură, umplînd o groapă săpată în pămîntul viu. In afara acestui zid, spre vest, au apărut două straturi de nivelare, constînd din prundiş şi pămînt, din ultima fază, cînd a fost amenajat spaţiul dintre palestre şi therme I, înconjurate pe latura de est şi parţial pe latura de nord de un portic. Menţionăm că stratul de prundiş are ca suport pămînt bătut, în componenţa căruia se găsesc fragmente ceramice, fragmente de ţigle şi olane. La baza acestor nivele s-au surprins urmele unui pavaj din mortar de var cu nisip şi pietricele, corespunzînd unor încăperi ale căror ziduri au fost scoase cu prilejul amenajării acestui spaţiu, dar ale căror urme se văd în profil. Se pare că în faza iniţială, înainte de construirea porticului, therme I aveau două încăperi în plus în partea lor de est.

Suprafaţa 1/1983 (L= 7 cm; 1= 4 m) s-a deschis perpendicular pe capătul de est al secţiunii S V/1983. In suprafaţă s-au descoperit două încăperi separate de un zid orientat E-V, al căror contur exterior a fost dezvelit în 1968, urmele şanţurilor făcute atunci văzîndu-se

www.cimec.ro

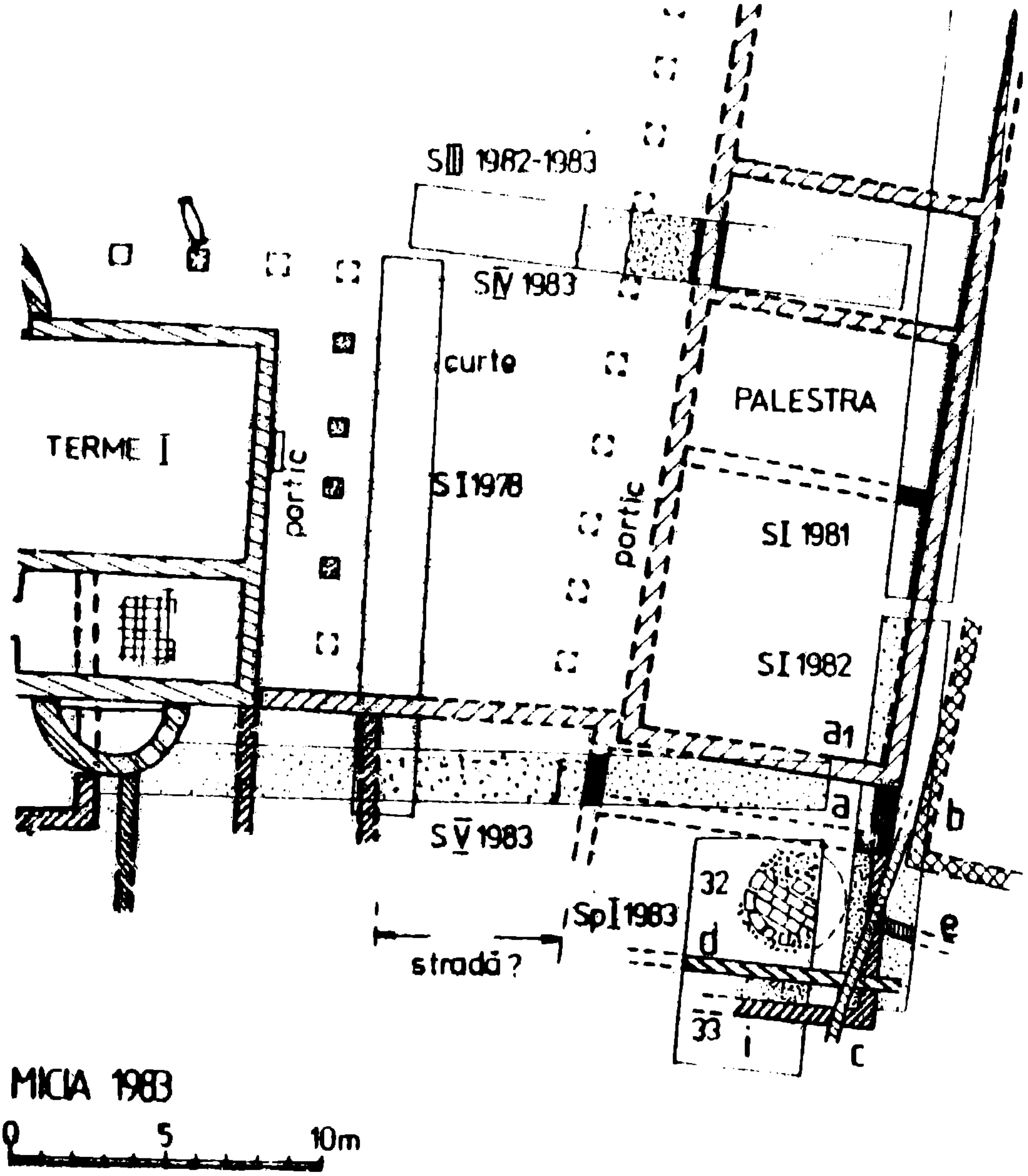

Fig. 1.- Planul săpăturilor din anul 1983.

în profil. În întreaga suprafață, sub solul actual, s-a găsit un strat gros de dărîmături constînd mai ales din țigle, cărămizi și olane. Sub dărîmături, în încăperea 32 (în jurnalul lui O.Floca 28) s-a descoperit un pavaj din două rînduri de cărămizi și țigle dispuse pe o substrucție din piatră de formă circulară cu diametrul de 2,60-2,45. Una din țiglele prinse în pavaj, ca și țiglele fragmentare din încăperea 32, poartă stampila : coh(ors) II Fl(avia) Com(magernorum), fiind de același tip cu cele descoperite în therme I, în timp ce printre dărîmăturiie de pe pavaj s-a descoperit o țiglă cu ștampila : leg(io) XIII G(emina) Iul(ius) Deiotar(us), asemănătoare cu cele din therme II. Pînă acum nu cunoaștem rostul acestei aglomerări circulare de pietre cu țigle și cărămizi deasupra, în jurul căreia s-a găsit un strat gros de arsură. Din informațiile pe care le deținem, o construcție similară s-ar fi descoperit la Tropaeum Traiani. Datorită diferenței de nivel dintre cele două încăperi, în nr.32 apare la -0,50 m și în nr.33 la -0,70 m un strat de mortar pe suport de pămînt gălbui amestecat cu nisip și pietricele, sub care se află o podea de cocciopesto, care a funcționat cu un zid perpendicular pe cel perimetral, zid provenind de la o construcție anterioară.

În ceea ce privește materialul arheologic descoperit campania a fost săracă. El se reduce, cu excepția ceramicii, la un denar de argint emis de Antoninus Pius, descoperit în S V = 3 - 0,20 m ; la solzi de lorica descoperiți tot acolo = 18, -0,85 m, la un pinten de fier feudal găsit într-o groapă din colțul de SV al încăperii 33. In schimb săpăturile au adus noi date privind raportul dintre diferitele edificii care alcătuiesc complexul băilor publice de la Micia. Astfel :

- edificiul therme I a fost mai mare în faza inițială,avînd cel puțin două încăperi spre est ;
- prima nivelare a spațiului dintre therme I și palestra corespunde în timp cu ridicarea acestora din urmă și cu reamenajarea primei faze a thermelor I ;
- construcția circulară, al cărei rost nu-l cunoaștem încă,ar putea să nu fi avut nici o legătură cu palestrele și să fi fost făcută într-o fază ulterioară, cînd aceste încăperi își pierduseră destinația inițială. Reamintim că în therme II s-au surprins urme de amenajări care permit să se presupună că anumite încăperi au fost transformate în camere de locuit.

Prin dimensiuni, stare de conservare, dar mai cu datorită importanței lor pentru cunoașterea civilizației daco-romane, thermele de la Micia merită să fie cercetate în continuare.

RAPPORT DES FOUILLES ARCHEOLOGIQUES EFFECTUEES DANS LES THERMES DE MICIA (VEȚEL, DEP. DE HUNEDOARA)

Résumé

Dans la campagne de 198[illegible] on a fait des fouilles dans l'espace entr

www.cimec.ro

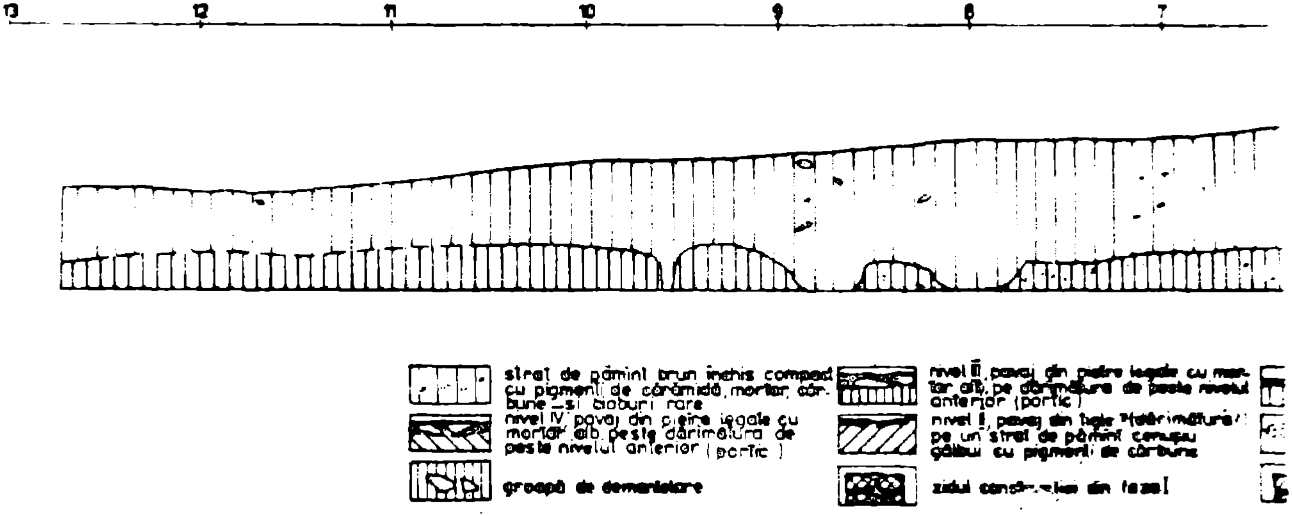

Fig.2.- Profilul de nord al Secțiunii S III/1982-1983.

www.cimec.ro

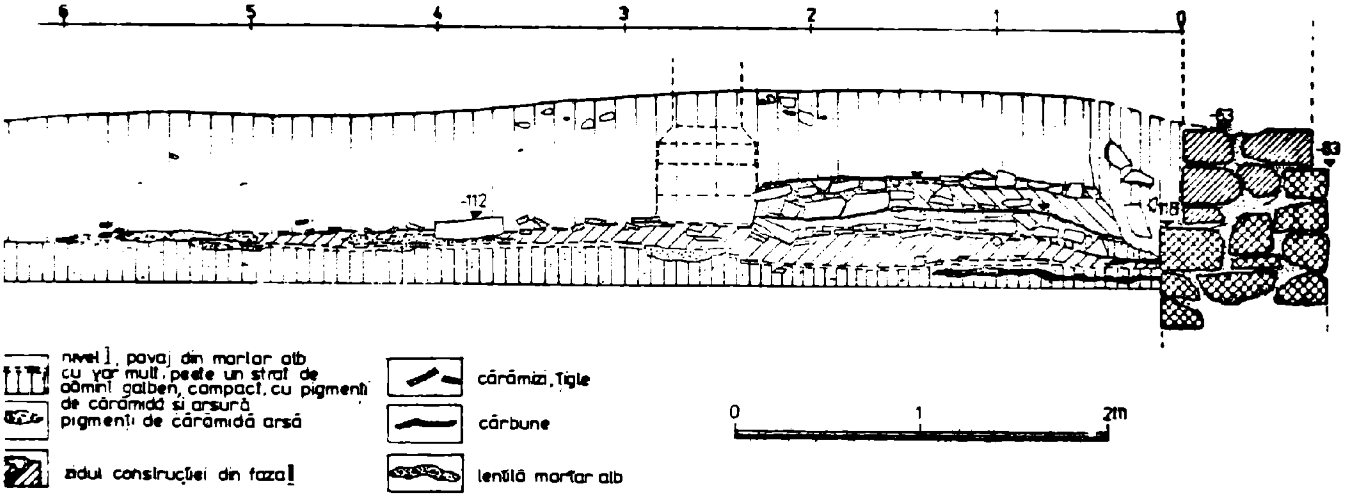
6
5
4
3
2
1
0
-112
-83
-83
nivel I, pavaj din mortar alb cu var mult, peste un strat de pămînt galben, compact, cu pigmenți de cărămidă și arsură
pigmenți de cărămidă arsă
zidul construcției din faza I
cărămizi, țigle
cărbune
lentilă mortar alb
0
1
2m

www.cimec.ro

l'aile droite du complexe thermal de Micia et l'edifice "Therme I" en excavant une section (S V/1983, L: 22m ; 1 : 2 m), une surface (SP 1/1983, 7 x 4 m) et en continuant la section S III/1982.

Dans la surface ou a deocuvert un pavé circulaire de briques et de tuiles, dont l'utilisation reste encore incertaine et le mur qui ferme le complexe thermal au sud. Le matériel archeologique est pauvre, laissons de vases romaines, tuiles avec l'estampille COH II FL (avia) Commagenorum et une tuile portant l'estampille IVL(ius) DEIOTAR (rus). On a trouvé aussi une monnaie d'argent d'Antonin le Pieux.

Les fouilles de 1983 ont eu comme résultat la constatation que le premier nivelomеnt de l'espace entre le "Therme I" et l'ailedroite du complexe thermal a été fait en même temps que la construction de l'aile droite et le réamenagement de "Therme I".

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Le plan des fouilles effectuées an 1983.
Fig.2.- Le profil du nord de la section III/82-83.

www.cimec.ro

RAPORT ASUPRA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DIN CASTRUL MICIA (COM. VEŢEL, JUD. HUNEDOARA), IN CAMPANIA 1983

de LIVIU PETCULESCU,
BOGDAN FILIPESCU
şi CRISTINA CRĂCIUN

La campania din acest an, desfăşurată în perioada 12 iulie-6 august, au participat L.Petculescu (20 zile), Cristina Crăciun (14 zile) şi B. Filipescu (12 zile). S-a urmărit cercetarea sistemului de fortificaţie exterior - şanţurile - de pe latura lungă, de vest, a castrului, unde nu se efectuaseră săpături.

În vederea atingerii acestui obiectiv s-a executat o secţiune, marcată S XXV, lungă de 58 m şi lată de 1,50 m, începînd de la zidul de incintă al castrului spre exterior (fig.1). Secţiunea a fost plasată în fîşia de teren cuprinsă între calea ferată şi şosea, la 5,50 m distanţă de aceasta din urmă.

Prezentăm în continuare principalele observaţii prilejuite de săpătura noastră. Temelia zidului de incintă a apărut chiar la începutul secţiunii. Apoi, după o bermă lată de 1,10 m, începe şanţul castrului de pămînt. O groapă mare modernă, plină de pietre, a tăiat atît gura şanţului castrului cu val de pămînt, cît şi a şanţului castrului de piatră în partea dinspre zidul de incintă.

Şanţul, în formă de V, al castrului cu val de pămînt, adînc de 2,60 m şi lat de 5,50 m (dimensiuni aproximative, calculate ţinînd seama de distrugerile provocate de groapa modernă), are panta exterioară mai puţin abruptă decît cea interioară. Întrucît în umplutură nu s-au descoperit materiale arheologice, iar pe pereţii săi nu au apărut urme de mortar sau piatră de la temelia zidului de incintă, reiese clar că el a funcţionat, fiind curăţat de romani, doar cu valul de pămînt. El trebuie să fi fost astupat intenţionat cu ocazia construirii zidului de incintă pe de o parte fiindcă acum era prea aproape de acesta, pe de alta pentru a se putea realiza o platformă mai lată care să permită desfăşurarea în bune condiţii a lucrărilor de construcţie.

Urmează spre exterior un al doilea şanţ în formă de V, care, fiind umplut cu lespezi mari de piatră căzute din zidul de incintă şi care intrau în profilul secţiunii, nu a putut fi săpat pînă la fund în timpul limitat avut la dispoziţie. Dimensiunile aproximative ale acestui şanţ, mult mai mare decît precedentul, sînt 4 m adîncimea, 13 m lăţimea. Acest şanţ de apărare a fost săpat în umplutura şanţului mic, căruia îi taie o parte din marginea exterioară, berma sa fiind de aproximativ 2,20 m. Aproximaţiile provin din cauza gropii de pietre moderne şi a nesăpării pînă la bază a şanţului, însă nu pot fi prea mari.

Pietrele din elevaţia zidului de incintă - blocuri mari - şi din to-

www.cimec.ro

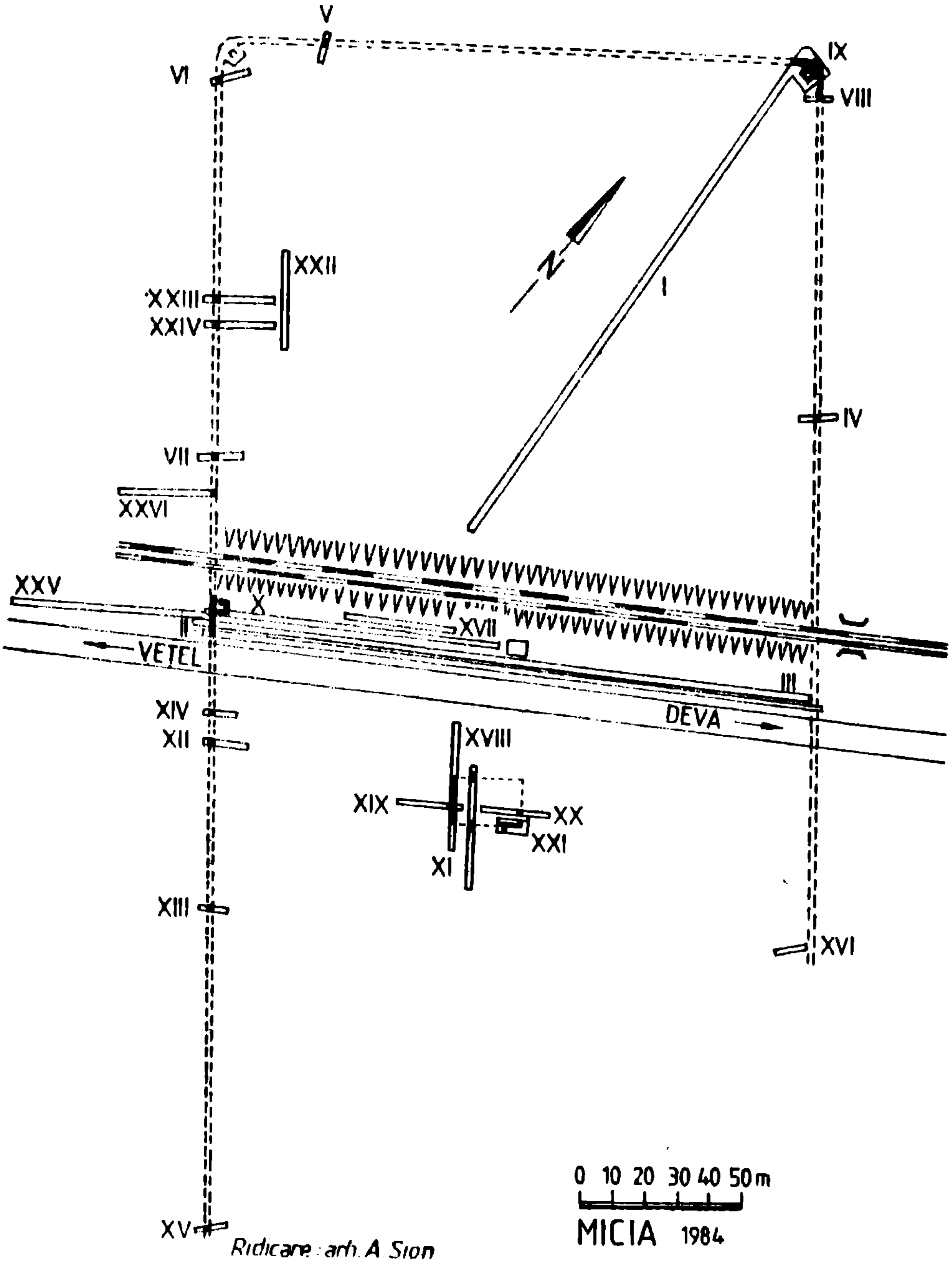

Fig. 1. – Castru Micia

www.cimec.ro

melin sa, căzute în şanţ, dovedesc că el a rămas în funcţiune pînă la abandonarea castrului, iar umplerea s-a făcut neintenţionat, cu dărîmături, într-o perioadă ulterioară.

În continuare, pînă la sfîrşitul secţiunii nu au mai apărut alte şanţuri de apărare, însă s-a descoperit un nivel roman constînd din materiale arheologice depuse direct pe sol. Printre materiale, în afară de ceramică şi două monede de bronz încă neidentificate, se remarcă o teacă de dolabra şi un întăritor de arc.

Pentru verificarea situaţiei în terenul de la nord de calea ferată, devenit, în timpul campaniei, liber de culturile agricole, s-a trasat o secţiune S XXVI, lungă de 26 m., care nu a putut fi executat decît pînă la adîncimea maximă de 1,50 m, în dreptul şanţurilor. Şi aici s-a constatat aceeaşi situaţie ca la cea din secţiunea precedentă, evident cu excepţia gropii umplute cu pietre. Printre obiectele descoperite se remarcă un ţăruş de cort roman.

În încheiere se cuvin cîteva precizări privind sistemul de apărare exterior al castrului. Mai întîi trebuie remarcat că întrucît în această campanie s-au executat secţiuni suficient de lungi în exteriorul zidului de incintă, rezultatele sînt complete. Astfel, s-a putut stabili că atît castrul cu val de pămînt, cît şi cel cu zid de incintă din piatră au avut un singur şanţ de apărare. Dacă pentru castrul cu val de pămînt ar mai exista teoretic posibilitatea prezenţei unui al doilea şanţ, mai spre exterior, care să fi fost distrus cu ocazia săpării şanţului castrului cu zid, pentru acesta din urmă este certă unicitatea şanţului.

Această situaţie apropie castrul Micia de castrele legionare care aveau un singur şanţ de mari dimensiuni şi îl deosebeşte de cele auxiliare, unde este frecventă amenajarea mai multor şanţuri de apărare succesive. Explicaţia care credem că se impune este că la Micia, ca şi la castrele legionare, garnizoana fiind mare, romanii nu considerau că era posibilă o asediere a acestor fortificaţii de către inamic, şanţul unic de apărare avînd mai mult rolul de a împiedica un atac prin surprindere. Către această explicaţie ne conduce de altfel şi preponderenţa cavaleriei în garnizoana Miciei (peste 1100 călăreţi din 1500 soldaţi), care în mod evident era destinată să lupte cu inamicul potenţial - iazigii - în cîmp deschis.

RAPPORT SUR LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉES DANS LE CAMP DE MICIA (VETEL, DEP. DE HUNEDOARA) PENDANT LA CAMPAGNE DE 1983

Résumé

Dans la campagne de cette année on s'est proposé de preciser la structure des fossés de défense situés sur le côté long à l'ouest du camp. De la sorte, on a fait excaver deux sections perpendiculaires sur

www.cimec.ro

le mur d'enceinte et dirigées vers l'extérieur: S XXV longue de 58 m et large de 1,50 m et S XXVI longue de 26 m et large de 1,50 m, mais cette dernière n'a pas été achevée (fig.1).

On a découvert un fossé de 2,50 m en profondeur et de 5,50 m en largeur ayant appartenu au camp à rempart de terre. Celui-ci a été obturé délibérément par les Romains pendant la construction du mur.

Vers l'extérieur il y a en deuxième fossé large de 13 m et profond d'environ 4 m, creusé dans l'ancien petit fossé colmaté, tout en le dépassant sur le bord extérieur. Appartenant au camp fortifié avec mur de pierre, il a une berme d'environ 2,20 m. Les grands blocs de taille provenant du mur d'enceinte et les pierres du fondement tombés dans le fossé prouvent que son obturation accidentelle a eu lieu après la desaffectation du camp.

On a pu établir de la sorte que tant le camp à rempart de terre que celui avec mur d'enceinte ont eu un seul fossé de défense. En conclusion, le camp de Micia diffère des autres camps auxiliaires où l'on creusait fréquemment plusieurs fossés de défense successifs.

LEGENDE DE LA FIGURE

Fig.1.-Micia - camp.

www.cimec.ro

RAPORT PRELIMINAR ASUPRA CAMPANIEI ARHEOLOGICE DE LA MICIA, PUNCTUL EDIFICIUL ROMAN, DIN ANUL 1983

de CRIŞAN MUŞEŢEANU

În campania 1983 s-a trecut la cercetarea unui nou punct arheologic plasat în imediata apropiere a amfiteatrului roman. Este vorba de un edificiu a cărei destinaţie nu am putut-o pentru moment stabili în cadrul aşezării civile de la Micia.

Înaintea cercetărilor punctul se înfăţişa ca o denivelare plasată la 34 de metri nord de amfiteatru.

Pentru a obţine primele date privind obiectivul a fost trasată o secţiune de 20 x 2 m în cruce (marcată S_1, S_2, S_3). Cercetarea s-a extins apoi prin trasarea a încă unui şanţ paralel cu S_1, secţiunea S_4 de 10 x 2 m.

Ca prim obiectiv urmărit a fost descoperirea limitelor edificiului în ultima lui fază de existenţă. Acestea au fost surprinse în S_3 limita estică marcată printr-un zid, iar în S_2 în partea vestică a edificiului a fost sesizată o boltă din cărămizi legate cu mortar, prăbuşită. Bolta făcea parte probabil din substrucţia clădirii. În S_4 a putut fi surprinsă limita nordică a clădirii. S-a putut observa că zidurile edificiului au fost rase cu lama plugului pînă la o adîncime de - 0,20 m.

Pentru a obţine o serie de date stratigrafice în S_1 orientat N-S am adîncit săpătura pînă la solul viu (cu excepţia careurilor 4-5,unde încrucişarea unor ziduri a împiedicat această operaţie). S-a putut astfel observa existenţa a trei faze succesive de existenţă a edificiului. O primă fază în ordine cronologică normală, deci de jos în sus, apare marcată la 0,90 m de un pavaj de mortar cu piatră, o a doua fază la 0,60 m reprezentată tot printr-un pavaj de mortar cu cărămidă pisată. Ultima fază apare la 0,40 m şi este marcată de carourile 1-2 de o podea de lut gălbui cu o vatră. În caroul 3 a apărut un pavaj de mortar şi în carourile 6-7 o podea de lut gălbui.

Acest nivel poate fi datat printr-o fibulă de tipul T cu ţîţînă, cunoscută în Dacia în sec.al III-lea e.n.; în acelaşi nivel a fost recoltată şi o capsulă din bronz emailat pentru protejarea sigiliului.

La -1,20 m în carourile 9-10 a fost surprins un nivel de locuire anterior construcţiei. El apare sub forma unui pavaj de mortar şi pietre gros de 0,10 m, plasat sub nivelul de construcţie al zidurilor clădirii.

În dărîmăturile ultimului nivel au fost recoltate fragmente de tencuială vopsită în diverse culori; de asemenea, au fost descoperite o serie de resturi ceramice, dintre care se remarcă cîteva fragmente de terra sigillata, un opaiţ etc.

www.cimec.ro

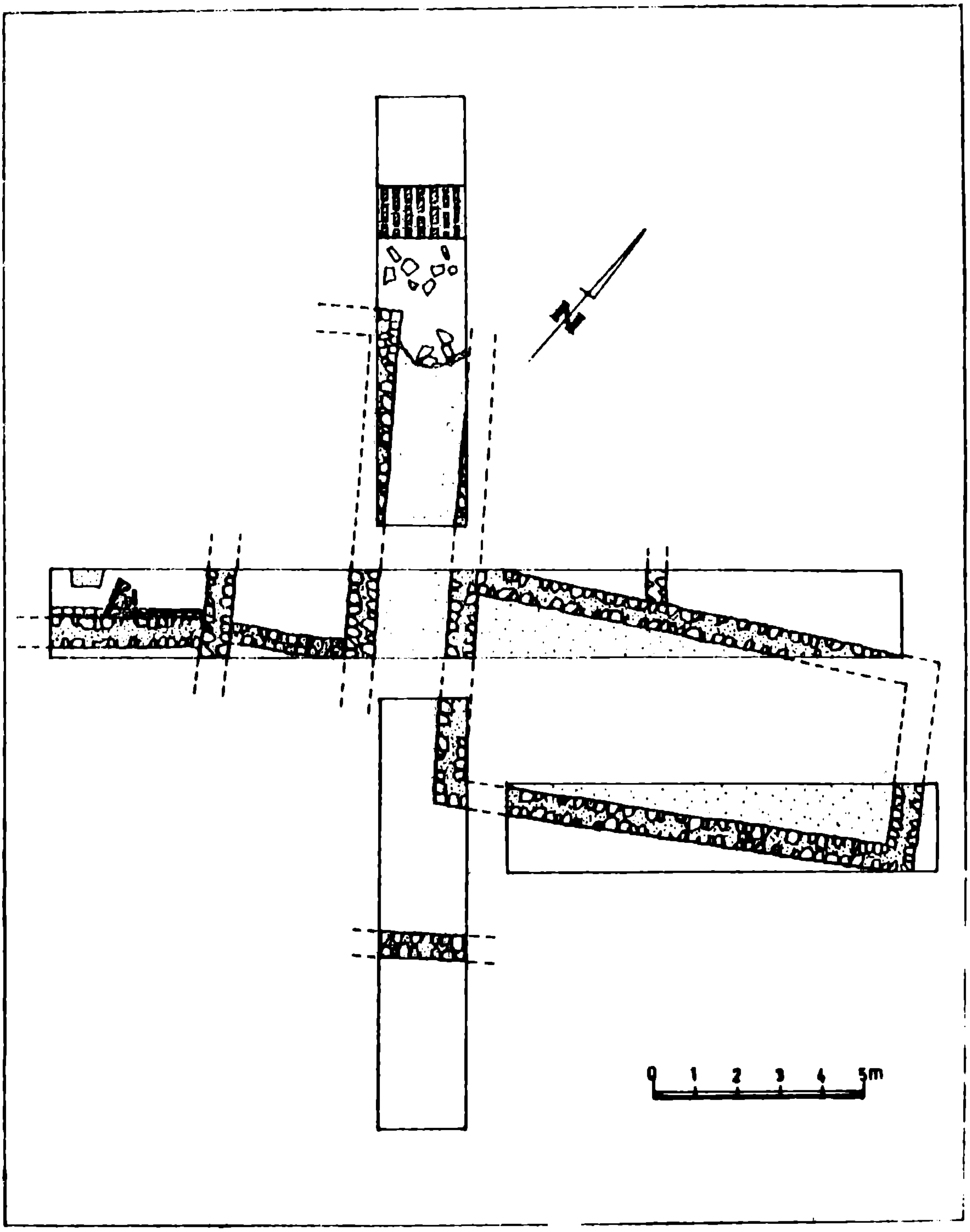

Fig.1.- Planul general al săpăturii.

www.cimec.ro

În campania următoare se va urmări a se dezveli întregul edificiu în ultima lui fază de existență pentru a putea pe baza planului să i se stabilească destinația.

RAPPORT PRÉLIMINAIRE SUR LA CAMPAGNE ARCHEOLOGIQUE DE MICIA, L'EDIFICE ROMAIN, DE L'AN 1983

Résumé

Pendant la campagne de 1983 on a passé à la recherche d'un nouveau point archéologique existant près de l'amphithéâtre romain. La destination de l'édifice n'a pas pu être établie dans cette premiere campagne de fouilles.

Mais on a pu surprendre les limites du monument à l'est, à l'ouest et au nord.

Les données stratigraphiques indiquent l'existence de trois phases d'habitation et d'un niveau antérieur à la construction.

LÉGENDE DE LA PLANCHE

Fig. 1. - Le plan général des fouilles.

www.cimec.ro

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE EFECTUATE LA COMPLEXUL DE MONUMENTE FEUDALE DE LA CETĂŢENI, JUD. ARGEŞ. LOCUINŢA VOIEVODALĂ

de dr. LUCIAN CHIŢESCU
şi ANCA PĂUNESCU

Dacă în cursul campaniei anului precedent cercetările arheologice de la complexul de monumente feudale de la Cetăţeni[1] au avut în mod obiectiv un caracter mai restrîns, ele urmărind, în această situaţie mai cu seamă, unele chestiuni de detaliu privind latura sudică, cu intrarea în trepte, a celui mai vechi monument de zid al civilizaţiei româneşti sud-carpatice[2], în anul 1983, în schimb, cu efectivul complet, colectivul de cercetare de aici[3] a atacat frontal problema numărul unu, rămasă încă neelucidată, a centrului voievodal de aici şi anume identificarea resturilor locuinţei voievodului.

După cum se ştie, cercetările de pînă acum, publicate în totalitate, argumentaseră, credem, cu probe greu de pus la îndoială asupra cărora nu mai stăruim, că staţiunea arheologică medievală de la Cetăţeni reprezintă unul dintre centrele formaţiunii statale româneşti condusă în 1247 de voievodul Seneslau, a cărui stăpînire se întindea pe ambii versanţi ai Munţilor Făgăraş[4]. Toate dovezile aduse pînă acum în discuţie în acest sens urmau a fi confirmate pînă la urmă, sau infirmate, de identificarea în teren a locuinţei voievodale, singurul element decisiv de altminteri, ce lipsea pînă acum din ecuaţia demonstratoare.

Pornind de la cunoaşterea amănunţită, pe baza cercetărilor anterioare, a situaţiei stratigrafice şi mai cu seamă a celei topografice a locului, am pornit de la premisa că locuinţa voievodală, postulată, cum am spus, de suma tuturor cercetărilor de pînă acum, nu se putea afla, dacă ea a existat într-adevăr, decît în foarte restrînsa porţiune de teren, rămasă aparent necercetată, la jumătatea distanţei dintre cele trei biserici de zid din sectorul monumente de la Cetăţeni care se înscriu în plan în formă de semicerc. Era locul pe care se depusese cea mai mare cantitate de pămînt din săpăturile anterioare nouă, rămase vizibil neastupate, prin urmare greu şi costisitor de înlăturat, pe de o parte, iar pe de altă parte redescoperirea şi confirmarea existenţei pe latura de sud a celui mai vechi monument de zid al civilizaţiei româneşti de aici a unei intrări, cu scara lată, în trepte, şi a resturilor unui pavaj ce pornea de la acesta spre est[5] sugerau şi mai mult această posibilitate.

Pentru verificarea acestei ipoteze, cu toate riscurile pricinuite de imensa cantitate de pămînt depusă în acest loc (este şi din această cauză punctul cel mai înalt al sectorului) şi deopotrivă de resturile evidente, încă, la suprafaţa solului actual, a unei imense stînci prăvălite din monticolul alăturat şi în acest loc (ca şi în cazul bisericii nr.3), mo-

www.cimec.ro

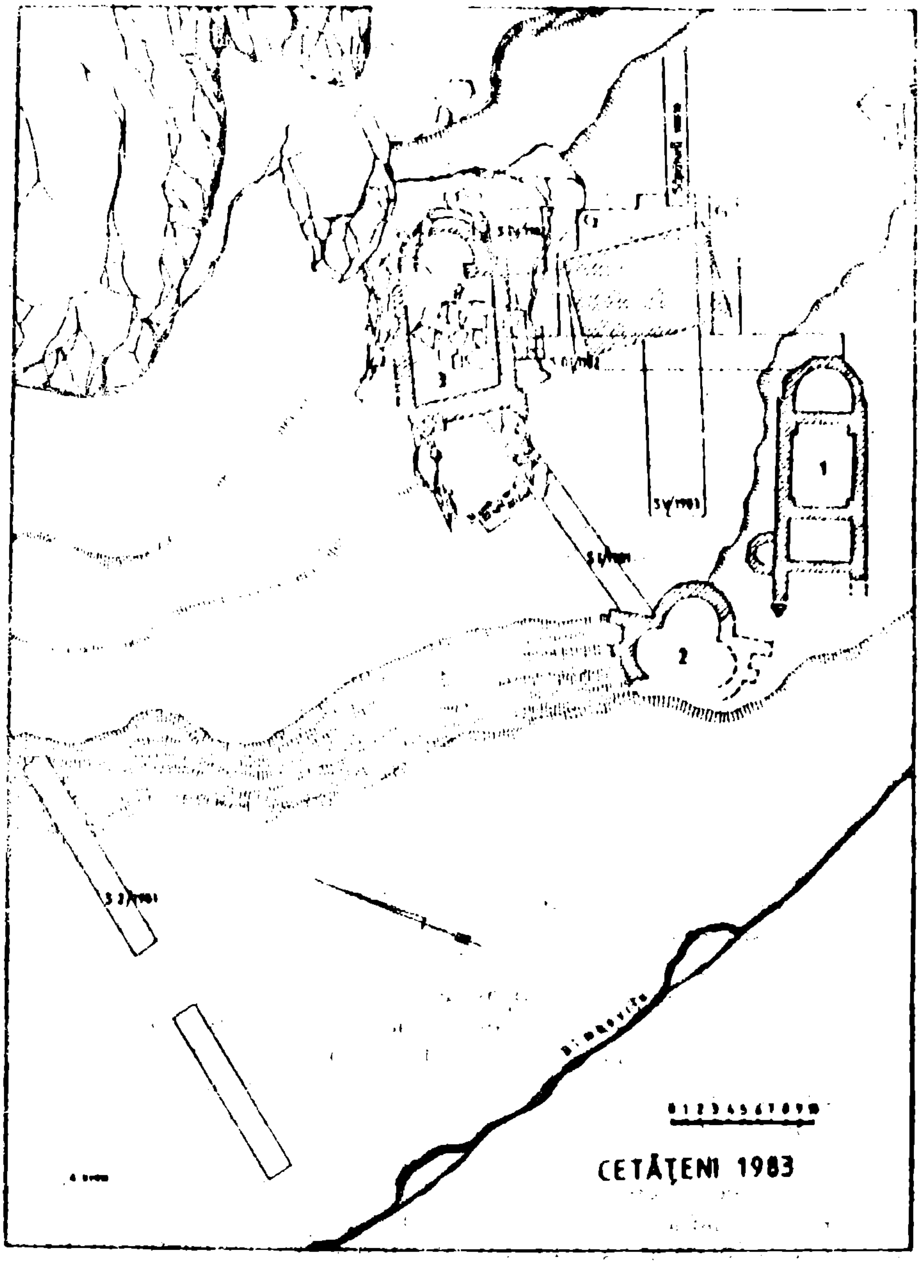

Fig.1.-Cetăţeni, 1983. Planul de ansamblu al sectorului monumente. Locuinţa voievodală este marcată prin haşuri oblice.

www.cimec.ro

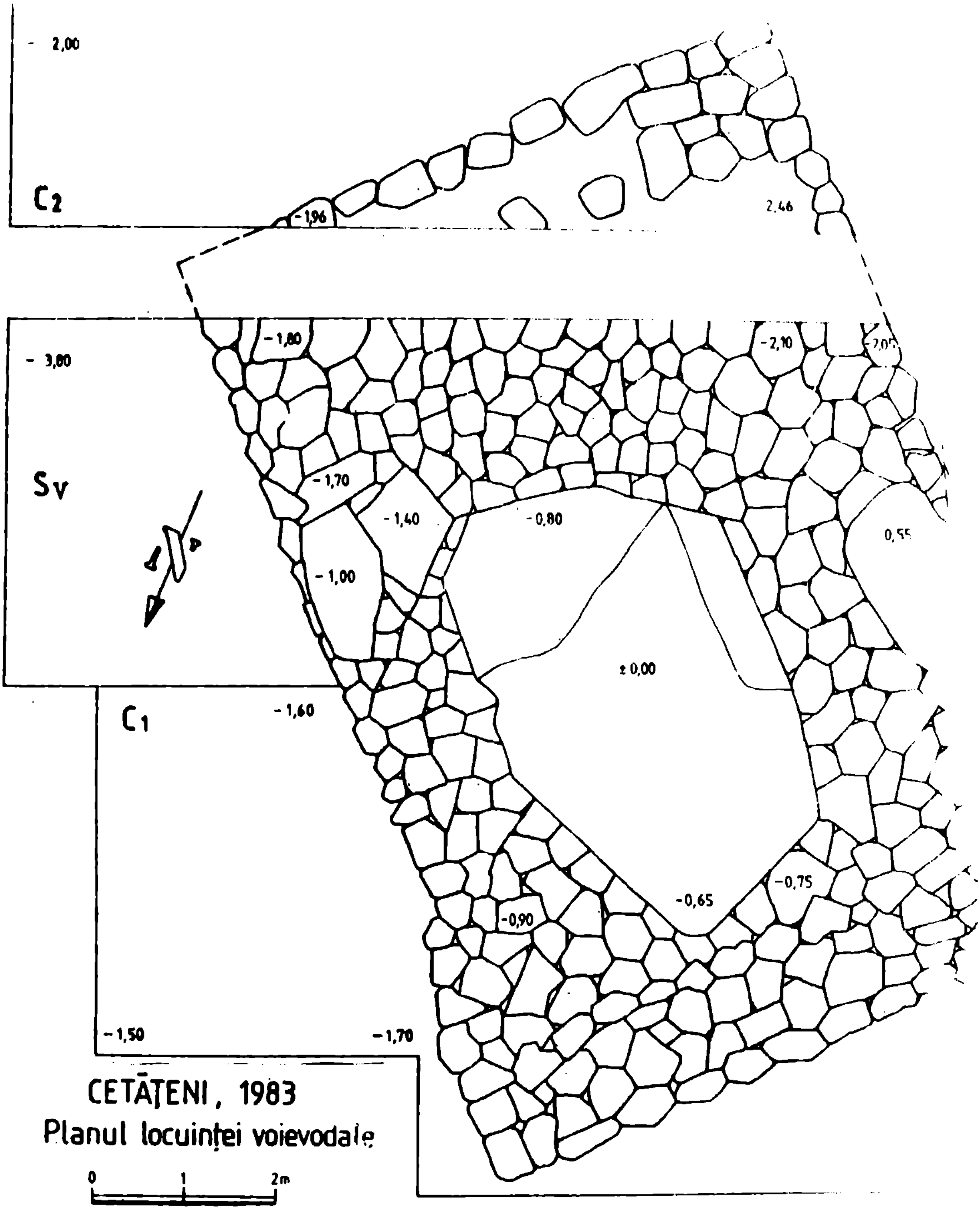

Fig.2.-Cetăţeni,1983.Planul locuinţei voievodale.

www.cimec.ro

tiv pentru care bănuiam că şi cercetările anterioare nouă au ocolit intenţionat parcă acest loc ; am hotărît efectuarea aici a unei secţiuni pentru verificarea celor invocate. Şi, într-adevăr, secţiunea V (numerotată din 1981 încoace în acest sector), cu dimensiunile de 24,50 x 4 m, trasată şi săpată la 5 m nord de îmbinarea laturii de nord cu platforma clopotniţei bisericii nr. 1 la 7 m nord-est de joncţiunea absidelor bisericii nr.2 şi la 10 m ost de biserica nr.3, în locul menţionat (fig. 1) a confirmat, pe deplin, ipoteza noastră de lucru.

Astfel, prin săparea ei şi a două casete a iacente (C_1 şi C_2)au fost identificate, chiar la locul presupus, la adîncimi variabi între - 0,90 şi -2,45 m faţă de denivelările foarte accentuate ale solului actual, resturile unei platforme unitare din piatră, fără mortar, de formă absolut dreptunghiulară, cu dimensiunile de 10,50 x 7 m şi cu orientarea laturilor lungi pe direcţia nord-est - sud-vest. Păstrată pe înălţimea de 0,50-1 m de la bază (fig.2), această suprafaţă dreptunghiulară, făcută exclusiv din pietre mari de rîu şi din bucăţi de gresie nisipoasă, locală, este suprapusă şi perforată pe mijloc de o stîncă ale cărei dimensiuni în plan sînt de 5,25 x 3,25 m, iar înălţimea se află la nivelul cel mai înalt (± 0) al solului actual. Stînca aceasta a perforat, prin cădere din monticolul alăturat, în profunzime, platforma din pietre, dar, din fericire, numai pe mijlocul ei, astfel încît limitele rectangulare şi exacte ale acesteia (fig.1,2) au putut fi, astfel, stabilite cu mare exactitate, chiar dacă săpăturile mai vechi sau mai noi[6], neinspirat şi greşit efectuate, s-au apropiat sau au distrus chiar, parţial, platforma discutată (fig.1,2).

Dincolo de acestea, însă, importantă rămîne constatarea că platforma aceasta, perfect dreptunghiulară din pietre, chiar nelegate cu mortar, se păstrează, totuşi, aşa cum arătam, pe o înălţime variind între 0,50 şi 1 m dinspre nord-est spre sud-vest. Şi mai importantă rămîne însă argumentarea că pe întreaga suprafaţă cercetată platforma este suprapusă de un nivel de locuire feudală, gros de circa 0,25 m (fig.3), cu materiale ceramice databile în sec. XIII-XIV (fig.4), ceea ce exclude orice datare posterioară, iar pe latura sudică a ei, sub nivelul de dărîmătură, se găseşte un alt strat cu materiale databile, de asemenea, în sec. XIII-XIV. Sub locuirea feudală din acest sector, ca peste tot de altminterea în întreaga staţiune arheologică de la Cetăţeni, se aşterne un strat de steril, mai gros cu 1 m aici decît în alte locuri ale staţiunii (fig.3) şi abia sub acesta se găseşte locuirea geto-dacică. În felul acesta credem că orice fel de apropiere între civilizaţia geto-dacică de aici şi civilizaţia medievală (oricum pînă acum bine sesizate şi delimitate, credem noi), în general, şi între nivelele de locuire geto-dacică şi platforma dreptunghiulară de zidărie fără mortar din cuprinsul săpăturilor la care ne referim acum ni se pare exclusă. Mai mult decît atîta, cu toate eforturile noastre, aşa cum arătăm deja, materialul ceramic în particular şi arheologic în general, destul de redus numeric şi fragmentar, din nivelele anteconstrucţiei şi post demantelare, este extrem de unitar şi imposibil de separat cronologic.

www.cimec.ro

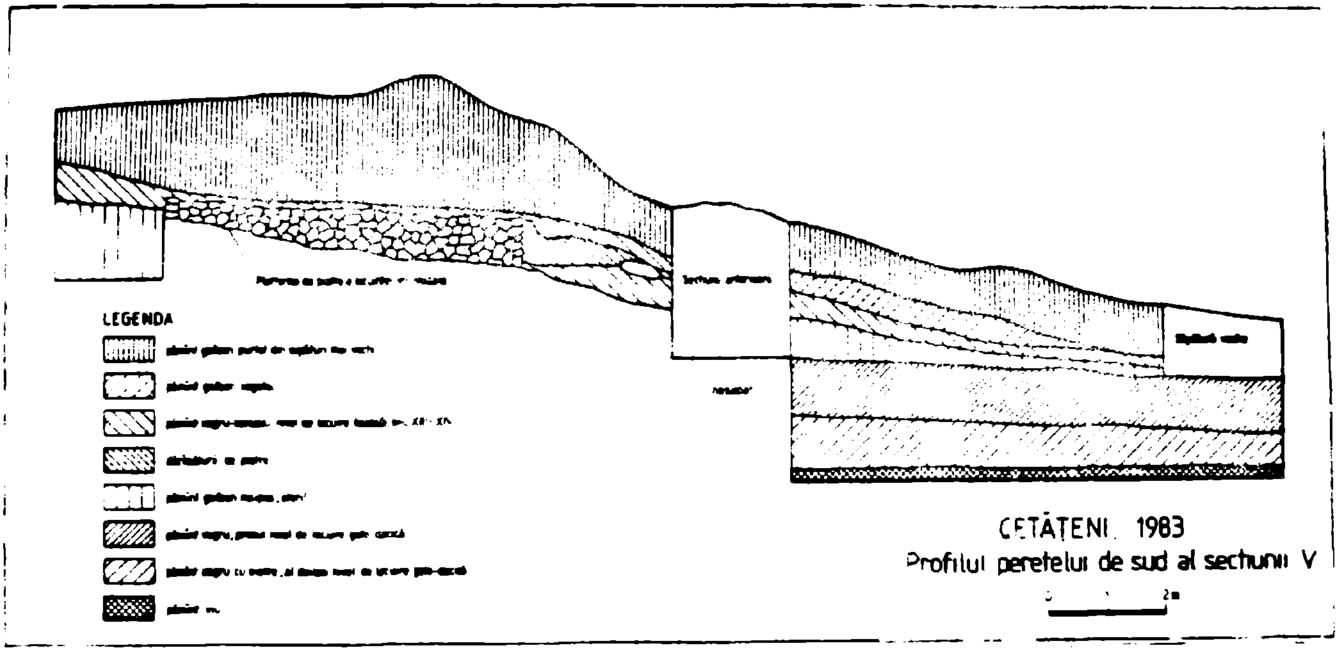

Fig.3.-Cetățeni,1983. Profilul peretelui de sud al secțiunii V.

www.cimec.ro

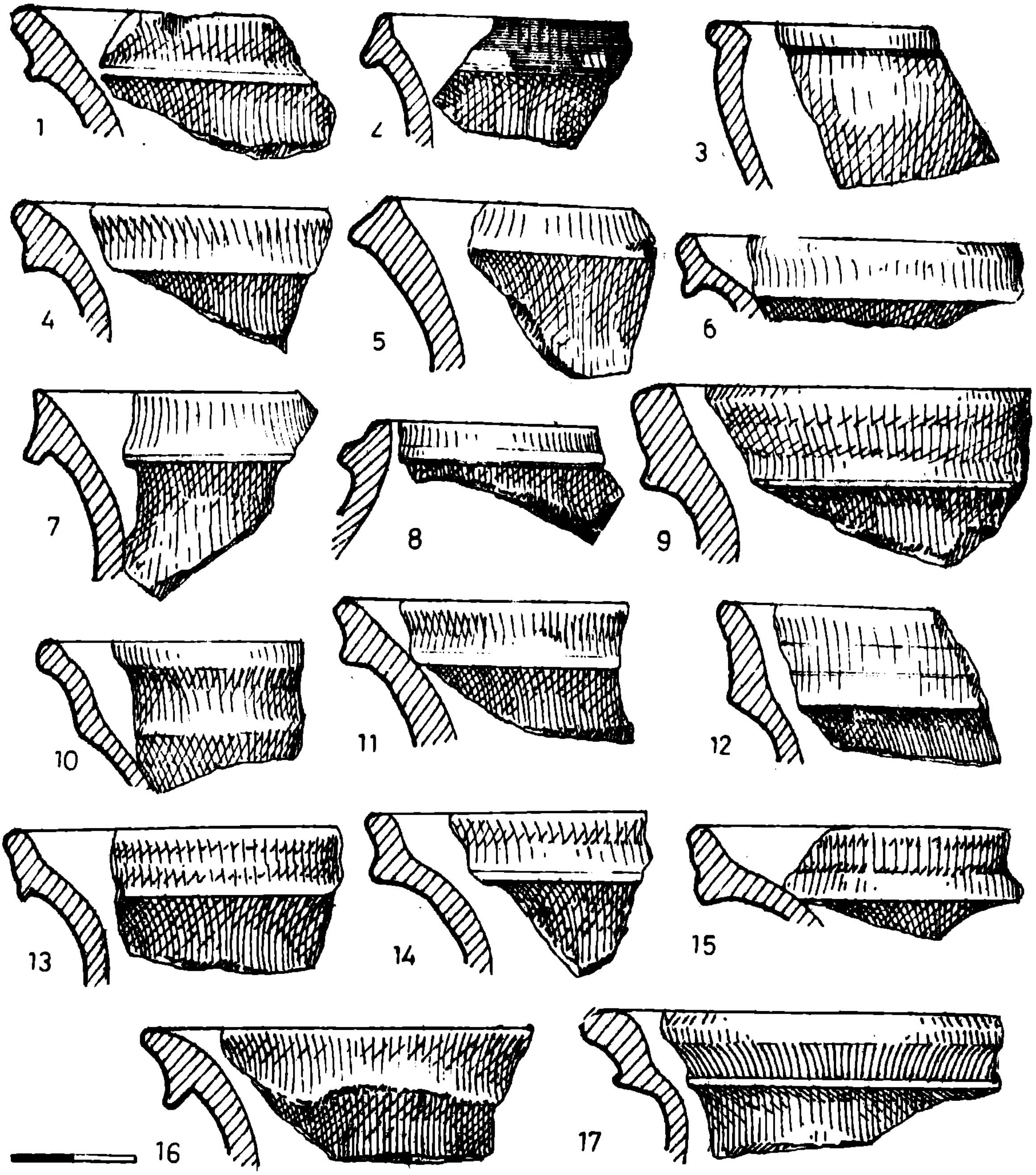

Fig.4.-Cetăţeni,1983. Fragmente ceramice din sec.XIII-XIV de la locuinţa voievodală.

www.cimec.ro

Ţinînd însă seama de constatarea că edificiul laic cu fundaţia rectangulară din piatră a fost distrus, ca şi biserica nr.3, din imediata apropiere, printr-un seism ce a provocat desprinderea stîncilor din monticolul alăturat "Cetăţuia lui Negru Vodă", moment datat cert, în cazul bisericii nr.3, la anul circa 1250, sîntem nevoiţi să presupunem, prin analogie, că locuinţa cu baza rectangulară din piatră şi-a încheiat existenţa în acelaşi timp şi, de bună seamă, în acelaşi mod. Existenţa intrării cu trepte largi din piatră pe latura de sud a bisericii nr.3 înainte de cataclism şi adăugarea, după aceea, a pridvorului pe latura vestică, precum şi pavajul ce porneşte de la treptele sudice ale bisericii, înainte de cutremur, spre casa în discuţie par a întări şi mai mult această presupunere. Fiindcă, abia dacă trebuie s-o mai scriem, după opinia noastră, platforma masivă şi perfect dreptunghiulară din pietre reprezintă, chiar şi numai prin existenţa sa în locul presupus, resturile reşedinţei conducătorului laic şi politic de aici, voievodul din prima jumătate a sec. al XIII-lea, în speţă Seneslau.

Că această locuinţă cu baza din bolovani de piatră şi suprastructură probabil din lemn, reşedinţă voievodală neîndoielnic, a fost distrusă integral pînă la platforma fundaţiei la mijlocul sec. al XIII-lea, aşadar odată şi datorată seismului ce a provocat dispariţia celui mai vechi monument religios din imediata apropiere (nr.3), rezultă nu numai din suprapunerea în ambele cazuri a stîncilor desprinse din monticolul alăturat în acelaşi timp sau din lipsa oricăror elemente de suprastructură, din piatră la edificiul religios şi din lemn la cel laic, care, iarăşi în ambele cazuri şi simultan, au fost demontate şi refolosite de supravieţuitorii cataclismului (cu excepţia cîtorva fragmente de olane găsite, de asemenea, pe ruinele ambelor monumente), dar, mai cu seamă şi în primul rînd, de nivelele de locuire feudală din sec. XIII-XIV care se găsesc (surprinzătoare şi relevante coincidenţe) dedesubtul şi deasupra ruinelor fundaţiilor ambelor monumente.

Iar dacă dovezile şi argumentele din teren, succint dar în esenţă aici prezentate, sînt concrete, corecte şi convingătoare, cum sperăm, rezultă, implicit, că ultima verigă a lanţului de fapte doveditor al existenţei la Cetăţeni a unui centru cu evident caracter economic preurban şi social-politic statal românesc, de formă voievodală, cel puţin în prima jumătate a sec. al XIII-lea, dacă nu cumva şi ceva mai devreme, este pe deplin dovedită.

NOTE

1 Pentru cercetările de pînă acum de la Cetăţeni, vezi mai cu seamă Cercetări arheologice, Muzeul de Istorie al R.S.România, VI, Bucureşti, 1983, p.51-77 şi, pentru campania anului 1982, Cercetări arheologice, Muzeul de Istorie al R.S.România, VII, Bucureşti, 1984, p.137-141.

2 Ibidem.

www.cimec.ro

3 La care au mai participat, în afara semnatarilor prezentului raport, Spiridon Cristocea de la Muzeul judeţean Argeş, o perioadă mai scurtă, şi Ion Ioniţă de la Muzeul Militar Central, o perioadă şi mai scurtă.

4 Pentru care vezi bibliografia de la nota 1.

5 Cercetări arheologice, Muzeul de Istorie al R.S.România, VII, Bucureşti, 1984, p.137-141.

6 Inclusiv cele efectuate în anul 1982 (vezi fig.1).

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉES AU COMPLEXE DE MONUMENTS FÉODAUX DE CETĂŢENI, DÉP. D'ARGEŞ. L'HABITATION VOÏVODALE

Résumé

Les fouilles effectuées en 1983 à Cetăţeni ont eu pour objectif principal l'identification des vestiges de l'habitation du dirigeant politique (le voïvode) de cet État roumain du XIIIe s. Et, en vérité, à mi-chemin entre les trois églises de maçonnerie existant dans le secteur monuments ont été identifiés et étudiés les vestiges d'une habitation sous la forme d'une plate-forme unitaire en pierre absolument rectangulaire, mesurant 10,50 x 7 m (fig.2). Cette plate-forme rectangulaire est considérée comme la base en pierre de l'habitation voïvodale du XIIIe s., habitation qui a été, probablement, construite en bois.

LÉGENDE DES PLANCHES

Fig.1.-Cetăţeni, 1983. Plan général du secteur monuments. L'habitation voïvodale est marquée par des hachures obliques.
Fig.2.-Cetăţeni, 1983. Le plan de l'habitation voïvodale.
Fig.3.-Cetăţeni, 1983. Le profil du mur situé au sud de la sections V.
Fig.4.-Cetăţeni, 1983. Fragments céramiques des XIIIe-XIVe ss. trouvés dans l'habitation voïvodale.

www.cimec.ro

CERCETARILE ARHEOLOGICE DE LA PIUA PETRI (ORAŞUL DE FLOCI), COM. GIURGENI, JUD. IALOMIŢA. NECROPOLA NR. 4

de dr. LUCIAN CHIŢESCU
şi ANCA PĂUNESCU

Cea de a noua campanie arheologică consecutivă[1] desfăşurată pe teritoriul oraşului medieval românesc de la gura Ialomiţei a constat în identificarea şi cercetarea aproape integrală a celei de a patra necropole din cuprinsul acestui centru urban complet dispărut de la suprafaţa solului. Situată la aproximativ 900 m sud de la actuala şosea Slobozia-Giurgeni, în dreptul bornei kilometrice nr.106 şi la circa 600 m sud de biserica şi necropola nr.1, necropola nr.4 şi edificiul de cult corespunzător ei au fost identificate prin resturile de cărămidă şi moloz, dar şi de fragmentele osteologice umane, scoase la suprafaţa solului de arăturile din vara anului 1983. Sosit chiar atunci la faţa locului, pentru organizarea celei de a noua campanii arheologice, colectivul de cercetare[2] a avut astfel posibilitatea salvării şi cercetării prin intermediul a cinci secţiuni (L II-L II D) a unui nou edificiu de cult şi a necropolei aferente în altă zonă a vechiului oraş medieval. Avem în felul acesta de-a face cu cea de a patra necropolă şi cu a treia biserică[3] pînă acum cunoscute exclusiv pe cale arheologică la Oraşul de Floci.

Deşi mult distrusă de lucrările agricole, dar şi de localnici care au scos materialul de construcţie şi din fundaţii, biserica nr.3 este o construcţie simplă, cu dimensiuni obişnuite (18,50x6,25 m), în formă de navă, cu o singură absidă, naos şi pronaos şi lucrată integral din cărămidă şi bucăţi de piatră, inclusiv zidurile fundaţiei groase de 0,85 m, înecate în mortar de var. Acestui plan simplu iniţial i-a fost adăugat, puţin mai tîrziu prin adosare evidentă, pe latura vestică, un pridvor de 5 x 7 m cu planul şi structura mult mai puţin îngrijite şi consistente (fig.1). Deşi mult distruse, fundaţiile edificiului au oferit dovada clară că au fost făcute după un plan precis trasat în teren. Cercetările au constatat că la baza şanţurilor de fundaţie a fost aşezat mai întîi un rînd de pietre mari legate cu mult mortar de var, peste care s-a turnat fundaţia propriu-zisă formată din bucăţi de cărămidă şi pietre mărunte legate cu mortar de var. Întrucît lucrările agricole moderne au distrus în totalitate zidurile elevaţiei, planul şi dimensiunile exacte ale monumentului au putut fi stabilite numai pe baza zidurilor şi şanţurilor de fundaţie păstrate peste tot pe înălţimea de 0,60-0,70 m de la bază. În schimb, fundaţia pridvorului adosat este mai sus cu 0,25 şi lipită de colţurile vestice ale fundaţiei iniţiale, ale cărei limite de sud şi nord le depăşeşte, către exterior, cu 0,25-0,40 m.

Întrucît la cercetarea bisericii nu s-a putut în mod obiectiv găsi nici un element sigur de datare, încadrarea cronologică a acesteia, ca

www.cimec.ro

şi a necropolei în ansamblu, s-a putut face cu destulă exactitate pe baza inventarului bogat al mormintelor şi prin intermediul unor observaţii stratigrafice şi al unor suprapuneri de morminte destul de convingătoare.

Din suprafaţa totală a necropolei nr.4 de la Oraşul de Floci a fost cercetată, aşa cum rezultă şi din plan (fig.1), circa 84%, însumînd 360 m^2, rămînînd pentru cercetat în viitor numai 16%, respectiv 72 m^2. În suprafaţa săpată în campania anului 1983 au fost interceptate ' cercetate 65 morminte, toate de înhumaţie şi cu orientarea vest-est, ajoritatea avînd păstrate resturile de la sicrie din lemn de esenţă moale, dintre acestea 36 fiind adulţi, 29 copii, 38 cu inventar, 27 fără inventar, 24 datate cu monedă, 36 fără monedă, iar 5 avînd monede complet ilizibile. La aceste date se impune adăugată constatarea că mai toate mormintele, ca şi baza zidurilor fundaţiei bisericii de altminteri, se află aproape de suprafaţa solului actual, unele fiind în mod evident distruse de ultimele lucrări agricole, ceea ce ne determină să credem că numărul iniţial al înhumaţilor a fost ceva mai mare, unele fiind însă totalmente distruse de răzuirile şi nivelările de teren şi de lucrările agricole în genere care au şi determinat ca scheletele să se afle acum foarte aproape de suprafaţa solului.

Cele 24 morminte datate cu monedă se înşiră de la începutul sec. al XVI-lea pînă în soc. al XVII-lea, nici unul dintre ele nedepăşind limita acestui secol[4]. Acestei prime constatări i se adaugă o a doua, potrivit căreia marea majoritate a mormintelor datate sînt din sec. al XVI-lea (peste 17), 7 din sec. XVI-XVII şi numai 2 exclusiv din sec. al XVII-lea. Cel mai vechi mormînt este nr.51, datat cu o jumătate de gros de Lituania emisă de regele Alexandru al Poloniei (1501-1505), iar cele mai tîrzii sînt nr.59 şi 60 datate cu cîte o grosetto raguzană din eec. al XVII-lea. Cinci morminte (nr.2, 11, 37, 48, 65) sînt datate cu accele de la Selim I (1512-1520), două morminte (nr.45 şi 62) cu accele de la Suleyman I (1520-1566), un mormînt (nr.13) cu dinar emis la Kremnitz de Ferdinand I (1526-1564), alt mormînt (nr.25) cu dinar emis la 1561 tot de Ferdinand I, două morminte (nr.41 şi 58) cu dinari ungureşti de la Rudolf II (1577-1590), un mormînt (nr.5) cu aceea de la Mehmed III (1593-1603), alt mormînt (nr.53) cu grosetto din sec. al XVI-lea, două morminte (nr.6 şi 16) cu dinari ungureşti din sec. XVI-XVII, iar cinci morminte (nr.7, 14, 26, 54, 55) cu accele otomane tot din sec. XVI-XVII.

Aşa cum arătam, deşi restrînsă ca suprafaţă şi număr de morminte, faţă de primele trei necropole anterior cercetate la Oraşul de Floci, necropola nr.4 este, în schimb, la fel de bogată în inventar, 38 dintre mormintele cercetate avînd piese de inventar. Astfel, M_2, care suprapune şi taie varniţa constructorilor de lîngă colţul sud-vestic al pridvorului, are ca inventar o aceea perforată de la Selim I, la mîna stîngă, şi 8 nasturi globulari din plumb, cei dintîi de acest gen cunoscuţi pînă acum la Oraşul de Floci (fig.2/4). Prin analogie cu M 2, M 42, fără monedă dar cu 13 nasturi globulari din plumb, identici, un

www.cimec.ro

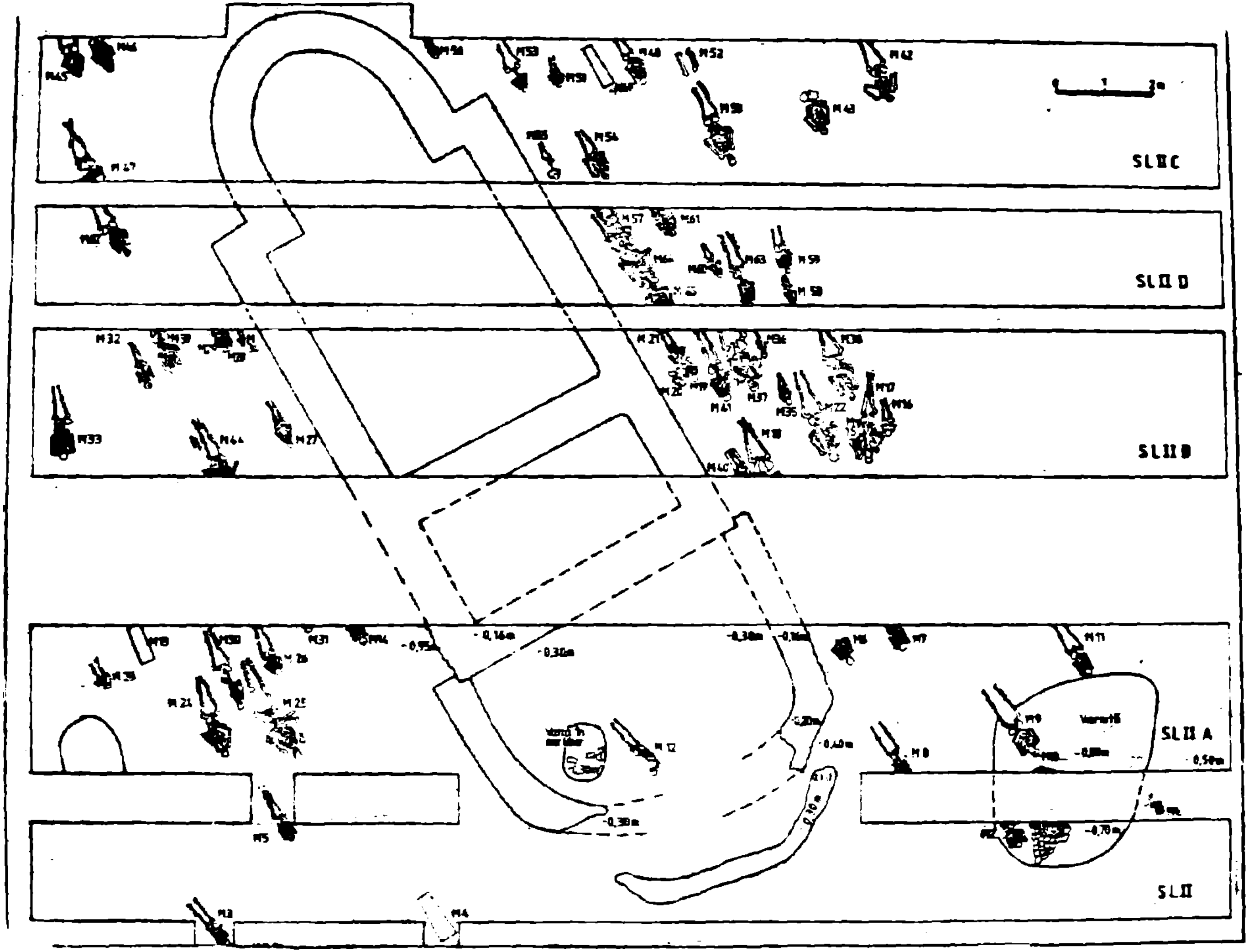

Fig.1.-Orașul de Floci, 1983. Planul necropolei nr.4 și al bisericii.

www.cimec.ro

inel sigilar din bronz turnat cu motiv floral (fig.2/12) la mîna dreaptă, fragmente de ţesătură (de la mănuşă ?), (fig.2/17) pe falanga cu inelul şi cîte un mic nasture globular din bronz de această dată (fig.2/11) la fiecare mîneca, se datează, credem, tot la începutul sec. al XVI-lea. Tot aşa, M 10, fără monedă şi el, dar care suprapune şi taie, de asemenea, varniţa constructorilor, ca şi M 2, şi este în acelaşi timp în întregime suprapus de M 9, şi are ca inventar un inel din bronz cu lentilă roşie în şatonul oval (fig.2/1) se datează, după noi, de asemenea, la începutul sec. al XVI-lea. Ca şi M 11, din apropiere, de altminteri, cu cercel globular cu veriga înfăşurată în spirale (fig.2/2) şi cu aceea perforată la mîna stîngă, de la acelaşi Selim I.

Dacă din cele prezentate pînă aici va fi reieşit că varniţa de la sud-vest de pridvor a funcţionat înainte de anii 1512-1520, cum par a sugera M 2 şi M 10, care o suprapun şi o perforează, dar şi M 11, care se află în imediata vecinătate în spaţiu şi timp, rezultă implicit că pridvorul, făcut de lucrătorii varniţei în discuţie, a fost realizat cu puţin înainte de data indicată de mormintele menţionate, probabil în primul deceniu al sec. al XVI-lea. În acelaşi sens pare a pleda, de altminteri, şi M 12 situat în jumătatea nord-vestică a pridvorului şi aparţinînd, de bună seamă, ctitorului acestuia, singurul mormînt găsit în interiorul bisericii nr.3. Deşi foarte la suprafaţa solului actual şi distrus parţial de lucrările agricole (îi lipseşte integral membrul superior stîng) şi fără monedă, M 12 are, în schimb, în dreptul degetelor mîinii stîngi, un inel masiv (ghiul) din argint turnat şi aurit, decorat cu motive florale la exterior şi cu piatră albastră ovală în şaton (fig.2/3), piesă remarcabilă databilă la cumpăna sec. XV-XVI.

Încercînd a rezuma şi concluziona cele pînă acum prezentate, pare a rezulta că pridvorul a fost adosat bisericii în primii ani ai sec. al XVI-lea, de către lucrătorii varniţei de alături, pentru înhumarea ctitorului acestei adăugiri, care pare a fi fost în acelaşi timp ctitorul întregului edificiu, cum ne îndeamnă să credem o seamă de constatări demne de reţinut şi anume : 1. existenţa unui singur mormînt de ctitor în interiorul întregii biserici ; 2. intervalul de timp destul de scurt de admis între construirea edificiului şi adosarea pridvorului ; 3. planul puţin îngrijit şi structura puţin consistentă a fundaţiei pridvorului ce lasă să se bănuiască un lucru făcut în grabă.

Oricum ar fi, existenţa pridvorului este de admis pînă cîndva la cumpăna sec. XVI-XVII, cum pare a indica în principal M 13, copil îngropat în apropierea colţului nord-vestic, exterior, al pridvorului, singurul mormînt cu mult moloz în umplutura gropii şi datat cu o aceea otomană din sec. XV-XVII. Cît priveşte data cea mai timpurie a construirii bisericii nr.3, singura dovadă palpabilă o constituie M 51, tot copil, aflat aproape de zidurile sudice ale absidei şi naosului şi datat cu o jumătate de gros de Lituania emis de regele Poloniei Alexandru I (1501-1505). Ţinînd seama de dovezile şi constatările pînă acum prezentate şi admiţînd ca foarte probabil ca M 51 să nu fie, totuşi, cel mai vechi mormînt real şi aici putem admite cel mult că biserica nr.3 a

www.cimec.ro

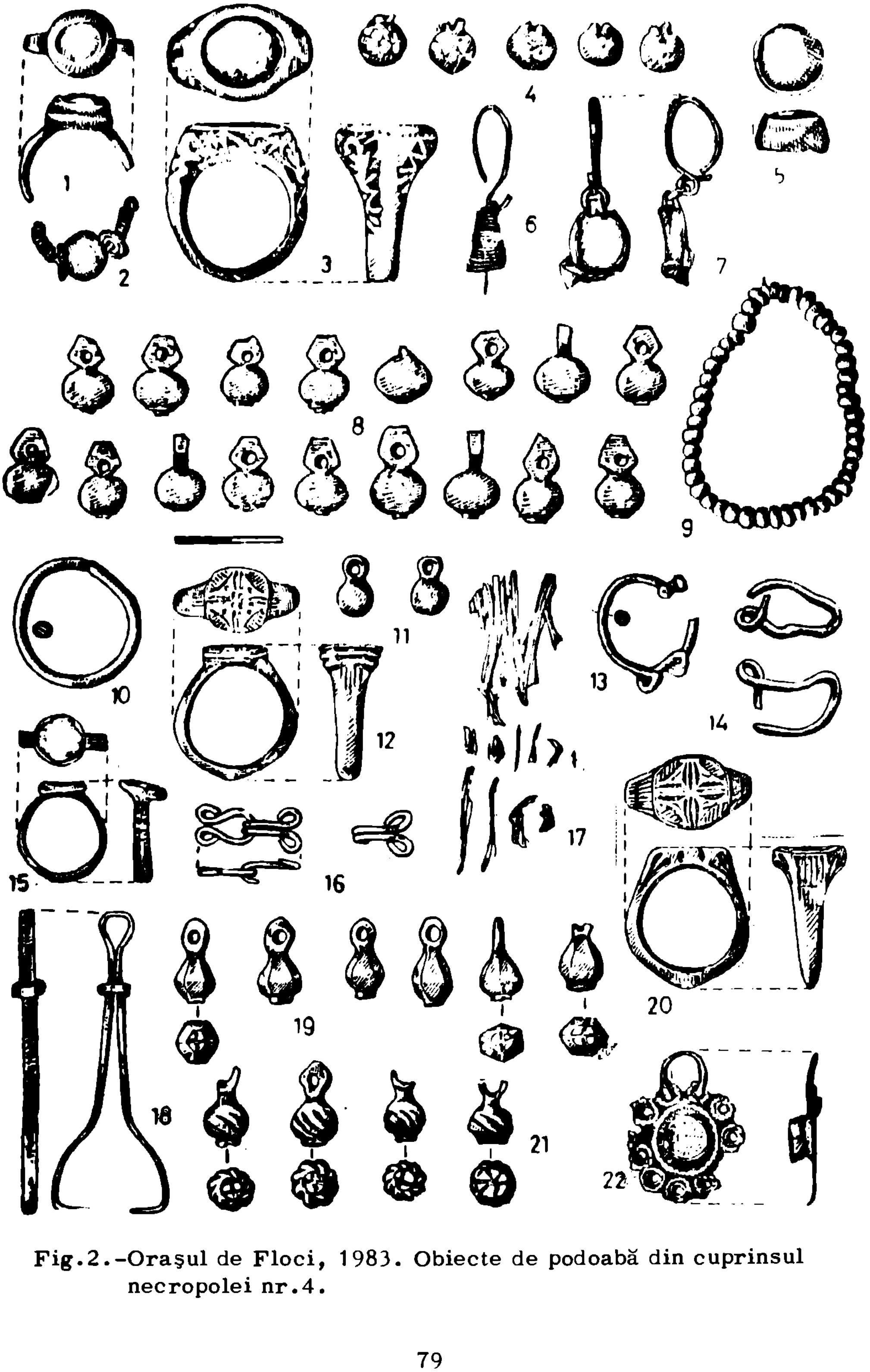

Fig.2.-Oraşul de Floci, 1983. Obiecte de podoabă din cuprinsul necropolei nr.4.

www.cimec.ro

fost construită la sfîrşitul sec. al XV-lea, mai probabil în ultimii ani ai acestuia.

Continuînd acum prezentarea inventarului mormintelor necropolei nr. 4, menţionăm că M 1, cu monedă perforată neidentificabilă exact (totuşi, sec. XVI ?), prin cei 17 nasturi sferici din os, cu tortiţă cruţată (fig. 2/8), găsiţi la ambele mîini, se datează în mod cert în sec. al XVI-lea, ştiut fiind că pe suprafaţa acestui oraş au fost cercetate ateliere de confecţionat nasturi de acest tip şi în acest sec. La rîndul lui M 20, tot copil cu monedă perforată ilizibilă, suprapus de M 19 şi M 21, ambele fără inventar, a avut la urechea stîngă un inel din sîrmă de argint spiralată în formă de clopoţel (fig. 2/6), piesă ce se datează, de asemenea, în sec. al XVII-lea. Mormîntul nr. 26, tot de copil, datat cu aceea otomană, perforată, din sec. XVI-XVII, are cercel din argint cu sticlă circulară transparentă în montură şi prelungiri metalice (fig. 2/7), iar M 54, eu aceea otomană din sec. XVI-XVII la mîna stîngă, reliefează, pentru acest secol, un inventar bogat şi variat compus din : 12 nasturi piriformi din bronz turnat, dintre care 8, găsiţi pe piept, au corpul decorat cu şase faţete longitudinale, baza reliefată şi decorată cu două linii în cruce adîncite (fig. 2/19), iar alţi 4, găsiţi doi cîte doi la fiecare mînă, au corpul decorat cu creste oblice (fig. 2/21) şi un inel sigilar din bronz turnat decorat cu motive florale (fig. 2/20).

Menţionăm, totodată, că la majoritatea mormintelor s-au păstrat resturile din lemn de la sicrie, la unele dintre ele (nr. 3, 13, 23, 41, 44, 49, 53, 54, 57, 58, 59) lemnul putrezit al sicrielor păstrîndu-se chiar integral, că şi alte morminte, pe lîngă cele deja menţionate, au piese de inventar. Astfel, M 5, cu monedă de la Selim I, are două copci simple, moş şi babă (fig. 2/16), M 37, cu monedă tot de la Selim I, are o copcă identică, M 38, fără monedă, are o verigă simplă de bronz la degetul mîinii stîngi (verighetă ?), (fig. 2/10), iar M 62, cu monedă ilizibilă, are o copcă-pafta în formă de rozetă cu piatră în caboşon central (fig. 2/22). Consemnăm, apoi, destul de multe suprapuneri de morminte, în afara celor deja semnalate pe locul varniţei, M 17 suprapune M 15, M 19 suprapune M 20, ambele fiind suprapuse şi chiar tăiate de M 21. La fel, M 37 suprapune şi taie M 36, M 50 suprapune şi taie M 52, M 59 taie M 58, iar M 64 suprapune şi taie M 57 şi suprapune, fără să taie, M 65. Menţionăm, în fine, că M 47, adult fără nici un inventar, are craniul încadrat şi acoperit cu trei cărămizi pătrate de 24,5 x 24,5 x 3 cm (călugăr ?).

Încercînd, în încheiere, a concluziona cele prezentate rezultă că biserica nr. 3 de la Oraşul de Floci a fost zidită în ultimii ani ai sec. al XV-lea în formă de navă, cu absidă, naos şi pronaos. La primii ani ai sec. al XVI-lea i-a fost adăugat un pridvor pe latura de vest în care a fost îngropat ctitorul (M 12). La cumpăna sec. XVI-XVII pridvorul, probabil deteriorat datorită şi inconsistenţei fundaţiei sale, a fost demantelat, biserica şi necropola din jur continuînd să mai funcţioneze şi în cursul sec. al XVII-lea, cum o dovedesc ultimele morminte cu monede datate în acest timp. Spre finele sec. al XVII-lea, însă, atît bi-

www.cimec.ro

serica cît şi necropola îşi încetează existenţa definitiv şi nu mai eînt în funcţiune şi în secolul următor, aşa cum s-au petrecut lucrurile în cazul primelor trei necropole anterior cercetate pe suprafaţa acestui oraş medieval românesc din Bărăgan.

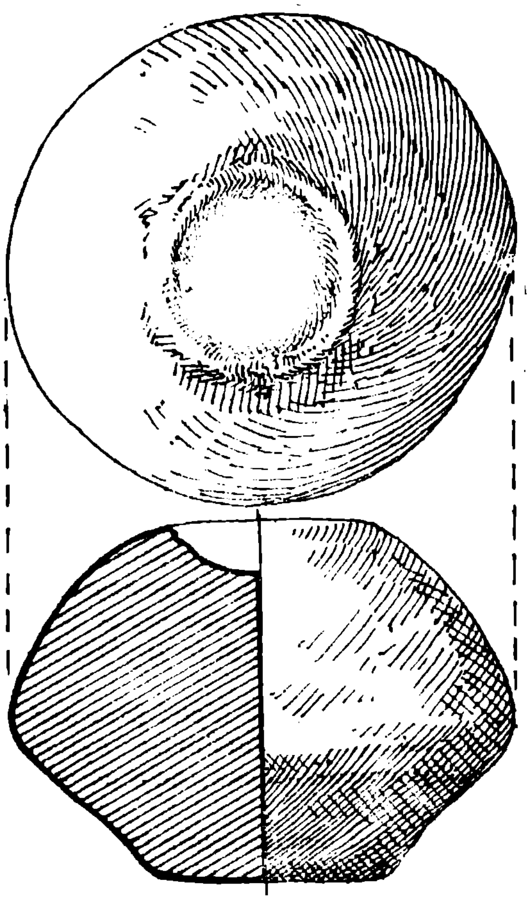

Fig.3.-Oraşul de Floci,1983. Valvă din piatră pentru stanţarea nasturilor.

Cercetările de suprafaţă efectuate în 1983 la Oraşul de Floci au prilejuit găsirea a două obiecte a căror consemnare o socotim, de asemenea, necesară în cuprinsul acestui raport. Este vorba mai întîi de o pensetă din bronz (fig.2/18), identică cu o alta descoperită tot aici, dar într-o locuinţă din sec. al XVI-lea[5] şi de o valvă de tipar,din piatră, pentru stanţarea nasturilor din metal. Piesa (fig.3) are plan circular şi formă bitronconică (5,5 cm înălţime şi 7 cm diametru),baza dreaptă pentru a-i conferi stabilitate şi lăcaşul de ştanţare, cu plan circular şi adîncime concavă, în centru la partea superioară a piesei. Deşi mult

www.cimec.ro

uzată prin folosință îndelungată și prin corodarea pietrei, valva păstrează clar forma convexă a pieselor executate cu ea, precum și linia circulară sau diametrul de 2,5 cm al acestora, având însă complet șterse elementele de decor. Ambele piese au fost găsite în arătură la aproximativ 200 m nord de necropola nr.4, prezența lor sugerînd existența în apropiere a unui atelier meșteșugăresc, prezența meșteșugarilor la Orașul de Floci fiind pe deplin dovedită de cele trei ateliere de confecționat nasturi din os pînă acum descoperite și deoparte rivă de mulțimea podoabelor și a nasturilor din os, bronz sau plumb găsite în cele patru necropole cercetate. Atît penseta de bronz cu frecvență obișnuită, cît și valva do stanțare cu caracter de unicat par a se data în sec. al XVI-lea.

N O T E

1 Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate anterior la Orașul de Floci sînt publicate în seria de volume editate de Muzeul de Istorie R. S. România : Cercetări arheologice, III, București, 1979, p. 199-246 (campaniile anilor 1975-1977), IV, București, 1981, p.120-143 (campaniile anilor 1978 și 1979), V, București, 1982 (campania anului 1980), VI, București, 1983, p.95-108 (campania anului 1981)și VII, București, 1984, p.143-148 (campania anului 1982).

2 Din care au mai făcut parte, în afara semnatarilor prezentului raport, Ion Motoacă, Elena Radu și Gheorghe Matei de la Muzeul județean Ialomița, instituție care a acordat și în această campanie întregul său ajutor material și uman.

3 La necropola nr.3, suprapusă și tăiată prin amenajarea șoselei Slobozia-Giurgeni-Constanța și de clădirile Avicolei C.A.P. Giurgeni, parțial cercetată din această cauză, nu a putut fi încă identificat lăcașul de cult.

4 Identificarea materialului numismatic a fost făcută de colega Paraschiva Stancu, căreia îi exprimăm și aici mulțumirile noastre depline.

5 Cercetări arheologice, VI, 1983, p.102-103, fig.5/5.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE PIUA PETRI (ORASUL DE FLOCI), COM.DE GIURGENI, DEP.D'IALOMIȚA. LA NÉCROPOLE No.4.

Résumé

Les fouilles de 1983 ont identifié et étudié la quatrième nécropole de l'ancien centre médiéval roumain "Orașul de Floci". La nécropole no. 4 et l'édifice de culte correspondant (fig.1) se trouvent à quelque 600 m sud de la nécropole no.1. Considérant les données stratigraphiques des 65 tombes d'inhumation étudiées dont 38 possedant un riche inventaire (fig. 2) et 24 contenant des monnaies, on a pu assurer l'encadrement chro-

www.cimec.ro

nologique des deux complexes (l'église et la nécropole afférente). Conformément aux données connues l'église a été construite pendant les dernières années du XVe s, en forme de nef, avec abside, naos et pronaos (fig.1). Dans les premières années du XVIe s. on y a ajouté la galerie extérieure où à été inhumé le fondateur (M.12). A la ligne de partage des XVIe-XVIIe ss. la galerie, détériorée à cause de son inconsistance, a été demantelée, l'église et la nécropolé continuant à fonctionner jusqu'au XVIIe s. mais sans dépasser la fin de ce siècle.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Orașul de Floci, 1983. Plan de la nécropole no.4 et de l'église.

Fig.2.-Orașul de Floci, 1983. Objets de parure trouvés dans la nécropole no.4.

Fig.3.-Orașul de Floci, 1983. Valve de pierre pour matricer les boutons en métal.

www.cimec.ro

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN ZONA FÎNTÎNA MARE - SPĂTĂREŞTI, COM. VADU MOLDOVEI, JUD. SUCEAVA

de LIA BĂTRÎNA,
OCTAV MONORANU,
şi ADRIAN BĂTRÎNA

Avînd în ultima vreme drept preocupare constantă evidenţierea vestigiilor unor reşedinţe feudale din cuprinsul aşezărilor rurale de la răsărit de Carpaţi şi definirea acestora într-un context economic, politic şi cultural mai larg, am zăbovit încă din anul 1982 în zona deluroasă de la sud de Fălticeni, mai precis între Şomuzul Mare şi Şomuzul Băii, prilej cu care am identificat la nord-est de actualul sat Fîntîna Mare, pe o terasă înaltă ce domină Valea Moldovei, în punctul numit "La temelie" vestigiile unui lăcaş de cult. În anul următor, extinzînd cercetările de suprafaţă şi sondajele arheologice spre nord de monumentul interceptat, am avut prilejul să identificăm noi complexe arheologice, aflate în trei sectoare distincte, ce urmează a fi prezentate, alături de cele mai vechi, în ordinea descoperirii lor.

Sectorul Fîntîna Mare (Răciuleni). Dacă în primul an de cercetări ne-am propus şi am reuşit să aducem precizări cu privire la planimetria construcţiei descoperite, în cel următor (1983) am extins investigaţiile atît în interiorul cît şi la exteriorul său, obţinînd date suplimentare cu privire la nivelurile de locuire anterioare lăcaşului de zid.

Arătam, cu un alt prilej[1], că planul edificiului de cult, reconstituit la nivelul fundaţiei de piatră din care se mai păstrează doar o mică parte alături de şanţurile golite de conţinut, aparţine tipului triconc şi este alcătuit dintr-un altar cu o absidă semicirculară decroşată, un naos dreptunghiular flancat de două abside semicirculare, un pronaos cvasi-pătrat şi un pridvor îngust, toate încăperile fiind ridicate într-o singură fază de construcţie (fig.1/1).

Nivelul de construcţie al bisericii de zid se taie de la faţa unui strat conţinînd materiale ceramice ce au permis datarea acesteia în a doua jumătate a sec.al XV-lea.

Continuînd cercetările în suprafaţa pronaosului şi a pridvorului, precum şi pe latura de nord şi de sud a acestor încăperi, am putut identifica urmele unui lăcaş de cult anterior, realizat din lemn şi alcătuit dintr-o navă dreptunghiulară cu dimensiunile de 6,5 m x 5 m şi o absidă poligonală al cărui traseu nu a putut fi precizat în întregime, fiind deranjat de zidurile construcţiei ulterioare şi de un mormînt al acesteia. Planul primei biserici de lemn (B1) a putut fi reconstituit mulţumită faptului că tălpile (cu lăţimea de 30 cm) au fost, de la bun început, uşor îngropate (cu 10 cm), împrejurare ce a permis conservarea lor parţială chiar în condiţiile dezafectării construcţiei ca urmare a unui incendiu. Interiorul

www.cimec.ro

a fost amenajat printr-un strat de argilă bine bătătorit, pe care a fost așezată o podea de lemn.

Tot in această campanie de cercetări a putut fi recuperat un fragment din soclul profilat ce înconjura biserica de zid (B2), piesă ce ne oferă prețioase informații cu privire la aspectul exterior al monumentului (fig.1/1 a).

De la bun început, în jurul celor două lăcașuri de cult succesive a funcționat cîte un cimitir. În cele două campanii de săpături a fost cercetat un număr de 33 de morminte, dintre care 6 au putut fi atribuite primei biserici, iar restul de 27 celei de a doua. Din cele 6 morminte (M12,M13, M22, M28, M29, M30), săpate în epoca de funcționare a primei biserici, două au conținut schelete ale unor adulți, iar restul de 4 (M22,M28, M29, M30) oseminte de copii. Unul dintre morminte (M22) este dublu. Mormintele ce țin de cea de a doua biserică conțin osemintele a 21 de adulți, a unui adolescent și a 5 copii și sînt orientate potrivit ritului creștin, cu excepția unuia singur care este dispus est-vest (M23).

Singurele piese de inventar funerar sînt reprezentate de doi năsturași globulari din aramă argintată, de tipul celor cu baza teșită, aflați sub bărbia înhumaților din M2 și M21 (fig.8/11). În afara mormintelor au mai fost descoperite o ulcică cu toarta ruptă din vechime, precum și o verigă de bronz, de secțiune circulară, cu capetele ușor subțiate și petrecute (fig.8/10).

Cu privire la încadrarea cronologică a primului monument, în stadiul actual al cercetărilor ea poate fi făcută în prima jumătate a sec. al XV-lea, nefiind exclusă posibilitatea ca descoperirile viitoare să permită o datare ceva mai timpurie.

Încercînd să identificăm așezarea medievală căreia i-au aparținut lăcașurile de cult, am constatat că Fîntîna Mare este un sat mai nou, apărut abia pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea[2]. Potrivit, însă, documentelor medievale, pe locul actualului Fîntîna Mare este pomenit, încă de la începutul sec. al XVI-lea, satul Răciuleni. Astfel, la 8 decembrie 1514 Bogdan voievod dă mănăstirii Moldovița jumătate din satul Răciuleni "ce a fost parte a domniei mele"[3], danie întărită apoi de Alexandru Lăpușneanu și ulterior de Iancu Sasul la 14 septembrie 1581, prilej cu care se arată că Răciulenii sînt "dreaptă ocină a sfintei mănăstiri Moldovița ... după hotarul vechi, pe care l-a făcut bunicul domniei mele, Ștefan voevod cel Bătrîn și-i este pus semnul cel dintîi o movilă, din jos de biserică (subl.n.), drept la pîrîu la Șumuz ..."[4].

Aceleași prețioase informații de ordin topografic și cronologic sînt conținute și de documentul din 23 martie 1583 de la Petru Șchiopul, în care se arată că "vechiul hotar (al Răciulenilor - n.ns.) ...este hotărnicit din zilele lui Ștefan voevod cel Bătrîn și este pus întîiul semn, din vale de biserică (subl. ns.), drept pe pîrîu, pînă la Șomuz ..."[5].

În sfîrșit, două documente din vremea lui Radu Mihnea (1617) sînt deosebit de utile în precizarea hotarelor Răciulenilor, a stăpînilor lui și a amplasamentului lăcașului de cult. Din acestea aflăm că de la Blăgești

www.cimec.ro

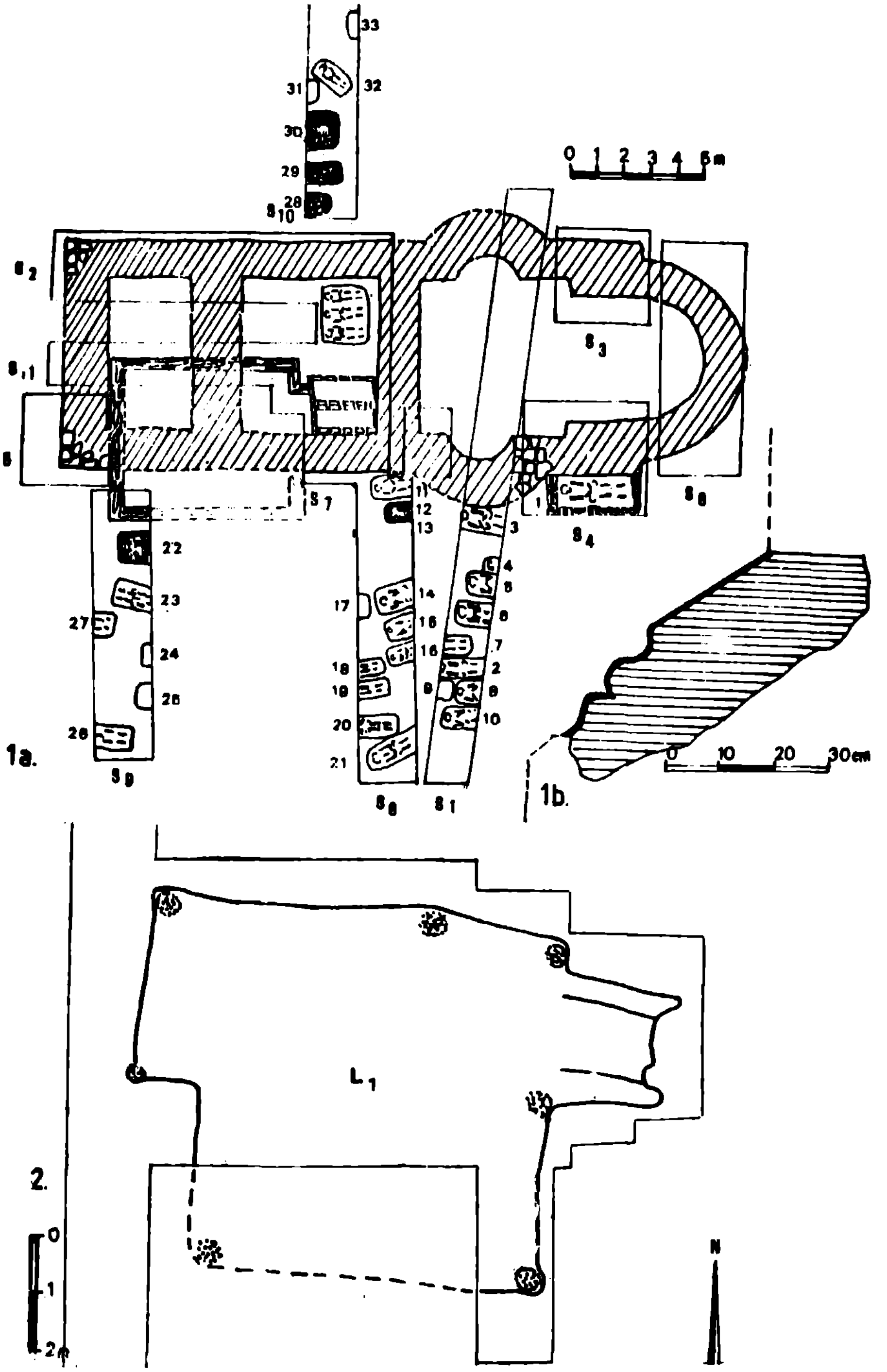

Fig.1.-Fîntîna Mare: 1 a.: planul bisericilor din fosta aşezare de la Răciuleni; 1 b. profilul soclului bisericii de zid. 2.Spătăreşti, sectorul "La Hate": planul locuinţei L1.

www.cimec.ro

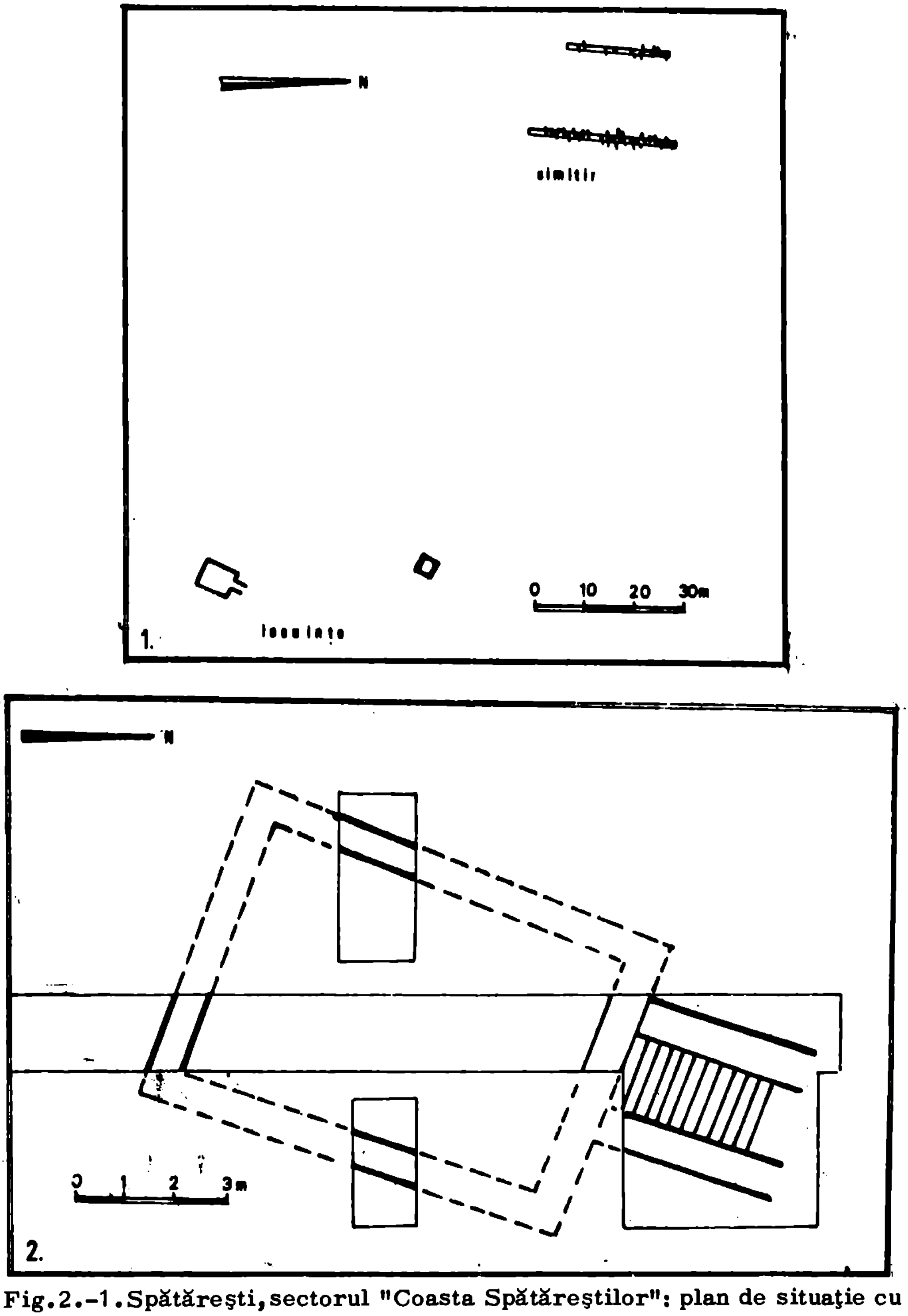

Fig.2.-1.Spătăreşti,sectorul "Coasta Spătăreştilor": plan de situaţie cu locuinţele şi cimitirul descoperit. 2. Spătăreşti,sectorul "Coasta Spătăreştilor": planul locuinţei cu pivniţă.

www.cimec.ro

(sat dispărut, aflat odinioară lîngă Praxia) "trecie drept peste Moldova, in aiasta parte unde se împreună cu hotarul Moldoviţii, cu Răciulenii..într-o moviliţă ce este lîngă Şomuz şi treci Şomuzul şi loveşti în gura Erugii ce este pe din gios de biserica Răciulenilor (subl.ns.) ... şi de acolo drept peste cîmpu spre Spătăreşti"[6]. Tot acum aflăm că la 16 aprilie 1617 jumătate din Răciuleni aparţine marelui vornic Ureche, iar cealaltă Moldoviţei, pentru ca după această dată, tot în timpul lui Radu Mihnea, partea din Răciuleni a marelui vornic Ureche să fie dăruită de acesta mănăstirii Secu[7].

În lumina acestor izvoare apreciem că vestigiile celor două lăcaşuri de cult descoperite la Fîntîna Mare se înscriu în limitele aşezării medievale de la Răciuleni[8] şi au aparţinut unei reşedinţe feudale ce a fiinţat aici cel puţin în sec. al XV-lea. Dacă într-o primă etapă (începutul sec. al XV-lea) construcţiile au fost din lemn, în a doua jumătate a sec. al XV-lea biserica a fost refăcută din zid şi amplasată în aceeaşi poziţie dominantă care va constitui ulterior, după cum s-a văzut, un punct de reper în hotărniciile vremii.

Cît priveşte familia de feudali ce va fi rezidat aici, ea pare a se fi stins în totalitate, în împrejurări greu de precizat, la sfîrşitul sec. al XV-lea - dovada constituind-o mormintele (2 adulţi şi 3 copii) din pronaosul bisericii (B2)[9] -, constatare ce poate explica de ce aşezarea va ajunge, parţial, înainte de 8 decembrie 1514 în proprietatea lui Bogdan voievod şi apoi a altor stăpînitori feudali.

Sectorul Spătăreşti (punctul "La Hate" sau "La livadă"). La 2 km spre nord de biserica Răciulenilor în punctul denumit azi "La Hate" sau "La livadă", aflat la hotarul Fîntînii Mari cu Dumbrăviţa şi Spătăreşti, a fost identificat un cimitir şi un platou ocupat de locuinţe, între cele două aflîndu-se o distanţă de circa 200 m.

Vestigiile locuinţelor se află pe un mic platou înconjurat pe laturile sale de nord şi de răsărit de două izvoare ce dau naştere unui pîrîu denumit azi de locuitori pîrîul Hatiei. Cel mai vechi nivel de vieţuire, surprins deocamdată în sectorul ocupat de locuinţe, conţine fragmente ceramice aparţinînd sec. al XIV-lea. Este vorba de fragmente de oale-borcan şi mai rar cu toartă, arse reducător şi cu profilul buzei caracteristic vaselor din această perioadă (fig.3/1-3). Alături de acestea se constată prezenţa ceramicii fine cenuşii, decorată cu rotiţa sau prin ştampilare (fig.3/8,9). Nivelurile arheologice următoare conţin materiale ceramice caracteristice sec. XV-XVI (fig.3/4-7,10; 4/1-5). Singura monedă descoperită într-un nivel de secol XV este un gros de argint emis de Iliaş I (1432-1433; 1435-1436).

În stadiul actual al cercetărilor, deşi printr-o singură secţiune au fost interceptate vestigiile a două locuinţe, nu a putut fi investigată exhaustiv decît una singură (L1). Aceasta face parte din categoria locuinţelor cu structură de lemn, semiîngropată pe o adîncime de 1,05 m, cu dimensiunile de 7,50 m x 6,50 m şi un gîrlici plasat pe latura de est (fig. 1/2). Întrucît ea a fost abandonată în prima jumătate a sec. al XVI-lea, aşa

www.cimec.ro

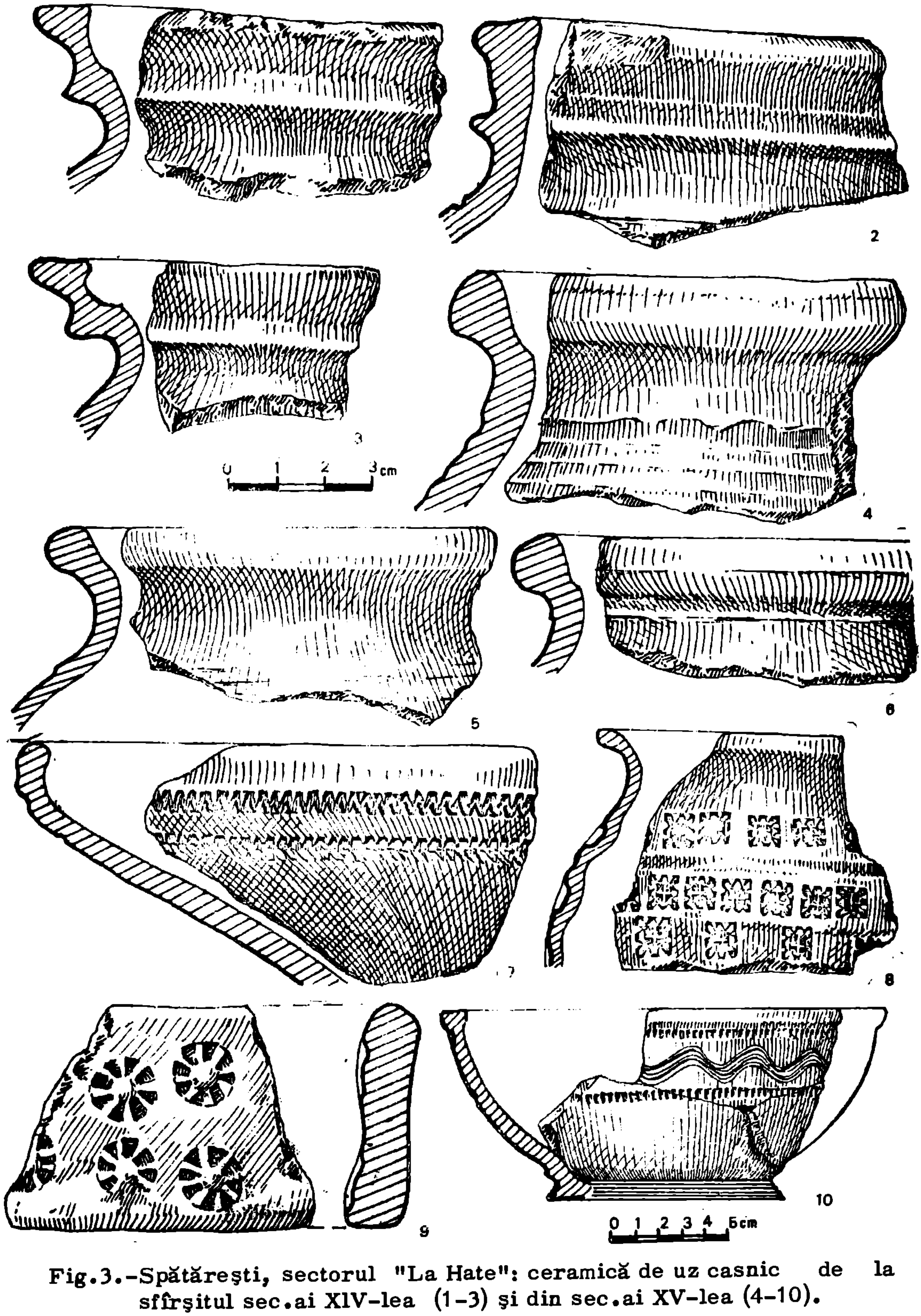

Fig.3.-Spătăreşti, sectorul "La Hate": ceramică de uz casnic de la sfîrşitul sec.al XlV-lea (1-3) şi din sec.al XV-lea (4-10).

www.cimec.ro

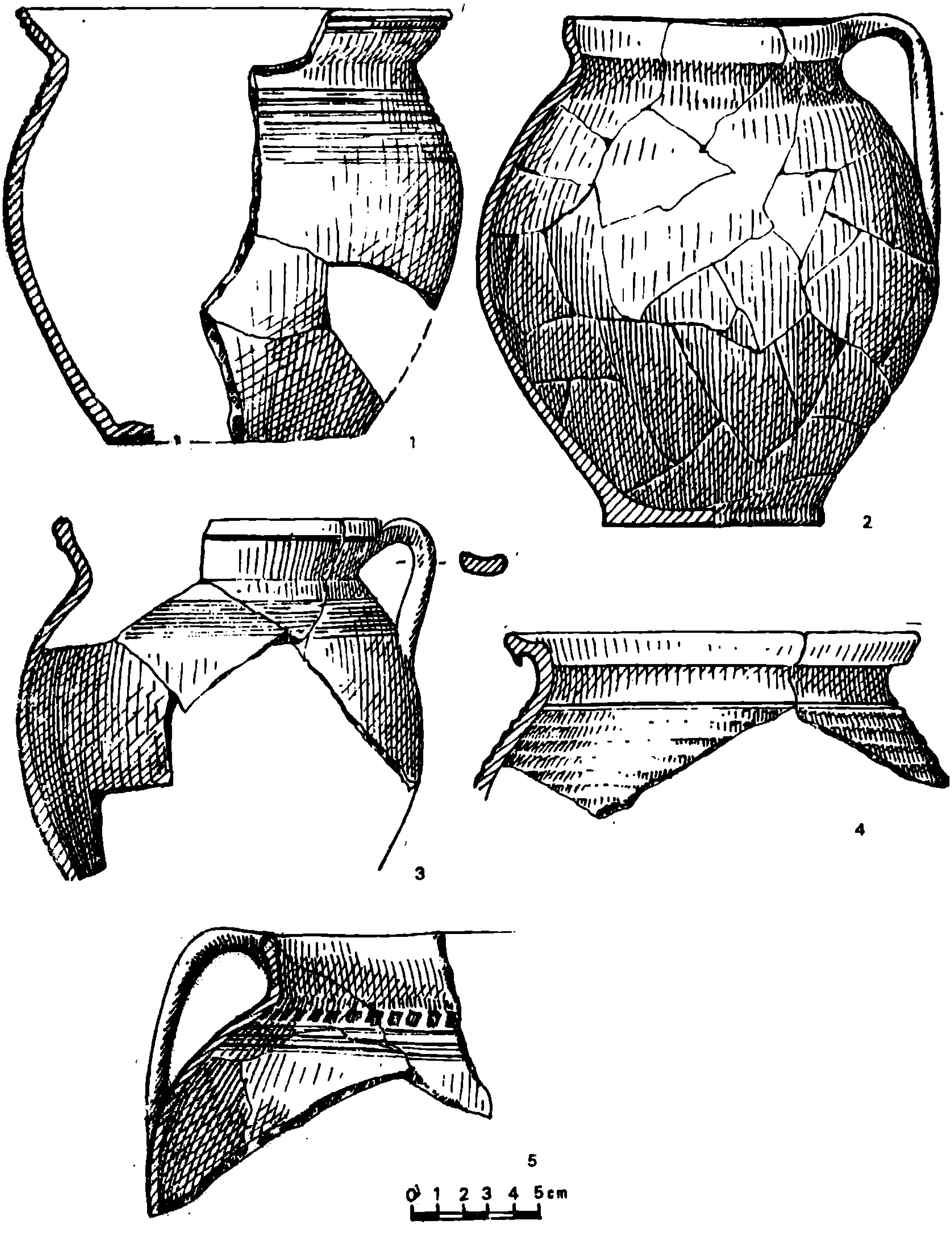

Fig.4.-Spătăreşti, sectorul "La Hate"; ceramică de uz casnic din sec. XVI (1-5).

www.cimec.ro

după cum ne indică materialele aflate în umplutura sa,încă de pe atunci elemente de construcţie fiind recuperate în vederea refolosirii lor, nu ne-a parvenit nimic din structura lemnoasă.

Umplutura locuinţei are la bază un strat de circa 40 cm de argilă, urmat de un strat de 65 cm de pămînt brun cu pigmenţi de cărbune, chirpici, fragmente ceramice şi de cahle şi piese metalice. Fragmentele ceramice aflate în umplutura locuinţei sînt numeroase şi aparţin intervalului cuprins între sfîrşitul sec.al XIV-lea şi mijlocul celui de al XVI-lea. Fără a mai descrie ceramica de uz casnic din intervalul amintit, ea fiind binecunoscută azi, ne vom opri puţin asupra fragmentelor de ceramică ornamentală - cahle şi discuri - descoperite în umplutura locuinţei L1. Cele mai numeroase fragmente provin din piese databile în sec.al XV-lea, rezultate din alte complexe de locuire dezafectate de pe platou. Fără îndoială că piesele din soba cu care a fost înzestrată această locuinţă din sec.al XVI-lea au fost şi ele cu grijă recuperate şi reîntrebuinţate alături de materialul lemnos, din moment ce nu se găsesc decît în cantitate mică. Fragmentele descoperite aparţin atît unor piese smălţuite, cît şi nesmălţuite. Cele smălţuite, în nuanţe de maron sau verde, rezultă din plăci rectangulare cu imagini de cavaleri sau din discuri asemănătoare cu cele ce împodobeau monumentele de zid în Moldova la sfîrşitul sec.al XV-lea. Piesele nesmălţuite sînt reprezentate de plăci cu imagini figurative (fig.5/1) (scene cavalereşti ori din viaţa de curte) sau plăci traforate, cu motive geometrice, rozete şi creneluri, utilizate cu predilecţie la partea superioară a coronamentului sobelor în sec.XV-XVI.

Demnă de semnalat este şi o cahlă descoperită în extremitatea de sud a secţiunii, în umplutura unei alte locuinţe (L2), abia interceptată. Este vorba de o placă ceramică prezentînd o cunoscută scenă din iconografia creştină: într-un cadru vegetal-floral sînt redaţi apostolii Petru şi Pavel, cu veşmintele elegant drapate, însoţiţi de atributele lor: cheia şi respectiv sabia (fig.5/2). Această temă, neîntîlnită pînă acum - după cunoştinţele noastre - în ceramica monumentală din Moldova, dar cunoscută în Transilvania secolelor XV-XVI - dacă ar fi să invocăm doar unele piese descoperite la Bistriţa-Năsăud[10] - va fi adoptată şi răspîndită la răsărit de Carpaţi, la început în centrele cu o populaţie catolică mai numeroasă - ce cunosc intense legături cu Transilvania -, precum Suceava şi Baia. Din acest din urmă centru urban, aflat la numai 6 km distanţă de aşezarea descoperită, se vor fi răspîndit în aşezările învecinate şi piese cu reprezentări din iconografia occidentală, ilustrînd cît se poate de clar legăturile economice şi culturale existente între oraşul Baia şi satele învecinate în epoca de maximă înflorire a acestuia (sec.XV-XVI).

Alături de materialele ceramice, în umplutura locuinţei L1 sau în nivelurile corespunzătoare secolelor XV-XVI s-au aflat o serie de obiecte de fier, bronz şi os ce întregesc imaginea despre complexul feudal de aici. Este vorba de unelte (cuţite obişnuite sau de pielărie ,o seceră, un cîrlig de undiţă, un împungător de bronz, un dorn şi un ac de os pentru

www.cimec.ro

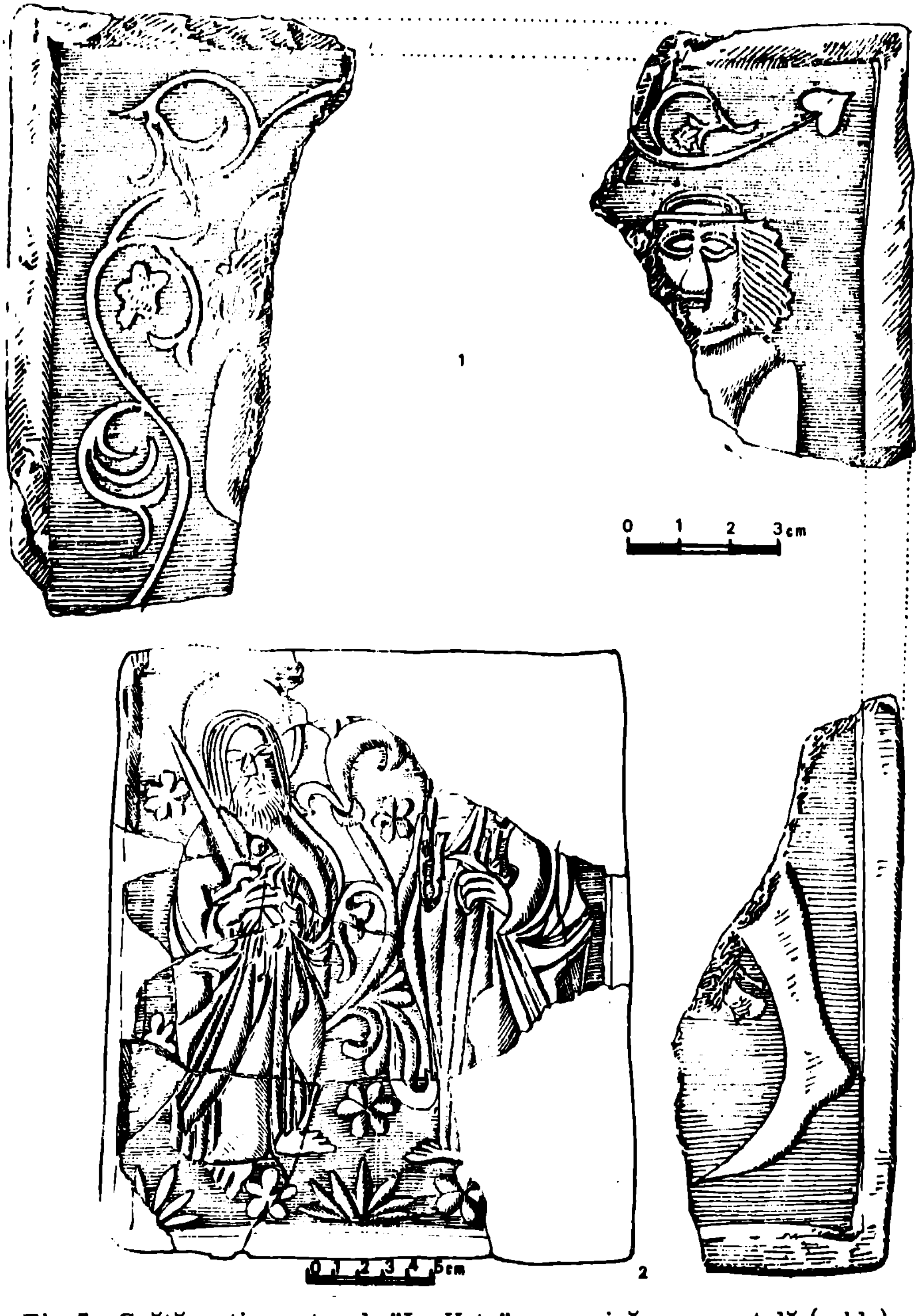

Fig.5.-Spătăreşti, sectorul "La Hate": ceramică monumentală (cahle).

www.cimec.ro

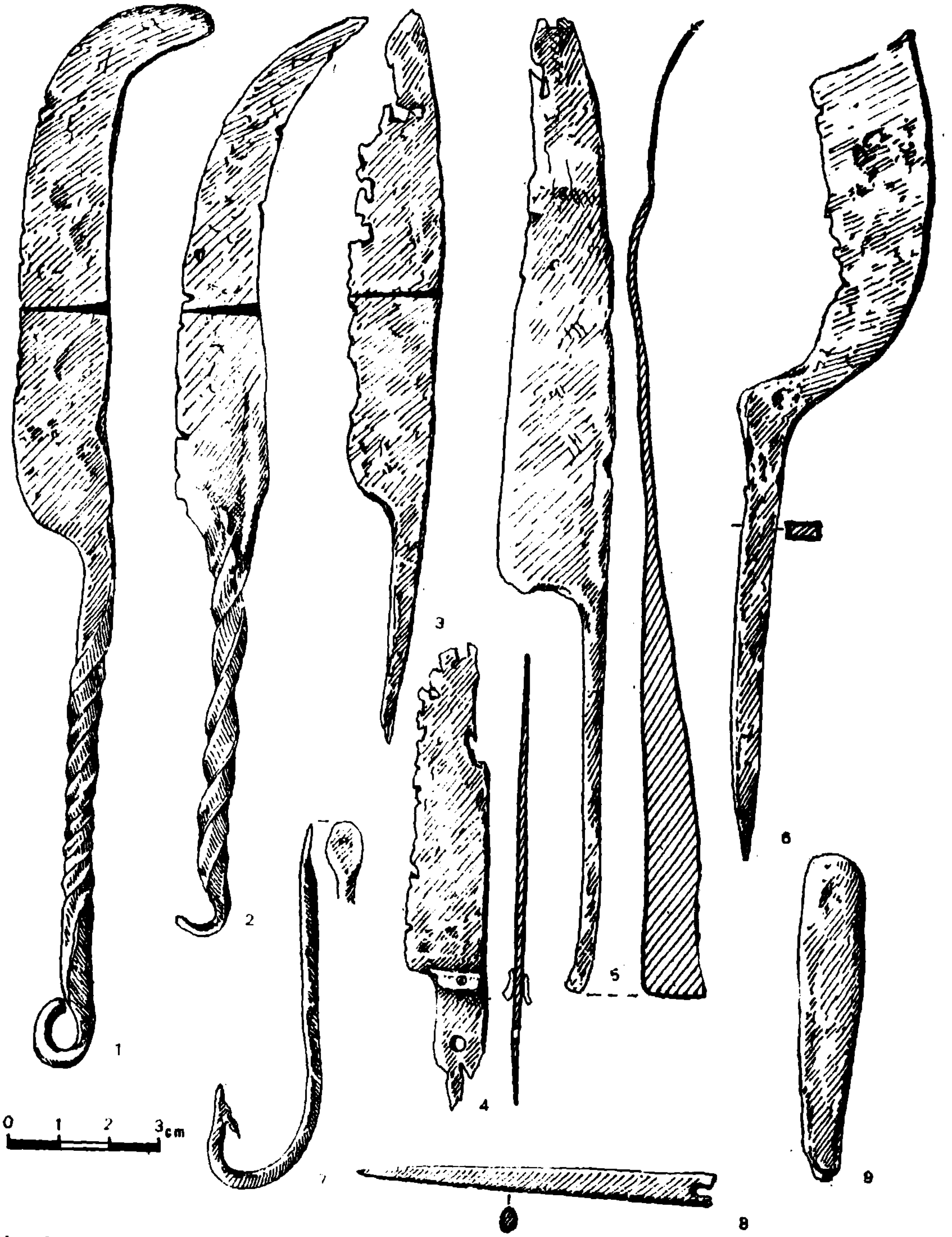

Fig.6.-Spătăreşti, sectorul "La Hate": unelte de fier şi os din cuprinsul locuinţei L 1 - cuţite de pielărie (1,2), cuţite (3-5), seceră (6), undiţă (7), ac de os (8), dorn (9).

www.cimec.ro

cojocărie), obiecte de uz casnic (un sfeşnic, un lanţ de uşă, scoabe şi cuie), piese de armament şi echipament militar (un vîrf de săgeată şi un mic fragment de cămaşă din zale de argint), piese de harnaşament (zăbale, o aplică de bronz şi o cataramă) şi o drîmbă (fig. 6/1-9; 7/1-13).

Existenţa unei ceramici de lux smălţuite - alături de cea decorativă, ce împodobea interioarele şi exterioarele locuinţelor, precum şi a unor piese de echipament precum şi cămaşa de zale din sîrmă de argint - prilejuiesc constatarea că atît locuinţa descoperită, cît şi celelalte necercetate încă din cuprinsul platoului aflat în punctul "La Hate" aparţin unui complex feudal de tipul reşedinţelor boiereşti, înzestrat cu locuinţe ce dispuneau de un grad de confort comparabil cu acela întîlnit în sec.XV-XVI în mediul urban de la răsărit de Carpaţi. De aici trebuie să fi provenit atît constructorii unor locuinţe atît de apropiate tipologic de cele întîlnite în aşezări precum Baia şi tot de aici se puteau obţine articolele de lux şi produsele meşteşugăreşti necesare împlinirii nevoilor de viaţă materială şi spirituală.

La 200 m spre nord de sectorul locuinţelor, pe o coastă de deal ce coboară de la vest spre est, a fost descoperit cimitirul. Printr-o singură secţiune au fost cercetate parţial sau integral 21 de morminte. Din acestea un număr de 8 au conţinut drept inventar funerar 9 monede, piese ce ne oferă o primă şi, evident, provizorie încadrare cronologică a cimitirului. Cele mai vechi monede, reprezentate de doi dinari emişi de Matei Corvin între 1482-1486 şi respectiv 1482-1490, alături de cea mai recentă, un solidus pentru Riga emis de Sigismund III Vasa între 1587-1632, dovedesc că cel puţin între sfîrşitul sec.al XV-lea şi începutul sec.al XVII-lea cimitirul funcţiona.

Cît priveşte identificarea aşezării rurale căreia i-au aparţinut reşedinţa feudală de pe platou, cît şi cimitirul (cu biserica nedescoperită, deocamdată), aceasta nu va putea fi făcută decît după ce, prin extinderea cercetărilor, se va realiza o mai exactă încadrare cronologică a cimitirului şi o mai bună cunoaştere a sectorului ocupat de locuinţe.

Sectorul Spătăreşti (punctul "Coasta Spătăreştilor"). În sfîrşit, cel de al treilea sector investigat se află pe aşa-numita "Coastă a Spătăreştilor", la o distanţă de circa 2,5 km spre nord de punctul "La Hate". Complexele cercetate au fost descoperite în hotarul vechiului sat Spătăreşti, a cărui vatră veche se află la o distanţă de mai bine de 1,5 km spre răsărit faţă de actualul sat.

Dacă cel mai vechi document păstrat referitor la satul Spătăreşti este cel din 28 decembrie 1604[11], sondajele arheologice au reuşit să identifice unele mărturii mult mai vechi ce vorbesc despre vechimea acestei aşezări.

Este vorba în primul rînd despre descoperirea unui cimitir din care au fost individualizate şi cercetate 54 de morminte (fig.2/1).Dintre acestea 9 au conţinut drept inventar funerar un număr de 10 monede ce acoperă intervalul cuprins între sfîrşitul sec.al XV-lea şi finele celui de al XVIII-lea, aşa după cum probează o aceea de la Baiazid II (1481-1512)şi o para de la Abdul Hamid I (1774-1789). Alături de monede s-a mai des-

www.cimec.ro

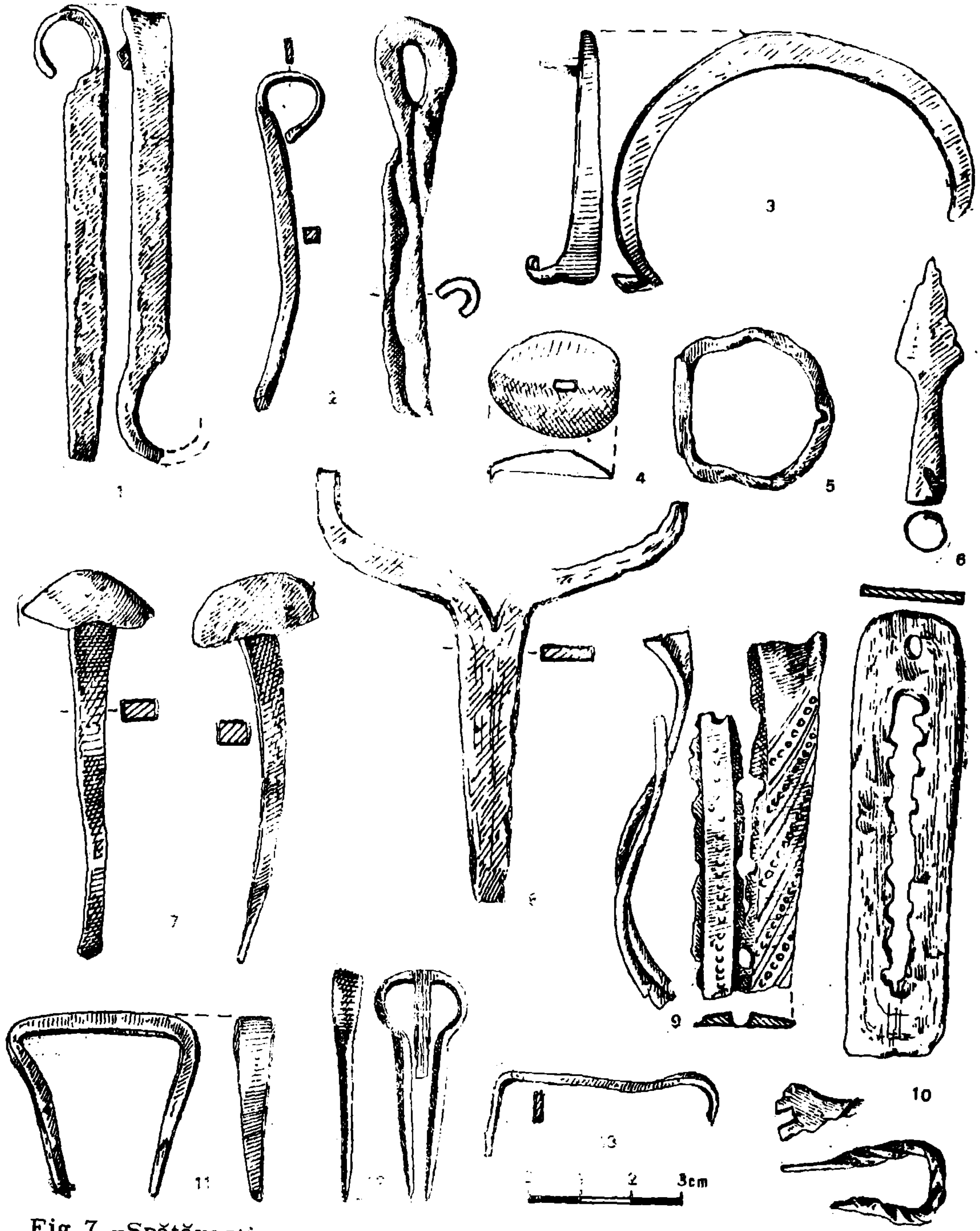

Fig.7.-Spătăreşti, sectorul "La Hate": piese de harnaşament, arme, obiecte de uz casnic şi instrumente din cuprinsul locuinţei L 1 - zăbale (1-2), potcoavă de încălţăminte (3), aplică de bronz (4), cataramă (5), vîrf de săgeată (6), cuie (7), sfeşnic (8), verigi de uşă (9, 10), scoabe (11, 13), drîmbă (12).

www.cimec.ro

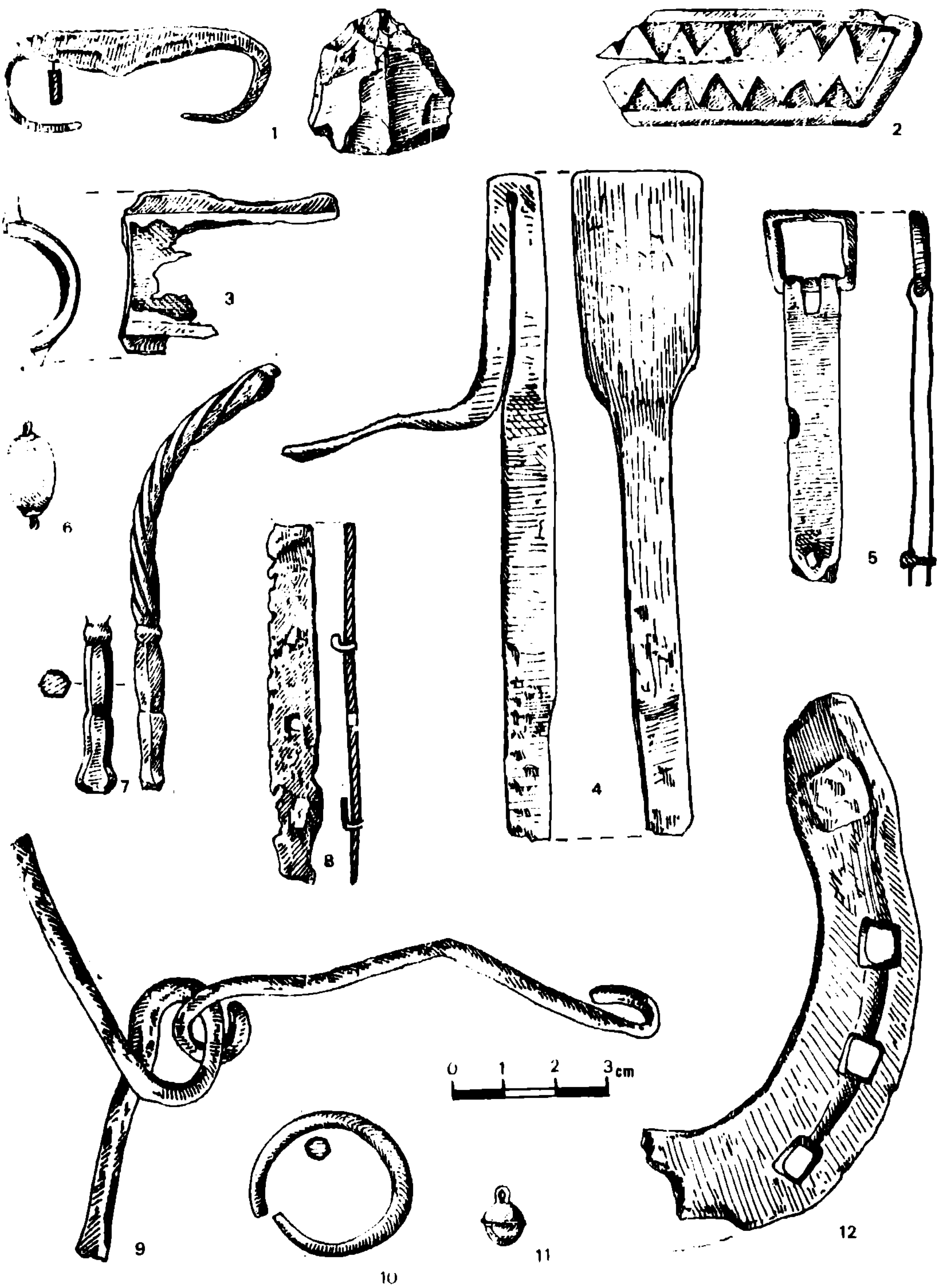

Fig.8.-Spătăreşti, "Coasta Spătăreştilor" : obiecte din cuprinsul locuinţei cu pivniţă sau din cimitir - amnar cu cremene (1), mîner de os (2), fragment de lacăt (3), splint (4), cataramă de bronz (5), toartă de bronz (7), mîner de cuţit (8), zăbală (9), potcoavă (12), toate din locuinţă şi un pandantiv de cercel (6) din cimitir. Fîntîna Mare (Răciuleni): verigă de bronz (10) şi năsturaş (11), din cimitir.

www.cimec.ro

coperit un pandantiv din sîrmă de bronz şi sticlă (fig.8/6).

La o distanţă de 110 m spre sud-est de cimitir s-au descoperit vestigiile unei locuinţe cu pivniţă, adîncită cu 1,60 m faţă de nivelul medieval de călcare, realizată din piatră de carieră legată cu mortar (fig.2/1). Deşi piatra din zidărie a fost recuperată în bună măsură pînă la talpa fundaţiei, limitele pivniţei au putut fi precizate. Este vorba de o pivniţă de plan rectangular, cu dimensiunile de 9 m x 6,5 m, accesul la interiorul ei efectuîndu-se pe latura de nord prin intermediul unui gîrlici cu 12 trepte (fig.2/2). Pe treptele pivniţei, cît şi în interiorul său s-a descoperit un număr de 5 monede din sec.XVII-XVIII, piese ce au permis încadrarea cronologică a locuinţei între mijlocul sec.al XVII-lea şi sfîrşitul celui de al XVIII-lea.

Materialul ceramic descoperit în imediata apropiere a pivniţei, cît şi în umplutura sa susţine şi el datarea propusă pe baza descoperirilor monetare. S-a putut constata că majoritatea fragmentelor ceramice au aparţinut unor vase smălţuite: castroane, farfurii, străchini, căni şi ulcioare. Fondul este alb-gălbui, motivele decorative florale sau liniare fiind realizate cu culoare maron sau verde.

Cahlele sînt şi ele prezente tot în stare fragmentară şi în număr foarte mic, situaţie ce poate fi explicată prin împrejurarea că soba a fost demontată şi materialele recuperate în bună măsură cu prilejul dezafectării locuinţei. Fragmentele păstrate conturează imaginea unor plăci cu latura de 18-20 cm, smălţuite în alb-gălbui, cu un decor floral colorat în maron şi vernil.

Umplutura pivniţei a mai conţinut, alături de fragmente de sticlărie de lux decorată cu motive florale gravate, o serie de piese de feronerie, unelte (lame de cuţit, un amnar cu cremene şi o nicovală), piese de harnaşament (o zăbală şi o cataramă de bronz), un splint de căruţă şi obiecte de uz casnic de felul unui lacăt sau a unei torţi (fig.8/1-9).

În sfîrşit, la o distanţă de 30 m spre nord de locuinţa cu pivniţă a fost descoperit soclul unei construcţii de plan rectangular, cu dimensiunile de 6,30 m x 5,30 m, a cărui suprastructură trebuie să fi fost din lemn (fig.2/1).

Evident că o locuinţă din piatră de felul celei descoperite pe "Coasta Spătăreştilor" şi datată în sec.XVII-XVIII nu putea aparţine decît unei reşedinţe feudale. Încadrarea cronologică şi amplasamentul său ne permit să apreciem că este vorba de reşedinţa înaintaşilor artistului Matei Millo, mai precis a bunicului său stolnicul, pe nume tot Matei Millo, cel care vine şi se stabileşte în Spătăreşti în urma căsătoriei în 1782 cu Sultana, fosta soţie a lui Iordache Başotă, şi care în urma hotărniciei din 18 noiembrie 1786 rămîne stăpîn pe întreg satul Spătăreşti[12]. Această reşedinţă, împreună cu cimitirul şi biserica, îşi va înceta existenţa fiind abandonată şi strămutată, pe amplasamentul actual, la o distanţă de 1,5 km spre vest, pe un platou superior, în primul deceniu al sec.al XIX-lea, de tatăl artistului amintit şi anume de Vasile Millo, ulterior, în 1833, strămutîndu-se în acelaşi loc şi satul[13].

www.cimec.ro

NOTE

1 Lia Bătrîna, Octav Monoranu şi Adrian Bătrîna, Cercetările arheologice do la Fîntîna Maro, com.Vadul Moldovei, jud.Suceava, în Cercetări arheologice, VII, 1984, p.165-174.
2 Marele dicţionar geografic al României, vol.III, Bucureşti, 1900, p.371-372.
3 DIR, A, veac.XVI, vol.I, nr.88, p.91.
4 Ibidem, vol.III, nr.227, p.174-175.
5 Ibidem, nr.261, p.205-207.
6 Ibidem, veac.XVII, vol.IV, nr.18, p.13.
7 Ibidem, nr.183, p.144-145.
8 Facem acum cuvenita rectificare a opiniei noastre exprimată anterior (Lia Bătrîna, Octav Monoranu şi Adrian Bătrîna, op.cit. p. 172-173) potrivit căreia vestigiile descoperite erau atribuite aşezării de la Blăgeşti, sat şi el dispărut azi, aflată în vecinătatea Răciulenilor, dar pe partea dreaptă a apei Moldovei.
9 Lia Bătrîna, Octav Monoranu şi Adrian Bătrîna, op.cit., p.168.
10 Piese inedite descoperite de Lia Bătrîna şi Adrian Bătrîna şi aflate în patrimoniul Muzeului de Istorie al R.S.România.
11 DIR, A, veac.XVII, vol.I, nr.270, p.184.
12 Artur Gorovei, Artistul Matei Millo (Însemnări biografice), Bucureşti, 1932, p.9.
13 Ibidem, p.6.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉES DANS LA ZONE DE FÎNTÎNA MARE-SPĂTĂREŞTI, DÉP.DE SUCEAVA

Résumé

En poursuivant les préocupations concernant l'étude des résidences féodales rurales à l'est des Carpates, les auteurs ont effectué d'abord des investigations de surface et puis des sondages archéologiques dans la zone collinaire au sud de Fălticeni, entre Şomuzul Mare et Somuzul Băii. La surface comprise entre les villages d'aujourd'hui Fîntîna Mare et Spătăreşti (com.de Vadu Moldovei) a été étudiée sur trois secteurs. Le premier, situé au nord-ouest de Fîntîna Mare, contient les vestiges de certaines demeures de culte apartenant à une résidence féodale du village de Răciuleni, aujourd'hui disparue - la première construite en bois et la deuxième en maçonnerie, qui se succèdent dans la même surface.

La datation de la première a pu être établie dans la première moitié du XVe s. et l'autre a été datée dans la deuxième moitié du même

www.cimec.ro

siècle. En même temps ont été faites certaines précisions d'ordre planimétrique et ont été étudiées 33 tombes.

Dans le deuxième secteur situé à 2 km vers le nord de l'église des Răciuleni, au point nommé "La Hate", ont été découverts les vestiges d'un habitation et d'une cimetière. Le matériel céramique et numismatique a permis la datation des complexes étudiés dans une période comprise entre le début du XVe s. et le XVIIe s.

En fin, le dernier secteur situé à 2,5 km vers le nord du cimetière de "La Hate", sur la "Côte des Spătăreşti", contenait les vestiges d'un autre cimetière qui a servi entre la fin du XVe s. et la fin du XVIIIe s., et aussi les vestiges d'une habitation avec cave datée entre le milieu du XVIIe s. et la fin du XVIIIe s.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Fîntîna Mare. 1 a) Le plan des églises appartenant à l'ancien habitat de Răciuleni; b) Le profil du socle de l'église maçonnée; 2) Spătăreşti, le secteur "La Hate": plan de l'habitation L1.

Fig.2.-1) Spătăreşti, le secteur "la Côte des Spătăreşti": plan de l'habitation avec cave.

Fig.3.-Spătăreşti, le secteur "La Hate": céramique d'usage ménager de la fin du XIV (1-3) et du XVe s. (4-10).

Fig.4.-Spătăreşti, le secteur "La Hate": céramique d'usage ménager du XVIe s. (1-5).

Fig.5.-Spătăreşti, le secteur "La Hate": ceramique monumentale.

Fig.6.-Spătăreşti, le secteur "La Hate": outils en fer et os trouvés dans l'habitation L_1 - couteaux employés dans le peausserie (1, 2), couteaux (3-5), fourcille (6), ligne de pêche (7), aiguille en os (8), poinçon (9).

Fig.7.-Spătăreşti, le secteur "La Hate": pièces de harnachement, armes, objets d'usage ménager et instruments trouvés dans l'habitation L1, mors (1-2) becquet en métal (3), applique en bronze (4), boucle (5), pointe de flèche (6), clous (7), bougeoir (8), anneaux (9,10), crochet d'assemblage (11,13), guimbarde (12).

Fig.8.-Spătăreşti, "La Côte des Spătăreşti": objets découverts dans l'habitation avec cave ou dans le cimetière - briquet avec silex (1), manche en os (2), fragment de cadenas (3), splint (4), boucle eh bronze (5), anse en bronze (7), manche de couteau (8), mors (9), fer à cheval (12), tous appartenant à l'habitation et un pendantif de boucle d'oreille (6) du cimetière.
Fîntînà Mare (Răciuleni): anneau en bronze (10) et petit bouton (11) trouvés dans le cimetière.

www.cimec.ro

O LOCUINŢĂ CU PIVNIŢĂ DE PIATRĂ DIN SEC. XIV-XV LA POLATA, JUD. GORJ

de VENERA RĂDULESCU
şi IULIAN CĂMUI

În campaniile arheologice din anii 1983 şi 1984 s-au continuat cercetările de la Poiata, pe "Cîmpul lui Pătru", pentru dezvelirea unei noi locuinţe cu pivniţă de piatră[1].

Marcată la suprafaţa solului printr-o uşoară denivelare, locuinţa aceasta oferă, spre deosebire de construcţiile cercetate anterior, mai multe elemente de studiu, deoarece terenul amintit a fost mai puţin afectat de lucrările agricole.

În scopul determinării formei şi dimensiunilor noii construcţii, denumită convenţional "D", au fost trasate următoarele secţiuni: S VII (1,5 x 13 m), orientată NE-SV, paralel spre nord S IX (1,5 x 8 m), S IXA (1,5 x 4 m), S IX B (1,5 x 6,5 m) şi S IX C (1,5 x 5 m). Perpendicular pe S VII, spre nord, a fost trasată S VIII (1,5 x 5 m), orientată NV-SE. La sud de S VII au fost trasate secţiunile S X A (1,5 x 2 m), S XB (1,5x3 m), S X C (1 x 3 m), S XD (1,5 x 3 m) şi S XI (1,5 x 12 m)[2].

Secţiunile au permis surprinderea zidurilor pivniţei unei construcţii de plan rectangular, a cărei axă longitudinală este orientată pe direcţia N-S, cu o uşoară deviere NNV-SSE.

Zidul de nord al construcţiei nu cade perpendicular pe laturile de est şi de vest, care sînt paralele, planul întregului edificiu înscriind o formă uşor trapezoidală (fig.1).

Pivniţa amintită are în interior următoarele dimensiuni: latura de est - 17,50 m; latura de vest - 19 m; latura de sud - 8,40 m, iar cea de nord - 5,50 m.

Intrarea în pivniţă se făcea printr-un gîrlici situat pe latura de nord. Zidul de vest al gîrliciului apare ca o continuare a laturii de vest a pivniţei.

Grosimea zidurilor variază între 0,60 m şi 0,80m. In ceea ce priveşte gîrliciul, notăm că grosimea zidului de vest ajunge pînă la 1-1,15 m.

Zidurile nu au păstrat peste tot aceeaşi înălţime, pe latura de vest fiind mult mai distruse. Cel mai bine se conservă partea de est (circa 1,50 m înălţime).

Cercetarea atentă a resturilor acestei locuinţe ne îngăduie cîteva observaţii importante asupra sistemului de construcţie.

Se constată că meşterii respectivi, avînd trasat planul, încep prin a săpa o groapă de formă regulată, cu pereţi verticali, în interiorul căreia, căptuşindu-i aproape perfect pereţii, se ridică apoi zidurile portante.

Este de remarcat faptul că spaţiul liber rămas pe alocurea între zidurile de piatră şi pereţii gropii s-au umplut cu pămînt argilos, bine bă-

www.cimec.ro

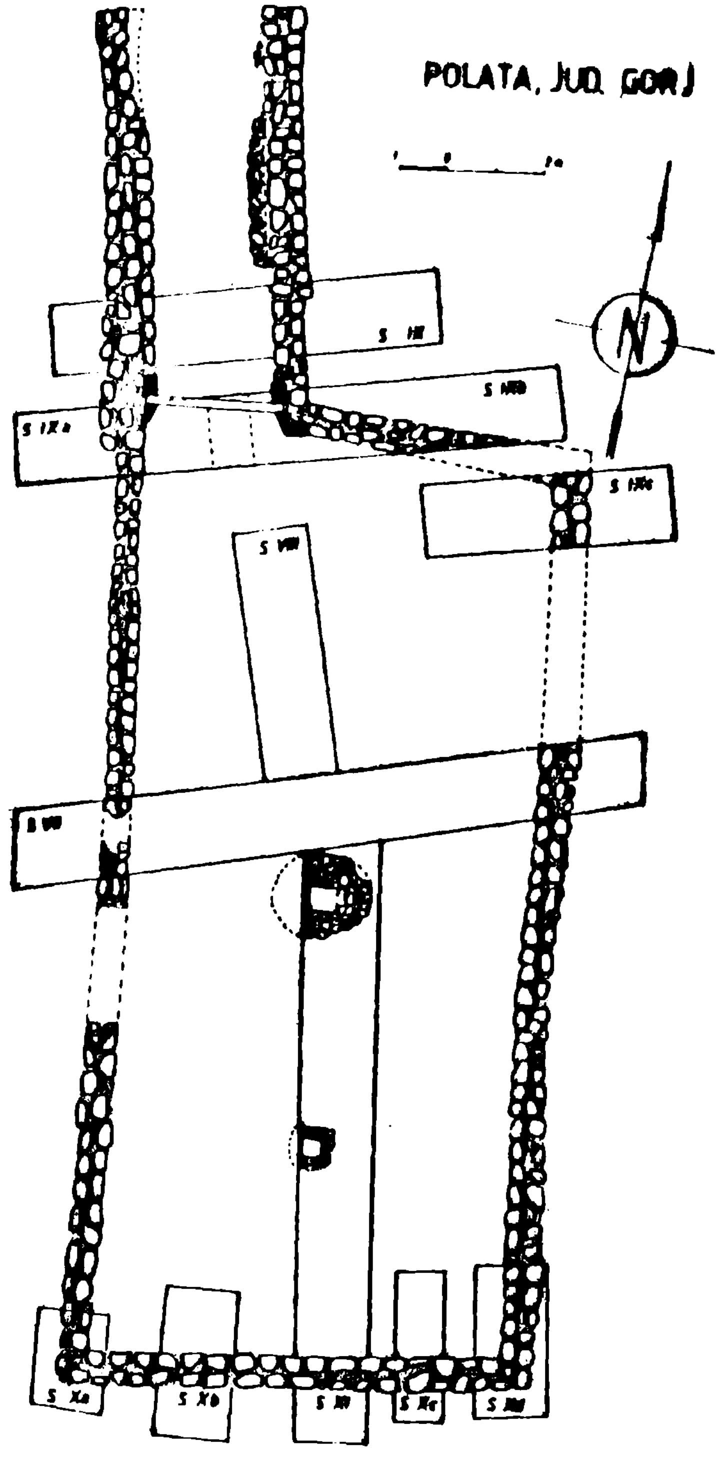

Fig.1.-Planul locuinței "D"

www.cimec.ro

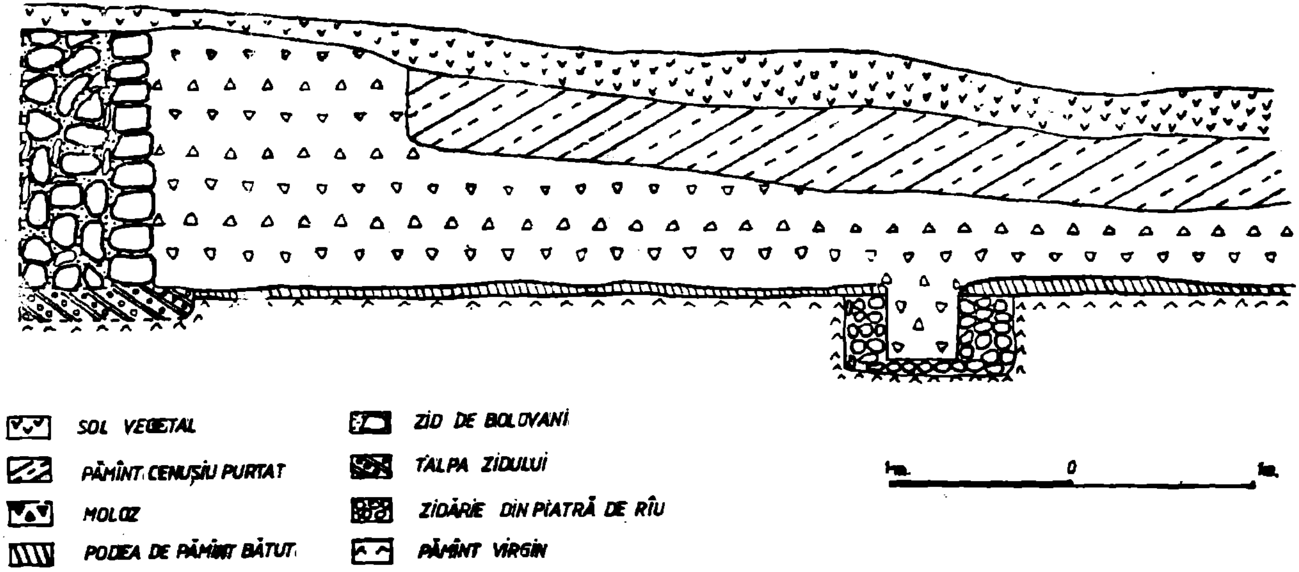

Fig.2.-Profil vest în S XI.

www.cimec.ro

tut. Zidurile pereţilor în discuţie sînt construite din bolovani de rîu (cu dimensiuni ce variază de la circa 0,15 x 0,20 m la circa 0,30 x 0,50 m), aşezaţi cu partea netedă spre interiorul încăperii, legaţi cu mortar de var şi nisip. Se poate citi, totodată, intenţia de făţuire a zidurilor şi rostuirea lor cu mortar. Cîteva elemente sugerează chiar posibilitatea tencuirii interiorului.

În ceea ce priveşte fundaţia, se constată că zidurile sînt ridicate pe un pat natural, uşor nivelat, de pietriş şi nisip. Peste acesta este aşezat, ca talpă a zidăriei, un strat de mortar foarte tare, în grosime de circa 25 cm. In continuare, la aceeaşi cotă, se află nivelul de călcare al interiorului. Se deduce că pe mortarul încă proaspăt aşezat se dispune zidăria de bolovani, retrasă faţă de marginea tălpii cu 20 cm.

Pardoseala constă dintr-un strat de argilă, de culoare cenuşiu-deschis, foarte bine bătut, gros de 5-6 cm, pe alocurea cu urme de var, provenite de la ridicarea pereţilor.

Din studiul de detaliu al elementelor puse în evidenţă de cercetările efectuate pînă în prezent, gîrliciul se prezintă ca o piesă de o importanţă deosebită a ansamblului, atît prin dimensiunile sale (2,40 x 8,20 m în interior), cît şi prin sistemul de construcţie, folosindu-se materiale şi tehnici mai puţin obişnuite.

În această zonă notăm prezenţa blocurilor paralelipipedice de tuf vulcanic, atent finisate, ce păstrează dimensiuni de circa 10x30x 40 cm.

Dispunerea acestor blocuri, aşa cum au fost ele surprinse în zidăria prăbuşită, găsită chiar în faţa intrării în pivniţă, demonstrează că cel puţin această parte a gîrliciului era acoperită cu o boltă aplatizată[3].

Elementele de tuf vulcanic de formatul pietrei de talie, într-o zidărie foarte îngrijit executată, sînt folosite de asemenea pentru a încastra tocurile uşilor[4].

Articulat lăcaşurilor de toc, pe podea, se poate vedea foarte clar urma pragului, coborîtă circa 20 cm de la nivelul de călcare. Acesta se continuă lateral, în ambele părţi, mult sub talpa zidurilor. Pragul a fost încastrat într-o zidărie de piatră de rîu legată cu mortar încă din faza de început a ridicării zidurilor. La nivelul pragului apare podeaua bine nivelată (fig.3).

Sondajele sistematice practicate în interiorul pivniţei pun în evidenţă şi alte elemente care îngăduie concluzii interesante cu privire la sistemul de construcţie al acestei clădiri.

Pentru susţinerea planşeului nivelului superior erau folosite grinzi ce se sprijineau pe stîlpi groşi din lemn. Săpăturile arheologice au sesizat două lăcaşuri pentru popi, lăcaşuri zidite din pietre de rîu legate cu mortar de var şi nisip.

Zidăria se executa în jurul stîlpului, căutîndu-se a se realiza o stabilitate perfectă a reazemului.

Lăcaşul păstrat în centrul pivniţei are dimensiunile de 0,45 x 0,54m. Stîlpul era încastrat în fundaţie pînă la o adîncime de - 0,35 m. Faţa exterioară a acestui volum de zidărie apare ovală, cu diametrele de 1,60 x 2 m.

www.cimec.ro

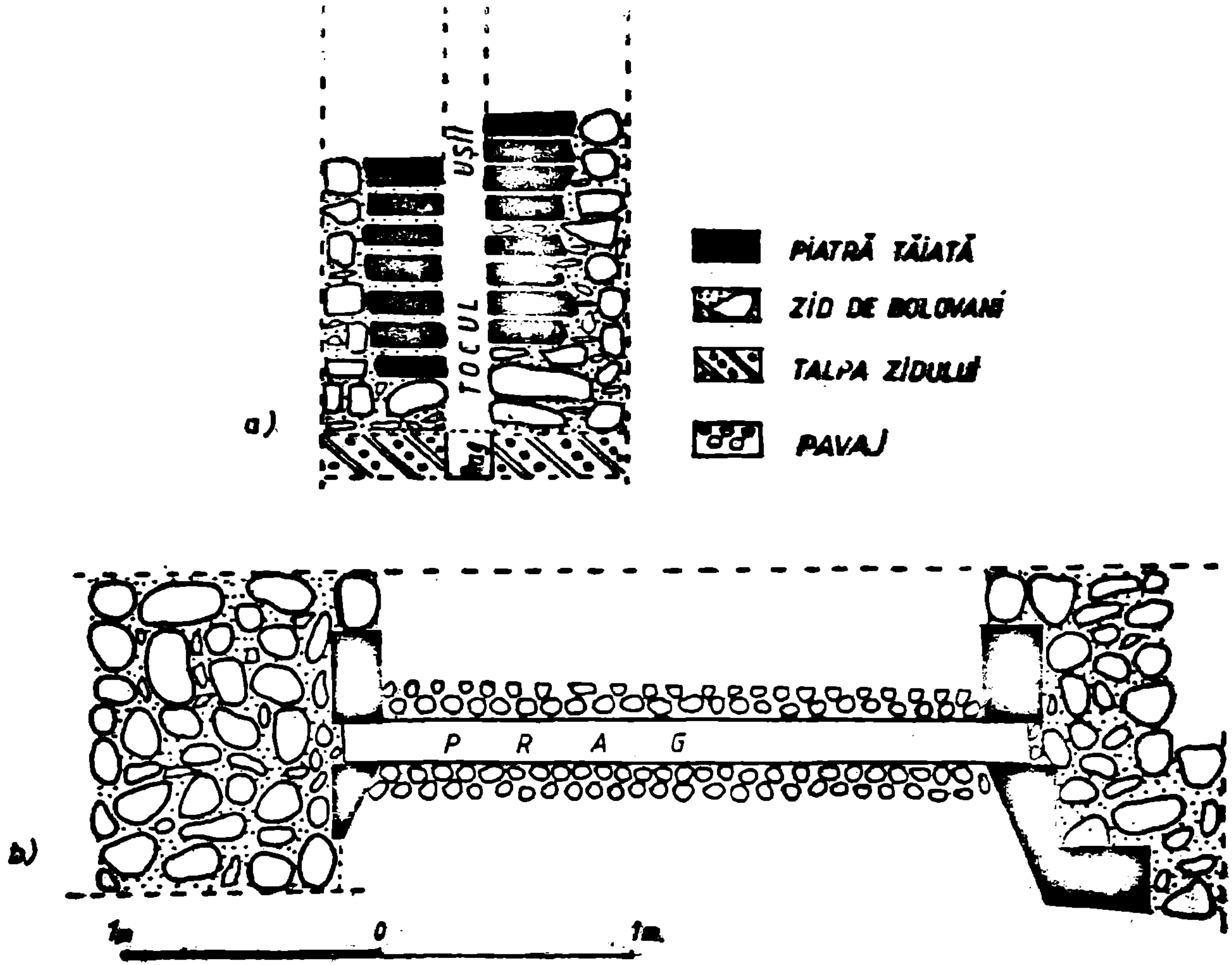

Fig.3.-Intrarea în pivniţă: a) secţiune cu marcarea lăcaşului pentru tocul uşii şi a pragului; b) plan.

www.cimec.ro

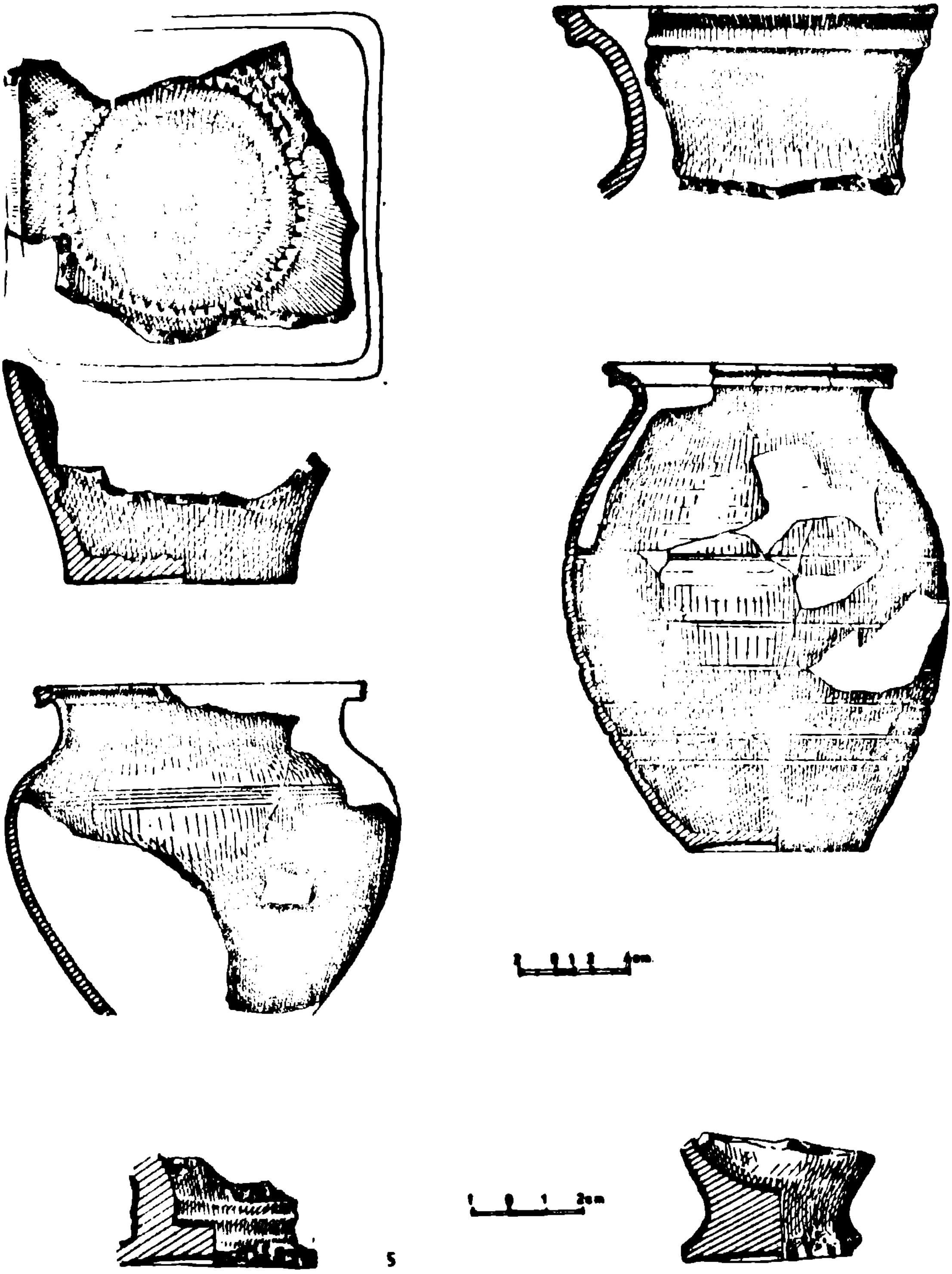

Fig.4.-Ceramică, sec.XIV-XV: 1) cahlă; 2-4) oale borcan; 5-6) păhăruțe.

www.cimec.ro

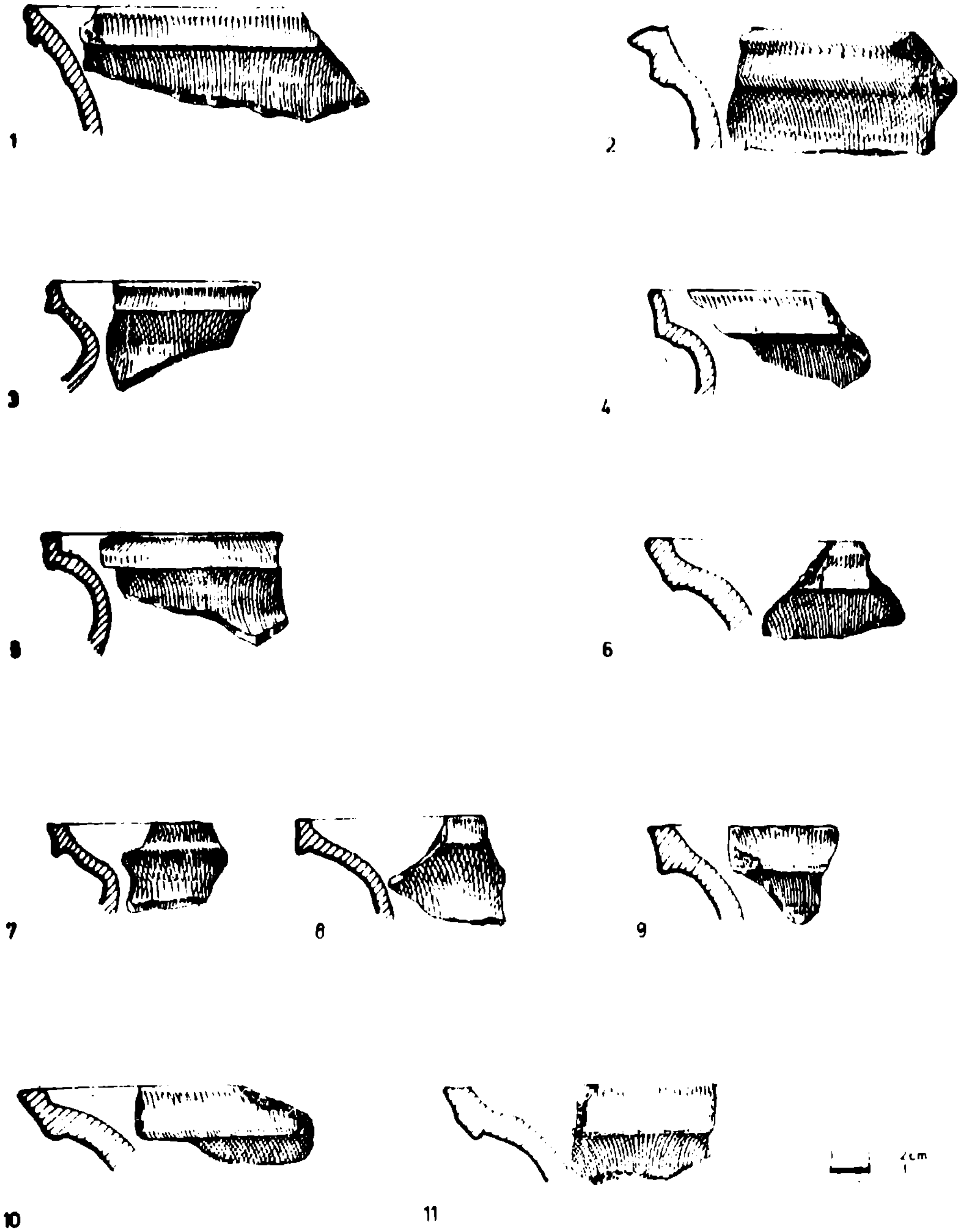

Fig.5.-Profile de "buze" ale ceramicii de uz comun, sec.XIV-XV.

www.cimec.ro

La sud de acesta, pe axa longitudinală a locuinţei, aproximativ echidistant faţă de zidul de sud, s-a surprins lăcaşul celui de al doilea stîlp, cu dimensiunile de 0,38 x 0,44 m, realizat după acelaşi sistem de construcţie.

Zidăria de încastrare a stîlpului, deşi foarte mult deteriorată, lasă să se citească, în acest caz, o grosime a îmbrăcăturii de circa 0,30 m[5].

Datele pe care ni le oferă cercetarea de pînă acum ne îndreptăţeşte concluzia că ne aflăm în faţa unui edificiu civil de mari proporţii, făcînd parte din ansamblul unei aşezări medievale[6].

Edificiul era alcătuit dintr-un subsol, cu rol de pivniţă, din zidărie de piatră de rîu şi unele elemente pretenţios finisate din tuf, peste care se suprapunea cel puţin un alt nivel realizat dintr-o structură lemnoasă.

Gustul pentru decorativ trebuie să fi impus acestei arhitecturi anumite aspecte pe care, din păcate, nu le putem decît presupune.

Mărturie a acestui decorativism stau însă atît discurile smălţuite ce împodobeau pereţii, cît şi cahlele destinate a înfrumuseţa sobele.

Pivniţa, o piesă de mari dimensiuni, era desigur deosebit de utilă în păstrarea unei însemnate cantităţi de produse. Trebuie avut în vedere în primul rînd faptul că specificul zonei îl constituie tocmai producţia abundentă de pometuri, ca şi plantaţiile de vie, fapt ce a impus un anumit program arhitectural.

Materialul arheologic rezultat este constituit în cea mai mare parte din fragmente de ceramică nesmălţuită, provenind de la circa 80 vase de uz comun, de mărime mică şi mijlocie: oale borcan, oale cu toartă, păhărele ş.a. (fig.5).

S-a constatat existenţa mai multor variante de "buze", caracteristice vaselor ceramice din sec.XIV-XV[7] (fig.8).

Decorul constă dintr-un registru de linii paralele, orizontale, incizate.

În ceramica decorativă, alcătuită de altfel din foarte puţine piese, se înscriu cîteva fragmente de discuri cu decor concentric, smălţuite în verde-oliv (fig. 6). S-au găsit de asemenea mai multe fragmente de cahle-oală cu corp tronconic şi gura pătrată, smălţuite în interior cu verde[8] (fig.5/1).

Cahlele ca şi fragmentele de vatră prezente în stratul de moloz argumentează asupra prezenţei mai multor instalaţii de încălzit sau de pregătire a hranei, cu care a fost înzestrată locuinţa.

Obiectele din metal alcătuiesc un inventar compus din piese folosite la construcţie (cuie, piroane, balamale), un fragment de lanţ, un cîrlig, cîteva lame de cuţit, un cuţit pentru pielărie, un braţ de balanţă, un vîrf de săgeată, două catarame, fragmente de potcoave, o drîmbă (fig.7).

În ceea ce priveşte datarea acestei locuinţe, aşa cum probează caracteristicile ceramicii, propunem sfîrşitul sec.al XIV-lea sau începutul sec.al XV-lea.

Soliditatea şi dimensiunile, sistemul constructiv şi natura materialelor folosite, grija pentru decorativ trebuie puse în legătură cu rosturile locale economico-sociale ale edificiului.

www.cimec.ro

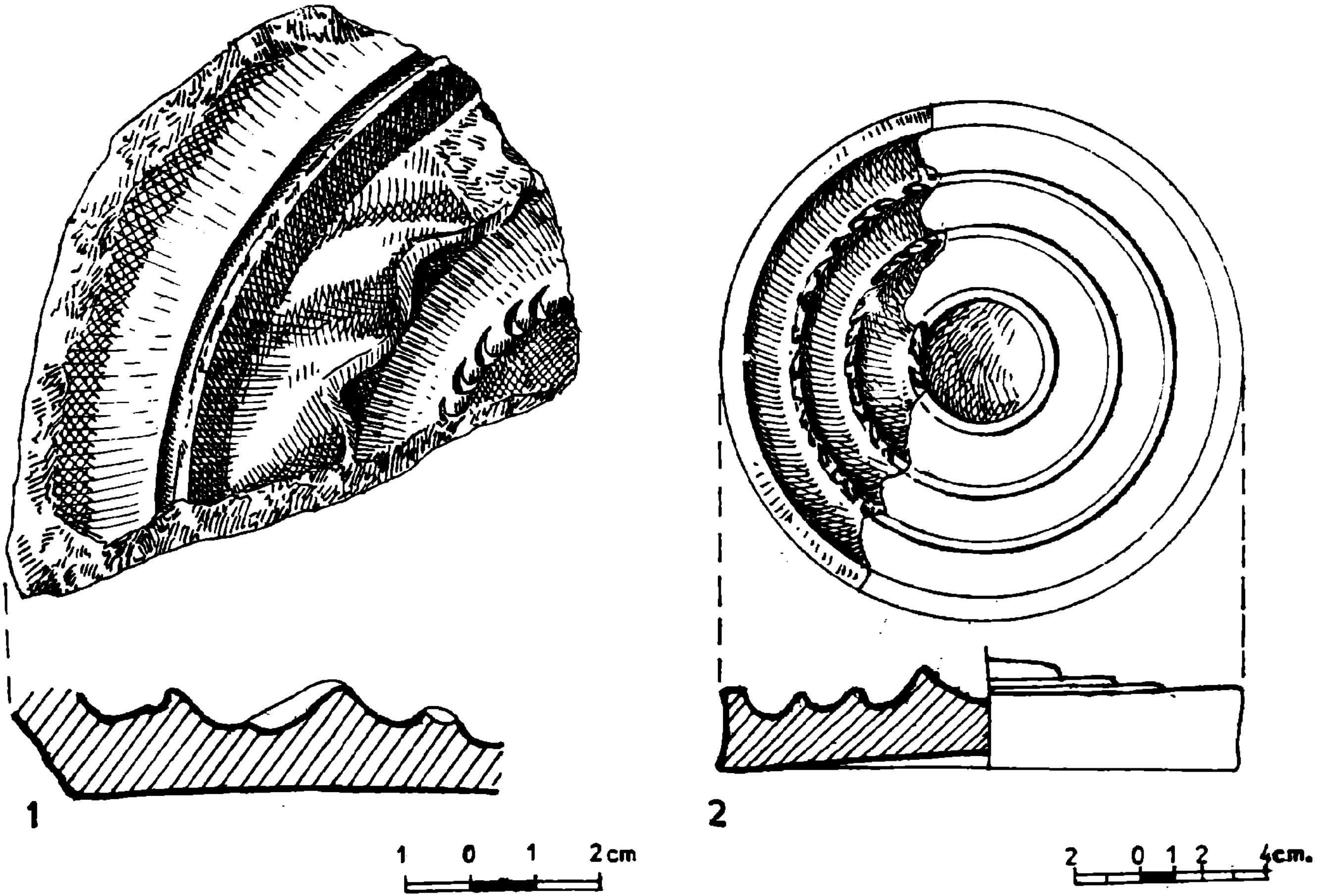

Fig.6.-Discuri ornamentale, sec.XIV-XV.

www.cimec.ro

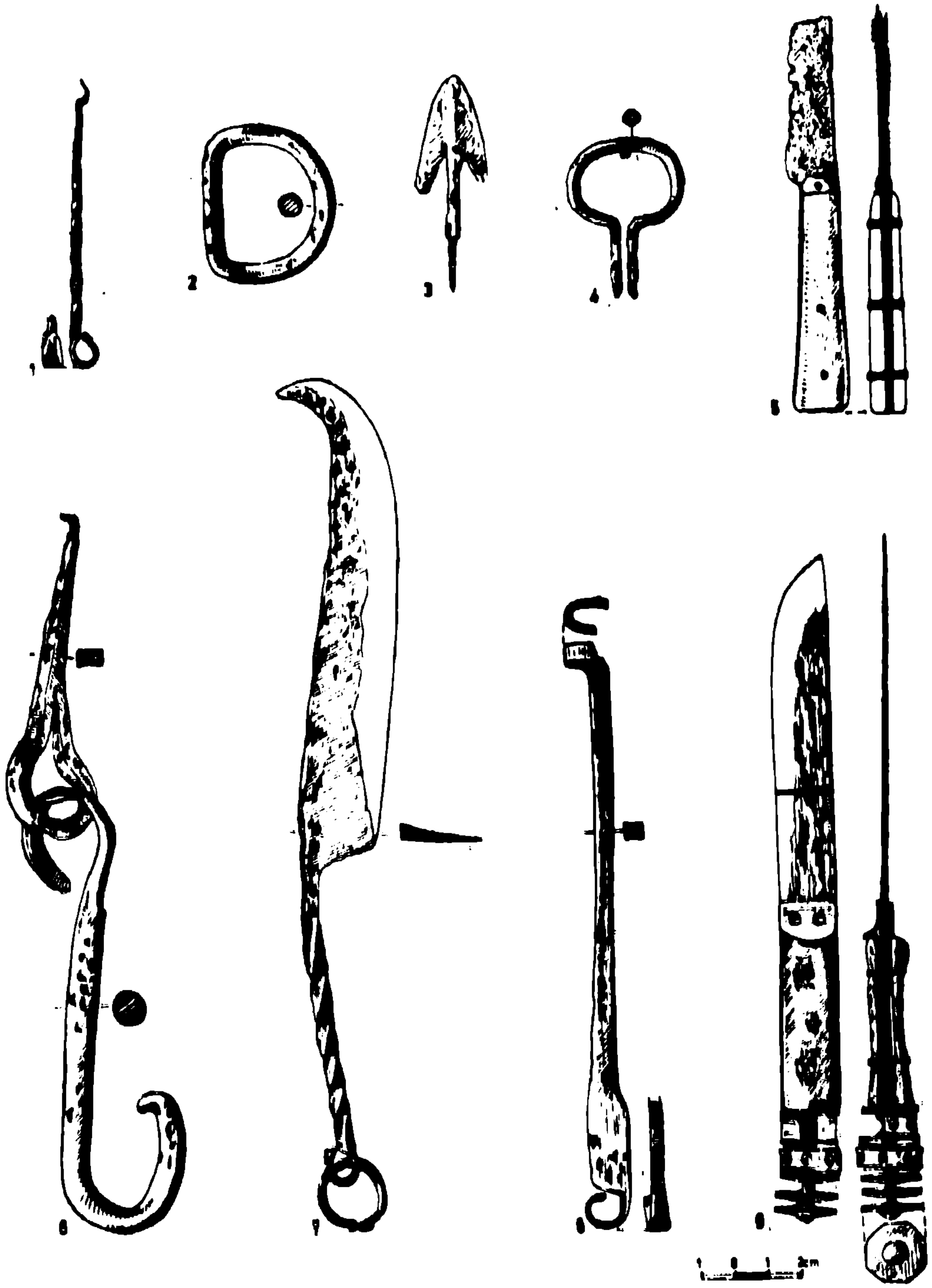

Fig.7.-Obiecte din metal, sec.XIV-XV: 1) ac; 2) cataramă; 3) vîrf de săgeată; 4) drîmbă; 5; 9) cuțite; 6) cîrlig; 7) cuțit pentru pielărie; 8) braț de balanță.

www.cimec.ro

Ansamblul de construcţii cu temelie de piatră existent la Poiata, pe "Cîmpul lui Pătru", oferă un bogat şi inedit material de studiu privind reşedinţa feudală în spaţiul de la sud de Carpaţi.

N O T E

1 Amintim că cercetările din anii 1980-1982 au pus în lumină rosturile unei curţi medievale boiereşti datată în sec.XIV-XVI - vezi: Venera Rădulescu şi Gheorghe Calotoiu, Cercetările arheologice de la Poiata, jud.Gorj, în Cercetări arheologice, V, MIRSR, Bucureşti, 1982, p. 119-127; Ibidem, VI, 1983, p.133-139.

2 Secţiunile au fost numerotate în ordine, începînd cu săpăturile arheologice din anul 1980.

3 Cercetările viitoare vor căuta să surprindă elementele de reazem ale acestei bolţi. Săpăturile arheologice au fost mult îngreuiate în zona gîrlicului deoarece, după părăsirea construcţiei - datorită unei intervenţii accidentale la talpa zidului său estic, foarte probabil o alunecare de teren -, acesta îşi schimbă poziţia iniţială şi apare în momentul de faţă răsturnat pe jumătatea sa nordică.

4 Accesul din gîrlici în pivniţă se făcea printr-o uşă masivă din lemn, cu două canaturi. Lăcaşurile tocurilor înscriu dimensiunile 10x15 cm.

5 Lateral nord faţă de stîlpul central este posibil să existe încă o astfel de fundaţie, ipoteză ce va trebui verificată în cursul cercetărilor viitoare.

6 Asupra asemănărilor sau deosebirilor de construcţie între edificiile cercetate pînă în present ne propunem să revenim într-un alt studiu.

7 N.Constantinescu, Coconi, un sat din Cîmpia română în epoca lui Mircea cel Bătrîn, Edit.Academiei R.S.R., 1972, p.249, planşa XV/5, 11, p.250, planşa XVI/1,3; idem, Curtea de Argeş (1200-1400). Asupra începuturilor Ţării Româneşti, Edit.Academiei R.S.R., Bucureşti, 1984, p.123, fig.52, p.125, fig.53, p.126, fig.54, p.117, fig. 55.

8 Starea fragmentară a ceramicii nu a permis decît puţine reconstituiri.

UNE HABITATION AVEC CAVE EN PIERRE DATANT DEPUIS LES XIVe-XVe ss. A POIATA, DÉP. DE GORJ

Résumé

La suite des fouilles archéologiques à Poiata, municipe de Tg.Jiu, ont mis à la lumière la cave d'une nouvelle habitation médiévale. Elle peut être inscrite dans un plan trapézoidal. Les côtés de la construction ont à l'intérieur les dimensions suivantes: 19 m, 17,50 m, 8,40 m, 5,50 m. L'éntrée dans la cave se fait sur le côté nord, par une échapée

www.cimec.ro

de 2,40 x 8,20 m.

La maçonnerie est exécutée en grosses pierres de rivière liées à mortier de chaux et sable.

Pour la réalisation de la voûte de l'échappée, tout comme pour la fixation des encadrements des portes, ayant un rôle fonctionnel, mais aussi ornemental, on a employé des blocs de tuf volcanique, en forme de pierre taillée.

L'habitation a eu au moins encore un autre niveau réalisé dans une matière ligneuse.

Les matériaux archéologiques démontrent l'existance de plusieurs poêles et âtres qui pourvoyaient l'habitation étudiée.

L'édifice, daté aux XIVe-XVe ss. et faisant partie de l'ensemble d'un habitat médiéval, inscrit des éléments nouveaux dans la connaissance de l'architecture civile roumaine à l'époque en question.

LEGENDES DES FIGURES

Fig.1.-Plan de l'habitation "D".
Fig.2.-Profil ouest dans S XI.
Fig.3.-L'éntrée dans la cave: a) section avec marquage du seuil et la place de huisserie; b) plan.
Fig.4.-Céramique XIVe-XVe ss.
Fig.5.-Profils de rebords de poterie des XIVe-XVe ss.
Fig.6.-Disques ornementaux, XIVe-XVe ss.
Fig.7.-Objets en métal, XIVe-XVe ss.

www.cimec.ro

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE EFECTUATE ÎN ANII 1982 şi 1983 LA ANSAMBLUL STELEA DIN TÎRGOVIŞTE

de GHEORGHE CANTACUZINO,
PETRU DIACONESCU
şi GABRIEL MIHĂESCU

Prilejuite de lucrările de restaurare şi punere în valoare a unui reprezentativ ansamblu arhitectural medieval din Tîrgovişte, săpăturile arheologice care s-au efectuat la ansamblul Stelea în 1982 şi 1983[1] au continuat şi încheiat cercetările întreprinse aici în 1969-1973[2] şi 1980-1981[3]. Au fost urmărite în special problemele legate de evoluţia clădirii situate la nord de turnul ridicat în ultimul sfert al sec. al XVI-lea, ca şi de precizarea planimetriei unor ruine aflate la sud de acesta sau a traseului zidului de incintă pe latura vestică şi în partea de nord-est a ansamblului, precum şi cercetarea zonei încă neatinsă de săpăturile de la sud-vest de ctitoria lui Vasile Lupu. Săpăturile[4] s-au concentrat în interiorul construcţiei de la nord de turn şi pe laturile sale de nord şi de vest, fiind de asemenea sondate zonele situate la sud-vest de biserică, la sud de turn sau în apropierea zidului de incintă. Ca şi în anii precedenţi, au putut fi obţinute date semnificative privind evoluţia vieţii urbane a Tîrgoviştei medievale.

Depunerile arheologice şi vestigiile a căror succesiune a fost constatată prin observaţii stratigrafice în cursul săpăturilor din 1982 şi 1983 aparţin principalelor etape de locuire documentate în această zonă, începînd cu cea de la sfîrşitul sec. al XIV-lea-începutul sec. al XV-lea şi continuînd cu cele marcate prin lucrările de construcţie efectuate la sfîrşitul sec. al XV-lea-începutul sec. al XVI-lea, în ultimul sfert al sec. al XVI-lea, la mijlocul sec. al XVII-lea sau la începutul sec. al XVIII-lea şi mai tîrziu. La sud de biserică şi în mai mică măsură la nord-est de aceasta au fost descoperite numeroase morminte aparţinînd cimitirului existent în jurul lăcaşului atît în ultima parte a sec. al XVI-lea, cît şi în sec. al XVII-lea şi ulterior, deranjate de înmormîntări sau de alte intervenţii tîrzii.

Locuirea datînd de la sfîrşitul sec. al XIV-lea şi începutul sec. al XV-lea, căreia îi corespunde un strat subţire cu resturi de cărbune şi chirpici suprapus humusului de peste solul viu, este reprezentată de complexe de locuire, de diferite gropi, precum şi de urme ale unui nivel de călcare amenajat din pietriş şi lut bătut. A fost descoperită în apropierea zidului exterior de incintă (în S.30) - fără a putea fi cercetată integral - o locuinţă semiîngropată, cu lăţimea de peste 3 m, databilă, ţinînd seama de nivelul de la care a amenajată şi de materialul arheologic descoperit, la sfîrşitul sec. al XIV-lea.

Tot unei astfel de locuire îi poate fi atribuit colţul unei gropi aproximativ rectangulară, adîncită cu 0,40-0,50 m sub nivelul de săpare,

www.cimec.ro

descoperită în una din secţiunile de la sud de biserică (S.32). În imediata sa apropiere se afla o groapă circulară cu diametrul de circa 1,25 m, adîncă de peste 0,70 m, acoperită de un strat gros de arsură şi cuprinzînd numeroase fragmente ceramice sgraffitate.

Un interesant complex de locuire a fost surprins parţial la circa 14 m de construcţia de la nord de turn, în S.25. Este vorba de o groapă avînd adîncimea de 3 m de la nivelul de săpare - care corespunde începutului sec.ai XV-lea, iar lăţimea de 1,30 m la fund şi 1,85 m cu circa 1,20 m mai sus. În interior au fost găsite resturi de cnirpici, fragmente de canle-borcan şi două unelte de fier. Este posibil ca acest complex să reprezinte un colţ sau o firidă a pivniţei unei clădiri de lemn. Din motive obiective nu a fost posibilă extinderea cercetării sale, partea descoperită fiind insuficientă pentru lămurirea problemelor pe care le ridică. Mai trebuie menţionate, în sfîrşit, urme din aceeaşi etapă de locuire care pot fi atribuite unei locuinţe sau poate gîrliciului unei pivniţe, găsite în ianuarie 1983 cu ocazia săpării şanţului de fundaţie pentru prispa de pe latura estică a clădirii în curs de restaurare, la circa 18 m nord de turn.

Succesiunea principalelor etape de construcţie în zonele cercetate poate fi constatată prin urmele de mortar şi moloz sau prin straturile groase de pietriş reprezentînd diferite amenajări postconstructive, corespunzînd fazelor de la sfîrşitul sec.ai XV-lea şi ultimul sfert al sec. al XVI-lea sau celor de la mijlocul sec.ai XVII-lea şi din sec.ai XVIII-lea. Un strat cu urme de arsură aflat între nivelurile ultimului sfert al sec.ai XVI-lea şi mijlocul sec.ai XVII-lea, sesizat la sud de turn (în S.24), poate fi pus în legătură cu o împrejmuire de lemn de la sfîrşitul sec.ai XVI-lea.

În atenţia cercetărilor a stat în mod special verificarea existenţei urmelor unui eventual edificiu de cult anterior celui din a doua jumătate a sec.ai XVI-lea. Astfel de urme nu au fost descoperite, deşi prin secţiunile trasate în 1983 a fost încheiată sondarea întregii suprafeţe din jurul ctitoriei lui Stelea spătarul. Acest lăcaş apare astfel cu certitudine ca fiind primul ridicat pe acest loc

Săpăturile din 1982 au permis o cercetare mai cuprinzătoare a urmelor vecnii construcţii de zid aflată sub casa de la nord de turn şi care datează de la sfîrşitul sec.ai XV-lea. Colţul de sud-est al acesteia fusese descoperit în 1970, iar în 1981 a putut fi cunoscută lăţimea sa, precum şi alte detalii. Clădirea avea o lungime de peste 29 m şi lăţimea de 8,80 m. Zidurile sale exterioare, din piatră şi cărămidă în casete, păstrînd în exterior resturi de tencuială, erau ridicate pe fundaţii adînci (0,40-0,45 m) din piatră cu mortar şi aveau grosimea de 0,80-0,85 m. În privinţa compartimentării interioare s-au descoperit două ziduri longitudinale, cu grosimea de 0,60 m, la o distanţă de 1,80 m de peretele exterior dinspre vest şi la 1,40 m de cel dinspre est, delimitînd poate cîte un coridor care mărginea pe fiecare din laturi un spaţiu avînd lăţimea de circa 4 m. Nu au fost descoperite în săpăturile din interior, nici dedesubtul fundatiilor zidurilor din sec.ai XVII-lea, urme ale unor ziduri

www.cimec.ro

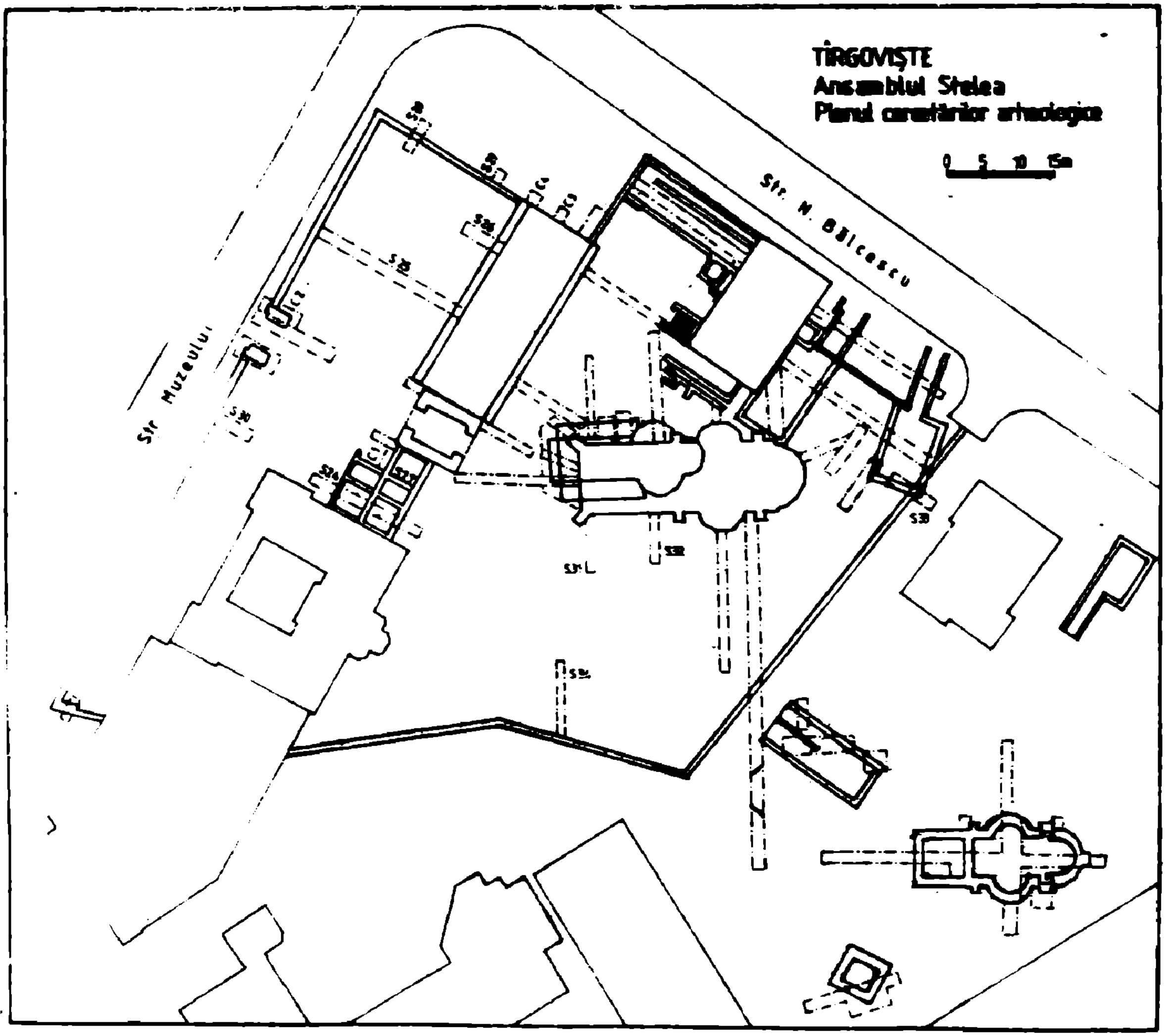

Fig.1.-Tîrgovişte, amsamblul Stelea.Planul cercetărilor arheologice.

www.cimec.ro

transversale de compartimentare a clădirii de la sfîrşitul sec.ai XV-lea. Poate fi avută în vedere eventualitatea existenţei unor pereţi din paiantă sau lemn. Resturi de temelie descoperite la exterior, pe latura vestică, pot fi legate de accesul în clădire. În interior, în partea de sud-vest, au fost găsite cărămizi cu formatul "în spic", provenind din prima pardoseală. Alte cîteva cărămizi, aşezate pe un pat de moloz, pot reprezenta resturi ale unei pardoseli refăcute, probabil în ultimul sfert al sec. al XVI-lea. Unele transformări din această perioadă - cînd la sud de clădirea care ne preocupă a fost ridicat turnul clopotniţă - sînt sugerate de o monedă din 1585 descoperită într-un strat de moloz sub nivelul fundaţiei construcţiei din sec.ai XVII-lea, în încăperea din colţul de sud-vest al acesteia.

Clădirea ridicată la sfîrşitul sec.ai XV-lea a continuat să existe în cursul sec.ai XVI-lea şi în primele decenii ale sec.ai XVII-lea, fiind demolată cu prilejul lucrărilor din al cincilea deceniu al acelui secol. Zidurile, cu excepţia celui dinspre sud, au fost demolate pînă la nivelul de călcare din acea vreme, păstrînd din elevaţie o porţiune înaltă de circa 0,50 m.

Între transformările aduse ansamblului la mijlocul sec.al XVII-lea se include şi reconstruirea casei de la nord de turn. Construcţia nou ridicată pe locul celei demolate avea aproximativ aceeaşi lungime ca şi cea anterioară şi o lăţime cu 0,70-0,80 m mai mare. Zidul său estic se ridica deasupra celui al clădirii de la sfîrşitul sec.ai XV-lea, iar cel sudic se afla puţin mai spre exterior. Pe latura dinspre turn, peretele noii construcţii era alipit celui anterior. Şanţurile de fundare a zidurilor care nu se ridică deasupra celor demolate sînt săpate în diferite straturi de nivelare. Fundaţiile respective sînt puţin adînci - circa 0,50 m, singura excepţie fiind observată în partea de sud-vest a clădirii (culoarul nr.10), unde, datorită unei gropi foarte adînci aflată în dreptul zidului exterior, fundaţia acestuia şi a unui zid transversal este mult lăţită, pe un plan semicircular, şi are o adîncime de peste 1,30 m. Adîncimea mică a fundaţiilor este compensată prin lăţimea lor, care ajunge în cazul zidurilor interioare la 0,90-1,10 m; pe latura nordică fundaţia este lăţită faţă de elevaţie cu circa 0,50 m. Pentru a se asigura rezistenţa clădirii, ţinînd seama de faptul că fundaţiile nu se sprijină pe solul viu, a fost necesară ridicarea lor pe piloţi de lemn cu diametrul de circa 0,10 m, bătuţi în pămînt la un interval de 0,20-0,30 m. S-au putut observa, pe laturile de nord şi de vest, urmele unor goluri de tiranţi la nivelul părţii superioare a fundaţiei. Zidurile exterioare, construite din piatră şi cărămidă în casete, au grosimea de circa 0,80 m, iar cele interioare de circa 0,60 m.

În privinţa compartimentării interioare, aceasta era organizată simetric în raport cu un zid median longitudinal. De fiecare parte a acestuia se aflau cîte două grupuri de două încăperi, avînd între ele o mică săliţă în care se pătrundea din exterior. La extremitatea nordică se aflau două încăperi cu accesul din exterior. Camerele erau luminate de cîte două ferestre şi pardosite cu cărămizi dreptunghiulare. Pe cele două la-

www.cimec.ro

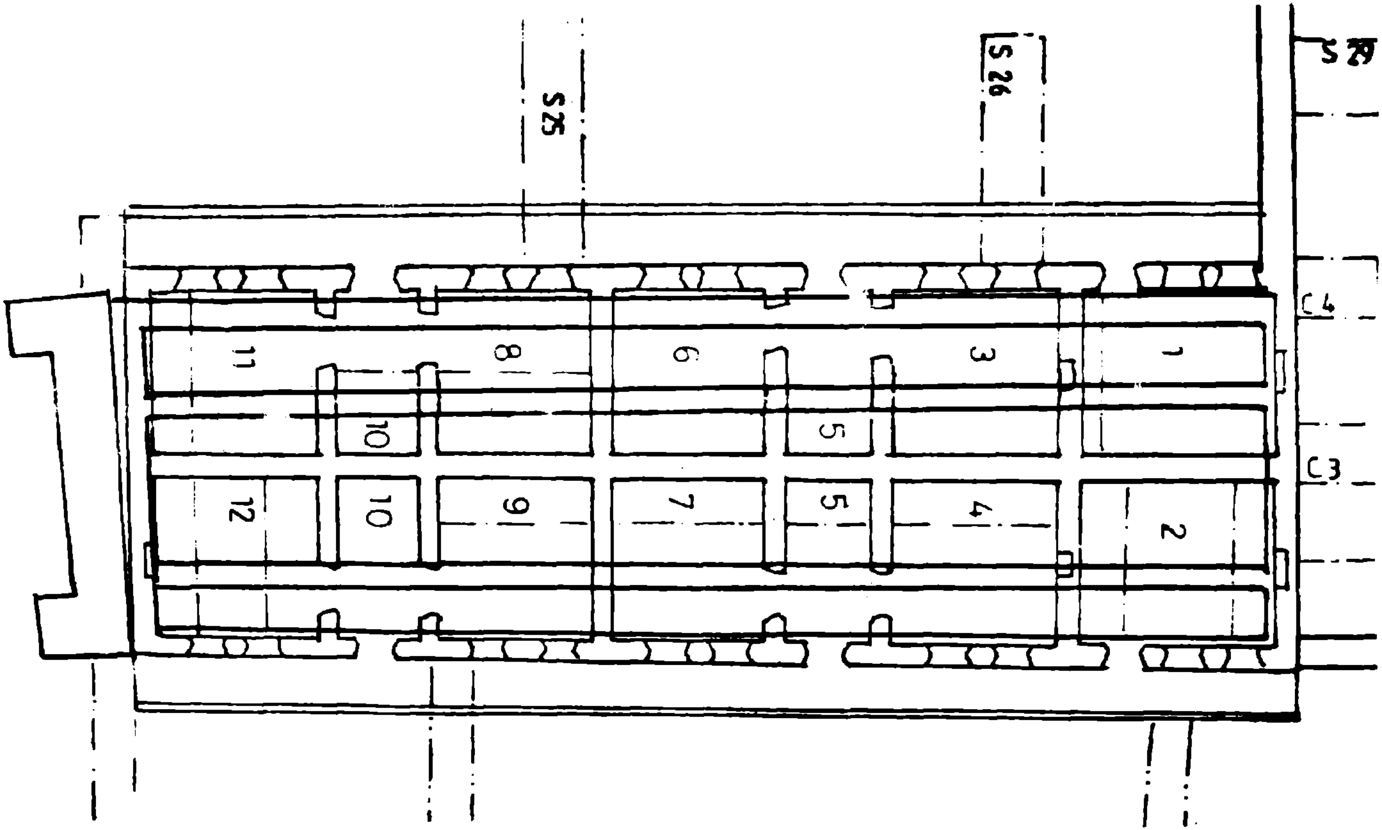

Fig.2.-Tîrgovişte, ansamblul Stelea. Planul cercetărilor arheologice la clădirea din partea de nord-vest a incintei - detaliu.

www.cimec.ro

Fig.3.-Tîrgovişte, ansamblul Stelea, 1982. Profilul nordic al S.26. Legenda: 1, sol viu roşcat; 2, humus; 3, lut cu mult cărbune; 4, lut cu urme de cărbune; 5, lut galben bătut; 6, pămînt gălbui, urme cărbune, chirpici; 7, strat cu chirpici şi cărbune; 8, pămînt cenuşiu-castaniu, pigmenţi cărbune, arsură; 9, pămînt negru, cărbune; 10, lut bătut, pigmenţi cărbune; 11, pămînt cenuşiu-castaniu, pietricele, moloz, cărbune; 12, pietriş; 13, pămînt cenuşiu, cărbune, moloz; 14, pămînt cenuşiu cu moloz; 15, pămînt cenuşiu, moloz, cărămidă; 16, pămînt negru, moloz; 17, cărbune; 18, chirpici; 19, nivelare lut; 20, moloz, cărămidă spartă.

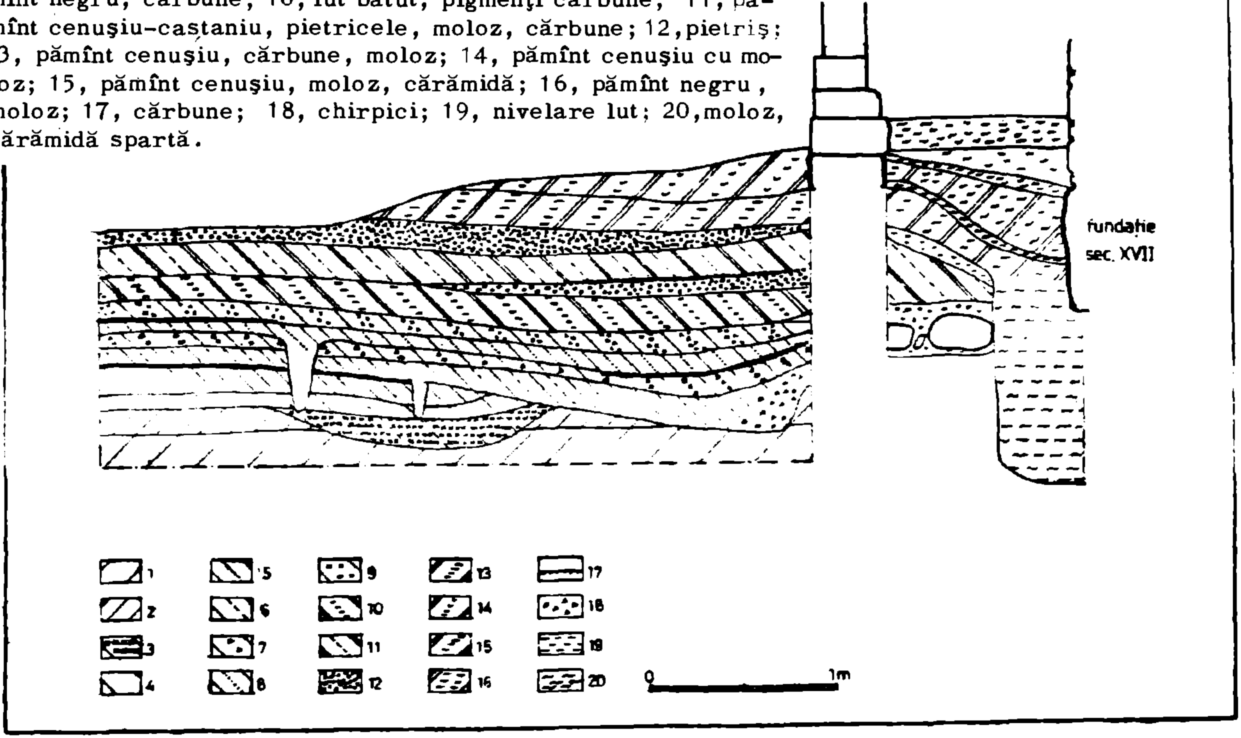

www.cimec.ro

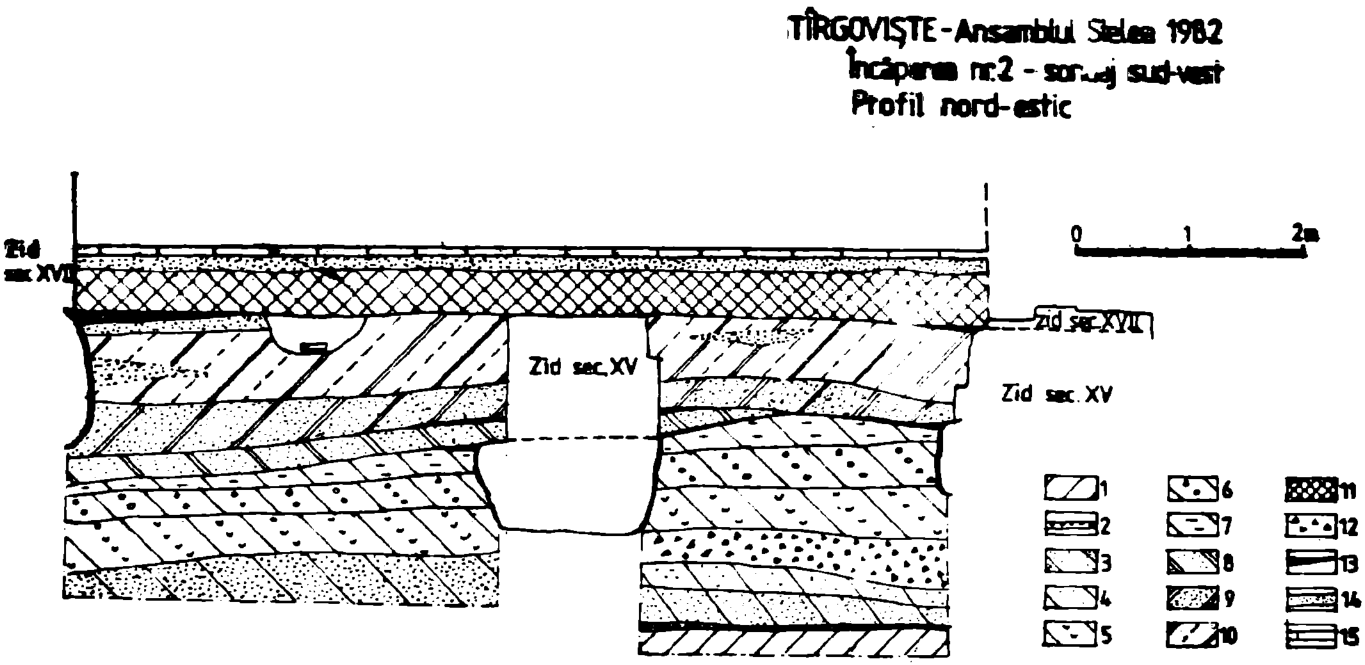

Fig.4.-Tîrgovişte, ansamblul Stelea, 1982. Profilul nordic al sondajului din încăperea nr.2 a clădirii din partea de nord-vest a incintei. Legenda: 1, humus; 2, lut bătut; 3, pămînt castaniu cu pietriş şi cărbune; 4, pămînt cenuşiu, pigmenţi cărbune; 5, pămînt castaniu, urme chirpici, cărbune; 6, nivelare, pămînt gălbui cu pietriş; 7, pămînt lutos castaniu, pietricele, urme cărbune; 8, pămînt cu pietriş, urme moloz, cărămidă; 9, nivelare cu nisip fin; 10, pămînt castaniu, urme cărămidă, pigmenţi moloz; 11, pămînt cenuşiu nisipos; 12, chirpici; 13, mortar; 14, nisip; 15, pardoseală cărămidă.

www.cimec.ro

turi lungi ale clădirii se afla cîte o prispă cu stîlpi de lemn, pe temelie de piatră. Observaţiile stratigrafice asupra acestor temelii sînt îngreunate de numeroasele intervenţii tîrzii; ele datează probabil din sec. al XVIII-lea.

Clădirea a suferit o serie de transformări în sec.ai XVIII-lea, constatate prin săpăturile arheologice şi prin cercetarea arhitecturii. În una din încăperile dinspre sud-vest (nr.8) a fost descoperit un zid transversal, demolat ulterior. Şi altă încăpere dinspre vest (nr.3) a fost compartimentată printr-un zid la care apoi s-a renunţat. S-a constatat şi refacerea pardoselii de cărămidă. În diferite etape au fost demolate zidurile care despărţeau sălitele de pe cele două laturi ale clădirii, au fost practicate noi deschideri, modificate unele ferestre, înălţate zidurile. Într-o perioadă tîrzie nivelul interior a fost mult ridicat, amenajîndu-se o podea de scînduri. Prispa a suferit şi ea transformări, ultimele în secolul nostru, cînd stîlpii de lemn au fost înlocuiţi cu stîlpii şi balustrada de zid.

Cercetările arheologice au îmbogăţit informaţiile privind pirniţa de la sfîrşitul sec.ai XV-lea situată către nord-est. Diferite porţiuni mult demantelate ale zidurilor acestuia au fost surprinse în cursul campaniilor anterioare, permiţînd o reconstituire ipotetică a planului său şi a dimensiunilor - lungimea peste 9 m, lăţimea circa 6 m, cu un gîrlici lat de 2 m şi lung de circa 9 m. În 1983 a putut fi parţial degajată faţa interioară a peretelui dinspre sud-vest al pivniţei. Şi acesta este în bună parte demantelat, dar mai păstrează puţin din paramentul de piatră şi cărămidă, acoperit cu tencuială. Resturilor acestui perete li se suprapune zidul de incintă al mănăstirii, ridicat către mijlocul sec.ai XVII-lea, al cărui traseu a putut fi precizat cu această ocazie şi în această parte.

Săpăturile au adus precizări privind construcţiile de la sud de turn. În sec.ai XVII-lea a fost construit, în prelungirea laturii vestice a acestuia, un zid de incintă din piatră şi cărămidă în casete, avînd lăţimea de peste 1 m, cu o fundaţie adîncă de 1 m. Au fost descoperite - alipite incintei spre interior - trei încăperi avînd lăţimea de circa 4 m, cu ziduri din piatră şi cărămidă în casete, groase de 0,60 sau 0,70 m, pe fundaţii adînci de 0,60 sau 0,80 m, pardosite cu cărămidă. La exteriorul zidului au fost adosate la sfîrşitul sec.ai XVII-lea sau începutul sec.ai XVIII-lea alte încăperi cu o dispunere asemănătoare. Zidul nordic şi o parte a celui vestic al al acestora, în apropierea turnului, nu au fost descoperite; este posibil ca ele să fi fost demantelate pînă la talpa fundaţiei.

A fost cercetat în mai multe puncte zidul de incintă exterior, care pe latura nordică continuă peretele corespunzător al clădirii de la nord de turn. In anumite porţiuni se observă refaceri din temelie a zidului, probabil în sec.ai XVIII-lea. În grosimea zidului se disting, în apropierea porţii, urmele unor grinzi longitudinale. S-a constatat că cele două picioare masive de zidărie ale porţii de intrare în incinta exterioară sînt ulterioare zidului, fiind construite probabil tot la începutul sec.ai XVIII-lea.

Lucrările de amenajare din partea de sud a ansamblului au permis şi

www.cimec.ro

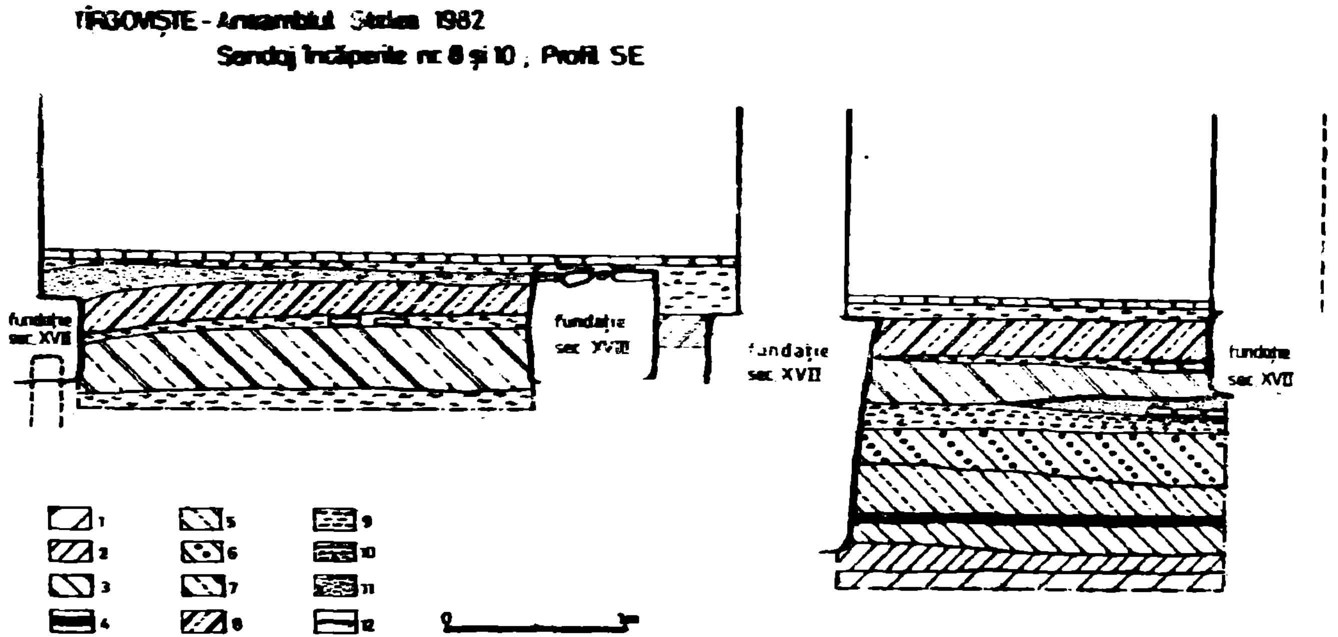

Fig.5.-Tîrgovişte, ansamblul Stelea, 1982. Profilul estic al sondajului efectuat în încăperile nr.8 şi nr.10 ale clădirii din partea de nord-vest a incintei. Legenda: 1, sol viu roşcat; 2, humus; 3, pămînt negru-cenuşiu, cărbune, pămînt ars; 4, pietriş, lut, bătut; 5, pămînt negru-cenuşiu, cărbune, arsură; 6, pămînt cenuşiu deschis, pietriş, urme moloz; 7, pămînt cenuşiu, moloz, cărbune, pietriş; 8, pămînt cenuşiu-castaniu, moloz, cărămidă spartă; 9, moloz; 10, moloz, cărămidă spartă; 11, nisip; 12, cărbune.

www.cimec.ro

dezvelirea resturilor laturii corespunzătoare a zidului de incintă, permiţînd cunoaşterea traseului acestuia. In 1983 au fost căutate resturi ale construcţiilor care vor fi existat în această zonă. Zidul de incintă din sec.al XVII-lea, gros de aproape 1 m, se ridică pe fundaţia de piatră spartă şi mortar, adîncă de circa 0,80 m, care taie depunerile corespunzătoare etapelor de locuire anterioare. Intervenţiile tîrzii sînt aici foarte numeroase. O imensă groapă - pornind de la circa 2,30 m de zid, cu o lăţime de peste 6 m, plină cu moloz, cărămidă spartă şi materiale moderne - a distrus toate urmele vechi existente, împiedicînd cercetarea eventualelor construcţii aflate în această parte, care pot fi bănuite după numeroasele resturi de cărămidă şi piatră. Urme ale unui pavaj de cărămidă spartă şi mortar s-au observat la un nivel corespunzător sec.XVIII-XIX, la o distanţă de circa 9,50 m de zid.

Cercetările din anul 1983 au fost completate de sondaje executate pe latura de nord a ruinelor bisericii de pe fosta stradă a Rapsodiei. Acestea au arătat că, la vest de absida nordică, contrafortul are fundaţia ţesută cu cea a zidului din a doua jumătate a sec.ai XV-lea, în timp de fundaţia contrafortului de la est de aceeaşi absidă este adosată, aparţinînd etapei din sec.ai XVII-lea. Este posibil ca la această dată să fi fost executată o îngroşare a unui eventual contrafort datînd din etapa anterioară. Un sondaj săpat în interior, în dreptul proscomidiei, nu a dus la descoperirea unor urme care să fi aparţinut primului lăcaş ridicat în acest loc, la sfîrşitul sec.ai XIV-lea.

Materialele arheologice descoperite în 1982 şi 1983 se adaugă celor caracteristice pentru cultura materială urbană provenind din zona ansamblului Stelea.

În privinţa ceramicii, fragmentele descoperite aparţin unor tipuri variate, caracteristice pentru principalele etape de locuire documentate. De la sfîrşitul sec.ai XIV-lea şi începutul sec.ai XV-lea datează fragmente de borcane cu buza răsfrîntă în formă de streaşină, găsite în număr destul de mare în complexele de locuire, de oale cu o toartă cu buza dreaptă, precum şi unele fragmente de străchini smălţuite, decorate în tehnica sgraffito. Pot fi datate în sec.ai XV-lea şi al XVI-lea fragmente de ulcioare nesmălţuite cu dungi lustruite sau dungi realizate cu angobă albă, sau cu buza smălţuită, precum şi altele aparţinînd unor străchini smălţuite. Ceramica din sec.al XVII-lea şi al XVIII-lea, smălţuită sau nesmălţuită, este bine reprezentată prin fragmente de oale, căni, străchini si farfurii.

Numeroase sînt fragmentele de cahle descoperite. Cahle-borcan cu gura rotundă, întregi sau întregibile, cu forme înalte, zvelte şi diametrul mic, sau ou forme mai bombate, au fost găsite în apropierea casei sau în complexul de locuire din S.25. Fragmente de cahle ornamentale dreptunghiulare, smălţuite sau nesmălţuite, decorate cu reprezentări ale Sf.Gheorghe sau cu motive vegetale, au fost descoperite în interiorul clădirii, în partea de sud, şi în jurul ei. Au fost găsite şi fragmente de

www.cimec.ro

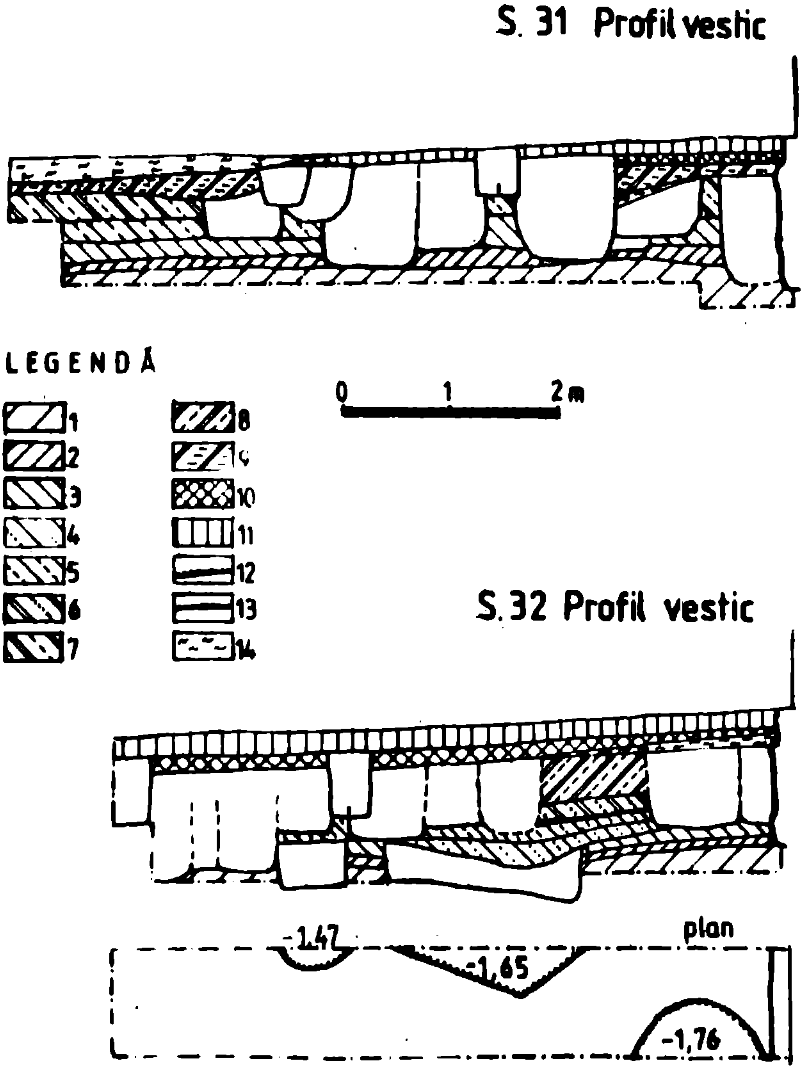

Fig.6.-Tîrgovişte, ansamblul Stelea, 1983: a, profilul vestic al S.31; b, profilul vestic al S.32. Legenda; 1, sol viu roşcat; 2, humus; 3, pămînt castan. -cenuşiu, pigmenţi cărbune; 4, pămînt castaniu roşcat, urme cărbune (depuneri sec.XIV-XV); 5, pămînt cenuşiu-castaniu, urme cărbune, chirpici (depuneri sec.XV - prima jumătate a sec.XVI); 6, pămînt brun-cenuşiu, pigmenţi cărbune; 7, pămînt cenuşiu deschis, moloz, cărămidă (depuneri sec.XVI); 8, pămînt cenuşiu granulos; 9, pămînt cenuşiu închis, pigmenţi moloz (depuneri prima jumătate a sec. XVII); 10, pămînt cenuşiu, urme moloz (depuneri a doua jumătate a sec.XVII- sec.XVIII); 11, nivelări moderne; 12, pietriş; 13, moloz; 14, mortar.

www.cimec.ro

olane, care acopereau clădirea de la nord de turn în sec.al XVII-lea.

Trebuie menţionată descoperirea - în complexul de locuire din S.25 - a unei săpăligi şi a unui cosor de fier. Intre alte obiecte se mai numără o pafta de os, o cataramă de fier, cîteva podoabe din bronz - un cercel, o verigă, un inel cu verigă lată şi chaton îngust, dreptunghiular.

Materialul numismatic descoperit în 1982 cuprinde, între altele, mai multe monede din sec.al XVI-lea. Cu prilejul săpării unui şanţ de canalizare au fost găsite într-o căniţă 21 monede - dinari din a doua jumătate a sec.al XVI-lea. In 1983, în condiţii stratigrafice care nu pot fi însă socotite concludente - antrenate în umplutura gropii unui mormînt deranjat (în S.32) - au fost găsite laolaltă cîteva monede, între care trei de la Ferdinand I de Habsburg (două cu data 1546 şi respectiv 1564), precum şi una de la Rudolf II emisă în 1597, împreună cu alte urme mai tîrzii. Faptul că monedele sînt perforate indică provenienţa lor din morminte aferente desigur bisericii aflate în apropiere. Există astfel temeiuri pentru a presupune că data de început a ctitoriei spătarului Stelea este anterioară primei menţiuni documentare cunoscute, din 1582. Condiţiile de descoperire a monedelor menţionate impun bineînţeles discernămînt în aprecierea valorii lor de datare. Dintr-un mormînt provine un inel din aliaj de argint cu decor incizat, databil în sec.al XVI-lea sau al XVII-lea.

Săpăturile arheologice efectuate în 1982 şi 1983 în zona ansamblului Stelea au putut completa cu elemente semnificative datele obţinute prin cercetările anterioare. S-au obţinut noi precizări şi detalii în legătură cu clădirile de zid ridicate la sfîrşitul sec.al XV-lea, precum şi despre elementele ansamblului din sec.al XVI-lea şi al XVII-lea. A fost confirmată, prin sondarea suprafeţei rămase încă necercetată, temeinicia presupunerii că lăcaşul ctitorit în a doua jumătate a sec.al XVI-lea este primul edificiu de cult ridicat pe acest loc, precizare de o importanţă deosebită. Toate acestea completează rezultatele obţinute în celelalte campanii de săpături. Datorită cercetărilor arheologice a putut fi cunoscută succesiunea diferitelor etape de locuire, existenţa în această zonă a oraşului Tîrgovişte a unor locuinţe sau amenajări anexe semiîngropate în a doua jumătate a sec.al XIV-lea, locuinţe mari de lemn cu pivniţă, puţin mai tîrziu, clădiri de zid la sfîrşitul sec. al XV-lea, descoperirile reflectînd în mod concludent dezvoltarea diferitelor caracteristici urbane.

Prezintă un interes aparte descoperirea şi cercetarea construcţiilor de zid de la sfîrşitul sec.al XV-lea, construcţii de caracter laic, conform observaţiilor pe deplin confirmate de rezultatele ultimelor săpături. Se poate presupune - după cum am mai arătat - că aceste clădiri au ajuns în stăpînirea spătarului Stelea, fiind cuprinse şi continuîndu-şi existenţa în ansamblul monastic ctitorit de acesta. Rosturile clădirii de ample proporţii, cu un plan încă neîntîlnit, lîngă care avea să fie ridicat turnul clopotniţă, rămîn sub semnul întrebării. Se poate presupune o utilizare legată de activitatea economică, de negoţ; ştim că Stelea este numit "cupeţ" în pisania ctitoriei lui Vasile Lupu. Săpăturile arheolo-

www.cimec.ro

gice au făcut posibilă cunoaşterea ansamblului din sec.al XVI-lea, în care vechea biserică a Stelei se remarca prin pridvorul care înconjura pronaosul, precum şi amplele lucrări de la mijlocul sec.ai XVII-lea, datorate iniţiativei domnului Moldovei Vasile Lupu.

Rezultatele cercetărilor de la ansamblul Stelea din Tîrgovişte - cărora li se adaugă cele,remarcabile la rîndul lor, obţinute în zona învecinată dinspre sud-est, dovedesc însemnătatea investigării arheologice a vechilor centre orăşeneşti pentru rezolvarea problemelor privind originea şi evoluţia vieţii urbane, precum şi pentru mai buna înţelegere a valorilor arhitecturale pe care aceste aşezări le cuprind.

NOTE

1 Lucrările de amenajare a zonei ansamblului Stelea din Tîrgovişte au început în mai 1982. La efectuarea săpăturilor arheologice a participat pe toată durata lucrărilor (iunie-august) P.Diaconescu, iar în iunie 1982 dr.Gh.I.Cantacuzino. Cercetările de arhitectură se datorează arh.Cornel Ionescu, care a întocmit proiectul de restaurare al clădirii de la nord de turn. Coordonator al cercetărilor arheologice din Tîrgovişte, efectuate cu fondurile Muzeului Judeţean Dîmboviţa, a fost în 1982 dr.N.Constantinescu. Cercetările arheologice din 1983 la ansamblul Stelea au fost efectuate de Gh.I.Cantacuzino şi G. Mihăescu,

2 Gh.I.Cantacuzino, G.Mihăescu, Cr. Moisescu, în Studia Valachica, Tîrgovişte, 1970, p.173-178; Gh.I.Cantacuzino, în "Revista muzeelor şi monumentelor. Monumente istorice şi de artă", XLIII,nr.1,1974, p.39-42.

3 Gh.I.Cantacuzino, P.Diaconescu, G.Mihăescu, în rapoartele privind cercetările arheologice în zona centrală a Tîrgoviştei prezentate la sesiunile anuale de rapoarte de la Braşov, martie 1981, şi Vaslui, martie 1982 (vezi Materiale şi cercetări arheologice. A XV-a sesiune de rapoarte, Braşov, 1981, Bucureşti, 1983, p.508-512).

4 Au fost săpate în 1982 următoarele secţiuni: S.24, în zona construcţiilor de la sud de turn; S.25, între latura vestică a casei de la nord de turn şi zidul de incintă exterior; S.26, perpendicular pe latura vestică a casei, la nord de S.25; S.27, în zona ruinelor de la sud de turn, la nord de S.24; S.28 şi S.29, perpendiculare pe latura nordică a incintei exterioare; S.30, perpendicular pe latura vestică a incintei exterioare, în dreptul S.24; casetele: C.1, în zona ruinelor de la sud de turn; C.2, la nord de poarta de intrare în incinta exterioară; C.3 şi C.4, pe latura nordică a clădirii de lîngă turn. In interiorul clădirii au fost săpate secţiuni transversale în încăperile din extremităţile de nord şi sud, secţiuni longitudinale în celelalte încăperi de pe latura de est (încăperile nr.4, 5, 7, 9) şi în două încăperi de pe latura de vest (încăperile nr.8 şi 10). In 1983 au fost trasate două

www.cimec.ro

secţiuni - S.31 şi S.32 - perpendiculare pe latura de sud a bisericii Stelea; S.33 - în zona de nord-est şi S.34, pe latura sudică a zidului de incintă, sondaje de verificare fiind efectuate în clădirea de la nord de turn şi la ruinele din fosta stradă a Rapsodiei.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES A L'ENSEMBLE STELEA DE TÎRGOVIŞTE - 1983

Résumé

Les fouilles archéologiques effectuées à l'ensemble Stelea de Tîrgovişte en 1983 ont mis à jour des restes d'habitation datant de la fin du XIVe et du début du XVe siècle. On a obtenu des renseignements sur les constructions datant de la fin du XVe siècle et spécialement sur l'édifice situé dans la zône nord-ouest de l'ensemble, construction de grandes proportions - environ 29 m de longeur - qui précède l'ensemble monastique fondé par le spathaire Stelea au dernier quart du XVIe siècle.Les recherches ont permis de suivre les transformations subis par le bâtiment errigé sur la même place au milieu du XVIIe siècle et aussi de préciser certains aspects concernant les ruines de la zône ouest de l'ensemble. On a prouvé l'absence d'un édifice de culte antérieur à l'église errigée au cours de la deuxième moitié du XVIe siècle et, en conséquence, le caractère civil des constructions antérieures. Les recherches archéologiques ont fourni d'importants renseignements sur l'évolution de l'ensemble urbain médiéval de Tîrgovişte.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig.1.-Tîrgovişte, l'ensemble architecturel Stelea.Le plan des fouilles.
Fig.2.-Le plan des fouilles au bâtiment de la partie nord-ouest de l'enceinte.
Fig.3.-Profil de la paroi nord du sondage 26.
Fig.4.-Profil de la paroi nord du sondage de la pièce no.2 du bâtiment de la partie nord-ouest de l'enceinte.
Fig.5.-Profil de la paroi est du sondage effectué dans les pièces no. 8 et no.10 du bâtiment de la partie nord-ouest de l'enceinte.
Fig.6.-a) profil de la paroi ouest du sondage 31; b) profile de la paroi ouest du sondage 32.

www.cimec.ro

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA LEŞNIC, JUD. HUNEDOARA

de GH.I.CANTACUZINO

Între vechile ctitorii ale cnezilor români din părţile Hunedoarei, monumente de o însemnătate istorică şi artistica aparte, se numără şi mica biserică din satul Leşnic, comuna Veţel, localitate situată la aproape 18 km est de Deva, în stînga Mureşului. Lăcaşul are un plan simplu, de tip "sală", cuprinzînd un naos dreptunghiular măsurînd în interior 5,60x5 m şi un altar acoperit cu o boltă semicilindrică dispusă longitudinal, cărora li s-a adăugat un pronaos, tavănit ca şi naosul, avînd deasupra o clopotniţă de lemn, iar la intrare, amenajat tîrziu, un mic pridvor de lemn. Adăugirea pronaosului a prilejuit şi realizarea, pe cele două laturi ale intrării în naos, a unor deschideri cu partea superioară în arc. Monumentul, semnalat cu mai bine de jumătate de secol în urmă[1], a reţinut mai tîrziu atenţia specialiştilor, pictura care acoperă pereţii naosului constituind obiectul unei minuţioase analize[2]. Ţinînd seama de analogiile ce se pot găsi arhitecturii cît şi picturii, biserica a fost încadrată cronologic în ultimii ani ai sec. al XIV-lea sau la începutul sec. al XV-lea, în sprijinul acestei datări fiind invocată şi atestarea documentară a enezilor din Leşnic la sfîrşitul sec. al XIV-lea[3]. În anul 1386, cneazul Dobre, fiul lui "Ioan de Lesnuk", era întărit în stăpînirea unui munte de la izvoarele văii Leşnicului, numit "locul de vărat Boya"[4]. Acelaşi Dobre Românul, fiul lui Ioan din Leşnic (Dobre Olahy fily Iwan de Lesnek) căpăta de la regele Sigismund de Luxemburg, în 1394, "cnezatul pădurii regale Leşnic" din pertinenţele cetăţii Deva împreună cu muntele învecinat Muntele Mic ("Kyshavas"), pădure pe care cele două rîuri numite Leşnic o înconjoară"[5]. Aceste dovezi documentare îndreptăţesc considerarea cneazului Dobre drept ctitor al bisericii din Leşnic.

Sondajele arheologice întreprinse în cursul lunii mai 1984 la Leşnic au fost prilejuite de lucrările de restaurare a acestui monument arhitectonic, urmărindu-se completarea datelor privind evoluţia sa. În interior a fost trasată o secţiune în axul longitudinal al naosului şi pronaosului, cîte două casete în părţile de sud şi nord ale naosului şi în partea de sud a pronaosului, iar în exterior o secţiune în axul longitudinal, două secţiuni transversale la punctul de legătură dintre naos şi pronaos şi o casetă în unghiul făcut de zidul estic al naosului şi cel sudic al altarului.

Terenul avea în zona bisericii o uşoară pantă naturală dinspre vest spre est şi dinspre sud spre nord. Deasupra loessului se află depuneri de caracter aluvionar, cu pietriş şi nisip, avînd o grosime total de 1-1,20 m. Depunerile ulterioare construcţiei bisericii, cu o grosime de

www.cimec.ro

0,25-0,50 m, sînt straturi de pămînt cenuşiu cu pietriş. Fundaţiile naosului şi altarului, din piatră spartă şi mortar, străbat depunerile aluvionare, ajungînd în stratul de loess. Adîncimea lor este de 1,35-1,40 m în dreptul naosului şi de circa 1 m în cel al altarului. Deasupra fundaţiilor, care în interior sînt mai late cu 10-15 cm, se ridică zidurile din piatră, avînd la colţuri blocuri făţuite. În naos stratul de tencuială care acoperă pereţii coboară pînă în imediata apropiere a fundaţiei sau chiar, pe alocuri, în partea de nord, pînă în dreptul acesteia.

Pronaosul a fost adăugat într-o perioadă mai tîrzie, probabil prin sec. al XVIII-lea. Nivelul de construcţie al său este situat cu circa 0,40 m mai sus decît nivelul de construcţie al naosului, fundaţia, adîncă de 0,80-1 m, fiind lucrată din piatră slab legată cu mortar. Ridicarea pronaosului a prilejuit probabil şi reamenajarea pragului de la intrarea în naos.

La o dată ulterioară a fost ridicată tîmpla de zid care separă naosul de altar. Încastrarea ei a provocat distrugerea unor porţiuni din pictura care acoperă altarul şi peretele de est al naosului, datată în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea[6]. Mici bucăţi de tencuială cu resturi din această pictură au fost găsite în săpătură. Amenajarea tîmplei de zid - din cărămidă pe o fundaţie de piatră adîncă de circa 0,40 m - a fost legată de săpături care - ca şi alte intervenţii tîrzii - au răscolit o mare parte a naosului, pînă la circa 1 m de limita sa vestică. Podeaua din scînduri pe bîrne dispuse transversal, pe un strat de nisip, se află în naos cu circa 0,15 m deasupra nivelului de construcţie, iar în pronaos la un nivel mai ridicat cu circa 0,40 m faţă de cel din naos.

În interiorul bisericii şi în jurul ei au fost descoperite mai multe morminte. Cele din naos au fost deranjate de intervenţii mai tîrzii. În partea de sud-est a naosului se mai păstrau resturi ale unui mormînt în mare parte distrus, deasupra găsindu-se unele oseminte reînhumate, între care un craniu. Puţin mai spre vest, la o adîncime mai mare (circa 1 m sub nivelul de construcţie), au fost descoperite resturile unui schelet din care fusese distrusă partea superioară, inclusiv craniul şi oasele antebraţului drept. În groapa acestui mormînt a fost găsită o cataramă de bronz păstrînd o mică bucată de piele din curea şi cîteva cuie de fier. Cîteva oase, provenind şi ele de la un mormînt deranjat, au fost descoperite în partea de nord-vest a naosului. Nu au fost aflate alte materiale arheologice care să constituie elemente de datare.

În secţiunea din pronaosul bisericii şi în caseta alăturată (deci la exteriorul bisericii din faza iniţială) au fost descoperite 4 morminte, fără inventar funerar. Mai multe morminte, între care 3 de copii, se aflau în apropierea lăcaşului, spre sud, est sau nord. În unele din ele (M.12 din S.II-sud) se afla o monedă de bronz în stare foarte proastă de conservare, ilizibilă, care ţinînd seama de dimensiuni ar putea fi datată în sec. XVIII-XIX. În alt mormînt a fost găsită o pereche de potcoave de fier pentru cizme (la care se adaugă una dintr-o groapă alăturată) şi cîteva cuie. În celelalte morminte cercetate nu a fost descoperit inventar funerar.

www.cimec.ro

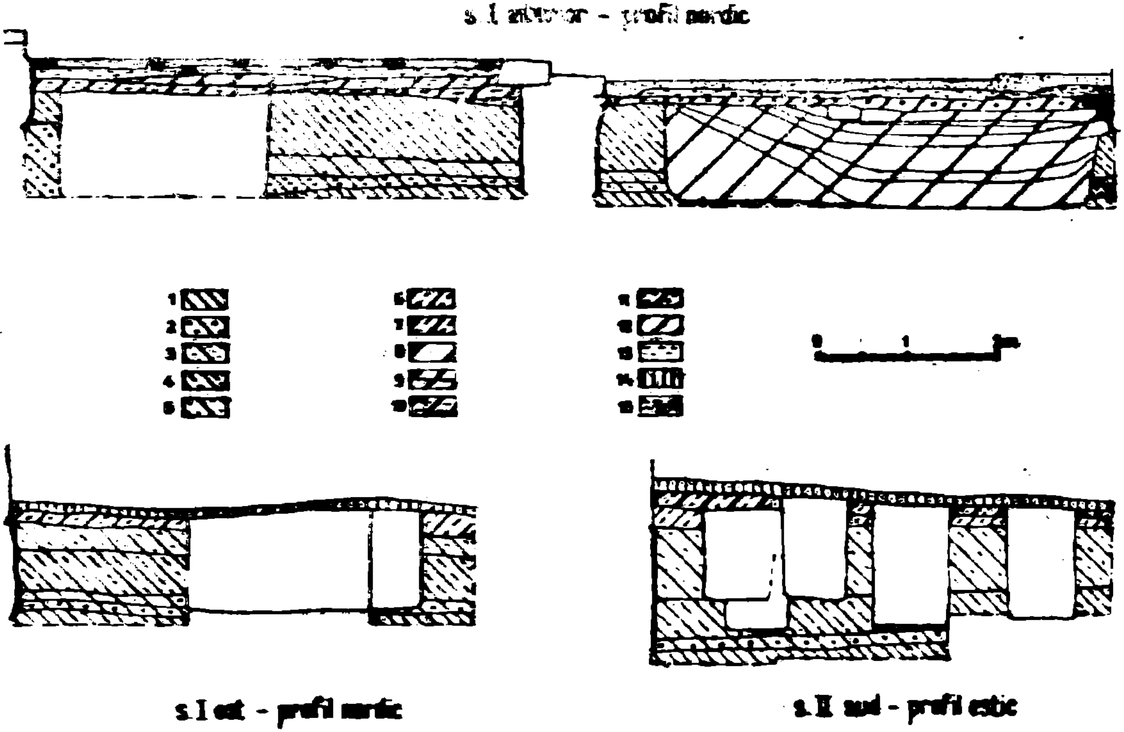

Fig.2.-Leşuic,1984.Profilul nordic ai secţiunii I-interior,profilul nordic al secţiunii I-est şi profilul estic al secţiunii II-sud.Legenda: 1,loess; 2,gălbui-nisipos,pietriş; 3,gălbui nisipos; 4,cenuşiu-gălboi cu pietriş; 5, cenuşiu cu pietriş (depuneri aluvionare); 6,pămînt cenuşiu-granulos, pietriş, rare urme moloz; 7,pămînt cenuşiu-castaniu compact; 8,straturi umplutură (pămînt cenuşiu şi castaniu); 9, pămînt cenuşiu granulos, pigmenţi mortar; 10, pămînt cenuşiu deschis granulos: 11,pămînt castaniu gălbui; 12,pămînt cenuşiu; 13,pămînt castaniu nisipos;14,pămînt veeetal: 15. moloz, mortar.

www.cimec.ro

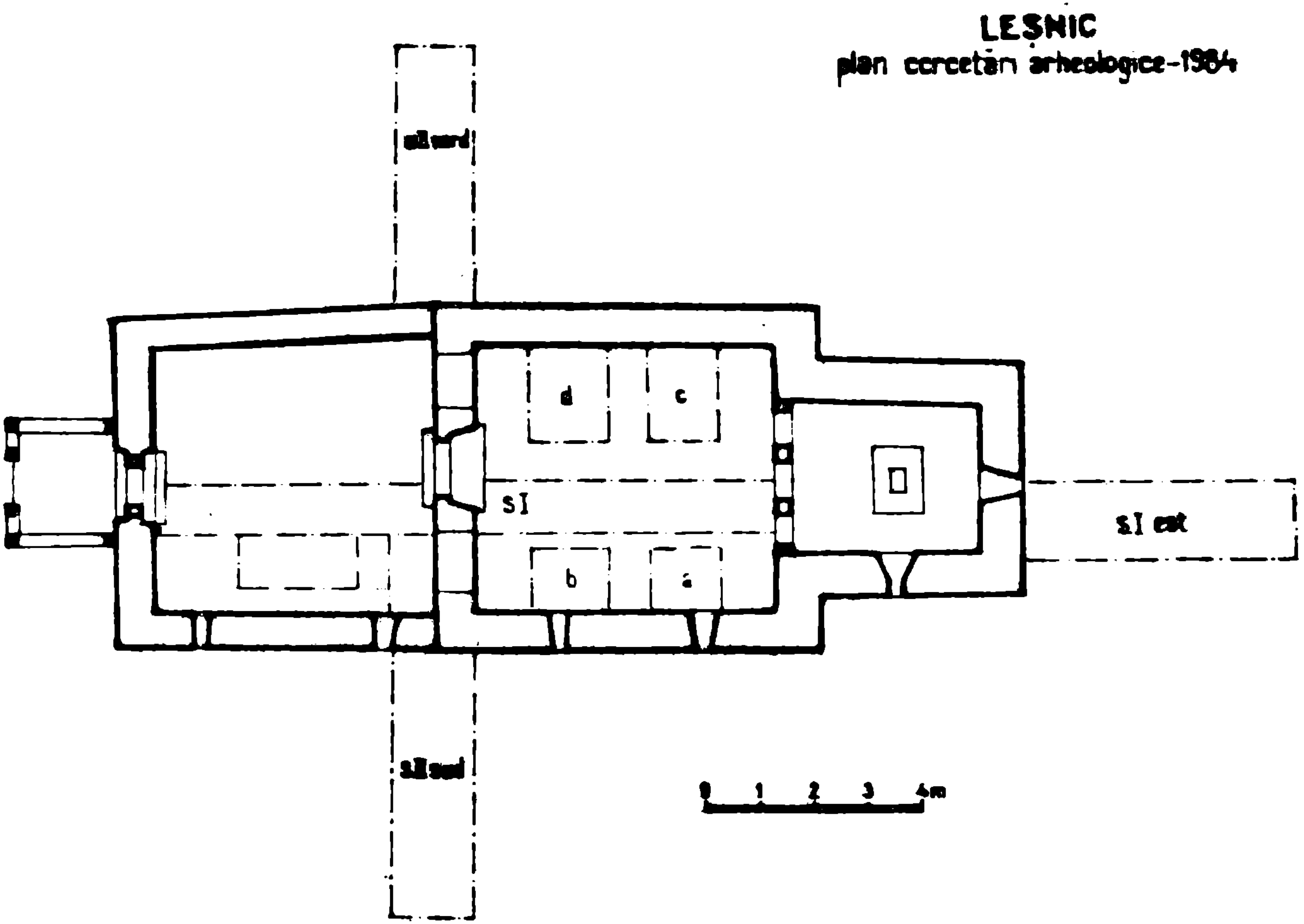

Fig.1.-Leşnic. Planul cercetărilor arheologice din 1984.

130

Dintre materialele arheologice - puţin numeroase - descoperite la Leşnic trebuie remarcată catarama de bronz aflată în groapa mormîntului deranjat din partea de sud-vest a naosului. Ea are dimensiunile de 5,8 x 3,1 cm şi este ornamentată cu motive vegetale stilizate. Decorul ei îşi găseşte apropieri stilistice în cel al unor podoabe din a doua parte a sec. al XV-lea şi din sec.ai XVI-lea. Obiectele de fier sînt cele menţionate mai sus, la oare se adaugă cîteva cuie pentru şiţă. Ceramica a apărut în cantitate destul de redusă. Două-trei fragmente din pastă roşie, foarte corodate, din epoca romană, au fost antrenate în depunerile aluvionare anterioare epocii medievale. Ceramica ulterioară construcţiei edificiului este nesmălţuită, cu excepţia unui fragment decorat cu dungi castanii şi verzi. A fost folosită în cea mai mare parte arderea oxidantă; unele exemplare eînt arse inegal. Fragmentele provin de la oale, căni, borcane, străchini, ulcioare, unul de la un capac. Cîteva sînt acoperite cu angobă albă sau decorate cu dungi de culoare roşie, pe toartă sau pe buză în cazul unor fragmente de oală, sau dispuse radial în cel al unui fragment de strachină. De remarcat două fragmente de cahle adînci sau de cahle pătrate cu decor vegetal. Tipologic ceramica acoperă o perioadă mai îndelungată, unele fragmente putînd fi datate în sec.ai XV-lea, cele mai multe fiind ulterioare sec.ai XVI-lea.

Cercetările arheologice de la vechea ctitorie din Leşnic, deşi au acoperit practic cea mai mare parte a suprafeţei naosului, iar în exterior s-au extins în măsura permisă de prezenţa înmormîntărilor moderne, nu a dus la descoperirea unor elemente de datare deosebit de exacte. Se poate considera, ţinînd seama de lipsa unor urme de construcţii anterioare edificiului actual şi de materialele arheologice descoperite, ulterioare etapei iniţiale a monumentului, că se confirmă arheologic datarea propusă - pe baza analizei caracteristicilor arhitectonice şi a pioturii, precum si a datelor documentare - la sfîrşitul sec.ai XIV-lea.

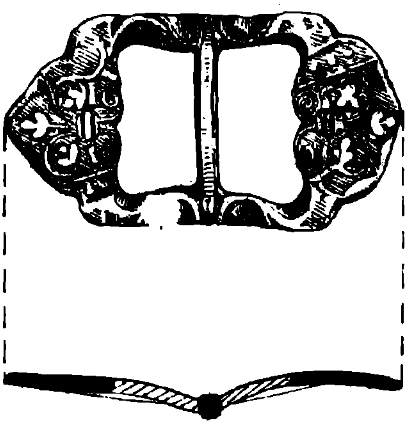

Fig.3.-Cataramă din bronz descoperită în groapa mormîntului parţial distrus din partea de sud-vest a naosului.

www.cimec.ro

O problemă interesantă este cea pe care o ridică reprezentarea bisericii din tabloul votiv zugrăvit pe peretele de nord al naosului, în care lăcaşul este reprezentat avînd la vest un turn cu două deschideri în partea superioară şi cu o intrare. Aceasta a dus la îndreptăţita presupunere că şi biserica din Leşnic ar fi avut iniţial un astfel de turn, asemenea celor de la Strei, Sîntămărie-Orlea, Crişcior, Ribiţa, Roşcani[7]. Săpăturile din pronaos nu au dus la descoperirea vreunei fundaţii longitudinale sau transversale, ori eventual a unui pilastru, care să fi aparţinut unui turn. S-ar putea presupune existenţa unei clopotniţe de lemn la vest de naos care să fi fost reprezentată într-o formă asemănătoare turnurilor cunoscute. De altfel un caz de neconcordanţă perfectă între reprezentarea pictată şi edificiul existent în realitate este întîlnit la Streisîngeorgiu, în tabloul votiv din 1408, unde biserica este înfăţişată cu un turn la vest de naos[8], deşi de fapt turnul, sprijinit parţial pe pilaştri de piatră, se află în interiorul acestui compartiment. În faza sa iniţială, biserica din Leşnic îşi găseşte cea mai apropiată analogie în ctitoria de la Sînpetru[9]. Ea se înscrie în şirul valoroaselor creaţii artistice medievale, mărturii ale permanentei afirmări a năzuinţei de libertate a românilor din Transilvania.

NOTE

1 I.D.Ştefănescu, La peinture religieuse en Valachie et en Transilvanie, Paris, 1932, p.263-264.

2 V.Drăguţ, SCIA, X, 1963, 2, p.422-433; idem, Vechi monumente hunedorene, Bucureşti, 1968, p.51-54; idem, Pictura murală din Transilvania (sec.XIV-XV), Bucureşti, 1970, p.26-29; Ecaterina Cincheza-Buculei, SCIA, seria Artă plastică, tom.21, 1974, nr.1, p.45-58. Repertoriul picturilor murale medievale din România (sec.XIV-1450), Partea 1. (Pagini de veche artă românească, V/1), Bucureşti, 1985, p.45-49; 98-115.

3 Documentul din 1394 este citat de V.Drăguţ, SCIA, X, 1963 p.429, şi de E.Cincheza-Buculei, op.cit., p.55.

4 Document inedit aflat la Institutul de Istorie şi Arheologie din Cluj-Napoca, cercetat de Radu Popa (vezi şi SCIVA, tom,35, nr.1, 1984, p,63, nota 13), căruia îi datorăm această semnalare.

5 Hurmuzaki, I-2, nr.298, p.354; Documenta Valachorum, nr.425, p. 481-482; vezi şi documentul din 1453, în Hurmuzaki, II-2, p,35.

6 V.Drăguţ, SCIA, X, 1953, 2, p.432-433, presupune a fi opera zugravilor Ioan din Deva şi Nicolae din Piteşti, care au pictat în 1765 biserica din Gura Sada, punînd-o totodată în legătură cu o proscomidie de lemn datată 1772.

7 V.Drăguţ, SCIA, X, 1963, nr.2, p.423-424; idem, Vechi monumente hunedorene, p.52.

8 Vezi reproducerea tabloului votiv de la Streisîngeorgiu la V.Drăguţ, Vechi monumente hunedorene, fig.31, sau Radu Popa, "Revista muzeelor şi monumentelor. Monumente istorice şi de artă", XLVII, nr.1,

www.cimec.ro

1978, p.12.
9 Vezi Gh.I.Cantacuzino, "Sargetia", XIII, 1977, p.285-292.

LES RECHERCHES ARCHEOLOGIQUES DE LEŞNIC, DÉP. DE HUNEDOARA

Résumé

L'église de Leşnic, village situé dans la vallée de Mureş, vers l'ouest de Deva, est une des anciennes fondations des cnèzes roumains de cette zone de la Transylvanie; le cnèze Dobre, fils de Ioan de Leşnic, était recompensé par Sigismond de Luxembourg en 1386 et 1394.

Les fouilles archéologiques pratiquées en 1984 en vue de la restauration de l'édifice ont fourni des détails concernant la construction de l'église, qui comprenait un naos et une abside rectangulaire, auquel plus tard, probablement au cours du XVIIIe siècle, a été ajouté un pronaos. Dans la partie sud-ouest du naos ont été découverts les restes d'un tombeau partiellement détruit, comprenant une boucle de ceinture en bronze, dont on peut trouver des annalogies, en ce qui concerne la décoration, avec des objéts de parure du XVe et XVIe siècles. Les fouilles confirment la datation de l'église à la fin du XIVe siècle, d'après l'analyse des caractéristiques architecturales et des données documentaires, tenant compte de l'absence des traces de constructions antérieures à l'actuel édifice, quoique les plus anciens matériaux archéologiques découverts peuvent être datés au XVe siècle. On doit souligner que, en dépit du fait que dans le tableau votif l'église est representée avec une tour à l'ouest, aucune trace des fondements qui auraient pu lui appartenir n'a pas été découverte.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Leşnic. Plan des fouilles archéologiques de 1984.
Fig.2.-Leşnic. 1984. Profil nord du sondage I - intérieur; profil nord du sondage I - est; profil [illegible]t du sondage II - sud.
Fig.3.-Boucle de ceinture en bronze découverte dans un tombeau partiellement détruit, dans la partie sud-ouest du naos.

II. STUDII ȘI NOTE

www.cimec.ro

NOI DATE C_{14} DIN NIVELURILE APARŢINÎND CULTURII PRECUCUTENI DIN STAŢIUNEA DE LA PODURI-"DEALUL GHINDARU", JUD. BACĂU*

de DAN MONAH, ŞTEFAN CUCOŞ,
DRAGOMIR POPOVICI, GHEORGHE DUMITROAIA

În comunicarea sa, susţinută la Congresul de arheologie preistorică de la Oslo, regretatul profesor Radu Vulpe prezenta primele date despre cultura Precucuteni[1].

În perioada următoare, arheologii români au precizat - în special pe baza săpăturilor de la Traian-"Dealul Fîntînilor"[2], Traian-"Dealul Viei"[3], Larga Jijia[4], Izvoare[5] şi Tîrpeşti[6] - periodizarea internă a culturii Precucuteni şi au stabilit unele sincronisme cu civilizaţiile vecine[7].

Contribuţii mai importante la cunoaşterea noii culturi au avut R.Vulpe, H.Dumitrescu, Vl.Dumitrescu, A.Alexandrescu, S. Marinescu-Bîlcu, A.Niţu[8].

De asemenea, rezultate notabile au fost obţinute de arheologii sovietici: T.S.Passek, S.N.Bibikov, N.M.Makarevici, V. N. Danilenko, V.I.Marchevici, I.K.Sveşnicov[9].

În linii mari, originea şi evoluţia sa, ca şi contribuţia ei la apariţia culturii Cucuteni sînt elucidate[10]. Acelaşi lucru se poate spune şi despre periodizarea internă a culturii Precucuteni, divizată de către arheologii români în trei faze: Precucuteni I, II şi III[11].

Aşezările aparţinînd acestei culturi, aflate la est de Prut, au fost iniţial încadrate de T.S. Passek[12] într-o singură fază, numita Tripolie A, care a fost mult timp considerată ca fiind corespunzătoare fazei Precucuteni III.

În lucrările recente ale arheologilor sovietici s-a procedat la o divizare a acestei faze: Tripolie A_1 corespunzînd fazei Precucuteni II şi Tripolie A_2 corespunzînd fazei Precucuteni III. Recent, E.K.Cernîş a propus o nouă împărţire a fazei Tripolie A în trei etape A_1, A_2-3, ultimile două fiind paralelizate cu faza Precucuteni III[13].

În monografia consacrată culturii Precucuteni, S.Marinescu-Bîlcu a remarcat posibilitatea stabilirii unei subîmpărţiri a fazelor deja precizate[14].

În general, poziţia stratigrafică, răspîndirea şi periodizarea culturii, ca şi alte aspecte ale vieţii triburilor precucuteniene din spaţiul dintre Carpaţi şi Nistru sînt în bună măsură definite.

În ceea ce priveşte datarea absolută, pînă în prezent se cunoşteau numai două date C_{14}: prima, obţinută din nivelul Precucuteni III din aşezarea de la Tîrpeşti, iar a doua, din aşezarea Tripolie A_2 (=Precucuteni III) de la Novîi Ruseşti I. Eşantionul de cărbune de lemn de la Tîrpeşti este datat de laboratorul de la Gröningen (Grn - 4424) la 3580±85

www.cimec.ro

B.C.[15], iar proba de la Novii Ruseşti I (Bin. -590) la 5570± 100 B.P. (adică 3615± 100 B.C.)[16].

Pe baza acestor date şi a acelora obţinute în nivelul aparţinînd culturii ceramicii liniare de la Tîrpeşti (Bin.-801 = 4295±100 B.C. şi Bln.-800 = 4220±100 B.C.), Vl.Dumitrescu a propus iniţial încadrarea culturii Precucuteni între anii 4200-3600[17].

Avîndu-se în vedere datele C_{14} din nivelul Cucuteni A_2 din aşezarea de la Mărgineni-Bacău a fost avansată ipoteza datării sfîrşitului culturii Precucuteni şi implicit a începutului culturii Cucuteni spre 3700-3650 f.e.n.[18]. Această ipoteză pare a fi fost acceptată şi de Vl. Dumitrescu, care este de acord cu datarea sfîrşitului culturii Precucuteni la 3700 f.e.n.[19].

In anul 1979 a fost descoperită o staţiune arheologică deosebită pe "Dealul Ghindaru" de pe teritoriul satului Poduri, în apropierea oraşului Moineşti, jud.Bacău. Pe botul acestui deal, desprins din terasa de 32 m a rîului Tazlăul Sărat, se află un tell cu o suprafaţă de 12.000 m^2 şi o depunere arheologică cu o grosime de aproximativ 4,5 m[20].

Săpăturile arheologice începute din acest an (1979) au precizat existenţa unei succesiuni stratigrafice impresionante: Precucuteni II -tîrziu, Precucuteni III-clasic, Precucuteni III-tîrziu, un strat intermediar cu trei niveluri de locuinţe suprapuse, care însă nu a dat suficient material ceramic pentru a defini încadrarea lor. Ceramica din acest strat are o serie de caracteristici care, după părerea noastră, nu sînt încă cucuteniene, dar nici nu pot fi încadrate în ultima fază a culturii Precucuteni. Acest strat a fost denumit, deocamdată, "intermediar", rămînînd ca cercetările viitoare să precizeze încadrarea lui exactă. In stadiul actual al cercetărilor credem că este posibil ca unul dintre nivelurile încadrate în stratul intermediar să marcheze începutul culturii Cucuteni. Depunerea arheologică de pe "Dealul Ghindaru" continuă apoi cu un nivel Cucuteni A_2, cu mai multe faze de refacere a locuinţelor, suprapus apoi de un nivel mai puţin clar, încadrat provizoriu în faza Cucuteni A_3.Schiţa stratigrafică a tell-ului din acest punct este completată de o depunere din faza Cucuteni A-B şi de vestigii datate în fazele Cucuteni B_1 şi B_2[21].

Succesiunea stratigrafică de aici permite urmărirea, aproape fără întrerupere, a întregii evoluţii a culturilor Precucuteni şi Cucuteni, în intervalul cuprins între fazele Precucuteni II şi Cucuteni B.

Pe baza analizei materialului ceramic, primul nivel de locuire de la Poduri a fost datat spre sfîrşitul fazei Precucuteni II. In acest nivel au fost cercetate mai multe locuinţe şi un interesant sanctuar cu două vetre. În sanctuarul acesta, cercetat în întregime, au fost descoperite două grupuri de statuete.

Primul grup - format din şapte statuete feminine, un vas-miniatură şi un tron de lut - , a fost descoperit în apropierea primei vetre. Al doilea grup era format din 21 de statuete feminine, 13 tronuri de lut ars şi alte două obiecte, fiind descoperit într-un vas mare, aflat în apropiere de vatra numărul doi[22].

A fost recoltată o cantitate de cărbune de lemn dintr-una dintre

www.cimec.ro

bîrnele folosită la construirea sanctuarului, aflată la adîncimea de 3,95 m. Pentru acest eşantion analizat de laboratorul Institutului central de istorie veche şi arheologie al Academiei R.D.G., profesorul H. Quitta ne comunică prin buletinul Bin.-2804 data de 5820±50 B.P., respectiv 3870 B.C.

Aceasta este prima dată C_{14} obţinută pînă în prezent pentru faza Precucuteni II. Ţinînd seama de jocul ±, nivelul Precucuteni II-tîrziu de la Poduri poate fi datat în intervalul 3920-3820 B.C.

Comparînd data de 3870±50 B.C., obţinută în locuinţa nr.36, cu cea de 3930±150 B.C., indicată pentru locuinţa nr.31, datată în faza Precucuteni III-clasic şi care suprapune sanctuarul mai sus-amintit (din faza Precucuteni II), apare o oarecare inadvertenţă. Dar trebuie să avem în vedere intervalul ± al fiecărei date şi în această situaţie inadvertenţa dispare.

Totuşi, această primă dată C_{14} obţinută pentru faza Precucuteni II nu poate fi considerată decît ca o dată-indicaţie şi ne obligă la o atitudine prudentă. Este posibil ca sfîrşitul fazei Precucuteni II să se plaseze către 3900 B.C. în ani radiocarbon.

Amintim că pe baza datelor C_{14} din aşezarea cu ceramică liniară de la Tîrpeşti, profesorul Vl.Dumitrescu a plasat începutul culturii Precucuteni în jurul datei de 4200 B.C.[23].

Lipsa datelor C_{14} din aşezările Vinča B şi C din România nu ne permite o analiză mai strînsă asupra sincronismelor deja afirmate[24]: începutul fazei Precucuteni I = Vinča B_1-B_2 (= Vinča-Turdaş I-II), iar începutul fazei Precucuteni II = sfîrşitul fazei Vinča B_2, eventual începutul fazei Vinča C (= Vinča-Pločnik i)[25]. De altfel, datele C_{14} din aşezările Vinča din Iugoslavia nu contrazic acest sincronism.

Următorul nivel de la Poduri este încadrat în faza Precucuteni III-clasic[26]. Eşantionul de grîu carbonizat recoltat la adîncimea de 3,35 m în locuinţa nr.31 este datat prin buletinul Bin-2803 la 5880±150 B.C., respectiv 3930±150 B.C.

Un alt eşantion, de data aceasta cărbune de lemn, a fost recoltat la adîncimea de 3,20 m din locuinţa nr.8. Pentru această probă data indicată de buletinul de analiză Bin - 2782 este de 5780±50 B.P., respectiv 3830±50 B.C.

Ambele date obţinute pentru nivelul Precucuteni III-clasic de la Poduri-"Dealul Ghindaru" sînt ma. ıalte decît datele de la Tîrpeşti (3590±85 B.C.) şi Novîi Ruseşti I (3615±100 B.C.). Este adevărat că, pe baza materialului ceramic de la Poduri, noi considerăm acest nivel ca datîndu-se înaintea aşezării de la Tîrpeşti şi probabil înainte de nivelul de la Novîi Ruseşti I. Dar şi în acest caz diferenţele rămîn destul de mari.

Luînd în considerare şi datele pentru locuinţele nr.6 şi 7 din stratul intermediar, care indică 3740±50 şi respectiv 3730±60 B.C., credem că datarea cu ajutorul datelor C_{14} a fazei Precucuteni III trebuie plasată între 3900-3700 B.C.

Deja datele C_{14} pentru nivelul Cucuteni A_2 de la Mărgineni, jud.

www.cimec.ro

Bacău, indicau sfîrşitul fazei Precucuteni III spre 3700 B.C.[27], ipoteză acceptată şi de profesorul Vl.Dumitrescu[28].

Datele C_{14} pe care le avem în prezent la dispoziţie pentru cultura Precucuteni sînt încă puţine şi nu total concordante. De aceea socotim că nu se poate încă alcătui o schiţă cronologică suficient fundamentată. Deocamdată credem că se poate afirma cu mai multă certitudine că sfîrşitul fazei Precucuteni III poate fi plasat către 3700 B.C.

NOTE

* Mulţumim călduros şi pe această cale dr.H.Quitta de la laboratorul Institutului central de istorie veche şi arheologie al Academiei R.D.G. pentru efectuarea analizelor de la Poduri-"Dealul Ghindaru".

1 R.Vulpe, Civilisation précucuténienne récemment découverte á Izvoare, on Moldavie, în ESA, 11, Helsinki, 1937.

2 Vl.Dumitrescu, La station préhistorique de Trulan (fouilles un 1936, 1938 et 1940), în "Dacia", 9-10, 1941-1944.

3 H.Dumitrescu, Şantierul arheologic Traian, în SCIV, 5, 1954, 1-2; idem, în SCIV, 6, 1955, 3-4.

4 A.Alexandrescu, O vtoroi faze Docucutenakol culturi, în "Dacia", N.S., 5, 1961.

5 R.Vulpe, Izvoare. Săpăturile din 1936-1948, Bucureşti, 1957.

6 S.Marinescu-Bîlcu, Sondajul de la Tîrpeşti, în MCA, VIII, 1962; idem, Tîrpeşti, în BAR, 1982, p.139.

7 Vl.Dumitrescu, op.cit., în "Dacia", 9-10, 1941-1944, p.26; idem, La civilisation de Cucuteni, în Bericht van de rijksdienst voor het ondheidkundig bodemonderzoek, Amersfort, 1959; idem, Complexul cultural Cucuteni, în Istoria României, I, Bucureşti, 1960; idem, Originea şi evoluţia culturii Cucuteni-Tripolie, în SCIV, 14, 1963, 1, 2; H.Dumitrescu, Contribuţii la problema originii culturii Precucuteni, în SCIV, 8, 1957, 1-4; S.Marinescu-Bîlcu, Contributions au probléme de la genèse de la culture Précucuteni, în St.Com.Sibiu, 18, 1974.

8 R.Vulpe, op.cit., 1957; H.Dumitrescu, op.cit., 1957; Vl.Dumitrescu, op.cit., 1944; A.Alexandrescu, op.cit., 1961; S. Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974; S.Marinescu-Bîlcu, M.Cîrciumaru, M. Muraru, Contributions to the Ecology of Pre-and Proto-historic Habitations at Tîrpeşti, în "Dacia", N.S., 25, 1981.

9 T.S.Passek, Periodizaţiia Tripolskih posolenii, în MIA, 10, 1949; S.N.Bibikov, Rannetripolskoe poselenia Luka Vrubleveţkaia na Dnestre, în MIA, 38, 1953; N.M.Makarevici, Cb ideologhiceskih predstavleanik u tripolskih piemen, în Zapiski Odesskogo arheologhiceskogo obsestva, I, 1960; V.N.Danilenko, Neolit Ucrainî, Kiev, 1969; V.I.Marchevici, Pamiatniki epoh neolit i eneolita, Kişinev, 1973; I.K.Sveşnikov, Cultura lineino-lentocinoi keramiki na territorii verhnego podnestrovia i zapadnoi Volîni, în SA, XX, 1954.

www.cimec.ro

10 Vl.Dumitrescu, op.cit., 1963; H.Dumitrescu, op.cit.; 1957 ; S. Marinescu-Bîlcu, Aspects tardifs de la civilisation à céramique rubanée et sa contribution à la genèse de la civilisation Precucuteni I, în PZ, 46/1, 1971; idem, op.cit., 1974.

11 Vl.Dumitrescu, op.cit., 1959, p.10-15; idem, op.cit., 1960,p.60 ; idem, op.cit., 1963, p.53 şi urm.; S.Marinescu-Bîlcu,op.cit.,1974, p.15 şi urm.

12 T.S.Passek, op.cit., 1949.

13 E.K.Cernîş, Puti passelenia tripolsko-cucutenskih obşin.v. IV-III tis. do n.e., în Thracia Praehistorica. Supplementum Pulpudeva 3, Sofia, 1982, p.19 şi urm.

14 S.Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974, p.130 şi urm.

15 Vladimir Dumitrescu, Consideraţii cu privire la poziţia cronologică a culturii Cucuteni în raport cu culturile vecine, în "Apulum"VII/I , 1968, p.35 şi urm.; idem. Betrachtungen zur chronologischen Ansetzung der Cucuteni-Kultur, în "Studijné Zvesti",17,1969,p.87 şi urm.

16 S.Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974, p.140.

17 Vl.Dumitrescu, op.cit., 1968, p. 35.

18 Dan Monah, Datarea prin C_{14} a etapei Cucuteni A_2 , în SCIVA,p.35 şi urm.

19 Vl.Dumitrescu,Al.Bolomey, Fl.Mogoşanu, Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie, Bucureşti, 1983, p.111 şi urm.

20 Dan Monah, Silvia Antonescu, Alexe Bujor, Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri,jud.Bacău,în MCA, XIV, Tulcea, 1980, p.86 şi urm.

21 Dan Monah, Ştefan Cucoş, Dragomir Popovici şi Silvia Antonescu, Săpăturile arheologice din tell-ul cucutenian "Dealul Ghindaru" , com.Poduri, jud.Bacău, în CA, V, Bucureşti, 1982,p. 9 şi urm. ; Dan Monah, Ştefan Cucuş, Dragomir Popovici, Silvia Antonescu şi Gheorghe Dumitroaia, Cercetările arheologice de la Poduri-Dealul Ghindaru", în CA, VI, Bucureşti, 1983, p.3 şi urm.

22 Ibidem. CA, VI, p.4 şi urm.

23 Vl.Dumitrescu, op.cit., 1983, p.111 şi urm.

24 S.Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974, p.132 şi urm.

25 Idem, op.cit., 1974, p.141.

26 Dan Monah şi colab., op.cit., 1982, p.9 şi urm.; idem, op.cit., 1983, p.4 şi urm.

27 Dan Monah, op.cit., 1978, p.39.

28 Vl.Dumitrescu, Al.Bolomey, Fl.Mogoşanu, op.cit., 1983, p.111.

NEW RADIOCARBON DATA IN THE PRECUCUTENI LEVELS AT PODURI "DEALUL GHINDARULUI", BACĂU COUNTY

Abstract

The archaeological research-works which have been performing

www.cimec.ro

since 1979 brought to light an extremely interesting and rich settlement at "Dealul Ghindaru" (Poduri, Bacău county).

It could be established that the earliest moment of this inhabiting begins with Precucuteni culture, phase II, going on with phase III.

In regard to the stratigraphie and typological observations the inhabiting of Precucuteni phase III could be attributed to two different moments called olassical Precucuteni III-level and late Precuouteni III-level. There is a kind of "transition" level above this phase to the Cucuteni cultural forms.

The next level is represented by settlement remains of Cucuteni A2 and A_3 phases. At the same time remains and inhabiting complexes were dug and dating from Cuouteni A-B, B1 and B_2 phases.

A sanotuary dwelling type of the late Preououtenl level was investigated and a ooal sample (Bln-2804) dating from 5820±50 B.P.=3870 B.C. has already been subjeoted to analysis. Thus, this sample,the first one from the Precuouteni phase II, allows for this phase be plaoed between 3920-3820 B.C.

Other two samples from dwelling no.30 and 31 respectively classioal Preououtenl III-that surmounts the sanotuary dwelling-type of late Preououtenl II-were tested, the results being as follows : L_{36} = 3870±50 B.C. and L_{31} = 3930±150 B.C. (Bln.2803).

A sample dating from 5780±50 B.P.=3850±50 B.C. was taken from dwelling no.8 (at a depth of 3.20 m).

The samples dating from the dwellings no.6 and 7 (from the "transition" level) dated In 3740±50 B.C. and 3730±60 B.C.respectively mark in faot the possibil moment when the Preououtenl Inhabiting ended (phase II) towards 3900 B.C., whereas phase III, developed between 3900-3700 B.C. when one oan account for the end of this oultural evolution.

www.cimec.ro

RESTURILE DE ANIMALE DINTR-O GROAPĂ NEOLITICĂ TIMPURIE DIN OLTENIA

de ALEXANDRA BOLOMEY

Satul Locusteni (com. Daneţi, jud. Dolj) a devenit o localitate bine cunoscută în lumea arheologică datorită cimitirului daco-roman biritual (sec. II-III e.n.), situat pe malul stîng al pîrîului Predeştilor şi cercetat exhaustiv în anii 1969-1975[1]. Cu această ocazie, în perimetrul necropolei s-au scos la iveală şi urme răzleţe de locuire din vremea neoliticului timpuriu (cultura Starcevo-Criş). Printre ele se numără şi groapa nr. 1 (S.I 1971), din care s-a recuperat materialul osos ce ne-a fost încredinţat spre studiere şi a cărui analiză ne propunem să o prezentăm[2].

Resturile de cultură materială atribuite neoliticului timpuriu nu au fost tratate pînă în momentul de faţă într-o publicaţie specială, dar, ocupîndu-se în treacăt de ceramică, M. Nica o încadrează pe criterii tipologice în faza a III-a de evoluţie a culturii mai sus-amintite[3].

Din punct de vedere geomorfologic, zona Daneţi-Locusteni se află la limita dintre Cîmpul Leu-Rotunda (= "pinten prelung pe care-l trimete spre sud Podişul Getic"[4]) şi cea mai înaltă terasă a Jiului (= 70-110 m altitudine absolută = terasa Cîrcea, corespunzătoare terasei Petrişoru din Valea Dunării[5]).

Ca relief, zona are înfăţişarea unui "peisaj colinar"[6], creat de ondulaţiile largi şi joase ale dunelor fosile de tip Băileşti-Mîrşani-Pungnina, peste care s-a instalat un strat de sol gros, care a favorizat o vegetaţie bogată şi diversă[7].

În ceea ce priveşte conservarea lor în depozitul geologic oasele s-au păstrat relativ bine, fapt ce a permis recuperarea unor fragmente fragile, cum ar fi cele de la animale foarte tinere, fragmente de sternebre etc. În mod neobişnuit, resturile de animale provin exclusiv de la mamifere : bovine (foarte probabil numai domestice), ovicaprine (ambele genuri), cerb, căprior şi cîine (un singur os)[8], (Tabel nr. 1)[9].

Dat fiind că numărul speciilor este redus, cantitatea de material indeterminabil este mică şi anume 2,200 kg indeterminabil faţă de 26,250 kg piese determinate (adică un raport de 1 : 13)[10]. Este adevărat că în acest caloul s-au considerat ca "determinate" coastele şi vertebrele nediferenţiate pe genuri, provenind în marea lor majoritate probabil de la bovine, dar unele posibil şi de la cerb (Tabel nr. 2 şi nota 9). De altfel, cantitatea mare de spărturi de vertebre, coaste , chiar şi fragmente craniene, în comparaţie cu puţine piese ale scheletului apendicular - şi ne referim acum în mod special la bovine

www.cimec.ro

Tabel nr.1[9]

Repartiţia oaselor de mamifere pe segmente scheletice

	Bovine	Cervus	Capreolus	Ovis	Capra	Ovicaprine	Canis familiaris
0	1	2	3	4	5	6	7
Craniu+maxilar	39	5		? 1		5	1
Dentiţie sup.izolată	6	2					
Mandibulă	21±11	6				8±4	
Dentiţie inf.izolată	1	1				1	
Scapulă	2		1	1			
Humerus	15	3	1				
Radius	11			?1	3	1	
Ulna	6						
Carpale	5						
Metacarpale	9	1		1		1	
Coxal	7(±7)			?1			
Femur	12			1+ ?1	1		
Patella	4						
Tibie	6	2	2			1	
Astragal	4	1					
Calcaneu	4	1		1			
Centrotare+ M.cunelf.	3+1	1		1			
Metatars	2						
Falanga I	12	1				1	
Falanga II	9						
Falanga III	8	SESAM.					
Metapodiu	7						
Atlas	12						
Axis	10(±3)	?1					
Vert.cervic. III-VII	12(±22)						
Vert.dorsale	24	? 4					
Vert.lombare	17(±1)	? 1					
Vert sacrale+ caud.	5						
Total :	274±11	25±6	4	5+?4	4	18±4	1 = 334±21

(v.Tabel nr.1) - este o caracteristică a gropii nr.1 de la Locusteni. Neconcordanţa numerică a fragmentelor dreapta-stînga în cazul pieselor perechi sugerează că în cadrul aşezării neolitice timpurii această groa-

www.cimec.ro

pă nu era singura folosită pentru depozitarea deşeurilor.

Tabel nr.2

Masa oaselor de mamifere

	Kg.	%
Bovine : craniu, mandibulă, dentiţie	4,200	16
Bovine : oase membru toracic	5,100	20
Bovine : oase membru pelvin	6,300	25
Bovine ± cerb : vertebre	5,000	20
Bovine ± cerb : coaste	4,500	18
Total :	25,100	-
- restul speciilor	1,150	-
- coaste animale talie mică	0,200	-

Analiza speciilor. Bovine. Cele aproape 300 piese de bovine provin de la minimum opt animale, apreciate pe baza mandibulelor. Rezultate apropiate au oferit numărul fragmentelor de atlas (NMI=7, dintre oare lipseşte individul foarte tînăr) şi fragmentele de humerus distal drept (NMI=6).

S-au obţinut următoarele date privind vîrsta de sacrificiu :

Vîrsta	NMI	Piesă
naştere --- 3 săptămîni	1	mandibulă dreaptă
6 luni --- 1 an	1	mandibulă stîngă
1 --- 1 1/2 an	3	mandibule drepte
3 1/2 --- 4 ani	2	mandibule stîngi
4 ani sau peste	1	mandibulă stîngă

Absenţa grupelor dintre 1 1/2 an şi 3 1/2 ani nu este sigură, deoarece un fragment de simfiză dreaptă păstrează un incisiv lateral în erupţie ; se consideră că acest dinte erupe între 2-3 1/2 ani[11]. Deoarece fragmentul este spart recent ar putea să nu fie o piesă independentă şi, ca atare, ni s-a părut o dovadă insuficient de sigură pentru aprecierea unui individ în plus.

Puţinele oase dimensionabile (Tabel nr.3) indică animale de proporţie moderată. Termenul de "moderat" se foloseşte aici numai în comparaţie cu bovinele neoliticului timpuriu din Cîmpia Română, în speţă cu cele de la Cîrcea-La Hanuri[12] şi Cîrcea-Viaduct[13]. Lăţimile extre-

www.cimec.ro

mităţilor articulare ale oaselor lungi - parametrii care au putut fi preluaţi mai frecvent - se încadrează în general în jumătatea inferioară a limitelor de variabilitate găsite pînă acum pentru neoliticul timpuriu din sudul României[14]. Totuşi, un humerus întreg[15] a înlesnit calcularea înălţimii la greabăn de 138,09 cm[16], înălţime numai cu puţin mai mică decît a bourului preistoric din regiunile panonice (138,6 cm)[17].

Este interesant că deşi osul nu a fost spart, în diafiza lui s-a practicat o gaură ovală, de bănuit pentru sugerea măduvei.

Ovicaprine. Este foarte posibil ca numărul oaselor de rumegătoare mici să fie mai mare de 21-25 cîte sînt consemnate în Tabelul nr. 1. Avem în vedere o serie de spărturi provenind de la animale de talie mică, spărturi ce pot fi determinate uneori ca os, nu însă şi ca gen. De aceea, pentru a evita orice confuzie posibilă (mai cu seamă cu căpriorul), aceste fragmente au fost excluse din calcul.

Cu siguranţă comunitatea de la Locusteni poseda şi oi şi capre. În ce proporţie erau unele faţă de celelalte este însă imposibil de stabilit. Aproape întotdeauna numărul de indivizi (sau numărul minim de indivizi) se apreciază pe baza fragmentelor mandibulare, mai precis, pe baza dentiţiei maxilarului inferior, care nu favorizează cîtuşi de puţin distincţia dintre cele două genuri.

În eşantionul de la Locusteni, sînt certe prezenţa a minimum unei capre (=radius distal drept şi stîng, probabil perechi) şi a una-două oi (femure distale drept-stîng propabil perechi, epifizate - deci peste 3-3 1/2 ani, dar şi un calcaneu cu tuberozitatea desprinsă - deci, sub 2 1/2-3 ani)[18]. In schimb, din analiza dentiţiei mandibulare rezultă omorîrea a minimum 4 indivizi de următoarele vîrste[19]:

Vîrstă	NMI
0-3 luni	1
6 luni- 1-2 ani	1
4-6 ani	2

Presupunînd că din grupa 4-6 ani unul din indivizi reprezintă genul Ovis şi celălalt genul Capra (deoarece femurul, respectiv radiusul epifizate distal indică oricum vîrste peste 3-3 1/2 ani), puiul şi animalul tînăr rămîn neidentificaţi ca gen.

Ca proporţii oasele acestor rumegătoare sînt mici şi gracile ca în tot neoliticul României. Numai patru oase au putut fi dimensionate: Capra: radius - lat.prox.=31,6 mm ; lat artic.prox.=30,3 mm; DAPprox.=16 mm; radius : lat.dist. =30; 30; lat. artic.dist.= 26,6 ; 27 mm. Ovis : femur: lat.dist.=38 ; DAP.max.dist.=42 mm.

Cerb. Totalitatea resturilor de cerb poate fi atribuită la minimum doi indivizi (după două mandibule drepte şi probabil perechile lor stîngi). Pe baza gradului lor de uzură rezultă că animalele erau pe deplin mature (6-8 ani).

www.cimec.ro

Tabel nr. 3

Dimensiuni bovine

Humerus:	lat. distal	79	81	84	85	88
	lat. trohlee	78	(79)	80	78,5	84,6
	DAP.distal	82	82	87	83	89
Radius:	lat. proximal	84	89			
	lat. artic. prox.	77,5	80,5			
	DAP.prox	44	44			
	lat.distal	76	78	79		
	lat.artic.dist.	74	73	69		
	DAP.dist.	47	52,5	51		
Metacarp :						
	lat.proximal	67				
	DAP.proximal	39,5				
	lat. distal	63,5	65,7			
	DAP. distal	35,8	37,3			
Tibie :						
	lat. distal	69	70,7			
	DAP. distal	50	52			
Astragal :						
	lungime laterală	68	74			
	lungime medială	64	68,5			
	DAP lateral	39	42,2			
	lățime maximă	49	51			
Calcaneu :						
	lungime maximă	140	144,3	144,5		
	lățime maximă	41	43			
Phalanx I post :						
	lungime periferică	65	66	71,6		
	lat. proximal	32	37	37,5		
	DAP proximal	36	36	41,3		
	lat.min. diafiză	26	25,5	40		
	DAP min.diafiză	19	19	21		
	lat.distal	28,5	29,5	34,7		
	DAP distal	23	26,7	25,5		

www.cimec.ro

	Vîrsta		
	1/2 - 1 an	1-1 1/2 an	
Mandibulă cu dentiție deciduală			
D_2-D_4	63,3	67	69
Lungime D_4	33	36	36
Lățime D_4	14	14	14
Înălțime min. diastemă	-	22	-
Înalt. ant. D_2	28,5	27,5	30

	Vîrsta $3^1/2$ - 4 ani				Peste 4 ani	
	dr.	st.	st.	dr.	dr.	st.
Mandibulă cu dentiție definitivă						
P_2-M_3	-	161	154	-	151	151
P_2-P_4	54	58	56	60	54	55
M_1-M_3	-	100	98,5	-	95	97
lungime M_3	-	40	41	-	43	41
lățime M_3	-	15	16,3	-	15,7	16
Înălț. min. diastemă	31	28	-	-	30	30,5
Înălț. ant. P_2	42	41,5	-	-	40	40,4
Înălț. P_4/M_1	57	-	-	-	48,5	49
Înălț. post. M_3	-	74	-	-	74	74,6

www.cimec.ro

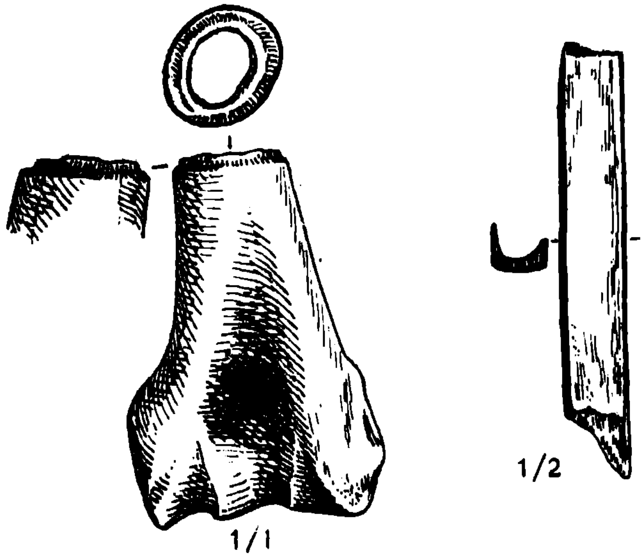

Fig.1.-Oase prelucrate: 1/1, humerus distal de căprior; 1/2, piesă din metatars de rumegător mic ?

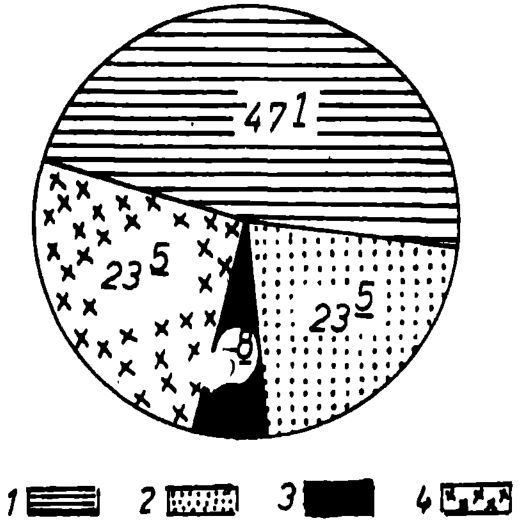

Fig.2.-Raportul dintre grupele de specii pe criteriul NMI: 1, bovide; 2, ovicaprine; 3, alte specii; 4, cervide.

www.cimec.ro

Căprior. Cele numai patru oase provin totuşi de la minimum doi indivizi, avînd în vedere două tibii distale drepte.

O menţiune specială merită un fragment distal de humerus a carul diafiză a fost tăiată transversal cu multă măiestrie, şlefuindu-i-se marginile. Piesa a servit probabil drept mîner unei unelte cu secţiune elipsoidală, adaptată canalului medular (fig.1/1).

In acelaşi context al pieselor din os prelucrate amintim şi un fragment realizat dintr-o porţiune de diafiză a unui metapodiu de rumegător mic (ovicaprin sau căprior). Trei pereţi ai osului au fost tăiaţi pe faţa lor externă, astfel încît între ei să se constituie muchii tăioase (fig. 1/2).

Discuţii. Pentru neoliticul timpuriu din România eşantionul de la Locusteni, care numără peste 300 piese, poate fi considerat suficient, dacă nu chiar bun. Pentru a reflecta însă cît de cît economia animală a respectivei aşezări ar fi fost necesară interceptarea mai multor complexe, nu a unei singure gropi.

Din paginile precedente, ca şi din fig. 2 sînt de reţinut următoarele constatări : 1) absenţa suinelor ; 2) exploatarea în egală măsură a cervidelor (cerb şi căprior) şi ovicaprinelor, fiecare grup depăşind 23% din totalul indivizilor sacrificaţi.

Considerăm că lipsa totală a suinelor - fie domestice, fie sălbatice - nu trebuie speculată, deoarece ea poate fi pur întîmplătoare, datorată săpării unui singur complex al aşezării sau, ţinînd seama de observaţiile lui A.K.McLean (vezi nota 8), poate fi chiar necorespunzătoare realităţii.

Proporţia egală dintre cervide şi ovicaprine este cu siguranţă fortuită. Faptul că cervidele reprezintă însă peste 20% din totalul animalelor exploatate corespunde cu alte situaţii din neoliticul timpuriu din ţara noastră (Cîrcea-La Hanuri, Valea Lupului, Glăvăneştii Vechi).

Pentru a folosi cifre care să exprime raportul dintre resturile de animale domestice şi sălbatice, ar trebui mai multă siguranţă în ceea ce priveşte apartenenţa oaselor mari de bovine. Am subliniat cu alt prilej dificultăţile şi incertitudinile separării bour-bou. In cazul eşantionului de la Locusteni humerusul care a înlesnit calcularea înălţimii la greabăn de 1,38 m, tibiile distale şi falanga proximală de peste 70 mm lungime, poate şi unele piese dentare (v.Tabel nr.3) ar putea proveni de la bouri, deşi nu au masivitatea şi compactitatea caracteristică animalelor sălbatice. Nu ar fi deci exclus ca aceste piese să fi aparţinut unor femele de bour aflate sub control uman şi, în acest caz, nu se mai poate vorbi de Bos primigenius s.str.

Cu toate limitele sale eşantionul de la Locusteni sporeşte şirul încă restrîns de analize pe materiale osoase din staţiuni neolitice timpurii din ţara noastră, aducîndu-şi contribuţia la reconstituirea vieţii populaţiilor umane din mileniul al VI-lea î.e.n.

NOTE

1 G.Popilian, Necropola daco-romană de la Locusteni, Craiova, 1980.

www.cimec.ro

2 Mulţumim şi pe această cale colegului Marin Nica de la Muzeul Olteniei, care ne-a încredinţat materialul osos ce face obiectul prezentului studiu.

3 M. Nica, O aşezare de tip Starcevo-Criş lîngă Basarab (jud. Dolj), în SCIV, 22, 1971, 4, p. 547-556 ; idem, Nouvelles données sur le Néolithique ancien d'Olténie, în "Dacia", N.S., XXI, 1977, p. 13-53.

4 P. Coteţ, Cîmpia Olteniei, Bucureşti, 1957, p. 156.

5 Ibidem, passim. şi label p. 154.

6 Ibidem, p. 176.

7 Ibidem, p. 177 şi 182-183.

8 Se cuvine să subliniem că în articolul din "Dacia", M. Nica precizează, op.cit., p. 27-28, că oasele de la Locusteni au făcut obiectul unei analize preliminare efectuată de A.K. McLean, de la Universitatea din Cambridge. Din datele publicate de M. Nica rezultă că cercetătorul britanic a identificat şi porcine, bour şi cal, dar în eşantionul ce ne-a parvenit pentru studiere nu am găsit oase care să ateste existenţa acestor specii.

9 In tabelul nr. 1 cifrele precedate de semnul întrebării se referă la fragmente foarte limitate a căror determinare privind specia este probabilă, dar nu perfect sigură.

Cifrele precedate de ± reprezintă spărturi relativ nesemnificative (pereţi mandibulari cu impresiuni alveolare, regiuni angulare etc.), fragmente cu fractură recentă, deci putînd teoretic să facă parte din fragmente mai complete, deja numărate. In cazul unui calcul bazat pe numărul de piese folosirea acestei categorii de spărturi este relativ incorectă, deoarece ele provoacă supra-reprezentarea a uneia-două specii cu caracteristici morfologice mai deosebite ale scheletului, în defavoarea altor specii cu o morfologie osoasă mai amforă, sau, chiar şi pentru una şi aceeaşi specie, se ajunge la suprareprezentarea anumitor piese scheletice mai susceptibile de spargere fie în strat, fie în timpul săpăturii, dar determinabile chiar şi pe fragmente foarte mici.

in cazul vertebrelor şi al coxalelor cifrele precedate de ± şi cuprinse între paranteze includ fragmente limitate (apofize şi capete articulare, zone de pală iliacă etc.) sau corpuri vertebrale corodate de la animale tinere, dintre care unele sînt susceptibile de a proveni de la cerb, nu de la bovine.

10 Procedeul cîntăririlor începe să fie tot mai mult folosit în analizele osteologice ale eşantioanelor din aşezări arheologice, el fiind considerat mai obiectiv decît procedeul numărului de piese sau al numărului minim de indivizi (NMI) apreciat. Într-adevăr, aproape fiecare os se găseşte spart în două sau mai multe bucăţi ; uneori se poate reconstitui care fragmente provin din acelaşi os, dar în majoritatea cazurilor o asemenea operaţie nu este cu putinţă. În plus, mai cu seamă fragmentele de coaste, cranii, vertebre se clivează, se fărămiţează atît de mult chiar şi în timpul săpăturii, încît reconstituirea lor devine cel puţin dificilă şi laborioasă. În asemenea

www.cimec.ro

situaţie numărarea fragmentelor înseamnă introducerea unei erori de calcul, în timp ce operarea cu valori ale masei asigură o exprimare mai obiectivă. Credem însă că metoda nu trebuie folosită pentru compararea eşantioanelor din aşezări diferite, deoarece condiţiile locale şi compoziţia chimică a depozitului care a acoperit oasele produce o mineralizare diferenţiată a lor. In analiza unui eşantion însă, procedura poate fi într-adevăr utilă.

Pe de-altă parte, în cazul săpării integrale a unei aşezări,cîntărirea diverselor părţi scheletice ale fiecărei specii oferă indicii valoroase asupra gospodăririi ei alimentare de către locuitorii aşezării. Cf.de ex. H.R.Stampfi, Osteo-archäologische Untersuchungen des Tierknochenmaterials der spätnoeolithischen Ufersiedlung Auvernier-La Saunerie, Solothurn, 1976.

11 Pentru aprecierea vîrstei bovinelor pe baza erupţiei şi uzurii dentare s-a folosit în principal lucrarea lui J.A.Silver, The Ageing of domestic animals, în G.Brothwell and E.S.Higgs, Science in Archaeology, 1963, p.282-302, corelată cu H.G.Higham, PPS, 33, 1968, appendix A, p.104.

12 Al.Bolomey, SCIVA, 27, 1976, 4,fig.1, p.469.

13 Idem, "Arhivele Olteniei", 1, tab.5, p.20.

14 Cf. supra notele 12 şi 13, de ex. pentru lăţimea trohleei distale humorale 76,5-84 mm ; x̄ = 80 ; n = 10 ; pentru lăţime metacarp distal = 65,5-74 mm ; x̄ = 71,4 ; n=6.

15 Humerusul are vîrful marelui trohanter uşor deteriorat, aşa încît lungimea măsurată este incompletă. Dimensiunile piesei sînt : lungime = (289,5) mm ; lat. prox. = 94 ; DAP. prox. = 106 ; lat.min.diaf. = 39 ; DAP. min. diaf. = 45,6 ; lat.dist. = 88 ; DAP. dist. = 83.

16 Calcularea înălţimii la greabăn a fost făcută cu metoda lui J.Matolosi, Historische Erforschung der Körpergrösse des Rindes..., în "Z. f. Tierz. u Züchtungsbiol",87, 1970, 2,p. 118, aplicînd coeficientul de 4,77.

17 Ibidem, Tabel nr. 17.

18 Cf.J.A.Silver, op.cit., Table A, p.252-253.

19 Pentru aprecierea vîrstei ovicaprinelor pe baza erupţiei şi a uzurii dentare s-au folosit lucrările : S.Payne, Kill-off patterns in sheep and goats..., in "Anatolian Studies", XXIII, 1973, p.281-303,corelat cu H.G. Higham, op.cit., appendix C, p.106.

OSSEMENTS D'ANIMAUX DU NÉOLITHIQUE ANCIEN D'OLTÉNIE

Résumé

Pendant les fouilles de la nécropole daco-romaine (II-ème-III-ème siècle) de Locusteni (commune de Daneţi, dép. de Dolj) on a également découvert quelques fragments épars de potterie et une fosse ména-

www.cimec.ro

gère remplie de matériaux se rattachant à la culture Starčevo-Criş.

Les ossements de mammifères recueilli dans cette fosse sont présentés dans les tablaux nos.1 (par segments squelettiques) et 2 (selon leur poids).

Comme dans la plupart des sites du néolithique ancien de Roumanie les restes des bovina dominent nettement l'échantillon. Leurs dimensions (Tableau no.3) peuvent être considérées comme représentant uniquement une population doméstique. Néanmoins, il faut reconnaître que les découvertes faîtes jusqu'à présent en Roumanie n'ont pas été assez fortunés pour permettre la connaissance des proportions des femelles d'aurochs holocènes. Compte tenu de ce manque, il n'est pas exclu que quelques molaires, les fragments de tibias, les premières phalanges à longueur péripherique au-dessus de 70 mm, mais surtout un humérus complet (dont la diaphyse a été pércée d'un trou ovalaire, peut être pour l'extraction de la moelle) d'un animal dont la hauteur au garrot était de 138,09 cm, proviennent justement de vaches d'aurochs.

On a identifié des moutons et des chèvres, mais le nombre des restes étant trop petit, il serait inutile de parler du rapport dans lequel les deux espèces se retrouvaient dans le troupeau. La constitution gracile des ovins du néolithique de Roumanie est confirmée par les quelques dimensions prélevées.

L'absence d'os de Suidés (domestiques et sauvages) peut être alléatoire.

L'échantillon a contenu deux os travaillés (fig.1), l'humerus distal de chevreuil étant vraisemblablément utilisé comme manche.

Les ossements trouvés dans une fosse isolée sont insuffisants pour tempter la réconstitution de l'économie des animaux d'un gisement préhistorique. L'échantillon de Locusteni ne fait que s'ajouter à la série encore relativement faible du néolithique ancien de Roumanie, tout en confirmant les observations faites dans d'autres sites.

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Os utilisés ; 1/1 , humerus distal de chevreuil ; 1/2, pièce réalisée sur métatarse de [illegible] it ruminant ?

Fig.2.- Rapport entre les NMI des groupes d'espèces. 1) Bovidés ; 2) Ovins-caprins ; 3) Cerf+chevreuil ; 4) autres espèces.

www.cimec.ro

MORMÎNT DE INCINERAȚIE DESCOPERIT LA ROMULA

de VALERIU LEAHU

In noiembrie 1972, în timpul desfăşurării celei de a doua campanii de săpături în necropola tumulară a oraşului Romula (satul Reşca, comuna Dobrosloveni, jud.Olt) a fost găsit întîmplător un mormînt de incinerație în groapă, cu urnă. Descoperirea a fost făcută la limita nordică (spre satul Reşca) a necropolei, pe zona de maximă înălțime a unui tumul roman, a cărui suprafață (ca şi a altor movile funerare învecinate) era ocupată de grădina cu legume a unui locuitor din Reşca.

Groapa în care a fost amenajat mormîntul avea gura cvasirotundă, cu diametrul maxim de 0,360 m, era adîncită în formă aproximativă de sac, nu era arsă în interior şi avea fundul relativ îngust, drept. Nu s-a putut determina cu exactitate limita de pornire în jos a gropii; s-a observat doar că aceasta spărgea mantaua tumulului. S-a notat de asemenea că buza recipientului-urnă a fost găsită la -0,380 m față de nivelul de călcare actual. Adîncimea gropii nu a putut fi mai mică de -0,560 m.

In groapă vasul a fost depus pe centrul ei, cu gura în sus. Lîngă urnă au fost aşezate, una lîngă alta, formînd "o latură", două fragmente de cărămizi romane (de tipul celora utilizate la construirea cavourilor, descoperite şi prin săpăturile practicate în necropola romulensă, în 1969 şi 1972). Tot alături de vasul-urnă a fost depus şi un fragment din gura unui recipient de acelaşi tip cu urna. In vas s-au găsit resturi de oase calcinate şi cenuşă. Cîteva oase calcinate, fragmentare, cenuşă, împreună cu cîțiva cărbuni s-au descoperit şi în pămîntul de umplutură a gropii, mai ales lîngă vasul-urnă, împreună cu gura de vas (menționată) depusă, şi ea, ritual.

Pentru încadrarea culturală şi cronologică a mormîntului se dovedeşte util - laolaltă cu elementele de rit şi ritual funerar - vasul-urnă:

Oală-borcan lucrată la roată, din pastă zgrunțuroasă (lut în amestec cu nisip şi pietriş foarte fin pisat), de culoare cenuşie, cu pete de nuanță mai deschisă pe alocuri; cu gura dreaptă avînd contur circular (deformat); cu buza reliefată în exterior avînd profil plan-convex şi şănțuire interioară pentru susținerea capacului; cu gît scurt, tronconic circumscris în exterior de bandă compusă din trei linii incise superficial, paralele, apropiate; cu corp bombat avînd diametrul maxim plasat pe jumătatea înălțimii vasului; cu fundul neprofilat, plat. (Lipsă aproximativ o cincime din pereți - porțiuni din gura şi pîntecele vasului). Inălțime: 0,173 m; diametrul maxim al gurii: 0,133 m; diametrul

www.cimec.ro

maxim al pîntecelui: 0,171 m; diametrul fundului: 0,066 m (fig.1).

Prin toate elementele - pastă, culoare, dimensiuni, formă, decor-vasul-urnă se ataşează tipului 2 de oale-borcan stabilit în repertoriul ceramicii romane din Oltenia, de G.Popilian şi, tot de acelaşi cercetător, datat pe parcursul secolului III e.n.[1]. G.Popilian a înclinat să plaseze asemenea oale-borcan mai ales către începutul veacului menţionat, luînd în considerare datarea acceptată de Mircea Babeş pentru mormîntul nr.10 din necropola plană de la Romula[2].

O eventuală atribuire etnică a mormîntului pare că nu trebuie condiţionată numai-şi-numai de utilizarea ca urnă a unui vas roman. Avem astfel în vedere împrejurarea că la mormintele geto-dace cu urnă depusă în groapă simplă s-a constatat că "nu arareori întîlnim situaţii cînd şi alături de urnă, în groapa sepulcrală, s-au depus fragmente ceramice, cărbuni, cenuşă..."[3]. O atare practică în cadrul ritualului funerar a putut fi surprinsă, de pildă, în cimitirul geto-dac de la Bugeac-Ostrov (M.6, 14, 19) datat în sec.IV î.e.n.[4]; de asemenea în cimitirol geto-dac nr.1 de la Murighiol[5], situat cronologic pe parcursul veacurilor IV-III î.e.n. Tot astfel, protejarea urnei pe o latură (sau pe mai multe, ori deasupra) prin depunere de pietre, s-a constatat în cimitirul geto-dac nr.II de la Bugeac-Ostrov[6].

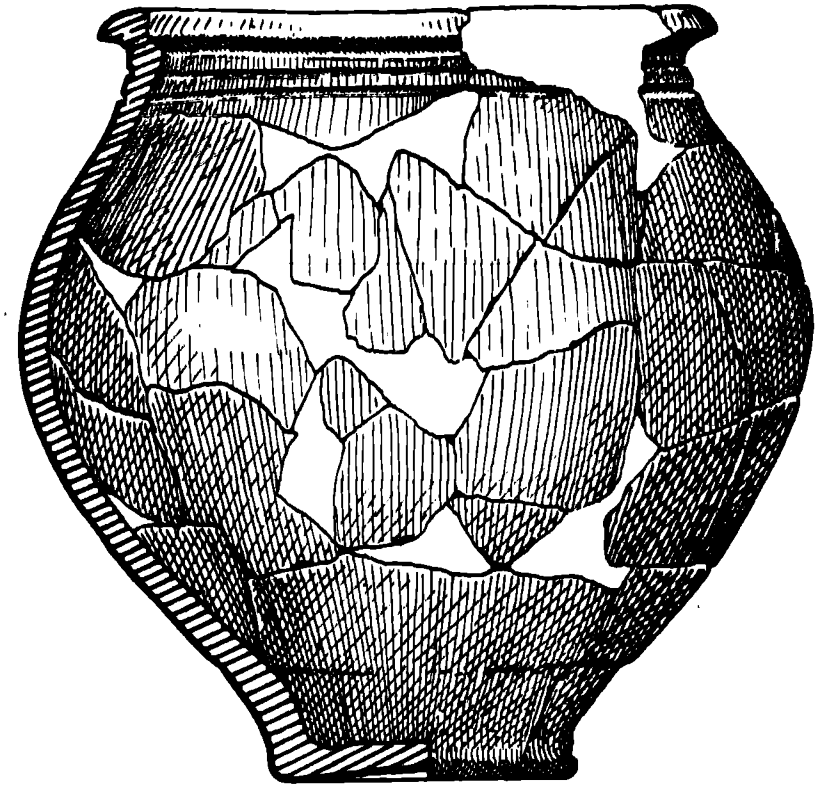

Fig.1.- Vas-urna descoperit la Pomula

www.cimec.ro

Coroborînd atare observații cu încadrarea cronologică a vasului; apoi cu împrejurarea că acest mormînt de incinerație constituie o depunere secundară în mantaua unui tumul roman; în fine, cu constatarea că înmormîntările romane cu incinerație "sînt cele mai vechi din Oltenia", "fiindcă Dacia e cucerită tocmai în vremea cînd arderea morților scade în folosul înhumației"[7] - în funcție de toate acestea se poate emite ipoteza că mormîntul prezentat aici a aparținut unui dac și că el nu reprezintă o înmormîntare romană. Fără îndoială că depunerea resturilor de cremație după un ritual atribuit dacilor, într-un vas roman poate oferi sugestii pentru aprecierea - în acest caz, sau în acest cadru - a ritmului și gradului de romanizare a autohtonilor.

De altfel, trebuie arătat că situația prezentată nu e nicidecum unică, cum nu e singulară nici aprecierea ei. La Romula ea a fost întîlnită și în necropola plană[8], iar mulțimea mormintelor de incinerație din acest cimitir (în care apar și cazuri de ritual similar celui descris în nota de față) l-a determinat pe Dumitru Tudor să emită următoarea apreciere: "Această persistență a incinerației (pînă în sec.al III-lea) duce la presupunerea că cei incinerați erau autohtoni daci (deși inventarul mormintelor este roman)".

Oricum, dacă o asemenea interpretare a faptelor arheologice surprinse nu este inexactă, ea dobîndește o valoarea deosebită - cîtă vreme elemente de ritual funerar de tipul celora aduse în discuție și pe care le-am considerat dacice vor persista pe teritoriul Daciei, așa cum s-a constatat, de pildă, în cimitirul nr.2 de la Bratei, datat în secolele VII-VIII e.n.[10].

NOTE

1 G.Popilian, Ceramica romană din Oltenia, Craiova, 1976, p.87, pl. XXXIII/325-329; XXXIV/330-331.
2 Mircea Babeș, în Dacia, N.S., XIV, 1970, p.186 și urm.
3 D.Protase, Riturile funerare la daci și daco-romani, București, 1971, p.68.
4 M.Irimia, în Pontice, I, 1968, p.212-213. 225.
5 E.Bujor, în SCIV, VII, 195' 3-4, p.243-252; Materiale și cercetări arheologice, V, 1959, p.373-378; VI, 1959, p.325-330; VII. 1961, p.297-300; D.Protase, op.cit., p.33.
6 M.Irimia, op.cit., p.231.
7 D.Tudor, Oltenia romană, ed.a III-a, 1968, p.402.
8 M.Babeș, op.cit., p.186, fig.11.
9 D.Tudor, op.cit., p.404.
10 Eugenia Zaharia, Populația românească din Transilvania în secolele VII-VIII. Cimitirul nr.2 de la Bratei, București, 1977, p.25 și urm

www.cimec.ro

SÉPULTURE À INCINÈRATION DÉCOUVERTE À ROMULA

- Résumé -

Dans le périmètre de la nécropole tumulaire romaine de Romula, on a découvert fortuitement, en 1972, une sépulture à incinération en urne (vase-bocal du type romain) déposée dans une fosse simple, non-brulée.

La sépulture date du IIIe siècle de n.è. Les élements du rituel funéraire, rencontrés chez les géto-daces en commencent des IVe-IIIe siècles av. n.è., permettent l'hypothèse que la sépulture -qui est secondaire dans un tumulus romain - soit dace.

EXPLICATION DE LA FIGURE

Fig.1.-Vase-urne découvert à Romula.

www.cimec.ro

C U P R I N S

1. RAPOARTE DE SĂPĂTURI

Pag.

DRAGOMIR POPOVICI - Cercetări arheologice din anul 1981 de la Mitoc "Pîrful lui Istrati", jud. Botoşani.... 9

VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Săpăturile arheologice efectuate la Vităneşti, jud. Teleorman...... 21

COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Cercetări arheologice în necropola tumulară de la Boloteşti, jud. Vrancea 27

NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Şantierul arheologic Preuteşti "Dealul Cetăţii", jud. Suceava 37

ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHIŢA - Săpăturile arheologice din anii 1980, 1982 şi 1983 la staţiunea getică de la Popeşti, com. Mihăileşti, jud. Giurgiu.. 43

LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, ION ANDRIŢOIU, Raport asupra săpăturilor arheologice de la Micia (com. Veţel, jud. Hunedoara), sector terme....... 53

LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIPESCU, CRISTINA CRĂCIUN - Raport asupra săpăturilor din castrul Micia (com. Veţel), jud. Hunedoara.............. 59

CRIŞAN MUŞEŢEANU - Raport asupra săpăturilor arheologice de la Micia, punctul "Edificiul roman"....... 63

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Cercetările arheologice efectuate la Complexul de monumente feudale de la Cetăţeni, jud. Argeş. Locuinţa voievodală.. 67

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Cercetările arheologice de la Piua Petrii (Oraşul de Floci) com. Giurgeni, jud. Ialomiţa 75

LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Cercetările arheologice din zona Fîntîna Mare - Spătăreşti, com. Vadu Moldovei, jud. Suceava..... 85

VENERA RĂDULESCU - O nouă locuinţă feudală cercetată în anul 1984 la Polata, jud. Gorj 101

GH.I. CANTACUZINO, P. DIACONESCU, G. MIHĂESCU - Cercetările arheologice efectuate în anii 1982 şi 1983 la ansamblul Stelea din Tîrgovişte......... 113

www.cimec.ro

GH.I.CANTACUZINO - Cercetări arheologice la Leşnic, jud. Hunedoara 127

II. STUDII SI NOTE

DAN MONAH, ŞTEFAN CUCOŞ, DRAGOMIR POPOVICI, GH. DUMITROAIA - Noi date C_{14} din nivelurile aparţinînd culturii Precucuteni din staţiunea de la Poduri "Dealul Ghindaru", jud. Bacău 137

ALEXANDRA BOLOMEY - Resturile de animale dintr-o groapă neolitică timpurie din Oltenia 143

VALERIU LEAHU - Mormînt de incineraţie descoperit la Romula 155

www.cimec.ro

SOMMAIRE

I. RAPPORTS DES FOUILLES

Page

DRAGOMIR POPOVICI - Recherches archéologiques de l'an 1981 de Mitoc à "Pîrful lui Istrati", dép.de Botoşani....... 9

VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Les fouilles archéologiques effectuées à Vităneşti, dép.de Teleorman.... 21

COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Fouilles archéologiques dans la nécropole tumulaire de Boloteşti, dép.de Vrancea 27

NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Le chantier archéologique de Preuteşti à "Dealul Cetăţii" (La Colline du château-fort), dép.de Suceava.......... 37

ALEXANDRU VULPE, MARIETA CHEORGHIŢĂ -Les fouilles archéologiques des annees 1980, 1982 ot 1983 à la station gétique de Popeşti, commune de Mihăileştl, dép. de Giurgiu 43

LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, ION ANDRIŢOIU - Rapport sur les fouilles archéologiques de Micia (com. de Veţel, dép.de Hunedoara), dans le secteur des termes 53

LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIFESCU, CRISTINA CRĂCIUN - Rapport sur les fouilles du camp de Micia (com. de Veţel), dép.de Hunedoara 59

CRIŞAN MUŞEŢEANU -Rapport des fouilles archéologiques de Micia, le point appelé "L'Edifice romain"......... 63

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Les recherches archéologiques effectuées au Complexe de monuments féodaux de Cetăţeni. dép. d'Argeş, la résidence du voïvode 67

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Les fouilles archéologiques de Piua Petrii (Oraşul de Floci), com. de Giurgeni, dép. d'Ialomiţa 75

LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Les recherches archéologiques de la zone de Fîntîna Mare - Spătăreşti, com. de Vadu Moldovei, dép.de Suceava 85

www.cimec.ro

VENERA RĂDULESCU - Une habitation récemment découverte étudiée en 1984 à Poiata, dép.de Gorj 101
GH.I.CANTACUZINO, P.DIACONESCU, G. MIHĂESCU - Les recherches archéologiques effectuées pendant 1982 et 1983 dans la station de Stelea de Tîrgovişte 113
GH.I.CANTACUZINO - Recherches archéologiques à Leşnic, dép.de Hunedoara 127

II. ETUDES ET NOTES

DAN MONAH, ŞTEFAN CUCOŞ, DRAGOMIR POPOVICI, GH.DUMITROAIA - Des données nouvelles C_{14} des niveaux appartenant à la culture de Précucuteni dans la station de Poduri "Dealul Ghindaru", dép. de Bacău 137
ALEXANDRA BOLOMEY - Les restes d'animaux trouvés dans une fosse du néolithique ancien de l'Olténie.. 143
VALERIU LEAHU - Tombe d'Incinération découverte a Romula 155

www.cimec.ro

CONTENTS

I. EXCAVATION RAPORTS

Page

DRAGOMIR POPOVICI - The 1981 Excavations at Mitoc "Pîrful lui Istrati", Botoşani County 9

VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Excavations at Vitănești, Teleorman County 21

COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Excavations at the Tumular Necropolis of Boloteşti, Vraneea County 27

NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - The Archaeological Site of Preuteşti "Dealul Cetăţii", Suceava County 37

ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHIŢA - The 1980, 1982 and 1983 Archaeological Excavation at the Getic Site of Popeşti, Mihăileşti, Giurgiu County.. 43

LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, ION ANDROŢOIU - Report on the Archaeological Excavation at Micia, Veţel, Hunedoara County. The Roman Baths...... 53

LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIPESCU, CRISTINA CRĂCIUN - Report on the Excavations at Micia Castrum, Veţel, Hunedoara County............. 59

CRIŞAN MUŞEŢEANU - Report on the Excavations at Micia. "Edificiul roman"........................... 63

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Excavations at the Cetăţeni Complex of Feudal Monuments, Argeş County. The Princely Residence.............. 67

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Excavations at Piua Petrii (Oraşı ' le Floci), Giurgeni, Ialomiţa County 75

LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Excavations in the Area Fîntîna Mare-Spătăreşti, Vadu Moldovei, Suceava County 85

VENERA RĂDULESCU - Another Feudal Residence Discovered at Poiata, Gorj County, in 1984............ 101

GH.I.CANTACUZINO, P.DIACONESCU, G.MIHĂESCU - Archaeological Research-Worhk Performed at Stelea Complex of Tîrgovişte in 1982 and 1983... 113

www.cimec.ro

GH.I.CANTACUZINO - Archaeological Survey at Leșnic, Hunedoara County 127

II. STUDIES AND NOTES

DAN MONAH, ȘTEFAN CUCOȘ, DRAGOMIR POPOVICI, GH. DUMITROAIA - The Latest C_{14} Data on the Levels Belonging to the Pre-Cucuteni Culture of the Archaeological Site Poduri "Dealul Ghindaru", Bacău County 137
ALEXANDRA BOLOMEY - Animal Remains Found in an Early Neolithic Pit in Oltenia 141
VALERIU LEAHU - Cremation Burial at Romula 155

www.cimec.ro

INHALTSVERZEICHNIS

I. AUSGRABUNGSBERICHTE

Seite

DRAGOMIR POPOVICI - Die 1981 Ausgrabungen bei Mitoc "Pîrîul lui Istrati", Bezirk Botoşani. 9

VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Die Ausgrabungen bei Vităneşti, Bezirk Teleorman 21

COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Ausgrabungen bei den Hügel Gräberfeld von Beleteşti, Bezirk Vrancea 27

NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Die archäologische Ausgrabungsstelle von Preuteşti "Dealul Cetăţii", Bezirk Suceava 37

ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHIŢA - Die 1980, 1982 und 1983 archäologischen Ausgrabungen bei der Getischen Ausgrabungsstelle von Popeşti, Mihăileşti, Bezirk Giurgiu 43

LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, ION ANDRIŢOIU - Bericht über die archäologischen Ausgrabungen bei Micia, Veţel, Bezirk Hunedoara. Die römischen Bäder 53

LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIPESCU, CRISTINA CRACIUN - Bericht über die Ausgrabungen bei dem Kastell Micia, Veţel, Bezirk Hunedoara.... 59

CRIŞAN MUŞEŢEANU - Bericht über die Ausgrabungen bei Micia. Ausgrabungsstelle "Edificiul roman"..... 63

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Archäologische Ausgrabungen bei den mittelalterlichen Denkmäler Komplex von Cetăţeni, Bezirk Argeş. Die fürstenliche Residenz 67

LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Ausgrabungen bei Piua Petrii (Oraşul de Floci), Giurgeni, Bezirk Ialomiţa 75

LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Archäologische Ausgrabungen im Gebiet Fîntîna Mare - Spătăreşti, Vadu Moldovei, Bezirk Suceava 85

www.cimec.ro

VENERA RĂDULESCU - Eine andere mittelalterliche Residenz, die bei Poiata (Bezirk Gorj) in 1984 gefunden wurde .. 101
GH.I.CANTACUZINO, P.DIACONESCU, G. MIHĂESCU - Die 1982 und 1983 archäologischen Forschungen bei Stelea Ausgrabungsstelle von Tîrgovişte 113
GH.I.CANTACUZINO - Archäologische Forschungen bei Leşnic, Bezirk Hunedoara 127

II. STUDIEN UND BEMERKUNGEN

DAN MONAH, ŞTEFAN CUCOŞ, DRAGOMIR POPOVICI, GH. DUMITROAIA - Die letzten C_{14} Daten über die Phasen der Pre-Cucuteni Kultur bei der Ausgrabungsstelle Poduri "Dealul Ghindaru", Bezirk Bacău 137
ALEXANDRA BOLOMEY - Tierreste von einer frühneolitischen Höhle in Oltenia 143
VALERIU LEAHU - Das Brandgrab von Romula 155

www.cimec.ro

www.cimec.ro